

EDİTÖR'DEN

GÜNEY MİMARLIK DERGİSİ

ISSN 1309-9639 ARALIK 2010 SAYI: 2

Kapak fotoğrafı: Cemil Güven

Kentsel Kimlik Fotoğraf Yarışması (Kuzey Adana)

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından
3 ayda bir yayımlanır.

Yerel Süreli Yayın

SAHİBİ

TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi adına
Bekir Kamışlı

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Kamuran Pekçetin

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

H. Bülend Tuna

YAYIN SEKRETERİ

Tülay Sarı

YAYIN KOMİTESİ

Gaye Beler, Yusuf Gürçınar, Mehmet Keskin, Duygu Saban
Ökesli, Tülay Sarı, Çiğdem Taner, Bülend Tuna

KONSEPT TASARIM

Ferhat Babacan

GRAFİK UYGULAMA

Ebru Laçın

YAPIM

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Karaköy, Kemankeş Cad. No: 31 Beyoğlu 34425 İstanbul
Telefon: (0212) 244 86 11

BASKI

Acar Basım ve Cilt Sanayi Ticaret A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası 34524
Beylikdüzü / İstanbul
Telefon: (0212) 422 18 34

İLETİŞİM ADRESİ:

Güney Mimarlık Dergisi
TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi
Reşatbey Mah. 62009 Sokak No: 2
Baskın Ap. Zemin kat ADANA

Telefon: (0322) 454 17 95 - 457 77 17

Faks: (0322) 457 24 20

e-Posta: guneymimarlik@mo.org.tr

MAKALE YAZIM KURALLARI

Derginin yazım dili Türkçedir. Dergide yayımlanmak üzere gönderilecek çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır.

Yazılar Adam Yayınları'nın **Ana Yazım Kılavuzu** kurallarına uymalıdır.

Yazılar, elektronik kopya (CD veya e-posta) olarak editöre iletilmelidir. CD üzerine yazarın ismi ve yazının kısaltılmış başlığı yazılmalıdır. Yazarlara ait bilgilerin tümü (isim, adres, kurum, unvan, telefon, faks, e-posta adresi) yazıyla birlikte iletilmelidir. Dergiye teslim edilen yazılar yazarlarına iade edilmez. Yazının ilk sayfasında, yeterli bilgiyi içeren bir başlık altında tüm yazarların isimleri, çalıştıkları kurum ve adres bilgileri olmalıdır. Bu sayfada iletişimin sağlanacağı yazar belirtilmelidir. Metnin sonunda kaynakça yer almalı, tablo ve şekiller ise her biri ayrı bir sayfada ve metin içindeki akışlarına göre numaralandırılmış olarak yer almalıdır.

Makalede kullanılacak görsel malzemeler dijital ise, jpg veya tiff formatında olmalı, kısa kenarları 10 cm'den, çözünürlüğü ise 300 dpi'dan daha düşük olmamalıdır. Dijital görseller metnin içine veya başka bir word dosyasına kesinlikle yapıştırılmamalı, ayrı ayrı dosyalar olarak teslim edilmelidir. Tüm görsel malzemelerin varsa metin içindeki yerleri belirtilmeli ve açıklamaları mutlaka yer almalıdır. Dijital olmayan fotoğraflar dia pozitif veya orijinal baskı olarak, çizim ve şekiller ise temiz kâğıt çıktısı olarak teslim edilebilir.

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı, basım yılı olarak verilmelidir. Aynı yazarın bir yıl içinde birden çok kaynağına referans veriliyorsa, bunlara a, b şeklinde ek yapılmalıdır. Aynen aktarılan yazılar için sayfa numarası verilmelidir. Kaynaklar metnin en sonunda soyadı sırasına ve aynı yazara ait yazılarda kronolojik sıraya göre listelenmelidir. Kitap ve dergilerin isimlerinin tümü yazılmalıdır. Kitap ve bildiri kitaplarının basımevi ve basım yeri belirtilmelidir. Basılmamış bildiriler için sunulduğu yer ve bulunma koşulları belirtilmelidir.

- Köksal, A. (1998) "Aalto Bir Bağlam Mimarı mıydı?", *Arredamento Mimarlık*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, Sayı: 100+3, s. 52-67.

- Schildt, G. (1995) *Alvar Aalto*, Phaidon Press Limited, London.

Teslim edilen yazılarda kaynak gösterilen, kullanılan, daha önce yayımlanmış malzeme, metin, tablo, şekil ve benzeri için yazılı izin almak yazarların sorumluluğundadır. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılannın, aynı zamanda derginin web sitesinde görsel malzemesiyle birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.

Güney Mimarlık Kent ve Planlamayı, Adana'yı Tartışıyor

Güney Mimarlık dergisinin ikinci sayısıyla karşınızdayız. İlk sayımıza yönelik yapılan olumlu değerlendirmeler bizleri mutlu etti, teşekkür ederiz. Bunu daha iyi sayılar hazırlanması yönünde bir destek primi olarak değerlendiriyoruz. Yapılabilenler, daha iyelerinin de yapılabileceğini göstermektedir; katkılarınızla bunu sağlayabileceğimize inanıyorum.

Derginin bu sayısında Kent ve Planlama temalı yazıları bir dosya bütünlüğü içerisinde size sunmaya çalıştık. Dosyamız değerli hocamız Ruşen Keleş'in konunun çerçevesini çizen yazısıyla açılıyor. Sürdürülebilir planlama kavramını irdeleyen ve Türkiye'deki imar mevzuatının analizini yapan yazıları dosyamızın çerçevesini zenginleştiren önemli katkılar olarak değerlendiriyoruz. Dosya kapsamındaki, Adana kentinin planlanmasına yönelik değerlendirmeler; Adana'daki planlama çalışmalarının tarihine ilişkin çalışmalar; Adana Sürdürülebilir Eylem Planı'nın ve Adana İli Kıyı Alanları Mekânsal Stratejileri üzerine yapılan kapsamlı değerlendirmeler bu sayımızı zenginleştiriyorlar. Bu birikimin Adana planlamasıyla ilgili tartışmalarda önemli bir altlık olacağına inanıyoruz.

Bu sayımızda yer vermeyi düşündüğümüz, ancak sayfa sayımızın artması nedeniyle koyamadığımız kent ve planlama kapsamındaki çalışmaları önümüzdeki sayılarımızda yayınlıyacağız. Dosya kapsamında ele aldığımız konulardaki yazıların sadece o sayıyla sınırlı kalmamasını istiyoruz. İlk sayımızda dosya konusu olarak ele aldığımız Toplum ve Mimarlık kapsamındaki bir yazıya bu sayımızda yer veriyoruz.

Derginin ileriki sayılarında **"Kültürel Miras ve Koruma"**, **"Sürdürülebilirlik ve Ekolojik Mimarlık"** ve **"Kente Göç ve Mimarlık"** temalarını işlemeyi, bu konudaki katkıları derlemeyi planlıyoruz.

Adana'da gerçekleştirilen nitelikli yapıları tanıtmayı ve örnek projelerle yapı kalitesinin artırılmasına katkı yapmayı hedeflediğimizi belirtmiştik. Bu sayımızda Adana Ortopedia Hastanesi'ni tanıtıyoruz. Adanalı meslektaşlarımızın performanslarını önemsiyoruz ve gerek yarışmalarda, gerekse uygulamada sergiledikleri başarılı çalışmalara dergimizde yer vermekten büyük mutluluk duyacağımızı tekrar belirtmek isteriz.

Adana'da Cumhuriyet Dönemi Mimarisi başlığı altındaki katkılara yer vermeyi sürdürüyoruz. Bu sayımızdan itibaren gerek serbest mimar olarak, gerekse kamu hizmetinde görev yapan değerli meslektaşlarımızla yapılan söyleşileri bulacaksınız. Arkitekt dergisinde yer alan Adana'yla ilgili mimari yarışmaların değerlendirildiği bir diğer çalışma da bu bölümümüzde yer alıyor.

Tepebağ Höyük'teki kazılarla ilgili güncel gelişmelerden hareketle kent arkeolojisi kapsamında bir yazıya yer vermek istedik ve bu alanda çalışmaları yürüten Serdar Girginer'in bilgilendirici yazısına yer verdik. Önümüzdeki sayıdaki **"Kültürel Miras ve Koruma"** dosyasına bir tür giriş yazısı kapsamında değerlendirebilirsiniz.

Mimarlık öğrencilerinin eğitim sürecindeki çalışmalarına yer vermek istediğimizi belirtmiştik. İlk olarak geçtiğimiz dönemde ODTÜ Mimarlık Bölümü öğrencilerinin Adana'da gerçekleştirdikleri proje çalışmalarını, yürütücülerinin değerlendirmeleriyle birlikte sunuyoruz. Başta Çukurova Üniversitesi olmak üzere ülkemizdeki Mimarlık Bölümü öğrencilerinin gerçekleştirdikleri ve özellikle Adana kentiyle ilgili projelere dergimizin sayfalarının açık olduğunu vurgulamak isterim.

Yeni yılda, yeni sayılarımızda buluşmak üzere; tüm meslektaşlarımızın yeni yıllarını kutluyor, esenlikler diliyorum.

H. Bülend Tuna

İÇİNDEKİLER

- 3 GÖRÜŞ**
3 – Kent ve Mimarlık İlişkileri / *Ahmet Eyüce*
- 5 DOSYA**
Kent ve Planlama
6 – Kent ve Planlama / *Ruşen Keleş*
9 – Sürdürülebilir Gelişme ve Planlama / *Ayşegül Mengi*
11 – İmar Mevzuatının Analizi / *Feridun Duyguluer*
21 – Yeni Adana ve “Asıl” Adana / *Oktay Ekinci*
24 – Adana Sürdürülebilir Eylem Planı / *Tevfik Yıldırım*
30 – Çukurova-Adana’nın İmar Tarihi, Planlama Çalışmaları / *Tevfik Yıldırım*
40 – 1910’da Modernleşme Arayışları ve Adana / *Ali Cengizkan*
46 – Herman Jansen’in Adana Planları / *F. Duygu Saban Ökesli*
53 – Adana İli Kıyı Alanları Mekânsal Stratejileri / *M. Remzi Sönmez*
59 – Sanayisizleşme Sürecinde Adana ve Bir Gelecek Stratejisi Arayışı / *Serhat Başdoğan*
- 63 İNCELEME**
63 – Mimarlık-Çocuk Çalışmalarına Bir Bakış / *Hikmet Gökmen*
- 69 PROJE/PROFİL**
69 – Ortopedi Hastanesi / *Nuran Koca, Evren Akgöz*
- 77 ADANA’DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ**
77 – Adana’da Mimarlık Ortamı ve Mimarlar (1940-1980) / *F. Duygu Saban Ökesli*
82 – Adana’da Mimari Proje Yazışmalarına Arkitekt Dergisinden Bakış / *Onur Erman*
- 89 TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE RESTORASYON**
89 – “Tarihî Kent Adana” Projesi ve Tepebağ Höyük Katılımlı Kazıları / *K. Serdar Girginer*
- 92 MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI**
92 – Adana Ticaret ve Sanayi Odası Projesi / *Cânâ Bilsel, Namık Erkal*
- 97 KÜTÜPHANE**
97 – Adana Kültür Merkezi’nde Kültür ve Sanatın Nabzı Atıyor
- 99 ESKİ VE YENİ ADANA’DAN**

KENT VE MİMARLIK İLİŞKİLERİ

Ahmet EYÜCE

Prof. Dr.

Bahçeşehir Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı

“Özellikle Adana gibi kentleşme oranının yüksek olduğu bir kentte üretilecek her yapının / yapılı çevreye yapılacak her yeni katkının mimari tasarım sürecinde mevcut kentin yapay ve doğal özellikleri ile bir bağlam olarak ele alınması kaçınılmazdır. Kent kimliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bir yandan yapıya dönüşmüş kolektif belleğin ayakta tutulması diğer yandan yeni yapılaşmanın eskiyi taklit etmeden ama onunla uyumlu olarak gerçekleşmesi sayesinde mümkündür. Bunun için mimari tasarım üreticilerinin çalıştıkları kenti çok yönlü olarak ve bütün katmanları ile okumaları gerekir.”

Kent ve Mimarlık sözcükleri birlikte ele alındıklarında, birden fazla kavramın tartışılması söz konusu oluyor. Bunun nedeni her iki sözcüğün de kendi içindeki anlam zenginlikleridir. Söz konusu kavramlar aralarında ilişkili olsalar da farklı çalışma / düşünme alanları oluşturmaktadır.

Kent Planlaması, İmar Planı, hele hele Mevzi İmar Planı sözcükleri mimarlara da mimar olmayan kentlilere de hiç yabancı gelmeyecek sözcükler ve kavramlardır. Ama aynı aşinalığı “Kent Mimarlığı”, “Kentin Mimarisi”, ya da “Kentsel Tasarım” kavramları konusunda bulmak, böyle bir duyarlılığı aramak, mevcut uygulamaları da göz önünde bulundurarak, pek mümkün değildir. Kenti bir planlama nesnesi olarak görmek, plansız ve programsızlıklardan sıkça söz etme alışkanlığına karşın kentin farklı mimarilerin bir araya gelmesi ile oluşan bir mimari bütün olarak algılanma alışkanlığı ne yazık ki ülkemizde gelişmemiştir. Bilindiği gibi Kent İmar Planları nitelikleri göz önünde bulunduran yapılaşma ile ilgili nicelik kararlarıdır. Bir başka deyiş ile 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planlarında yer alan arazi kullanım planlarının yapıya dönüşme sürecinde uygulanacak TAKS, KAKS gibi fizik boyutları dikte eden çalışmalardır. Her ne kadar bu nicelik kararları plan notları ile detaylandırılabilse de İmar Planları yaşantının yer aldığı ve “yaşam ortamı” olarak tanımlanabilecek mekân nitelikleri ile ilgili kararları ve mimari yönlendirmeleri içermezler. Kent Mekânı ya da daha alçak gönüllü bir deyim ile dış mekân, genellikle, yapı kütlelerinden arta kalan, çekme mesafesi olarak da ifade edebileceğimiz arazi parçaları, hatta anlamsız boşluklar ile kısıtlı kalmaktadır. Aslında İmar Planlarının mekân nitelikleri kararları içermeleri de gerekmez, çalışma ölçeği ve eylem alanı (hatta uzmanlık alanı) olarak bu sorumluluk “Kentsel Tasarım” uzmanlık alanı içindedir.

Günümüzde, neredeyse tüm mimarlık ve planlama okullarında kentsel tasarım eğitimi yüksek lisans düzeyinde verilmektedir. Ülkemiz kentlerinin yapılı çevrelerinin oluşması süreçlerinde böyle bir uygulamanın hiç yer almadığını söylemek hem yanlış hem de uygulamacılara haksızlık olur. Kent merkezlerini, kentsel koruma ve kentsel yenileme alanlarını ve toplu konut alanlarını ele alan çalışmalar az da olsa bulunmaktadır. Fakat kentsel alanların kent bütününe tümleşik bir bileşeni olarak ele alındığı

ve kent ile eklemlenen “yaşam alanları” olarak tasarımılandığı uygulamalar çok kısıtlı sayıdadır. Hal böyle olunca Kentsel Tasarım’lara dayalı mimari ürünler de kısıtlı olmaktadır. Oysa her yapının kent mekânı üretme potansiyeli vardır ve bu yolla kentin mimarisine katkı sağlayabilir. Bu konudaki örnekler saymakla bitmez. Ayrıca, görünüşte sanki mimari eylem alanlarının dışında gibi algılanan köprü, su kemeri vb. bayındırlık yapıları hatta kale, sur duvarı, hisar gibi korunma amaçlı yapılar kentin mimari repertuarı açısından çok önemli oluşumlardır. Ülkemizde çok örneği bulunan, kökleri antikiteye dayanan birçok su kemeri / aquaduct ve özellikle Mimar Sinan’ın tasarımı olan su yolları yapıları birer mimari biçimlenme başyapıtı niteliğindedir.

Yukarıda söz edilen farklı alanlar içinde üzerinde en çok durulması gereken “Kent’de Mimarlık” uygulamalarıdır. Bir başka deyişle, mimarlık eylem alanları içinde yaşamsal önemi olan, kent’te gerçekleşecek yapıların mimari tasarımlarının üretilme süreci tartışmanın odak noktasında olmalıdır. Bu bağlamda kentlerin geçirdikleri değişim süreçleri ve bu süreçlerdeki yapılaşma eylemlerinde mimarların üstlendikleri görev ve sorumluluklardır. Kentler farklı nedenlere dayalı olarak ve farklı ivmeler ile yapılı çevre değişimlerine uğramaktadırlar. Ülkemizde de Cumhuriyet döneminde yaşanan kentsel değişimlerin kendine özgü nedenleri ve özellikleri bulunmaktadır. Bu nedenle kent ve mimar ilişkileri kentsel değişimler çerçevesinde ele alındığında aşağıdaki sıralama içinde ortaya çıkan kırılma noktaları ile karşılaşılmaktadır.

Batı Avrupa ülkeleri 18. yüzyılda buhar makinesinin ortaya çıkması ile başlayan “sanayileşme” ve onu izleyen “kentleşme” süreçlerini 20. yüzyılın başlarında önemli ölçülerde tamamladılar. Yüzyılı aşkın bir süreye yayılan kentleşme süreci içinde sanayinin gereksinmesi olan işgücü talebi kentlerin sunduğu diğer olanaklar ile de birleşince kırsal kesimden kentlere uzun süreli göçler yaşandı. Sıkça söz edildiği gibi kentlere olan bu akım hem toplum yapısında hem de kentlerde çok köklü değişimlere neden oldu. Ülkemizde ise, batıda yüzyılı aşkın bir süreye yayılan sanayileşme ve kentleşme batıya kıyasla çok kısa sayılabilecek, yaklaşık elli yıl gibi bir sürede gerçekleştirilmeye çalışıldı. Tüm gelişmekte olan ülkelerde izlendiği

GÖRÜŞ

gibi ülkemizde de kentleşme hep sanayileşmenin önünden gitti.¹

Önemli ölçüde Osmanlı dönemi sanayileşme atılımlarının gecikmesi ve batıya kıyasla yeterli ivmede olmamasının doğal bir sonucu olarak ülkemizde kentleşme oranı 1950 yılına kadar toplam nüfusun % 15'i gibi çok düşük düzeylerde kaldı. 1950 yılında ise Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte köyden kente göçler büyük bir ivme kazandı ve Türkiye'de kentleşme süreçleri açısından 1950 yılı önemli bir kırılma noktası oldu. Kentleşme oranları her geçen yıl hızla arttı ve 1960'larda % 30'ları aşarak günümüzde farklı kaynaklardaki bazı küçük farklılaşmalar göz önünde bulundurularak ortalama % 65-70 düzeyine ulaşmıştır.²

1950 yılının kent ve mimarlık ilişkileri açısından diğer önemi ise ülkemizde kırdan kente göç edenlerin önyak oldukları, imarsız ve mimarsız bir yapılaşma biçimi olan, "gecekondu" olgusunun başlama yılı olmasıdır. Başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Bursa ve Adana bu çarpık yapılaşma biçiminden üzerlerine düşen payı almışlardır. Bunu kentlerin geleneksel dokuları üzerinde oluşan hissedilir bir yeni yapılaşma baskısı izlemiştir.

İkinci önemli kırılma noktasını 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Yasası oluşturmuştur. Kentlerin geleneksel dokuları üzerinde oluşan hissedilir düzeydeki yeni yapılaşma baskısı kırdan kente göç edenlerin neden olduğu nüfus artışı ve konut açığının karşılanması amacı ile söz konusu yasa ile bir yapının her bir bağımsız bölümünün farklı kişilerce sahiplenilmesine olanak verilmiştir. Bu hali ile bu yasadaki ne mal sahiplerinin ne de işi gerçekleştirecek yüklenicilerin hiçbir şikâyeti olmamış, mevzii imar planı değişiklikleri ile sağlanan gabari ve yoğunluk artışları ile geleneksel doku içinde yer alan mevcut yapılar önemli ölçüde değer kazanmış, yükleniciler açısından da "yapsatçı" sözcüğü ile nitelenen yeni bir iş alanı ortaya çıkmıştır. Giderek birer yaşam alanı olan kentler birer rant alanı haline dönüşmüşlerdir.

Kentlerin hangi alanlarında ve nasıl uygulanacağı konularında herhangi bir kısıtlama getirilmeyen bu yasa ile gerekli tescil çalışmaları tamamlanmamış tarihi ve kültürel değer taşıyan kent dokuları yıkılarak kentsel / toplumsal bellek yok olmuş, kentsel doku içinde mevcut parseller üzerinde ve söz konusu parsellerin kısıtlamaları içinde "Türkiye'de Çağdaş Ev" diye adlandırabileceğimiz yeni bir konut tipi ortaya çıkmıştır. Çağdaş Ev olarak da niteleyebileceğimiz çok sahipli, çok katlı, koridorlu, sonradan kapatılan açık balkonlu, karanlık merdivenli bu ev türü söz konusu yasanın ilanından bu yana sadece Adana'da değil ülkemizin tüm kentlerinde mimarların en çok ürettiği yapı türüdür. Kentsel doku içindeki mevcut yapı parsellerinden kaynaklanan mimari biçimlenme özellik-

Fotoğraf: Muzaffer Ertit

leri zaman içinde öyle yaygın hale gelmiştir ki kentin büyüme alanlarındaki yeni konut bölgelerinde de uygulanır mimari tasarım tavrı ortaya çıkmıştır.

Ülkemiz kentlerinde mimarlık, çok sınırlı sayıda duyarlı yaklaşımlar dışında, yaygın uygulama biçimi ile mimarın kendisini yapının gerçekleştireceği alanın / arsanın / parselin koşullarından sorumlu saydığı mimari tasarım tavrıdır. Bu koşulların başında, bağlayıcı nitelikleri gereği olarak imar yasa, yönetmelik ve şartnameleri gelmektedir. Bunun hemen ardından ve mevcut alışkanlıkların doğal sonucu olarak en az alan kaybı ve en üst düzey karlılığı sağlayacak şekilde kullanım alanının elde edilmesi ana amaçları oluşturmaktadır. Kullanım alanı elde etme yaklaşımı yerine mekân niteliklerini ön plana çıkaran tasarım yaklaşımı yukarıda söz edilen sınırlı sayıda duyarlı tasarım ile kısıtlı kalmaktadır.

İmar yasa, yönetmelik ve şartnamelerinin ana amacı yapı kütlesi ile ilgili fiziksel boyutların belirlenmesi ve kapalı çıkma, açık balkon, konsol vb. nelerin yapılabileceği kadar nelerin yapılamayacağını tasarımcıya dikte edilmesidir. Korumaya yönelik imar planlarının uygulandığı durumlarda, zaman zaman çatı biçimlenmeleri, alınlıklar, balkon demirleri, cephe renkleri vb. koşullar getirilebilmektedir. Bu tür koşullar yönlendirici olmaktan öte kısıtlayıcı olmaktadır.

Sonuç olarak, özellikle Adana gibi kentleşme oranının yüksek olduğu bir kentte üretilecek her yapının / yapılı çevreye yapılacak her yeni katkının mimari tasarım sürecinde mevcut kentin yapay ve doğal özellikleri ile bir bağlam olarak ele alınması kaçınılmazdır. Kent kimliğinin sür-

dürülebilirliğinin sağlanması bir yandan yapıya dönüşmüş kolektif belleğin ayakta tutulması diğer yandan yeni yapılaşmanın eskiyi taklit etmeden ama onunla uyumlu olarak gerçekleşmesi sayesinde mümkündür. Bunun için mimari tasarım üreticilerinin çalıştıkları kenti çok yönlü olarak ve bütün katmanları ile okumaları gerekir. Ayrıca kentlerde gerçekleştirilecek yeni yapılaşmalar, kentlerin yaşanılır yerleşmeler haline gelebilmeleri açısından, kent mekânlarının üretimine katkıda bulunmalıdırlar. Son olarak, kentlerde mimari tasarım üretimlerini tetikleyici ve besleyici amaçlarla ve ses getirecek mimari tasarım alan ve fırsatları yaratılmalıdır. ■

Bu konudaki ayrıntılı bilgi ve sayısal açıklamalar açısından aşağıdaki kaynaklar önerilmektedir.

1. Prof. Dr. Mehmet Doğan, "Türkiye'de Kentleşme, Sanayileşme, Arazi Kullanımı ve Çevre Sorunları", Standart Dergisi 37/433, 58-65, Ocak 1998.

2. Şevket Işık, "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", (Ege Coğrafya Dergisi) Aegean Geographical Journal, Vol 14, 57-71, 2005.

KENT VE PLANLAMA

Bu sayıdaki dosyamızda Kent ve Planlama konusunu ele alıyoruz. Kentleşmeyle ilgili sorgulamaya elbette planlamadan başlamak gerekiyor. Kentlerimizin Anayasası olarak belirlenecek ve kentlerin geleceğini yönlendirecek plan kararlarının katılımcı bir şekilde, irdelenerek, tartışılarak alındığını söyleyemiyoruz. Ülkemizde 20'den fazla kuruluşun plan yapma yetkisi olduğu ifade ediliyor; bu olgunun ülkemizdeki plan disiplininin bozulmasına, plan hiyerarşisine uyulmamasına neden olduğunu görüyoruz. Dosyamızda yer verdiğimiz İmar Mevzuatının Analizi başlıklı yazı ve ekindeki tablolar bu alandaki karmaşayı gözler önüne sermektedir.

Dosyamızda kent ve planlama konularındaki kuramsal yaklaşımlarla birlikte Adana'daki planlama yaklaşımlarını tarihsel boyutlarıyla birlikte ele alan ve "Yeni Adana" yerleşimini irdeleyen yazılara yer veriyoruz. Kuşkusuz Adana özelinde planlama yaklaşımlarına yönelik değerlendirmeleri sonlandırmayacağız, önümüzdeki sayılarda konuyu değişik boyutlarıyla ele alan yazılara yer vermeyi planlıyoruz. Meslektaşlarımızdan ve yerel yöneticilerden bu kapsamda gelecek katkılara sayfalarımızın açık olacağını özellikle belirtmek isteriz.

Fotoğraf: A. Niyazi Sertkalaycı (İsimsiz-1)
Kentsel Kimlik Fotoğraf Yarışması Sergileme Ödülü

KENT VE PLANLAMA

Ruşen KELEŞ

Prof. Dr.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Öğretim Üyesi

“Planlamanın kendinden beklenen işlevi görebilmesi, yöneldiği “amacın meşruluğu” ile yakından ilgilidir. Toplumun uzun erimli çıkarlarını göz ardı eden, gerekli duyarlılığa sahip olmayan, belli kişilere ve kümelere rant dağıtma kaygısı ile hazırlanmış ve uygulanmakta olan bir planın plansız gidişten farkı olmaz. Hatta, plansızlıktan da kötü sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Kentsel ve çevresel değerlerin yağma edilmesine araç olan bir kent planının meşruiyetinden elbette söz edilemez. Planın amacı bireysel yararlar yerine toplumsal yararı en çoğa çıkarmak, kamu yararını gözetmek ve korumak olmalıdır.”

Kent

Bir toplumsal kurum olarak kent, toplumda iş-bölümü, uzmanlaşma ve örgütleşmenin hem ürünü, hem de itici gücüdür. Bu nitelikleriyle kentler, havada, boşlukta olan kurumlar değil, içinde bulundukları, parçası oldukları toplumların birer parçasıdır. Tarihsel, kültürel, toplumsal özellikleri, kimlikleri ve gelişme düzeyleri, içinde yer aldıkları toplumun özelliklerinden çok farklı değildir. Az gelişmiş ülkelerin kentleri de az gelişmiş kent görünümünde olurlar. Az gelişmiş bir ülkenin kentine gelişmiş ve çağdaş bir kent görünümü kazandırmak kolay değildir. Bunun yüksek bir maliyeti olduğunu kabul etmek gerekir. Çağdaş diye nitelenen bir kent, tarihsel, kültürel ve mimarlık değerlerine sırtını çevirmiş bir kent olamaz. Bu nedenle, özlemine duyduğumuz kentin, belli bir kültür düzeyine erişmiş, kentinin ve çevresinin değerlerine sahip çıkmakta kararlı olan, gerçek anlamda kentleşmiş insanların kenti olarak algılanmasında zorunluluk vardır. Kenttaşlığın ve yurttaşlığın gerektirdiği sorumluluklar gereği gibi yerine getirilir, yönetenler kenti gelecek kuşakların haklarını göz önünde bulundurarak yönetir ve insan haklarına, demokrasiye ve hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılıkta kusur etmezlerse, kentleşmede çağdaş ölçünlere ulaşmakta güçlük çekmeyiz.

Nasıl Bir Kentleşme Süreci Karşındayız?

Ülkemiz 60 yıldır hızlı bir kentleşme olgusuyla karşı karşıyadır. 1950'lerin başlarında % 20'lerde olan kentli nüfus 2010 yılında % 75'i geçti. Nüfusu 10 binin üstünde olan kent sayısı 500'e yaklaştı. Anadolu'ya serpiştirilmiş olan 100 binden fazla nüfuslu 61 kentimiz var. Türkiye, milyonluk kentlerinin sayısı 7'yi bulan bir ülke oldu.

Bakış açınıza bağlı olarak, bu sayısal verilerle övünebilirsiniz de. Tıpkı, kat sayıları yükselen göz kamaştırıcı gökdelenlerin çoğalmasıyla övünenler gibi... Ama unutmamalıyız ki, sağlıklı ve verimli bir kentleşmenin yanıltmayan ölçütü salt sayılar olamaz. Köyde ve kentte yaşamakta olan nüfusun köye ve kente ne kazandırmakta olduğu dikkatle izlenmelidir. Kalkınma sürecinin tarımsal nüfusun kentlere göç etmesini zorunlu kıldığı yanlış değildir. İşgücünün ta-

rım dışı kesimlerde çalışmasını sağlamak, yatırımların türüne ve düzeyine bağlı olarak sanayileşmeyi hızlandırabilir ve kentlerde kişi başına düşen ulusal gelirin artmasını olanaklı kılabilir. Gerçekten, hızlı bir sanayileşmeyi ulusal kalkınma politikasının hedefi yapmış olan ülkelerde köyden kente göç, kentlerde yaratılan iş olanakları yardımıyla özümseir ve beslenir. Böyle bir kentleşmeyi sağlıklı bir gelişmenin sonucu olarak değerlendirmek yanlış olmaz.

Ne yazık ki, ülkemizin kentleşmesi bu özelliğe sahip olmaktan uzaktır. Uluslararası işbölümünün gerekli kıldığı ve uluslararası sermayenin belirlediği doğrultuda, ulusal kalkınma politikamızın hedefi artık ciddi bir sanayileşmeyi gerçekleştirmek değil. Ekonominin büyümesi, geniş ölçüde mali araçlardan yararlanarak birtakım piyasa oyunları oynanmasına, bir başka deyişle, para hareketlerine bağlı duruma getirilmiş bulunuyor. İşgücünün kesimler arasındaki dağılımında dikkat çeken belirgin değişiklik, artışın imalat sanayinde değil, hizmet kesimlerinde olmasıdır. Buna karşın, büyük kent merkezlerinde bile, açık işsizlik oranlarının yüksekliği, sağlıklı bir ekonomik temele dayanmayan, ulusal ekonomiye yük olan bir kentleşmeyle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Böyle bir kentleşme, kuşku yok ki, kırsal alanların yoksulluğunu kentlere taşıyan, maliyeti yüksek, yapay ve sağlıklı bir kentleşmedir.

Yoksulluğun ve Geri Kalmışlığın Yansımaları

Hızla artan nüfusun barınma, eğitim, sağlık, ulaşım, yol, meydan, otopark, altyapı, spor, yeşil ve açık alan ve çevre kirlenmesini önleme gibi hizmet gereksinmelerini karşılama yükü, ilke olarak, kent yönetimlerinin sorumluluğu altındadır. Çok az sayıda kentimiz böylesine bir yükün altından kendi olanaklarıyla kalkabilecek durumdadır. Kaçınılmaz olarak, yük ya tümüyle devletin, son çözümlemede halkın, omuzlarında kalmakta; ya da devletle belli ölçülerde paylaşılmaktadır. Kentleşmenin hızı görev ve kaynak paylaşımındaki bu dengesizliği artırmakta, kent yönetimlerini devlete daha da bağımlı duruma getirmektedir.

Makro-ekonomik boyutları açısından bakıldığında, kentleşmeyle birlikte yoksulluğun azal-

madığı, hatta arttığı gözlemleniyor. Bugün artık salt gecekondular değil, kentlerin çöküntü bölgelerine sıkışıp kalmış olanlar da yoksulluk yuvalarında yaşayanlara eklenmiş durumdalar. Gelir dağılımındaki artan dengesizliklerin oluşmasında, sanayileşmeyi, yoksulluğu, emekçiyi göz ardı eden liberal politikalarda direnmenin önemli payı var.

Ama hiç kuşku yok ki, olayın maddi olmayan, ekonomi dışı yönleri de göz ardı edilemeyecek ölçüde önem taşıyor. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken üç nokta var. Bir kez, olagelen biçimiyle kentleşme, insanların tavır ve davranışlarında kentliliğe özgü değişikliklere yol açmıyor. Davranış değişikliklerinin itici gücünün, tam istihdam koşulları, verimli bir çalışma ortamı ve çağdaş bir eğitim olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu koşulların hiçbirinin yeterince var olmadığı kentsel ortamlarda, köyden kente göç etmiş olanlar, kaçınılmaz olarak köylülüklerini kentlerde de sürdürüyorlar.

İkinci olarak, tüm toplum, görsel iletişim araçlarının ve yazılı basının da düzenli dürtüsü ile öz değerlerinden, hatta anadilinden, hızla koparılıp uzaklaştırılıyor. Bu olumsuz değişimden en büyük payı alanlar kentler ve kentlilerdir. Yerleşik ulusal ve evrensel değerlerin yerini, tüketim artışına dayalı, küresel sermayenin kârlılığını çoğaltmayı amaçlayan etkinliklere yöneliş alıyor. Rant arayışları içinde, kültür, tarih, doğa, mimarlık ve sanat değerlerinin paraya dönüştürülmesi “kural”, korunmalarıysa “istisnai bir durum” oluyor neredeyse. Değer dizgelerinde olagelen değişimler kent kimliklerindeki yozlaşmanın temel nedenini oluşturuyor. Kentlerin beş yıldızlı otellerle, gökdelenlerle, gerekli gereksiz alışveriş merkezleriyle, doğal değerleri ve kent kimliklerini tahrip eden alt ve üst geçitlerle doldurulması küreselleşme tutkusunun kentlere yansıyan sonuçlarından. Bu koşullar altında, yalnız kentler kimliklerini yitirmekle kalmamakta, ekolojinin dengesi de bozulmaktadır.

Üçüncüsü, merkezî ve yerel yönetimlerde görev alanların, kentleşmeyi dolaysız ya da dolaylı olarak etkileyen bu değişimler karşısındaki tavırlarıdır. Denilebilir ki, kentlileşmemiş olma yönünden, genel olarak, yönetenlerin yönetilenlerden pek de farkı yoktur. Kentleri yönetenlerin devleti yönetenlerden farklı olması, toplum-bilimsel açıdan da olanaksızdır özde. Hepsinin tavır ve davranışlarında köylülükten çok uzaklaşmamış olmanın açık belirtileri vardır. Kentleşmeyle ilgili karar, işlem ve eylemlerine her zaman hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları gibi ilkelerin yön verdiğini görebilmek kolay değildir.

Plan Karşıtlığının Maliyeti

En az onlar kadar sorumluluk taşıyan bir başka küme de, planı ve planlamayı, verimli ve sağlıklı bir kentleşme için zorunlu bir araç saymak ye-

rine, “kökü dışarıda” ve “modernist” bir araç olarak değerlendiren küreselleşme yanlısı aydınlarımızdır. Küreselleşmeye karşı boyun eğmekten başka bir seçeneğimiz olmadığına inanan bu aydınların gözünde, kamu yararı ve toplum yararı gibi kavramlar, bireylerin çıkarlarının toplamından farklı bir değer değildir. Kanımca, sağlıklı ve dengeli bir kentleşmeyi rant peşinde koşan aktörlerin insafına terk etmekte duraksama göstermeyen bu tür aydınların aydınlığından kuşku duymak gerekir. Bu planlama karşıtı tutum, yalnız kentsel ölçekte değil, her düzeyde, toplumsal ve ekonomik yaşama planla müdahalenin yanlış olduğu görüşüne dayanır.

Açıkça görülüyor ki, küreselleşme, her alanda olduğu gibi, kentleşme, turizm, kentsel topraklar, ormancılık, tarih, kültür, doğa, çevre gibi alanlarda da ulusal politikalar uygulama şansını ortadan kaldırıyor. Tüm politikalar, o çerçevede biçimlenmek zorunda olduğundan, dillerden hiç düşürülmeyen “sürdürülebilir” kalkınma ilkesi kâğıt üzerinde kalıyor. Koruma ile kulanma, ekoloji ile ekonomi, bireylerin çıkarlarıyla toplum ve kamu yararı, politikacıların söylemleriyle eylemleri, toplumun uzun erimli ve kısa erimli çıkarları arasındaki dengeler hızla bozuluyor. Gelecek kuşaklar, tarih, doğa, kültür ve mimarlık değerlerinden yararlanma haklarını gidecek yitiriyorlar. Hem uluslararası yükümlülüklerimizden, hem de Anayasamızdan kaynaklanan konut ve çevre hakları gibi haklar, bu durumda ulaşılması olanaksız idealler olarak kalıyor.

Kentleşmenin ülkemizde kime ne kazandırmakta olduğu sorusuna yanıt ararken akla gelen başlıca düşünceler bunlardır. Toplumun rant arayışçıları dışında hiçbir kesimine kazanç sağlamayan, toplumsal maliyeti çok yüksek bir kentleşme karşındayız. Öyle anlaşıyor ki, toplum ve kamu yararı kavramlarının yeniden tanımlanmasında, planlama kurumunu içselleştirilmesinde zorunluluk vardır. Çözüm kentleşme ve planlama kültürüne sahip bir toplum olmamıza yakından bağlı görünüyor. O da kuşkusuz akşamdan sabaha değin gerçekleşebilecek bir rüya değil.

Kentsel Planlamadan Beklenenler

En kötü planın plansızlıktan daha iyi olduğuna ilişkin değerlendirmeleri sık sık duyarız. Amaçlarla kaynaklar ve olanaklar arasındaki ilişkiyi hiç hesaba katmayan, bir başka deyişle, plansızlığı rehber edinmiş yönetim yaklaşımlarının başarısızlığı mahkûm olduğu genellikle kabul gören bir düşüncedir. Bu nedenle de, “en kötü plan”ın bile plansızlığa yeğlenmesi gerektiği söylemine karşı çıkmak ilk bakışta kolay değildir. Bununla birlikte, konunun başka boyutları da vardır. Planlamanın kendinden beklenen işlevi görebilmesi, yöneldiği “amacın meşruluğu” ile yakından ilgilidir. Toplumun uzun erimli çıkarlarını göz ardı eden, gerekli duyarlılığa sahip olmayan, belli kişilere ve kümelere rant dağıtma

kaygısı ile hazırlanmış ve uygulanmakta olan bir planın plansız gidişten farkı olmaz. Hatta, plansızlıktan da kötü sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Kentsel ve çevresel değerlerin yağma edilmesine araç olan bir kent planının meşruiyetinden elbette söz edilemez. Planın amacı bireysel yararlar yerine toplumsal yararı en çoğa çıkarmak, kamu yararını gözetmek ve korumak olmalıdır.

Bu nedenle, başka düzeylerdeki planlı çalışmalarda olduğu gibi, kentsel planlamada da, araçların amaca uygunluğunun sağlanmasıyla yetinmek hiçbir zaman yeterli olamaz. Amaç veri olarak alınarak farklı araçların bu amaç karşısındaki ussallığının tartılmasıyla yetinmek, ünlü toplumbilimci Max Weber’in deyişiyle, “araç ussallığını” sağlamaktan öteye geçemez. Oysa, gerekli olan, varılmak istenen amacın ve amaçların da sorgulanması, bunların toplum yararına yöneltilmesinin güvence altına alınmasıdır. Max Weber’in “amaç ussallığı”, Amitai Etzioni’nin “nesnel ussallık” adını verdikleri bu tür ussallık, ülkemizde kentlerle ilgili planlı çalışmalarda yamsal önem taşıyan bir gereksinmedir.

Plan Kavramının Genişliği

Kentsel planlama çalışmaları, bütüncüllük özelliğine sahip olmak zorundadır. Bunun anlamı, kent planlarının salt toprak kullanımının (land use) denetlenmesiyle yetinmek yerine, ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevreye ilişkin konularda da çözüm arayışları içinde olmalarıdır. Oysa, görünmektedir ki, ülkemizde yoksullukla savaşım kentsel planlamanın neredeyse ilgi alanı dışına çıkarılmıştır. Kentlerimiz, giderek daha belirgin bir biçimde, yoksulluğun ağır bastığı yerleşim yeri görünümü kazanmaktadır. Bu konu, salt imarın planlanmasından sorumlu olan yerel yönetimlere bırakılamayacak kadar önemli bir konudur. Ne var ki, devletin yoksullukla savaşım, gelir dağılımı eşitsizliklerini azaltma ve toplumsal güvenlik politikaları, son on beş yirmi yılda, kentlilerimize teğet geçmiştir. İstihdam ve yoksullukla savaşım devletin öncelik taşıyan uğraş alanları değil artık. Örneğin, Dünya Bankası’nın gelişmekte olan ülkelere benimsetmeye çalıştığı “kullanan öder” kuralı, kent hizmetlerinin karşılığını ödeme gücünden yoksun kitleleri devletin ve kent yönetimlerinin ilgi alanı dışına itmektedir.

Kentsel planlama, ne yazık ki, çevrebilimsel (ekolojik) etmenleri planlama sürecine yansıtmayı da başaramadı. Enerji kullanımının, doğal kaynakların ussal kullanımı ile ilgili kaygıların, peyzaj değerlerine saygının ve iklim değişmelerine ilişkin önlemlerin planlama ve tasarım kararlarıyla başarılı bir biçimde bütünleştirildiğini görmüyoruz. Bu eksiklik geçmişte de vardı. Ama, çevre bilincinin hızla gelişmekte olduğu günümüzde, planlama mesleğinin yeni düşüncelere uyum sağlamak amacıyla, kendisine bir çekidüzen vermesi gerekirdi.

Planlamaya İtibar Kaybettiren Küreselleşme

Kentsel planlamada son yirmi otuz yılda yaşananlar gösteriyor ki, başka doğal zenginlikler gibi kıt kent toprakları da, toplum yararı amacıyla değil, bireyci bir anlayışla kullanılıyor. Kamu yönetimleri toprak satmak için neredeyse yarış içindedirler. Vakıflar bile toprak satarak kaynak yaratmaya çalışıyor. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı yakında yaptığı bir açıklamada, TRT İstanbul tesislerinin üzerinde bulunduğu arazi-nin satışa çıkarılacağını söyledi.

Bu liberal, bireyci ve küreselleşmeci anlayış, kentsel toprakların değerini ve ederlerini de yükselterek, elde edilen rantın kamu dışında kalan aktörler arasında paylaştırılmasını öngörmektedir. Verimli tarım topraklarının arsaya dönüştürülmesinde, kıyıların yağmalanmasında, tarih ve kültür değeri resmî kayıtlara geçmiş sit alanlarının ve ormanlık alanların korunmasında toplum ve kamu yararı gibi kavramların bireysel çıkar kaygılarının gerisinde kaldığını görmekteyiz. Küreselleşme, değer dizgelerimizde öylesine olumsuz gelişmelere yol açmış bulunuyor ki, hemen hemen herkes her şeyi "paraya çevirme" sevdasına kendini kaptırmış durumdadır. Kentlerimizin toplumsallığı, işlevselliği ve estetiği bundan alabildiğine zarar görmektedir. Yabancı gerçek ve tüzel kişilere mülk satışı yolunun açılmış ve kolaylaştırılmış olması, kamusal toprakların satışına izin vermeyen geleneksel kentbilim kuralından sapıldığını göstermektedir.

Her düzeyde plana ve plan düşüncesine sahip çıkmaktaki kararlılığın zaafa uğraması, kanımca, son 20-30 yılın en çarpıcı gelişmelerinin başında yer alır. Bunda, kuşkusuz, dünyada esen liberal rüzgârlara kapılmış olmanın büyük payı var. Çünkü, piyasanın işleyişine karışma anlamına gelen planlı yaklaşım liberalizmin ruhuna aykırıdır. Dünya Bankası'nın bu konuda koyduğu kural kimi resmi yayınlarının başlığında açıkça yer alıyor: "Planı Birak, Piyasaya Bak" (From Plan to Market).

Kentler için planlar hazırlamanın yasal bir zorunluluk olması karşısında, planlar biçimsel olarak hazırlanıp yürürlüğe sokulsa da, anlayışlardaki plan karşıtlığı türlü biçimlerde varlığını sürdürmektedir. 1960'lı yıllarda konut kooperatifçiliğine bile komünizme doğru gidişi simgeleyen bir tehlike gözüyle bakıldığı olmuştur. Tıpkı bunun gibi, bugün de kentleşme politikalarının plan öncülüğünde yürütülmesi liberal felsefeye saygısızlık olarak algılanıyor. Sık sık başvuru olan plan değişiklikleriyle planların özgün biçimi tanınmaz duruma getirilmektedir. Değişikliklerin pek çoğu kamu yararından başka amaçların geçerli kılınması için bir araç olarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, son yıllarda, planlama adı altında, kentin imar planı ile bütünleşmeyen, parçacıl yaklaşımları yansıtan proje uygulamaları-na yanlı olarak planlama gözüyle bakılmaya da

başlandı. Bu gözlemin en dikkate değer örneklerini TOKİ'nin uygulamalarında görmekteyiz.

Plan Yapmak Kentin mi, Yoksa Devletin mi İşlevi?

Uzunca bir süredir planlama yaklaşımlarında dik-kati çeken bir özellik de, kentsel planlamanın "yerel nitelikte" bir kamu hizmeti olarak görülmesinden uzaklaşılmasıdır. 3194 sayılı İmar Yasası, imar planlarını yapma görevini bir kural olarak belediyelere bırakmıştır. Ama, 9. maddesinde, hangi durumlarda Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın bu yetkiyi kullanacağını da belirlemiştir. Son uygulamalarla, Bakanlığın yetkilerine, çok sayıda merkezî kuruluşa tanınan imar ve planlama yetkileri de eklenmiş ya da zaten var olan yetkileri genişletilmiş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, TOKİ, Özelleştirme Yönetimi, Özel Çevre Koruma Kurumu, GAP Yönetimi Başkanlığı ve Devlet Demiryolları bile vardır.

Bir bütünlükten ve eşgüdümden yoksun olarak birçok merkezî kuruluşun planlama yetki-siyle donatılmış olması, kentleşmede "çok başlılık" yaratmakla kalmamakta; aynı zamanda kamusal işlevin niteliğini de olumsuz olarak etkilemektedir. Kaldı ki, kentsel planlama hizmetinin merkezdeki kuruluşlarca üstlenilmesinde ölçünün kaçırılmış olması, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın kurallarına da aykırıdır.

Sonuç Olarak...

Ülkemizde elli yıldır süregelen hızlı kentleşmenin planlı bir değişim süreci olduğunu söylemek kolay görünmüyor. Plan düşüncesine saygıda yaşanan erozyon, hem ulusal, hem de yerel düzeydeki planlı çalışmaları etkisiz kılıyor. Planların yukarıda sözü edilen "amaç ussallığı" çerçevesinde ele alınmayıp, bir tür "gösterişçi tüketim" aracı olarak görülmesi, planlamayı toplum yararına bir uğraş olmaktan uzaklaştırıyor. Sık sık gündeme gelen plan değişikliklerinin etkisiyle, planlar daha başlangıçtan itibaren, bireysel, tecimsel ve siyasal etmenlerle rant paylaştıran araç düzeyine indirilince, sağlıklı ve düzenli bir kentleşmenin geleceğine güven duymakta herkes zorlanıyor. Ulusal çaptaki sorunlarımızın ardında yatan nedenler, kentlerimizi yaşanması güç ortamlara dönüştüren nedenlerden farklı değildir. ■

KAYNAKLAR

- Ascher, François, Les Nouveaux Principes de l'Urbanisme, Ed. de l'Aube, Paris, 2010.
- Ersoy, Melih, Kentsel Planlama Kuramları, İmge Yayınevi, Ankara, 2007
- Keleş, Ruşen, Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, Ankara, 2010 (11. Basi).
- Keleş, Ruşen, Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, A.Ü., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1972
- Paquot, Thierry et Younés, Chris, Philosophie de l'Environnement et Milieux Urbains, La Découverte, Paris, 2010.
- Paquot, Thierry, L'Urbanisme C'est Notre Affaire, L'Atalante, Nantes, 2010.
- Taylor, Nigel, Urban Planning Theory Since 1945, Sage, London, 1998.

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME VE PLANLAMA

Ayşegül MENGİ

Prof. Dr.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Öğretim Üyesi

“Sürdürülebilir gelişmenin ekolojik boyutu, doğal yaşam temellerinin zaman ve mekân boyutunda güvence altına alınması, doğanın kendi içinde sahip olduğu dinamiklerle korunması, çevre zararlarının ortaya çıkmasının önlenmesi, çıkanların ortadan kaldırılması, doğaya insan kaynaklı müdahalelerin en aza indirilmesi ve bu müdahalenin, çevrenin buna tepki gösterme ve kendini yenileyebilme kapasitesi ile uyumlu olması, biyolojik çeşitliliğin korunması, yenilenemez kaynakların kullanımının yenilenebilir kaynakların kullanım düzeyinin altında olması gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Tarihî ve kültürel çevrenin korunması da ekolojik sorumlulukta büyük önem taşır.”

Çevre ve Sürdürülebilir Gelişme

“Çevre” kavramı, çevre sorunları fark edilmeye başladıktan sonra uzunca bir süre hava, toprak ve su gibi değerleri içine alacak biçimde kullanılmıştır. Ancak, çevre sorunlarının çeşitlenmesi, nitelik değiştirmesi, nicelik olarak artması, çevrenin böyle dar bir tanıma sığdırılamayacağı göstermiştir. Çevrenin doğal ve yapay boyutuna 1970’li yıllarda sosyal boyut da eklenmiştir. Özellikle, 1972 yılında Stockholm’de yapılan, Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı ile çevrenin bir başka önemli boyutu olan, başta eğitim, sağlık, istihdam, kadın ve diğer toplumsal grupların hakları, siyaset, yönetim biçimi gibi konuları da içine alan sosyal boyut da eklenmiştir. Bu nedenledir ki, ilk kez bu Konferans’ta ekonomik ve sosyal azgelişmişliğin kendisi başlı başına bir çevre sorunu olarak açıkça dile getirilmiştir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, çevrenin iki boyuttan söz edebiliriz. (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2009: 53-60). Bunlardan biri fiziksel çevre, öteki sosyal çevredir. Fiziksel çevre, insanın, oluşumuna katkıda bulunmadığı, doğada hazır olarak bulunduğu, canlı ve cansız varlıklardan oluşan çevredir. Buna karşılık yapay çevre, tamamen insan elinden çıkan, insanın bilgi ve kültür birikimlerini kullanarak yarattığı çevredir. Çevrenin fiziksel boyutunu tamamlayan sosyal çevre ise, yukarıda da belirtildiği gibi, insanların ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel ilişkilerinin tümünü içerir.

Çevre sorunlarının büyük ölçüde sanayileşme ve kentleşme ekseninde insan etkinliklerinden kaynaklandığı göz önünde bulundurulursa, çevrenin tüm boyutlarının birbirleriyle yakın ilişkisi de ortaya çıkar.

1987 yılında yayınlanan “Ortak Geleceğimiz” raporunda savunulan “sürdürülebilir gelişme” anlayışının da çevreyi geniş tanımıyla kavradığı ve tüm boyutlarını dikkate aldığını görüyoruz. Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından hazırlanan, Brundtland Raporu olarak da adlandırılan Ortak Geleceğimiz adlı raporda vurgulandığı üzere sürdürülebilir gelişme, gelecek kuşakların gerek-

sinimlerini karşılama haklarını ellerinden almadan, bugünkü kuşakların gereksinimlerini karşılamaktır. Kentbilim Terimleri Sözlüğü’nde de sürdürülebilir gelişme, sürekli ve dengeli gelişme olarak, “Çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özeride bulunmaksızın ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü” biçiminde tanımlanmıştır (Keleş, 1998: 112).

Tanımından yola çıkarak sürdürülebilir gelişmenin hedef ve göstergelerine bakacak olursak, ekolojik sorumluluğun yanı sıra, ekonomik yapabilirlik ve sosyal dayanışmanın üzerinde önemle durulduğu görülür (Mengi, Algan, 2003: 5-13). Sosyal dayanışma hedefinin başında, toplumun her üyesinin insan onuruna yaraşır bir biçimde ve koşullarda yaşamasının sağlanması gelmektedir. Bu gereklilik yalnızca bugünkü kuşaklar için değil gelecek kuşaklar için de geçerlidir. Öte yandan, yine bu kural, yalnızca gelişmiş ülkelerde yaşayan insanlar için değil, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşayanlar için de geçerlidir. Bu durum, sürdürülebilir gelişme kavramındaki dayanışma anlayışının hem zaman hem de mekân boyutuna dikkat edilmesini gerektirir. Sosyal dayanışma hedefinin diğer gereklerinin başında da adil paylaşım ve fırsat eşitliği, katılımın sağlanması ve artırılması, insan kaynaklarının geliştirilmesi gelmektedir.

Ekonomik yapabilirlik hedefi, bireysel ve toplumsal gereksinimlerin etkin ve tasarruflu karşılanmasına yöneliktir. Ekonomik etkinlikler ve koşullar bireysel girişimleri destekleyecek, ancak, toplumun, bugünkü ve gelecek kuşakların genel yararını da göz ardı etmeyecektir. Serbest piyasa sistemi içerisinde ekonomik yapabilirliği gerçekleştirebilmek için toplum yararının gözetilerek önlemler alınması, dışsallıkların dikkate alınması, doğal kaynakların kıtlığının göz önünde tutulması, kirlenen öder ilkesinin yanında mutlaka önleme ilkesinin politikalara yansıtılması gerekecektir. Mal ve hizmetlerin üretim ve tüketim sü-

recinde çevre risklerinin ve zararlarının mümkün olduğunca azaltılması ve ortadan kaldırılması, kamu borçlarının bugünkü ve gelecek kuşakların bireysel ve toplumsal gereksinimlerini karşılama haklarını tehlikeye atmaması da ekonomik yapabilirlik hedefleri arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir gelişme anlayışının sosyal dayanışma hedefinde olduğu gibi, ekonomik yapabilirlik hedefinde de uluslararası boyut önem taşımaktadır, uluslararası düzeyde, doğal kaynakların kullanımında adalet sağlama, dış borçlanma ve ticaret ilişkileri üzerinde durulmaktadır.

Sürdürülebilir gelişmenin ekolojik boyutu, doğal yaşam temellerinin zaman ve mekân boyutunda güvence altına alınması, doğanın kendi içinde sahip olduğu dinamiklerle korunması, çevre zararlarının ortaya çıkmasının önlenmesi, çıkanların ortadan kaldırılması, doğaya insan kaynaklı müdahalelerin en aza indirilmesi ve bu müdahalenin, çevrenin buna tepki gösterme ve kendini yenileyebilme kapasitesi ile uyumlu olması, biyolojik çeşitliliğin korunması, yenilenemez kaynakların kullanımının yenilenebilir kaynakların kullanım düzeyinin altında olması gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Tarihî ve kültürel çevrenin korunması da ekolojik sorumlulukta büyük önem taşır.

Sürdürülebilir gelişmenin göstergeleri ise çok geniş bir yelpazededir (Mengi, Algan, 2003: 11-13). Sosyal güvenlik ve refah, Sağlık, eğitim, konut ve barınma, bilgi, istidam, enerji, uluslararası ticaret, sosyal dayanışma ve katılım, araştırma-geliştirme ve teknoloji, iklim, hava-su-toprak, üretim ve tüketim, alan kullanımı, ormanlar, zararlı maddeler-atıklar, biyoçeşitlilik söz konusu göstergelerden yalnızca bazılarıdır.

Sürdürülebilir Gelişme ve Planlama

Gerek sanayileşme, gerek kentleşme süreci, hem doğal değerleri ilgilendirmekte, hem yapay çevrenin biçimlenmesine neden olmaktadır. Sosyal çevre ise, bir yandan bu süreçten etkilenmekte ve bir yandan her iki süreci etkilemektedir.

Planlamayı en genel anlamda ele alırsak, sanayileşmenin de kentleşmenin planlı bir biçimde gerçekleşmesi, toprak kullanımına ilişkin fiziksel sorunların, ekonomik ve toplumsal sorunların, kısaca fiziksel ve sosyal çevreye ilişkin pek çok sorununun daha ortaya çıkmadan önlenmesi anlamına gelecektir. Kırdan kente göçle, kır-kent dengesinin bozulması, gecekondur sorunu, istihdam sorunu, kentle bütünleşememe, kentlileşememe, altyapı yetersizliği, arsa spekülasyonu, hava ve su kir-

liliği, verimli tarım topraklarının ve ormanların kentsel kullanıma açılması, kent kimliğinin kaybolması, tarihî ve kültürel değerlerin korunamaması, kentleşme sürecinde yaşanan çevre sorunlarından hemen ilk akla gelenleridir. Dikkat edilirse bu sorunlar, hem doğal hem yapay hem de sosyal çevreyi kapsamaktadır.

Kentleşme sürecinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak, düzenli ve sağlıklı bir kentsel gelişmeyi gerçekleştirmenin en önemli aracı kent planlarıdır. Kent planı, Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde "Bölge, çevre tasarıyla ve ulusal kalkınma tasarıyla uyumlu olarak, kentin, yalnızca toprak kullanılışı bakımından değil, aynı zamanda, ekonomik, toplumsal ve nüfusbilimsel yönden tasara bağlanması" olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998: 82-83).

Tanımdan da kolayca anlaşıldığı gibi, sürdürülebilir gelişme hedefleri ile kent planlamasının hedefleri pek çok yönden birbiriyle örtüşmektedir. Hatta kent planlamasının, uygulama bir kenara bırakılacak olursa, kuramsal olarak sürdürülebilir gelişmenin sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutlarını birleştirdiği kolaylıkla söylenebilir. Kaldı ki, sürdürülebilir gelişme göstergelerinden birisi de alan kullanımını düzenleyen planlamadır. O halde, kent planlarından beklenen, sosyal dayanışma hedeflerine ulaşmayı ve ekonomik yapabilirliği sağlamak, ekolojik sorumluluğu yerine getirmek olacaktır. Kent planlaması açısından katılım, kamu yararı-toplum yararı ve sosyal adalet kavramları her üç hedefin gerçekleşmesinde kullanılacak temel kavramlardır. Kent planlama sürecine yurttaşların katılımı, planlama ilkelerinden açıklık ilkesinin bir gereğidir. Kent planlarının belli kişilerin ya da grupların değil, kamu yararına yapılması gereği de nesnellik ilkesine işaret eder. Sosyal adalet de bu çerçevede yine nesnellik ilkesinin uygulanmasıyla ve kentsel toprak rantının kamuya kazandırılmasıyla sağlanacaktır. Mülkiyet hakkının kamu yararının gerektirdiği durumlarda yasayla sınırlandırılabilmesi konusundaki Anayasa'nın 35. maddesini de bu çerçevede değerlendirmek yerinde olacaktır. Katılım, kamu yararı-toplum yararı ve sosyal adalet kavramlarını hem kuşaklararası hem de gelişmiş-az gelişmiş ülke ilişkileri çerçevesinde düşünmek doğru olacaktır. Toplum yararı gözetilerek biçimlendirilecek bir kent planlama süreci bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında olması istenen dayanışmayı gerçekleştirir. Küreselleşme ile birlikte kent planlama sürecine yabancı devletlere ait girişimcilerin ve sınırötesi (çok uluslu) şirketlerin de katıldığı da göz önünde bulundurulursa, toplum yararının ötesinde ulusal yararın da gözetilmesinin önemi açıkça ortaya çıkar.

Anayasamızın 56. Maddesinde düzenlenen "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" biçiminde ifade edilen "çevre hakkı"nın gerçekleşmesinde de çevre koruma için ayrılabilen yeterli kaynağa, kamu ve toplum yararının ön planda tutulmasına ve katılıma gereksinim vardır. Geniş anlamda çevrenin korunmasına ve çevre değerlerinin gözetilmesine olanak sağlayan, çevre hakkına saygılı bir kent planlama süreci, hedeflerin belirlenmesinden, planların hazırlanması ve kabul edilmesine, uygulanmasından izlenmesi ve değiştirilmesine kadar tüm evreleri sürdürülebilir gelişme hedefleriyle bütünleştirecektir.

Sonuç olarak, kent planlaması konusunda yaşanan sorunlar, planlamanın sürdürülebilir gelişmenin en önemli göstergelerinden birisi olması nedeniyle Türkiye'deki sürdürülebilir gelişme politikaları ile ilgili yaşanan sorunlarla paraleldir. Çevre politikaları kapsamında gündeme gelen sürdürülebilir gelişme kavramı, 1983 yılında yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda, ancak 2006 yılında yapılan bir değişiklikte açıkça vurgulanabilmiştir. Çevre kalkınma-gelişme arasında ortaya çıkan çatışma, çoğu kez kalkınma ya da ekonomik büyüme lehine çözülmektedir. Örneğin, kıyılarının ya da orman alanlarının turizm yatırımlarına tahsis edilmesi ya da bunların çevre değerleri olarak korunması ikileminde tercih çoğu kez gelir sağlayacağı, istihdamı artıracağı ve ekonomik-sosyal gelişmeye katkıda bulunacağı gerekçeleriyle yatırım lehine kullanılmaktadır. En azından, ekonomik politikaları yürüten, ancak, Anayasa tarafından çevreyi korumak ve geliştirmekle de görevlendirilen yürütme erki böyle kararlar vermektedir. Bu durumlarda, yargı erkinin devreye sokularak, çevre değerlerinin korunması gerektiği yönünde kararların alındığı durumlar da az değildir. Benzer sorunlar kentsel politikalar ve onun bir parçası olan kent planlama sürecinde de yaşanmaktadır. Kent planları çerçevesinde yapılacak kamulaştırmalar, kentsel dönüşüm projeleri, genel olarak yatırımlar için yer seçimi kararları hep çevre-ekonomik ve sosyal kalkınma ikileminde değerlendirilmekte, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefi ön plana çıkmaktadır. ■

KAYNAKLAR

- Keleş, Ruşen (1998), *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Keleş, Ruşen, Can Hamamcı, Aykut Çoban (2009), *Çevre Politikası*, 6. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi.
- Mengi, Ayşegül, Nesrin Algan (2003), *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: AB ve Türkiye Örneği*, Ankara, Siyasal Kitabevi.

İMAR MEVZUATININ ANALİZİ

Feridun DUYGULUER

Şehir Plancısı

“İmar ve siyaset beraberliğinde, mekânın ve bilginin parçalandığı bir dönem yaşıyoruz. Kurumlar ve sektörlerin birlikte karar vereceği ortak politikaların (sektörler arası ortak anlayışın) belirlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın gündemi ile geniş katılımlı olarak hazırlanan Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) belgesi 4 Kasım 2010 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlandı. Bu belge ile kentleşme ve planlama konuları çok önemli bir ‘siyasi destek’ sağlanmış oluyor. Bu siyasi desteğin uygulamaya taşınması için politika entegrasyonunu sağlayacak katılımlı bir süreç oluşturmak gerekir. Katılımın programlanması ve bir ‘katılım eylem planı’nın benimsenmesi, stratejik olarak öncelikli gündem maddesi olmalıdır. Siyasi fırsat yapılarının katılıma müsaade etmesi için, hem bürokrasi kurumunda, hem de siyaset kurumunda, kapasite geliştirilmesi de unutulmamalıdır.”

İmar Mevzuatının dayanağı olan kanunlar, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze, dönemler itibarıyla (**artzamanlı yaklaşımla**) farklılık göstermekle beraber, ayrıca, aynı dönem içinde yer alan kanunların (**zamandaş kanunların**) birbirlerine olan üstünlükleri de dikkat çekicidir. Son yıllarda İmar Kanunu itibarını yitirmiştir. Yeni sektörel kanunların içine sığdırılmaya çalışılan imar hükümleri ile, yazılı kurallarda önemli değişimler yaşandı. İmar Kanunundan ayrılarak yeni kuralların yer aldığı çeşitli **kulvarlar** bulunmaktadır.

İmar kulvarı: 1933, 1956 ve 1985 yıllarında, Yapı Yollar ve İmar Kanunları ile imar düzeni için temel kurallar oluşturulmuş; Ülkemizdeki yapılaşma ve fiziki planlamanın bu temel kulvar üzerinden yürütülmesi benimsenmiştir.

Bu kanunlarının yanında, ayrıca farklı imar düzeni getiren aşağıdaki kulvarlar, yapılaşmanın ve planlamanın seyrini değiştirdi.

Gecekondu ve af kulvarı: 1948 yılından başlamak suretiyle çeşitli af kanunları ile ayrı bir kulvar oluşturuldu; Bu kulvar, özellikle büyük kentlerde ıslah imar planı uygulamalarıyla, İmar Kanunu kulvarını ikinci plana itmiştir.

Sektörel kulvarlar: 1984 yılında turizm hukukunun İmar Kanunu’ndan istisna tutulması ile başlayan sektörel uygulamalar ve projeye özel kolaylaştırmalar ile İmar Kanunu neredeyse terk edilmek üzeredir.

Bu kulvar çeşitliliği içinde en çarpıcı fakat paradoksal gelişim, kentleşme sürecimiz ne kadar çok **karmaşıklıklaşıyorsa**, kuralları da tam tersine, o kadar çok **kolaylaştırıyoruz**. Siyasi tercihler, planlamanın ve yönetsel kuralların kolaylaştırılması (istisnalaştırma, muafiyetler, özel kuralları vb.) tarafında yer alıyor.

1. İmar Kulvarının Terk Edilmesi

İmar kulvarının terk edilişi ilk önce “imar afları” ile başladı ve 1980 sonrası ise önemli yol ayrılıkları yaşandı. Bu yol ayrılığının en belirgin göstergelerini aşağıda sıralamaya çalışalım.

Denetimsizleştirme: 1980 sonrası Türkiye’inde yaşanan liberalleşme süreci, imar kurallarına da

yansımıştı. 1985 yılında yürürlüğe giren, 3194 sayılı İmar Kanunu yerelleşme getirmişti ancak denetimsiz olarak... Daha önceleri, teknik yönden İmar ve İskân Bakanlığı’nca denetlenen yerel yönetimler, söz konusu kanunda, denetim hükümleri yer almadığı için, teknik konularda denetim dışı kaldılar. Bugüne kadar da bu böyle devam etti.

Ruhsatsızlaştırma: 3194’ün yeniliklerinden biri de, ruhsat alma mecburiyetinin kaldırılmasıydı. İki katlı ve inşaat alanı 1000 m²’den küçük binalar için, belediyeye bir dilekçe ve bazı belgelerle başvurulması yeterli görülmüştü. Ancak, Anayasa Mahkemesi 1987 yılındaki bir kararında, Anayasa’nın kanun önündeki eşitlik ilkesini ve devletin gözetim görevlerini gerekçe göstererek, ruhsatsızlık durumunu iptal etti. Ruhsatsızlık durumu, yargı kararıyla iptal edildi, ama, mevzuat içinde yapılacak kolaylaştırmalara ve kuralısızlaştırmaya örnek teşkil etme zemini yarattı ve imar mevzuatı tarihi içinde de, maalesef olumsuz anlamda yerini aldı.

Planlamada yetki parçalanması: Bu konu yıllardır konuşuldu ve yazıldı. Niceliksel olarak, yetkilendirilmiş kurum sayısı arttı ve karmaşa devam ediyor. Bütüncül planlamanın kabul görmediği yıllardan farklı olarak, artık planlama eylemi ve plan ürünü, teknik ağırlığını kaybetmiştir. Yerel yönetimlerde de, sektörel model nedeniyle, beldelerini kendi “meclis kararları” ile planlamama gibi bir durum ortaya çıkmıştır.

Koordinasyon içinde çalışılacağı yerde, istisnalaştırma suretiyle kurumların genel kurallardan ayrılmaları ve parçacı sektörel planlama ağırlık kazanmıştır. Ortaya çıkan bu çoklu plan (veya plan enflasyonu) durumunun bir “kent planlaması” olmadığı açıkça görülebilmektedir. Sadece noktasal yatırımların veya proje amaçlı girişim süreçlerinin hızlandırılması önemslenmektedir.

2. Sektörel Kulvarlar (Sektörel model)

1984 yılı öncesinde imar yetkileri Ankara’da idi. Sonraları, yeni kamu yönetimi politikaları gereğince, yerel yönetimler yetkilendirildi ama... Bu arada, belediyelerin yetkilendirilmesi hilafla, turizm sektöründeki planlama konuları için merkezî hükümet teşkilatı, (Turizm Bakanlığı) görevlendirildi. Turizm alanları ile ilgili ola-

rak, farklı bir planlama süreci başlatıldı. Alışık olmadığımız bir planlama modeli idi. Bu yaklaşım, sonraları, diğer sektörler tarafından da benimsendi. Sanayi, çevre, koruma, konut, özel bölge, özelleştirme ve tarım kurumları için de yetkilendirmeler oldu. Merkezî yönetim kurumları sektörel planlama konuları ile, yetkileri, (günümüze kadar yapılan değişikliklerle) tekrar Ankara'ya taşıdılar. Ankara'da merkezî yönetim içinde yer alan kurumların sektörel kimliklerini öne çıkarmaları ile planlama hukukunun bütüncül olarak algılanması imkânsız hale geldi.

Sektörel uygulamalar için, yazılı kurallarda kolaylaştırma, istisnalaştırma ve muafiyetler getirilirken, kurumlardaki yetki çeşitliğinin ortaya çıkardığı **“sektör modeli”nin özellikleri** şunlardır:

- **Sektöre özel mekân:** Kurumların sektörel faaliyetleri için yurt düzeyinde özel bölgelemeler yapıldı. Turizm bölgeleri, endüstri bölgeleri, özel çevre koruma bölgeleri, serbest bölgeler, teknoloji geliştirme bölgeleri ve diğer çeşitli bölgelemeler oluşturuldu.
- **Sektöre özel plan:** Her kurum, kendi mekânı içinde fiziki plan yapıp, onaylamaya başladı.
- **Sektöre özel yönetim:** Kurumlar yatımlara ve projelere ilişkin ruhsat ve izin işlemlerini de, yerel yönetimlerden bağımsız olarak yürütmeye başladılar. Ayrıca bazı yerel / sektörel teşkilatlanmalar da oldu.

Yasalar sektörel olarak, planlama faaliyetlerini ve yönetim erkini parçaladı. Bunların neticesinde, mekânın bütünsel olarak algılanması ve bütünsel çözüm yaklaşımları da yok oldu. Mesleki olarak, bir anlamda “ihtisaslaşma” konusu şekliyle de ifade edilen turizm plancısı, koruma plancısı, ulaşım plancısı gibi sektörel hizmet veren planıcı grupları oluştu. Bütünlüğü göz ardı etmeyen plancılarımız var ama kurumların işleri sektörel.

Planlama, yasalar nedeniyle bütüncül olma özelliğini yitirdi. **Planlamayı** kurumsallaştırmaya çalışırken, çok-kurumlulaştırdık. Bu çok kulvarlı mevzuat ortamını aşağıdaki başlıklarla inceleyelim.

3. Mevzuatın “Plansız”laştırılması

Mevzuat içinde yer alan “plan” ve “planlama” süreçleri, bir taraftan çeşitli yetkilendirmelerle parçalanırken, bir taraftan da **mevzuat bütününden ayıklanmaya** başlandı. Bazı yönetmelikle-
rimiz, yürürlüğe girdikleri tarihlerde, imar planına ilişkin hükümler barındırırken, daha sonraki yıllarda, bu hükümlerden arındırıldılar. İmar planı ile ilgili maddeler iptal edilerek, imar planına bağlı olma koşulları kaldırıldı. Ayrıca sit konularını içeren bir kanunda, planlama konusuna yer verilmedi.

Üç örnek aşağıdadır:

Birinci örnek - Turizm yatırım belgesi başvurularında, “onaylı imar planı” koşulunun iptal

edilmesi:1993 yönetmeliğine göre, turizm yatırım belgesi talep edenlerin, başvuru belgeleri içine “onaylı imar planı paftası”nı da eklemeleri isteniyordu. 2000 yılındaki yönetmelik değişikliğinde, bu koşul (başvuru sırasında istenecek imar planı bilgisi koşulu) iptal edildi ve ayrı bir yönetmelik maddesi ile, yatırımla ilgili imar sorumluluğunun (İmar Kanunu ve imar planı çerçevesindeki sorumluluğun) girişimcide bulunduğu belirtildi...

İmarla ilgili sorumlulukları 2000 yılında girişimciye yükleyen Turizm Bakanlığı, 1982'den beri imar planı (1/1000 ölçekli imar planı) yapım ve onay işlerini zaten yürütüyordu ve ilaveten, 2003 yılında “her ölçekte plan yapım ve onay” yetkisini üstlendi. Ve şöyle bir durum ortaya çıktı. Kurum olarak her türlü planı yapan, ama imar planı ile ilgili sorumluluğu girişimciye veren bir kurum...

Her halde buradaki enteresan durum fark edildi ve 2005 yılındaki yönetmelik değişikliği ile, söz konusu imar sorumluluğuna ilişkin hüküm de (girişimci sorumluluğu da) iptal edildi. Şu anda girişimcinin 5. maddeye göre, yatırım belgesi talebinde, imar planı ile ilgili bir bilgi veya belge sunma zorunluluğu yok. (*Turizm Tesisleri Yönetmeliği*)

İkinci örnek - ÇED sürecinden planlamanın ayıklanması: Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) yönetmeliği, yürürlüğe girdiği 1993 yılındaki şekli ile bugünkü arasında önemli değişiklikler yaşadı. Bu değişiklikler, idari kolaylaştırma amacıyla yapıldı; işlemlerin adedi azaltıldı ve işlem süreçleri kısaltıldı ancak; yönetmeliğin bugünkü durumu, kolaylaştırılmış bir yönetmelik olma yanında, etkinliği ve yaptırımı azaltılmış bir yönetmelik haline geldi.

Konumuzla ilgili olarak, çok çarpıcı bir değişim, “imar planı” hükmünün Yönetmelikten ayıklanması ile oldu. 1993'deki ilk ve 1997'deki ikinci yönetmelik metinlerinde ÇED süreci, “imar planı” ile ilişkilendirilmiş, ÇED incelemelerinin imar planından önce bitirilmesi koşulu getirilmişti. 2002 tarihli üçüncü yönetmelikte ise, “imar planı” ifadesi yer almadı. Ayrıca “faaliyet” ifadesi, “proje” ifadesine indirgendi. Yani Yönetmeliğin, sadece proje düzeyindeki (İmar planı işler tamamlanmış ve proje aşamasına getirilmiş) işlemleri kapsamı hedeflenmişti, ancak bir ayrı hükümle de, ÇED kararı alınmadan hiçbir onay işleminin yapılamayacağı ifade edildiğinden, imar planı onayının da, ÇED'den önce yapılamayacağı yorumu getiriliyordu. Sonradan, bu yorumu pekiştiren, 2003 tarihli Yönetmelik maddesi oldu. Bu Yönetmelikte de imar planı ifadesi yer almıyordu; ancak bir madde (6. madde), çevre düzeni planı ile bağlantı kurmuş; “ÇED kararı alınmadıkça, projelere hiçbir izin ve onay (çevre düzeni planı tadilat onayları dahil) verilemeyeceği” yazıldığı için, planlamanın (neyse ki) dışlanmadığını düşünüyorduk...

Fakat 2004 yılındaki değişiklikle, çevre düzeni planına ilişkin hüküm de iptal edildiğinden, artık ÇED Yönetmeliği'nin planlama ile hiçbir ilgisi kalmamış oldu. Sadece proje sürecinde yer alan bir yönetmelik durumuna indirgendi.

Üçüncü örnek: Sit alanlarının korunmasıyla ilgili bir kanunda “plan” ifadesine yer verilmesi: Sit alanlarında, arazi kullanımı (konut, ticaret, sosyal donatı vb.), inşaat ve afet konularıyla ilgili yenileme çalışmalarının yapılmasını amaçlayan bir kanunda, **“plan”** veya **“planlama”** ile ilgili bir kavram veya bir süreç **yer almadı**. 2005 yılında yürürlüğe giren bu kanunun (5366 sayılı “Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanımı Hakkında Kanun”un) gerekçesinde de, zaten “hazırlanan projelerin hızla uygulanabilmesi ve yetki çatışmasını önleyebilmek için, **diğer planların durdurulması gereği**” belirtilmişti. Hem üst ölçekli planlar, hem de daha önce onaylanmış koruma imar planları hükümsüz hale getirildi. Sadece proje süreçlerine bırakılmış bir uygulama biçimi benimsendi.

4. Kademelenme Krizi

3194 sayılı İmar Kanunu'nda “planlama kademeleri” hükmü ile ifade edilip, akademik çevrelerde “kademeli birliktelik” olarak anlatılan, üst-alt ölçek planlama ilişkisi ve kademelenme düzeni de önemli bir kriz içinde. Bir taraftan **çeşitli üst ölçek** plan yapılmasına olanak sağlayan kanunlar, diğer taraftan **kademelenmeyi dikkate almayan** kanunlar ve bir diğer taraftan da, bütün planların üstünde, **yeni bir plan kademesi** oluşturan başka bir kanun... Üç farklı durumu aşağıda özetledim.

Üst ölçek bolluğu: Bazı kurumların her ölçekte plan yapma yetkisi ile donatılıp, üst ölçekte, kademeli planlama anlayışını varsayıp, alt ölçekteki planları yönlendireceklerini umarak, aynı yöreler için **eşzamanlı fakat farklı planlar** yapmalarını mümkün hale getiren özel kanunlar yürürlüğe girdi. Kurumların özel kanunlarla yetkilendirilmesiyle ortaya çıkan plan karmaşasının, üst ölçekle ilgili örnekleri fazla olmakla birlikte, sadece iki bölgeye ait çalışmaları verelim:

- i - **Muğla yöresinde 2 üst ölçekli plan:** Çevre ve Orman Bakanlığı'nca ihale edilmiş olan Aydın-Muğla Denizli Planlama Bölgesi 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca planlama çalışmaları devam ettirilen Bodrum Yarımadası Kültür ve Turizm Koruma Gelişim Bölgesi 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni İlave ve Revizyon Planı,
- ii - **Samsun yöresinde iki üst ölçekli plan:** Devlet Planlama Teşkilatı'nca yaptırılan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nca ihale edilen Samsun-Çorum-Tokat Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, çalışmaları birbirlerinden kopuk olarak ele alınmışlardı. (Ayrıca, vilayet düzeyinde strateji planları da yapılmıştır.)

“Üst ölçek” sorununu anlatmak için, çeşitli gruplandırma denemeleri var. Burada, iki grup altında (ülke ve bölge planı kavramları hariç) örneklemeye çalıştığım Çevre Düzeni Planları ve Master Planları veriyorum:

Çevre Düzeni Planları:

- İmar ve İskân Bakanlığı’nca 1965’de yapılmaya başlanan ve 1984’den itibaren Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nca yapımına devam edilen 1/25000 Çevre Düzeni Planları,
- Özel Çevre Koruma Kurumu’nca yapılan 1/25000 Çevre Düzeni Planları,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca yapılan 1/25000 Çevre Düzeni Planları,
- Çevre Bakanlığı’nca 2000 yılında yapılmaya başlanan ve 2006 yılından itibaren Çevre ve Orman Bakanlığı’nca yapımına devam edilen 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planları,
- Valiliklerce yapılan İl Çevre Düzeni Planları (1/25000- 1/100000 ölçekli),
- İl sınırları büyüklüğündeki Büyükşehir Belediyelerince yapılan (1/100000 ölçekli İstanbul ve 1/50000 ölçekli Kocaeli) Çevre Düzeni Planları,
- Ve “her ölçekte plan yapma yetkisi” ile donatılan kurumlarca yapılan Çevre Düzeni Planları.

Master Planlardan örnekler :

- Limanlar Master Planı (8. Beşyillik Kalkın Planı’nda yer aldı)
- Yat Turizmi Master Planı (Turizm Bakanlığı)
- Turizm Master Planı (Turizm Bakanlığı)
- Ulaşım Master Planı (Ulaştırma Bakanlığı)
- Kıyı Yapıları Master Planı (Ulaştırma Bakanlığı)
- Turizm Kıyı Yapıları Master Planı (Ulaştırma Bakanlığı)

Kurumlar “bütüncül olma” bilincine ulaştılar ama sadece kendi sektörleri için bütünlük oluştururken ülke düzeyinde de “**Çeşitli ve Farklı Bütünlükler**” ortaya çıktı.

Kademelenmenin yitirilmesi: 2004 yılında yürürlüğe giren, 5104 sayılı “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu”, proje alanı içindeki gayrimenkullerin, her hangi bir ölçek ve türdeki imar planı kapsamında kalsalar dahi, adı geçen 5104’e göre yapılacak plana tabi olunacağını belirlemişti. Yani, Ankara’daki üst ölçekli planların ve o bölgenin nazım imar planlarının yaptırım gücü ve hükümleri iptal edilmişti.

2004 yılında yürürlüğe giren **5272** sayılı Belediye Kanunu’nun (yenisi 5393 sayılı kanun) 73. maddesi, belediyelere, kentsel dönüşüm ve gelişim alanları ilan etmek suretiyle, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa etme yetkisi vermiş (21), ve Ankara Büyükşehir Belediyesi de bu yetkiyi, kademelenme hilafına kullanıp, mevcut nazım ve uygulama imar planlarını iptal ederek, yeni bir plan onaylamıştır.

2005 yılında, **5366** sayılı Kanunun (Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun) genel gerekçesinde, “diğer planların durdurulması” gereğinden söz edilir. Kanunun maddeleri içinde de, hiç bir şekilde “plan” kelimesi yer almaz. Adı geçen kanun kapsamındaki yerel yönetimlerin “yenileme alanlarında” sadece “proje” ile işlem yapabilecekleri hüküm altına alındığı için, üst ölçek planına uyma gibi bir zorunluluk da düşünölmeyecektir.

Kademelenmede yeni bir üst ölçek: 2005 yılında, **5403** sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu, “planlı arazi kullanımını sağlayacak esasları” belirlemek amacıyla yürürlüğe girdi. Tarım arazilerine yönelik olması yanında, tüm toprak kullanımlarını da içeren bir kanun yapısı ile “**arazi kullanım planı**” isimli yeni bir hukuksal tanım getirdi.

5403 sayılı Kanunun ilgili maddeleri şu şekilde: *Tanımlar*

MADDE 3/m) - Arazi kullanım plânlaması: Her ölçekte plânlamaya temel oluşturmak üzere, toprağın ve diğer çevresel kaynakların bozulmasını önlemek için ekolojik, toplumsal ve ekonomik şartlar gözetilerek sürdürülebilirlik ilkesine uygun, farklı arazi kullanım şekillerini oluşturmaya yönelik toprak ve su potansiyelinin belirlenip, sistematik olarak değerlendirilmesini ve birbirleri ile olan ilişkilerini ortaya koyan rasyonel arazi kullanım plânlarını,

Arazi kullanım plânlarının yapılması

MADDE 10 - Arazi kullanım plânları ile ölkesel ve bölgesel plânlamalara temel oluşturan ve diğer fiziki plânlamalara veri teşkil eden; su potansiyeli, toprak veri tabanı ve haritaları esas alınarak çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda toprağın niteliği, arazinin yeteneği ve diğer arazi özellikleri gözetilerek uygun arazi kullanım şekilleri belirlenir

Mesleki bilgi birikimiyle, bu yeni planın bir envanter çalışması olacağını ve planlara veri teşkil edeceğini aklımıza getirsek de, kanundaki **deyimse** kullanışlar farklı bir anlam taşıyor. Deyimsel yorum (lafzî yorum; gramatikal yorum) ile aşağıdaki durum ortaya çıkıyor.

Biraz daha analitik bakarsak, “arazi kullanım plânlaması” tanımında, her ölçekte plânlamaya **temel oluşturmak** üzere bir esas belirlenirken, söz konusu kanunun 10. Maddesinde,

- Ölkesel ve bölgesel planlamalara **temel oluşturan** ve
- Diğer fiziki planlamalara **veri teşkil** eden bir hüküm getirildi.

Dikkat edilirse, “**temel oluşturmak**” ve “**veri teşkil etmek**” gibi iki ayrı kavram kullanılmış. Planlama dilinde birinci kavram, yani “temel teşkil etmek” ifadesi, kademelenme için kullanılır. Bir

planın diğer plana temel teşkil etmesi demek, birincinin kararlarının esas alınarak ikincide kullanılmasıdır. Kanunda bu “temel oluşturma” ifadesi yer aldığı için, şu anda ölkemizde, “planlama kademeleri” kapsamında, ölke ve bölge planlarının temel aldığı, en üst kademede “arazi kullanım planı” bulunmaktadır. İlgili bakanlık konuyla ilişkili yönetmelikte, uygulamaya dönük bir ayrıntı getirmemiştir. Konunun çalışıldığı ifade edilmektedir.

Diğer bir anlatımla, 5403 sayılı Kanunun ifadesi ile “Ölkesel Planlama” ve “Bölgesel Planlama” için “Arazi Kullanım Planı” **bir temel** (veri olarak değil) oluşturduğuna göre, en üst ölçek plan durumunda görülmesi gerekmekte olup, **5403’e göre** üst kademelenme:

- Arazi Kullanım Planı**
- Ulusal Planlama**
- Bölgesel Planlama**

şeklinde oluşmaktadır.

Bu kademelenme 5403 sayılı **Kanun diline göre** yapılmıştır. Çok doğaldır ki bu tür bir sıralama yapılsa da, **böyle bir kademelenme uygulaması da yoktur**. Kanun yapıcı bu iki kavramın kullanımının farklılığını dikkate almadı herhalde...

Çevre düzeni planlarıyla ilgili çeşitlemeyi de eklersek şu anda planlama kademelenmesinde son durum:

- Arazi Kullanım Planı (5403 sayılı Kanuna göre en üst ölçek)
- Ölke Planı (İmar Kanunu’ndaki ifade)
- Bölge Planı (DPT)
- 1/100000 Ölçekli ÇDP (Birden fazla il; Çevre ve Orman Bakanlığı)
- İl ÇDP (1/25000 - 1/100000 ölçekli; İl Özel idaresi)
- ÇDP (Birden fazla belediye; 1/25000; Bayındırlık ve İskân / Kültür ve Turizm bakanlıkları)
- Metropolitan Alan Planı (1/50000)
- Nazım İmar Planı (1/5000 ölçekli)
- Uygulama İmar Planı(1/1000 ölçekli)

Görüleceği şekliyle 9 adet ölçeklendirme / kademe var. Bu ölçeklendirmenin bir “planlama kademelenmesi” yarattığı düşünölse de, aslında bu bir kademelenme karmaşası. Yetki çeşitliliği nedeniyle üretilen üst ölçek planlar çeşitli tereddütler oluşturuyor.

5. Parçalı İmar Afları (Sektörel Aflar)

İmar afları ölkemiz için alışlagelmiş süreçlerden biriydi. Af kanunlarının mesleki çevremiz içinde taraftarı olmasa da, bu kanunlarının kendine has bir bütünsel yaklaşımı vardı. Bütünsellik, izinsiz yapılaşmanın **tüm ölkede tek bir kanun metni ile**, aynı kriterlerle ele alınmasına dayanıyordu. Tüm toplum kesimlerine aynı ölçüde uygulanıyordu. Bölge veya sektör **farklı gözetmeden**, belirli bir zaman periyodu içinde af işlemlerinin (başvuru, plan, ruhsat işleri vs) bitirilmesi

si öngörülürdü. Beğenmesek de, bir “ıslah planı” anlayışı bulunmaktaydı.

Şu anda durum çok farklı. Artık imar afları “parçalı kanunlarla” yürürlüğe konulmaya başlandı. Sektörel olarak, farklı kurumların uygulamaları için, “parçalı imar afları” hükümlendirildi.

Aşağıda parantez içinde numarası belirtilen çeşitli kanunlarda (17 civarında) izinsiz yapılarla veya izinsiz kullanımlara olanaklar ve yasallaştırmalar getirildi. Örneklerden bazıları:

- Meralarda kurulmuş izinsiz organize sanayi bölgeleri (4562)
- İmar planı dikkate alınmadan projelendirilmiş veya projelendirilecek doğalgaz tesisleri (4646)
- Hazine arazilerindeki izinsiz toplu yapılaşmalar (4706),
- Kullanma izni verilmeyen yapıların teknik alt yapıları (4736), (4833), (5027),
- Hazine arazilerindeki izinsiz tersaneler (4916),
- Turizm tahsisli arazilerdeki izinsiz uygulamalar (4916),
- Özelleştirme kapsamında kıyıda yer alan tesisler (4971),
- Daha önceki imar affından yararlanamayan yapılar (5104),
- Madencilik faaliyetleri (5177),
- İşgal edilmiş meralar (5178),
- Üzerinde kurulu tesis bulunan özel endüstri bölgeleri (5195),
- Ruhsatsız binalar (5237),
- Tarım arazilerindeki tarım dışı uygulamalar (5403), (5578),
- Sit alanlarındaki zilyetlik (5663)
- Fiili kullanım durumları dikkate alınmak suretiyle ifraz ve tevhit yapılabilmesi (5831)

Farklı kanunlarda yer alan özel maddeler, izinsiz durumdaki yapıların:

- İmar planına işlenmesi
- İmar planına uygun hale getirilmesi,
- Altyapı bağlantılarına kavuşmaları,
- İzin veya ruhsat almaları,
- Kanundan istisna tutulmaları,
- Açılmış davalarının düşmesi,
- Fiziki durumların dikkate alınması

suretiyle, yasallaştırılmalarını veya fiili durumlarının devamlılığını sağlamış oldu. Sektörel kanunlarla, sadece sektörel amaca hizmet etmeyi varsayan veya bir projenin gerçekleştirilmesi için teknik ve idari işlemlerin kolaylaştırılması ni benimseyen bir davranış modeli oluştu. Yeni sektörel model.

6. İmar Mevzuatının Dışlanması,

İmar affı kanunlarında, 1950'lerden itibaren, izinsiz yapıların yasallaştırılması ile ilgili işlemlerde, “Yapı ve Yollar Kanunu hükümlerinin aranmaması” ve daha sonraki yıllarda da, “İmar Kanunu hükümlerine bağlı kalınmaması” hükümleri yer almıştı. 1990 ve 2000 yılları arasında, bazı kurum-

lar, imar planı standartlarına ve ruhsat işlemlerine gerek duymadan, İmar Kanunu hükümlerini dışlayan lokal uygulamalar da yapmıştı.

En son, Belediye (5393 sayılı) ve İl Özel İdaresi (5302 sayılı) kanunlarında, uygulanmayacak hükümler içine, birçok kanunla birlikte İmar Kanunu da eklendi. Yani, İmar Kanunu ile söz konusu kanunlar arasında aykırılık bulunması durumunda, 5393 ve 5302 sayılı kanunların uygulanacağı belirtilmiştir. Bu hususun da, farklı yorumlarla, çeşitli istisnalaştırmalara yol açtığı tartışmaları devam ediyor. Örneğin, mücavir alanlardaki imar yetkisi, il idare kurullarının yetkileri, belediyelerin her tür yönetmelik yayınlamaları, ruhsat konuları, planlama kademeleri vb. konularında, kanunlar arasında anlaşmazlıklar var. Bazı genelgeler ile bu anlaşmazlıklar giderilmeye çalışılıyor.

Bu arada, yeni kanunlarda, **“imar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan”** işlem yapılması ile ilgili hükümler yer aldı.

İmar affı kanunlarında, İmar Kanunu hükümlerinin uygulanmayacağına dair hükümler bulunurdu. Fakat son yıllarda, söz konusu yaklaşım, yani, imarcılığın ilgili kanunlarını dışlama yaklaşımı, niteliksel ve niceliksel olarak fazlasıyla arttı. **Sadece bir kanunu değil, tüm mevzuatı dışlama alışkanlığı** oluşmaya başladı. Bu yönelim tarzı, imar bilgisinin gerekliliği de zayıflattı.

Daha önceleri, sadece İmar Kanunu dışlanırken, artık özel kanunlarla tüm imar mevzuatının dışlanması, hukukun üstünlüğü kavramını, herhalde burada bayağı tartışmalı duruma sokuyor.

Burada önemli iki husus var: İlki, “mevzuat” ile ne anlaşılabacağı, ikincisi de “kısıtlamalar”ın ne anlam taşıdığı.

“Mevzuat” olarak, yasa, yönetmelik ve genelge gibi hukuk dokümanlarının hep birlikte olduğu küme anlaşılır. “İmar mevzuatı” denilince sadece İmar Kanunu ve yönetmelikleri değil, yerleşmelerin ve yapıların fiziki gelişimi ile ilgili diğer işlevsel, sektörel ve idari kanunların da dahil olduğu kurallar topluluğu; kıyı, turizm, kültür varlıkları, çevre, sanayi, millî parklar ve diğer sektörel / yerel kanunların yanında, planlama ve imar konularının yer aldığı idari kanunlar, hep birlikte “imar mevzuatı”nı oluşturur.

Ayrıca, cümlecik içinde yer alan “kısıtlamalar”dan da ne anlaşılabacağı hususu düşündürücüdür. Hukuki olarak, kurallar, normlar, standartlar hep si birer “kısıtlama”dır. Toplumsal düzen ve kamu yararı için kısıtlama gerekir. Hukuksal açıdan, sınırlama ve kısıtlamalar ancak kanun ile olabileceğinden, her sınırlamanın bir düzenleme olduğu kabul edilir. Veya bazı hukukçuların dediği gibi, her kanun bir kısıtlamadır. “İmar düzeni” de, çeşitli kısıtlamalarla sağlanır.

Bu özel ifadenin (imar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan), yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda ele alınıp hem amaçsal, hem de deyimsel olarak yorumlandığını düşünürseniz, yerleşmelerin ve yapıların norm alanına getirilen **düzenlemelerin ve kayıtlamaların hiç birinin kulanılmaması** gibi bir sonuç çıkar. Diğer bir anlamla, özel kanunla yetkilenmiş bir sektör veya kurum, istediği her türlü işlemi ve eylemi sınırsızca yapabilecektir. Yukarıda ifade ettiğim gibi, hukukun üstünlüğünü zedeleyen böylesine bir kanun düzeni, planlama ve imar konularında, ülke olarak geçmişte kazandığımız pek çok olumlu yönümüze de zarar verecektir.

Zaten, Anayasa Mahkemesi de 5398 ve 4969 sayılı Kanunlardaki ilgili bölümleri iptal etti (sırasıyla 5.1.2006 ve 22.7.2008 tarihli kararlar), ama halen bazı kanunlarda benzer ifadeler yürürlüktedir. (Bakınız tablo → “İmar Kurallarının Önemsizleştirilmesi”: Duyguluer, “İmar Mevzuatının Kayıpları” makalesi eki olan tablo)

7. Her Ölçekte ve Her Türde Plan Yapabilme Yetkisi

Planlama tekniğini ve mesleki bilgiyi dışlayan bir husus da “her ölçekte plan yapma” yetkisidir.

İmarcılığı ve plancılığı son 80 yılda kolay kazanmadık. 80 yıllık bir bilgi birikimi var. İşte bu imar bilgisini dışlayan önemli bir konu ise, özel kanunlarla planlama yetkisi alan sektörel kurumların, **“her tür ve ölçekte plan yapma”** yetkisi ile donanmaları. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, mülga İmar ve İskân Bakanlığı’ndan gelme planlama bilgisi ve yetişmiş teknik kadrosu bulunmasına rağmen, genel prensip olarak alt ölçek planlamalara girmek istemez. Yerel yönetimlere bırakır. Diğer kurumlarda ise durum farklı. Sektörel kurumlarda, bütüncül planlama amacı olmamasına karşın, “her tür plan” ve “her ölçekte plan” yapılabiliyor. Örneğin, Özelleştirme Yüksek Kurulu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı gibi kendi özel kanunlarında yetkiler bu kavramlarla ifade edilmiş. (Bakınız tablo → “İmar Kurallarının Önemsizleştirilmesi”: Duyguluer, “İmar Mevzuatının Kayıpları” makalesi eki olan tablo). Buradaki tespitler kanundaki yer alan hükümlere göre yapılmıştır. Uygulama süreçlerinde farklılık olabilir.

Kanunlar içinde yer alan çeşitli ifadeler şöyle:

- **Her ölçekte plan** yapmak ve onaylamak
  - **Her ölçekte imar planı** yapmak ve onaylamak
  - **Her tür ve ölçekte imar planı** hazırlamak ve onaylamak
  - **Her tür imar ve parselasyon planı** yapmak ve onaylamak
  - **Her tür imar planı ve parselasyon planı** yapmak ve onaylamak
  - **Her ölçekte nazım imar planı** yapmak ve onaylamak
  - **Her ölçekte planlamaya** temel oluşturmak.
- şeklinde hükümler var.

“Ölçek” farklılaşmasının, ilk önce bir **planlama dili** farklılaşması getireceği, “tür” farklılaşmasının da **ihtisaslaşmayı** gerektireceği; ve bütün bunların bir **meslek disiplini** içinde olacağı hiç düşünülmemiş...

Böyle hükümlendirmelerle, planlama yönüyle:

- Birbirinden kopuk planların üretilmesi,
- Planlama dilinin kaybolması,
- Planlama kademelerinin zedelenmesi,
- Aynı ölçekte eş zamanlı plan karmaşası,
- Ölçek ve tür konularında karışıklık,
- Alt ölçekteki planlara temel teşkil etme yaptırımının zayıflaması.
- Tasarım geliştirme zorluğu veya tekdüzeliği,
- Uygulayıcı idarelerin tereddüt içinde bırakılması,
- Kentsel bütünlüğün göz ardı edilmesi,
- Mekânsal bilgi sistematığının bozulması,
- Mesleki yetkilendirmenin dağınıklığı,
- Meslek dışı müdahalelerin artması

çok mümkün bir hale gelmiş oluyor. (Bakınız tablo→ “İmar Kurallarının Önemsizleştirilmesi”: Duygular, “İmar Mevzuatının Kayıpları” makalesi eki olan tablo)

8. Kurumlar ve Planlar

Yetkiler bakımından kurumları gruplandırdığımızda:

- **Arazi kullanım kararı geliştirenler:** Bölgeleme kararı üreten Bakanlar Kurulu yanında, arsa tahsis, yatırım, yapılaşma, kısıtlama kararları veya planlama çalışmaları ile arazi kullanımını belirleyen Maliye, Tarım ve Köyişleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Millî Savunma ve Sağlık Bakanlıkları, vb.
- **Plan onama yetkisi olanlar:** Başbakanın başkanlığındaki Yüksek Kurullar, Bayındırlık ve İskân, Sanayi ve Ticaret, Kültür ve Turizm, Çevre ve Orman Bakanlıkları, valilikler ve belediyeler vb.
- **Ruhsat ve izin yetkisi olanlar:** Bazı bakanlıkların sektörel ve yerel izinleri, valilikler, belediyeler ve köyler, bazı kanunlarla yetkilendirilen özel tüzel kişiler.

olarak bir anlatım yapabiliyoruz.

Kurumlarımızın fiziki mekândaki yetkilerini, bölge / alan çeşitliliğini de belirterek, özet olarak gösteren tablo bu yazının sonuna eklenmiştir (Ek tablo: Fiziki Mekânda Kurumların Yetkileri).

Dağıtılmış yetkiler nedeniyle, 22 kurumun (kamu tüzel kişiliğinin) yetkili olduğu planlama ortamında, farklı isimlendirme ile 60’ın üstünde plan çeşidi var. Plan çeşitleri arasında isim benzerliği olsa da, kurumların plan yapım süreçleri ve yaklaşımları önemli farklılık getiriyor.

Planların çeşitliliğini kurumlara referansla aşağıdaki gibi ifade edebiliriz:

- 1. Cumhurbaşkanlığı:** AKM Millî Komite / Atatürk Kültür Merkezi Alanı planı;

2. Bakanlar Kurulu: Uzun Devreli Gelişme Planı Değişikliği;

3. Özelleştirme Yüksek Kurulu: Her ölçekte plan;

4. Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurulu: İstanbul Boğaziçi Alanı Planları;

5. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı: Her ölçekte plan (idarelerce onaylanmayan planın 3 ay sonra resen onaylanması);

6. Devlet Planlama Teşkilatı ve Kalkınma Ajansı: Bölge Planı - 2000 yılı öncesi / İstatistiki Bölge Birimi Planı - 2000 sonrası plan bölge;

7. GAP İdaresi Başkanlığı: Çevre Düzeni Planı / İmar Planları;

8. Özel Çevre Koruma Kurumu: Çevre Düzeni Planı / İmar Planı / Kıyı Planları;

9. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı: İmar, plan ve proje işlerini yürütme;

10. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı: Resen tasdik edilen planlar / Metropoliten imar planı / Kıyı planı / TCDD (Haydarpaşa taşınmazları) planları / Karayolları Genel Müd. taşınmazları planları / Maliye Bak Lojmanları (Oran) planı / Afete maruz bölge planı / Millî park imar planı / Patlayıcı madde sahası imar planı / Boğazlarda güvenlik tesis yeri planı / 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (birden çok belediye) / Mücavir alan imar planı / Bütünleşik Kıyı Alanları Planı / Mücavir içi köy imar planı;

11. Ulaştırma Bakanlığı: Ulaşım Master Planı / Kıyı Yapıları Master Planı / Karayolu güzergâhı imar planı;

12. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı: Arazi kullanım planı / Sulama Alanı Uygulama Bölgesi tarımsal arazi kullanım planı / Sulama Alanı Uygulama Bölgesi köy imar planı;

13. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı: Organize sanayi bölgesi planı / Teknoloji geliştirme bölgesi planı / Endüstri bölgesi planı;

14. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı: Kanunda “Doğalgaz boru hattı imar planına işlenir” ifadesi var;

15. Kültür ve Turizm Bakanlığı: Koruma amaçlı imar planı (Belediye 2 ay içinde karar almazsa Kurulun planı onaylanmış sayılır) / Her Ölçekte Plan / Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi planı / Çevre Düzeni Planı / Kıyı imar planı / KTV Koruma Kurulu yenileme alanı projesi / Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı / Turizm Master Planı / Turizm amaçlı kıyı imar planı / Turizm merkezi imar planı;

16. Çevre ve Orman Bakanlığı: 1/100000 ölçekli Çevre düzeni planı / Havza planı / Millî park uzun devreli gelişme planı;

17. Vali: Köy yerleşme planı (442);

18. İl İdare Kurulu: Belediye dışı yerleşme imar planı/ Köy yerleşik alanı imar planı / Organize sanayi bölgesi planı;

19. İl Özel İdaresi (İl Genel Meclisi): İl çevre düzeni planı / Belediye sınırı dışı imar planı / Afet ve acil durum planlaması / İl stratejik planı / Köy yerleşme planı

20. Büyükşehir Belediyesi: Çevre düzeni planı / İmar planı / Kentsel Dönüşüm ve Gelişim

Bölgesi planları / İmar ıslah planı / Ulaşım ana planı / Doğal afetlerle ilgili planlama / Koruma amaçlı imar planı / İstanbul gerigörünüm ve etkilene bölgesi imar planı / Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi-her ölçekte plan / Stratejik plan / 1/50000 ölçekli çevre düzeni planı;

21. İl Belediyesi: Çevre Düzeni Planı ve diğer alt ölçek planlar;

22. Belediye: İmar planı / Acil durum planlaması / ıslah imar planı / Koruma amaçlı imar planı / Kentsel dönüşüm ve gelişim bölgesi planı / Nazım imar planı / Uygulama imar planı / Mevzi imar planı / Revizyon imar planı / Plan değişikliği;

Bu listeye yeni kurulan Afet Kurumu’nu (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) da aldım. Çünkü, 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun içinde imar konularında Kuruma çok geniş görev ve yetkiler tanınmış.

Kanun hükümlerine özet olarak bakarsak:

Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu’nun:

*i) Madde 3) Afet ve acil durumlarla ilgili olarak hazırlanan **plan, program ve raporları onaylamakla** görevli”, olduğu*

Başkanlığın da:

*ii) Madde 8 /a) Zarar azaltma **planlarını yapmak veya yaptırmak.***

*iii) Madde 8/c) Zarara uğraması muhtemel yerlerin **plan, proje ve imar esaslarını belirlemek.***

*iv) Madde 10/d) Afet sonrası **yeniden yapılanma ve iyileştirme planlarını** hazırlamak, hazırlanan planları Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulunun **onayına sunmak***

*v) Madde 12/ b) Depremde zarara uğraması muhtemel yerler ile zarara uğramış **yerlerin imar, plan ve proje işlemlerinin yürütülmesi”;***

hususlarında görevler ve yetkileri var.

5902 sayılı Kanunun, maddelerinden görüldüğü gibi, “imar işlerinin yürütülmesi” ve “afet planlarının onaylanması” gibi ifadeler, söz konusu yeni kurumun imar / planlama konularında çok etkin olduğunu belirliyor.

9. Planlama Araçları

Planlama kurumunun sektörel olarak parçalanmasına sebep olan kanunlar, aynı zamanda “yeni imar araçları”nı da ürettiler. İşlem süreçlerini ve uygulama aşamalarını kolaylaştırma (istisnalaştırma, muafiyetler...) amacı taşıyan ve TOKİ mevzuatında çok belirgin hale gelen bu araçlar aşağıdaki gibi toparlanabilir:

Bölgeleme aracı:

- Sektörel özel bölgeler oluşturma
- İstatistiki Bölge Birimleri ilanı

Planlama araçları:

- Her ölçekte plan yapabilme yetkisi (HÖP)
- Onaylanmayan planın 3 ay sonra resen yü-

DOSYA

- rürlüğe girmesi (3ASR)
- İmar mevzuatı kısıtlamalarına tabi olmadan plan yapımı (İMKTO)
- Sektörel kolaylaştırmalar (ör: plan yapımında, süresi içinde görüş verilmezse, olumlu görüş verilmiş olduğu)

Uygulama araçları:

- Yapılanma hakkı aktarımı
- İnşaat ruhsatı kolaylığı (15 gün içinde avan projeye göre)
- İhale kolaylığı (muafiyetler ve istisnalar)
- Taksitle kamulaştırma
- Acele kamulaştırma
- Tüm işleri yürütme yetkisi (tüm imar işlerinin bir kurum tarafından yürütülmesi)
- Arsa satışı karşılığı gelir paylaşımı

Kullanım ve İşletme araçları:

- İskân ruhsatı kolaylığı (15 gün)

Yönetim araçları:

- Ortaklık
- Şirketleşme
- Projeye özgü yönetim
- İlana bağlı özel yönetimler

Finansal Araçlar:

- Menkulleştirme
- Mali muafiyetler

10. Yeni Yönetim Biçimleri

Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ile ilgili çalışmalar ve sektörel kanunların yönetim konularını da içermeleri nedeniyle, alışılagelen kurumların yanında, yeni kurumlar oluştu. 1980 sonrası itibariyle bir özetleme yaparsak aşağıdaki tespitler ortaya çıkıyor.

a. Proje odaklı yönetimler:

- Atatürk Kültür Merkezi (AKM) Millî Komite;
- Boğaziçi Müdürlüğü (İstanbul BŞB'ne bağlı);
- GAP İdaresi (2000 yılından sonra DPT'nin koordinasyonuna girdi);
- Gelibolu Yarımadası Tarihî Millî Parkı Müdürlüğü;
- İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı;
- Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi (Bütün yetkiler Ankara BŞB bünyesinde)

b. İlana bağlı özel yönetimler (Özel bölge ilanı):

- Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü (Müteşebbis heyet);
- Teknoloji Geliştirme Bölgesi Yönetici Şirketi (AŞ);
- Serbest Bölge Müdürlüğü;
- Kalkınma Ajansı ve Kalkınma Kurulu (DPT'nin koordinasyonunda);
- Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (ÇOB'nin bağlı kuruluşu);
- Alan Yönetimi (Kültür ve Turizm Bakanlığı atama yapar)

c. Genel yönetim içindeki “yeni yönetim” biçimleri:

- Üst kurullar (RTÜK, Rekabet Kurulu, EPDK, SPK, BDDK, KİK...);

- Başbakanlığa bağlı TOKİ Başkanlığı;
- Belediye teşkilatlarında kent konseyleri;
- Kuvvetli başkan modeli (Büyükşehirler);
- Kamu denetçiliği (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na bağlı)

11. Plan Bölgeler

Bölge planlama konusu, eski Bakanlık (İmar ve İskân Bakanlığı) döneminde, 1960'lı yılların sonu ve 1970'li yılların başında merkezi çalışma yöntemi ile ağırlıklı olarak ele alınmıştı, ancak bu konu yönetsel olarak yerel bir modelle oturtulamadığı için etkinlik sağlanamamıştı. 1985 yılında, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun bölge planlamayı tanımlaması ve DPT'yi yetkilendirmesi de etkin olamadı. Sonraları, 1989 yılında, Güneydoğu Anadolu Projesi ile bu eksiklik giderilmeye çalışıldı ve GAP İdaresi oluşturulmuştu. Ayrıca, DPT ülke düzeyinde bölge planlama çalışmaları yaptı ama bir yönetim modeli geliştirilmedi. 2002 yılına kadar...

2002 yılında Avrupa Birliği uyum çalışmaları doğrultusunda Ulusal Program içinde yer alan ve Bakanlar Kurulunca belirlenip, Resmî Gazete'de 22.09.2002 tarihinde yayınlanan “İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması”na ait karar ile bölgesel çalışmalar yeniden hızlandı. Bölgesel planlama ve bölgesel teşkilatlanma konularının hükümet politikaları içinde yer alması ile 12 adet DÜZEY1 bölgesi, 26 adet DÜZEY2 bölgesi ve 81 adet DÜZEY3 bölgesi belirlendi.

Devlet Planlama Teşkilatı'nca 2.07.2003 tarihinde yapılan basın açıklamasında duyurulduğu şekliyle: “..DÜZEY2 olarak belirlenen il grupları birer **plan bölge** olarak değerlendirilmektedir...” denildi.

2006 yılında da, yeni bir kanunla yönetsel bir düzenleme getirilerek, bu bölge birimlerinin yönetiminden sorumlu olarak “Kalkınma Ajansları” hususu belirlendi. Bugün 26 adet kalkınma ajansı var. 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu Hakkındaki Kanun”da temel amaç olarak “bölgesel gelişmeyi hızlandırmak” ve “bölgesel farklılıkları azaltmak” ile ilgili hususlar bulunuyor. Ancak “**bölge planı yapmak**” ile ilgili özel bir hüküm yok.

Bölge planlama konusuna yer veren cümleler şöyle:

- Bölge planlarının uygulamasını sağlayıcı faaliyetlere **destek vermek**,
- Bölge planlarına uygun olarak kapasite **geliştirmesine katkıda bulunmak**,
- Bölge planları açısından önemli görülen **projeleri izlemek**,
- Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge planına **uygun olarak kullanmak**.

DPT'nin kuruluş kararnamesinde de (540 KHK) bölge planı **yapımına ilişkin** bir hüküm yoktur. Yetki, 3194 sayılı Kanundan geliyor. 3194 sayılı

İmar Kanunda yer aldığı şekliyle, DPT'nin “bölge planı **yapma** ve **yaptırma**” görevi var. Ya kendisi yapacak, ya da başka bir kuruma / kişiye yaptıracak.

Ayrıca, **5449** sayılı Kalkınma Ajansları ile ilgili **Kanun**, DPT'ye koordinasyon, plan ve programları izleme ve değerlendirilme ile ajansların yıllık çalışma programlarını onaylama gibi işleri vermek suretiyle, DPT'nin ajanslar üzerinde önemli **merkeziyetçi ve yaptırımcı rolünü de belirlemiş**...

Son durum itibariyle DPT, bölge planlaması için “**yaptırma**” seçeneğini kullanmaktadır. Bu işleri de Ajanslar yapacaktır. Birçok ajans bölge planı yapım gündemleri oluşturdular. 5449 sayılı Kanun esas alınarak hazırlanan yönetmelik ve kılavuzla, bölge planı yapım yetkisi ajanslara aktarıldı. 5449 sayılı Kanuna göre yürürlüğe konulan (RG: 08.11.2008) Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği'nde (Madde 9/ç), desteklenecek projeler içinde “**her türlü plan** çalışması” yer alıyor.

Ayrıca, DPT'nin “Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu”nda da (Madde 1.3.2.1), Ajanslar içinde yer alan Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimleri “**bölgesel** ve sektörel bazda **plan yapmaktaki**” görevlendirildi. Ajanslara “bölge planı” yaptırma usulünün yerinde olduğunu söyleyebiliriz. Bölge planlarının yerel kurumlar marifetiyle ele alınması önemli bir adımdır. Yerel politikaların bir sistem içinde yönlendirilmesi bakımından, 26 bölge ile birlikte tüm yurt tarihinde bu tür bir düzenlemeye gidilmesi, hem ülke yönetimi hem de planlama faaliyetleri için yararlı sonuçlar doğurabilir.

12. Mevzuatın Gruplandırılması

Bu yazıda ele aldığım analiz çalışması, 87 adet kanun, 7 adet kanun hükmünde kararname, 4 adet Bakanlar Kurulu Kararından oluşturduğum doküman topluluğuna göre yapılmıştır. Bazı bir-iki örnek dışında, ikincil mevzuat dokümanları (yönetmelikler, tebliğler, genelgeler, vb.) dahil edilmemiştir. Kanunlardaki değişiklikleri belirten sayısal durum (örneğin 3194 sayılı İmar Kanunu'nda 15 defa değişiklik yapılmış olup, bu tür değişiklikler) bu aşamada belirtilmemektedir...

Kanunları gruplandırmaya çalışırsak:

- **Genel kanunlar:** İmar Kanunu, Köy Kanunu, Tapu Kanunu, Kadastro Kanunu, Türk Medeni kanun... vb.
- **Af kanunları:** 1948 yılından itibaren yürürlüğe giren imar affi kanunları. Bu kanunlar, imar kuralları kulvarından ayrılarak, özel hükümler getiren ilk mevzuat topluluğudur.
- **Yönetim / kuruluş kanunları:** Bakanlıkların kuruluş kanunları, yerel yönetim kanunları vb. Bu kanunlar ile bir çok kurum planlama yönünden görev ve yetki üstlenmişlerdir.

- **Sektörel amaçlı kanunlar:** Turizm Teşvik Kanunu, Toplu Konut Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine Dair Kanun, İskân Kanunu, Endüstri Bölgeleri, vb. Bu tür sektörel olarak, 40 civarında kanun bulunmaktadır. Bu kanunlar içinde bazıları, mekânsal olarak özel planlama hükümleri barındırmakta olup, İmar Kanunu hükümlerinden ayrılmaktadırlar.

- **Konumsal amaçlı kanunlar:** Boğaziçi Kanunu, GAP Kanunu, Gelibolu Millî Parkı Kanunu vb., Boğaziçi Kanunu, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, vb. Bu kanunların içinde de özel planlama hükümleri yer aldığı gibi, ayrıca, genel yönetim kurgusundan farklı yapıları bulunmaktadır.

13. Önemli Gelişmeler

Son 10 yılda, olumlu olarak nitelenmesi gereken süreç ve durumlar da ortaya çıktı.

- Özürlülerle ilgili kanun ve yönetmelik değişiklikleri yapıldı;
- Plan yapım tekniği kapsamında önemli yeri olan “eşik analizi” konusu OSB yönetmelikleri içinde hükümlendirildi;
- Bazı kanunlarda, sektörel ayrıcalıklarla önemsizleştirilen fiziki planlama konuları, gene aynı kanunların (organize sanayi bölgeleri, teknoloji gelişim bölgeleri ve endüstri bölgeleri) yönetmeliklerinde kapsamlı olarak yer alırken, araştırma, yer seçimi ve kademelendirilmiş planlama konularına çok detaylı bir şekil de yer verildi;
- Belediyelerde kurulan zorunlu “imar komisyonları”, gerekli bir düzenlemeydi;
- Çok etkin olmasa da, önemli bir gelişme olarak kabul etmemiz gereken “kent konseyleri”;
- Koruma eylemine önemli katkılar sağlayabilecek olan, 2004 yılındaki, 5226 sayılı Kanun’un getirdiği yenilikler (5226: 2863 sayılı KTVK Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun);
- Çevre ile ilgili kabul edilen uluslararası sözleşmeler;
- Büyükşehir belediye sınırları (alanı) genişletildi;
- Afet konuları ile ilgili çeşitli yönetmelikler yürürlüğe girdi;
- Vb.

Bu gelişmeler, planlama mesleği adına önemsenmesi gereken durumlardı.

Ve diğer önemli bir gelişme olarak, “stratejik planlama” konuları var; plancıların ve yöneticilerin gündeminde.

Stratejik planlamayı önemsiyoruz ama bu yaklaşımın pahalı işlemler gerektirdiğini ve istenilmeyen politik müdahalelere de açık olduğunu ve uzun dönem çalışmaları için verimli olmadığını da aklımızdan çıkarmamamız lazım. Stratejik planlamanın çok bilinçli kullanılabilmesi için, uzmanlığa önem veren, süreçleri dikkate alan ve

vizyon tanımlayan bir kurumsallaşmaya gerek var. Vizyon tanımlayabilmek ayrı bir çalışma alanı.

Yeni bir kanunla (5018 sayılı Mali Kontrol ve Yönetim Kanunu) getirilen hükümler içinde yer alan “stratejik planlama”, söz konusu kanunun isminden de anlaşılacağı gibi, kamu kurumlarının yönetimi ve bütçeleri ile ilgilidir. Söz konusu kanun, **mekânsal planlama ile ilgili bir bağlantı kurmamıştır**. Fakat, bazı yerel yönetimler, “stratejik mekânsal planlama”, “mekânsal stratejik plan”, “mekânsal planlama stratejileri” veya “stratejik fiziki plan” gibi ifadelerle, planlama kurumuna yeni zenginlikler de kazandırmaktadırlar.

Ülkemizde yürütülen stratejik planlama çalışmaları, çeşitli yönlerden eleştirilebilir. Örneğin, kurumsal kapasite geliştirilmeden yapılan bir planın “stratejik” niteliğinin de olmayacağı çok doğaldır. Ancak, ülkemizdeki planlama ortamına olumlu katkılar sağlanacağı umuduyla, stratejik planlamanın geliştirilmesi için mesleki yönden destek verilmelidir.

Burada önemli bir konuyu hatırlatmak gerekiyor. 2004 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliği, stratejik planlar için önemli bir husus belirledi. Stratejik planların doğrudan doğruya kamu idarelerince ve idarelerin **kendi çalışanları tarafından hazırlanması zorunluluğu getirildi**. (Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 5, RG: 26.05.2006). Diğer bir ifade ile, **stratejik plan yapımının ihale edilemeyeceği hüküm altına alındı**. Kurumlarda stratejik plan hazırlama ekiplerinin oluşturulması ve en üst yöneticiden başlayan bir sorumluluk kademelenmesi ile planların hazırlanması sağlandı

14. Son Verirken

İmar ve siyaset beraberliğinde, mekânın ve bilginin parçalandığı bir dönem yaşıyoruz. Bu tür bölünme (segmentasyon veya fragmantasyon) konuları dış ülkelerde de var. Parçalanmaya karşı yönetsel ve teknolojik önlemler geliştiriyorlar. Konsolidasyon ve rasyonelizasyon metotları kullanıyorlar. Birleşik Krallık’ta (İngiltere) 2000 yılında hazırlıklara başlanan ve 2004 yılında yürürlüğe giren planlama kanununun temel kurgusu, “az kademe çok katılım” fikrine dayanıyordu.

Sektörel uygulamaların yarattığı olumsuz sonuçları farkederek Avrupa komiteleri, artık hem Avrupa Konseyi’nde, hem de Avrupa Birliği’nde, **sektörel uygulamalardan vazgeçilmesini** öncelikle öneriyorlar.

Ayrıca, fiziki parçalanmanın aşılması için gayretler, bütünsellik krizinin temel aldığı referansları değiştirme yolunu seçmeye başladı. Örneğin, bugünkü “fiziki toprak bütünselliği” referansımız artık yerini “şebeke bütünselliğine” bırakıyor. Fiziki mekân olarak kopuk ve parçalı, ama bilişim

şebekesi içinde bütünlük sağlama söz konusu. Bütünü kontrol edebilmek için ağ mekânı (şebeke mekânı) ile “bilginin yönetimini” gerçekleştirebilmeliyiz. Parçalanmayı fiziki mekânda azaltırken, “şebeke mekânı” ile bütünü kontrol edebilmek için, “bilginin yönetimini” yapacak kurumsal dönüşümlere ihtiyaç var.

Ayrıca, mevzuat ve kurumsal yönden karmaşayı gidermek için, ilk önce **“politika entegrasyonu”** yapılmalı. “Hemen, öncelikle bir kanun hazırlayalım” yaklaşımı doğru değil. Kurumlar ve sektörlerin birlikte karar vereceği ortak politikaların (sektörler arası ortak anlayışın) belirlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yasal hazırlıklar sonraki safhalarda yer almalıdır.

Politika entegrasyonundan sonra yapılacak yasal hazırlıkların da:

- Prospektif hukuk anlayışı ile,
- Esnek kural hazırlayabilme hünerini göstererek,
- Takdir yetkisini de tanımlayarak,
- Performans yaklaşımli hükümleri getiren,
- Sorumlulukları ifade eden,
- Denetimi önemseyen,
- Yerel özelliklerin dikkate alınması direktifini veren,
- Yerel yönetimleri gruplandıran ve çeşitlendiren,
- Alternatif plan ve planlama yaklaşımlarını uygulamaya sokabilecek,
- Koordinasyon hukuku kurallarını açıklayan,
- Kanunların kapsayıcı olmasını amaçlayan,
- İş süreçlerini tanımlayan,
- Çalışmalarla yürütülmesi gerekir.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın gündemi ile geniş katılımlı olarak hazırlanan Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) belgesi 4 Kasım 2010 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlandı. Bu belge ile kentleşme ve planlama konuları çok önemli bir **“siyasi destek”** sağlanmış oluyor. Bu siyasi desteğin uygulamaya taşınması için politika entegrasyonunu sağlayacak katılımlı bir süreç oluşturmak gerekir.

Katılımın programlanması ve bir **“katılım eylem planı”**nın benimsenmesi, stratejik olarak öncelikli gündem maddesi olmalıdır. Siyasi fırsat yapılarının katılıma müsaade etmesi için, hem bürokrasi kurumunda, hem de siyaset kurumunda, kapasite geliştirilmesi de unutulmamalıdır. ■

KAYNAKLAR

- Duygulu, F. “Yasalar Değişirken Şehir Planlama ve Kurumlar”, 27. Dünya Şehircilik Günü Kolokyum bildirisi - 06.11.2003, Mersin (ŞPO kitabı: Şehircilikte Reform).
- Duygulu, F. “İmar Mevzuatının Kayıpları”, ŞPO Planlama Dergisi, 2006/4, 2007 Ankara.
- Duygulu, F. “İmar Ve Siyaset Beraberliğinde Planlama”, Batı Akdeniz Mimarlık, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Dergisi, Sayı 39, Mart - 2008, Antalya
- Resmî Gazete
- www.mevzuat.gov.tr

KURUM		BÖLGE / ALAN	KARAR veya İŞLEM TÜRÜ	
Cumhurbaşkanlığı Bakanlar Kurulu	Millî Komite	Atatürk Kültür Merkezi Alanı	İmar planı ve proje kabul kararı (onay).	
		Serbest bölge Askerî yasak bölge Sivil güvenlik bölgesi Afete maruz bölge Özel çevre koruma bölgesi Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi Turizm merkezi Millî Park Endüstri bölgesi Teknoloji geliştirme bölgesi Tarım Reformu Kanunu uygulama bölgesi Boğazlarda güvenlik tesisi yerleri İSKI alanı genişletilmesi Hazineden tahsisli arazi Gelibolu Yarımadası Tarihî Millî Parkı Büyük ova koruma alanı Erozyona duyarlı alan Arazi toplulaştırma proje sahası Yenileme alanı Tarım havzası Şehir içi raylı ulaşım sistemleri kentsel dönüşüm proje alanı (kamu mülkiyetinde yerler)	Bölge oluşturma kararı. Arazi tahsisinin kaldırılması. Uzun devreli gelişme planı değişiklik onayı. Proje uygulama kararı. Yapım işinin üstlenilmesi Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilanı	
Yüksek Kurullar	Özelleştirme Yüksek Kurulu	Özelleştirme arazisi (belediye içi)	İmar tadilatı ve mevzi imar planı onayı.	
		Kıyı Kanunu ve Turizm Tesvik Kanunu kapsamındaki yerler	Her tür ve ölçekte imar planı onayı.	
		Yatırım talep edilen arazi	Kurul kararı ile, parsel düzeyinde karar.	
		Boğaziçi İmar Alanı	İmar planı onayı.	
Başbakanlık	Afet ve Acil Durum Yüks. Kur.	Ülke düzeyinde afet ve acil durumlar	Afet ve acil durumlarla ilgili olarak hazırlanan plan, program ve raporları onaylama	
	Başbakan	Arsa üretim alanı	Alan belirleme işi için, TOKİ'nin talebi ve Başbakanın onayı.	
	TOKİ	Geçekondur dönüşüm proje uygulama alanı Toplu konut iskân sahası Mülkiyetin TOKİ'ye ait olduğu araziler Geçekondur Önleme Bölgesi	Her tür ve her ölçekte imar planı yapma yetkisi. TOKİ'nin planını, ilgili idare 3 ay içinde onaylamazsa, TOKİ, planı re'sen yürürlüğe koyar. Bölge oluşturma kararı	
	PUB Dünya Bank Proje Uyg.Birimi	Proje alanı	Arsa seçimi; Plan ve proje yapımı.	
	Devlet Planlama Müsteşarlığı	İstatistikî bölge birimi (26 adet planlama bölgesi)	Bölge planı yapımı ve onayı Projeleri izlemek, izin/ruhsat işlerini takip.	
	Gümrük Müsteşarlığı	GAP Bölgesi (9 vilayet)	Bölge planı, nazım ve uygulama imar planı yapımı ve onayı	
	Afet Ve Acil Durum Yönetimi Bşk.	Sınır ticaret merkezi	Kuruluş onayı (Devlet Bakanı) ; İnşaat ve fizikî düzenleme esasları belirleme (Devlet Bakanlığı)	
		Afet ve acil durumum etkilediği bölge	Zarar azaltma planlarının yapımı imar esaslarını belirleme; İmar işlerini koordine etme ve denetleme İmar, plan ve proje işlemlerinin yürütülmesi	

Bakanlıklar	Milîî Savunma Bakanlığı	Askerî Güvenlik Bölgesi Önemli Tesisler	Kamulaştırma, Yerleşme ve yapılaşma kısıtlamaları.
	Maliye Bakanlığı	Hazinenin özel mülkiyetindeki arazi; Devletin hüküm ve tasarrufundaki yerler	Satış, kira, tahsis, trampa, aynı hak tesisi; kullanma izni;
Bakanlıklar	Bayındırlık Ve İskân Bakanlığı	Metropoliten alan Kamu yapıları Afettede yerleşim alanı Gecekondulü önleme bölgesi Toplu konut alanı Kıyı Millî park Patlayıcı madde sahası Boğazlarda güvenlik tesis yeri Köy yerleşik alanı (kırsal yerleşme alanı) Karayolları Genel Müdürlüğü arazileri Hizmet özelleştirilmesi yatırımı yapılacağı yer TCDD arsaları Haydarpaşa limanı taşınmazları Boğaziçi alanı İller Bankasına yetki veren belediye (belediye alanı) Göçmen ve göçebelerin iskân alanı Yerleri kamulaştırılanlar için iskân alanı	Metropoliten alan imar planı onayı Çevre düzeni planı İmar planı onayı Kıyı kenar çizgisi onayı Mücadir içinde köy yerleşme planı için uygunluk/onay Her ölçekte plan onayı Yüksek kurululn sekretarya işleri İmar planı yapımı Fiziksel yerleşim düzenlenmesi İskân planı yapımı; İskânla ilgili köy imar planı yapımı Re'sen plan onaylama Bütünleşik kıyı alanları planı Köy yerleşme planı
	Sağlık Bakanlığı	Sağlık koruma bandı	Yapılaşma kısıtlaması
	Ulaştırma Bakanlığı	Ülkenin ulaştırma sistemi Liman ve dolgu alanları Ulaşım yatırımı (Metro vb.) yapılan alan/bölge Karayolu güzergâhı	Ulaşım master planı Program yapımı; Proje onayı; Yapım işleri Güzergâh planının belediyenin imar planına işlenmesi; Bakan onayı ile yürürlük
	Tarım ve Köyîşleri Bakanlığı	Tarım arazisi Tarım havzası Su ürünleri istihsal sahası Mera Sulama alanları uygulama bölgesi Yeni iskân alanı Her ölçekte planlamaya ait bölge veya alan verisi Özel arazi toplulaştırma sahası Arazi toplulaştırma alanı	Tarimsal kullanım amacı dışına çıkarma Sınıflandırma ve harita yapımı Saha belirleme (işletme izni) Mera vafsrının kaldırılması Tarimsal arazi kullanım planı (belediye dışı) yapımı Köy İmar Planı Yer Seçimi ve Proje onayı Arazi Kullanım Planı hazırlanması İl tarım master planı
	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Organize sanayi bölgesi Teknoloji geliştirme bölgesi Endüstri bölgesi Maden sahası (ruhsat alanı) Doğal gaz iletim sistemi Su havzası Taşkın alan Sulama alanı Enerji projeleri (Baraj ve HES)	İmar planı uygunluk onayı İmar Planı Onayı
	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bak.		Arama ve İşletme Ruhsatı İletim güzergâhı imar planına işlenir (tahsisle bakılmaksızın) Havza sınırı belirleme Alan belirleme Proje alanı belirleme
	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Kültür ve tabiat varlıkları (sit, koruma alanı) Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi Turizm merkezi	Sit Kararı Koruma İmar planı kararı. (Bld.3 ay içinde onaylamazsa, onaylanmış sayılır) Eski eser tescili Her ölçekte plan onayı
	Bölge Koruma Kurulu		
	Çevre ve Orman Bakanlığı	Önemli yöreler Havza Su kirliliği koruma bölgesi Millî park Gelibolu Yarımadası Tarihi Millî Parkı Özel çevre koruma bölgesi Orman Deniz kaplumbağaları üreme alanları (Bern) Sulak alanlar koruma bölgesi (Ramsar)	Çevre düzeni planı onayı Havza planı Yerleşme ve yapı kısıtları Uzun devreli gelişme planı onayı Her ölçekte plan onayı Tahsis Yapılaşma kısıtlamaları İmar planı onayı
	Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı		

Valilikler	İl İdare Kurulu	Belediye dışı yerleşme alanı Köy yerleşik alanı Organize sanayi bölgesi	İmar planı onayı Alan tespiti ve imar planı onayı İmar planını yürürlüğe koyma
	Vali	Toplu Konut İskân Sahası	Vali onayı
	Köy Yerleşme Alanı Tespit Komisyonu	Köy Yerleşme Alanı Mücadir alandaki köyler (Bay. İ. Bak Uygunluk veriyor)	Köy yerleşme planı (İmar Kanununa tabi olmaksızın) İmar Planı onayı
	İl Özel İdaresi	Belediye sınırı dışında İl Bütünü Toprak Koruma Yenileme Alanı Sit Tarım Arazisi (Arazi Kullanım planlarındaki) Kentsel yerleşim amaçlı imar planları dışında	İmar planı onayı İl çevre düzeni planı onayı Afet ve acil durum planlaması Arazi kullanım planlaması Yenileme projesi onayı Koruma amaçlı imar planı Tarımsal amaçlı arazi kullanım planı Toprak koruma projesi
Belediyeler	Büyük Şehir Belediyesi	Büyük Şehir Belediye Alanı Yenileme alanı Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı İstanbul Boğaziçi Alanı Ankara Protokol Yolu sınır kırkiki alan Sit Belediye sınırı il sınırı olan büyükşehir belediye Alanı	İl Çevre Düzeni Planını Kabul etmek (Ayrıca İl Özel İdaresi de karar alacak) Nazım ve Uygulama İmar Planı onaylamak Nazım imar planından sonra bir yıl içinde UİP'ni yapmayan İlçe belediyesinin UİP'ni yapmak İmar ıslah planı Ulaşım ana planı Doğal afetlerle ilgili planlama Koruma amaçlı imar planını onaylamak Yenileme projesi onayı Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilanı Gerigörünüm ve Etkilenme Bölgesi imar planı onayı Her ölçekte imar planı onayı Koruma amaçlı imar planı onaylamak İl çevre düzeni planlarını onaylamak (Belediye sınırı il sınırı olan)
	BŞB İlçe (İlk kademe) belediyesi	İlçe/İlk kademe Belediye Alanı	Uygulama imar planı yapımı Parselasyon planı yapımı İmar ıslah planı yapımı Yenileme projeleri için belediye medlis kararı
	İl Belediyesi	İl alanı	İl çevre düzeni planını kabul etmek. (ayrıca İl Özel İdaresi de karar alacak)
	BŞB Su Kanalı İdaresi Gn. Müd.	Bölge kontrol alanı (havza)	Yapılaşma kısıtlamaları
	Belediye	Belediye alanı Gecekondü önleme bölgesi Sit Yenileme alanı Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı Üzerinde yapılanma olan alanlar	İmar planı onayı Acil durum planlaması İslah imar planı onayı Koruma amaçlı imar planı onayı Yenileme projesi onayı Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilanı
	Köy Muhtarı	Köy Yerleşik Alanı	Yapı izni (ruhsat değil)
	OSB Yönetimi	Organize Sanayi Bölgesi	Ruhsat ve izinler
Kişiler	Lisans Sahibi Firma	Doğalgaz depolama / dağıtım hatları	Firma başvurusu üzerine, hatlar, imar planına işlenir

NOTLAR

- 1.Tablonun kısa olması için bir kurum içindeki, alan / bölge ile karar/işlem sütunlarında yer alan satırların birbirlerine olan eşleştirmesi (alan / bölge satır ayırımına göre karar/işlem türü) gösterilmemiştir.
- 2.Fiziki mekânda yer alan daha başka bölgeleme veya alanlama (tabiat parkı, tabiat koruma alanı, yaban hayatı koruma sahası, hassas kirlenme bölgesi, özel koruma alanı, biyosfer rezervi, özel ürün arazisi vb. gibi) tespitleri bulunmakta olup, tabloya bu aşamada dahil edilmemiştir.
- 3.Bakanlıklar içinde yer alan genel müdürlüklerin açılımı yapılmamıştır.
- 4.Yüksek Kurullar, Başbakan'ın başkanlığı ve ilgili bakanlardan oluşan kurullardır.
- 5.Koruma imar planlarıyla ilgili olarak, belediyelerin yanında, koruma kurullarının da plan onaylarının bulunduğu (son onay işlemi olarak) durumlar vardır.
- 6.Köylerle ilgili plan onayı konusunda, kanunlarda farklı hükümler bulunmaktadır.
- 7.Ruhsat ve İzin konularıyla ilgili olarak, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerdeki daha pek çok karar ve işlem bu tabloya dahil edilmemiştir.

YENİ ADANA VE “ASIL” ADANA

Oktay EKİNCİ

“Benim asıl tartıştığım konu, Yeni Adana projesindeki mimarlık ve şehircilik sorunları ya da eksikleri, yanlışlıkları değil, bu projenin rant çekiciliği ve kimi göreceli ‘konfor’ları yüzünden esas Adana’nın ‘üvey evlat’ haline dönüşmüş olmasıdır. Daha açık söyleyecek olursam, Yeni Adana projesi başından yanlış ve tutarsız bir imar anlayışının ürünüdür. Zaten ‘Dünya’da tek’ olması bundan kaynaklandığı gibi, genelde şehircilik açısından da ‘mevcut kente öldürücü bir rakip’ yaratılması yüzünden kabul edilebilir bir ‘yeni’ yerleşme değildir...”

Çok eski değil, 90’lı yıllara kadar Adana kebabını tarihî kent merkezindeki “kimlikli kebabçı”larda yerdik. Hatta geceleri, aynı kebabçıların sıralandığı eski ve dar sokaklara “kâğıt örtülü” masalar kurularak, kebabın en hasının en koyu sohbetlere eşlik ettiğini de anımsıyorum...

Son yıllarda ise kebab için bile “Yeni Adana”ya gidiyoruz. Adeta “fast-food” olmuşlar; yani “küresel”leşmişler... Eskiler ise ya kapanmış, ya da Yeni Adana’dakilerin yanında Adanalılara bile çekici gelmiyor.

Bir keresinde tanık oldum; pazar günüydü; insanlar “tatil günü keyfi” olarak çoluk çocuk, hısım akraba Yeni Adana’daki kebabçıları doldurmuşlardı. Lezzet aynı lezzet mi bilemiyorum ama “asıl” Adana sanki kebablarıyla birlikte tümüyle yok oluşa terk edilmiş. Kamu yapıları ve kimi tarihî binalar da olmasa, Adana diye bir kent kalmayacak; Yeni Adana sözde “çağdaş”(!) bir yerleşme olarak; hatta “yeni” sözcüğünü de silmeye hazırlanırcasına, giderek Adana’nın yerini alıyor...

Doğrusu merak etmeye başladım; “ne de olsa Adanalıyım...” sözünü de artık Adanalılara hiç yakışmayacak bir ses tonu ve zorlama bir diksiyonla “Adanalıyız...” diye mi duyacağız?

Adana’ya bu vefasızlığın -ya da “kitapsız”lığın- gerekçesi ise projeyi tanıtan metinde bakın nasıl özetleniyor: “İstimplak bedeli yüksek olduğu için eski Adana’ya dokunmayan belediye, Seyhan Baraj Gölü’nün kuzeyinde pırıl pırıl bir şehir kurdu...”

Oysa Adana’da -ve tüm tarihî kentlerimizde- belediyenin asıl ve öncelikli görevi, kentin “eski” denen semtlerine sevgiyle “dokunmak”; öncelikle kentin o “varlık nedeni” olan merkez bölgelerini “pırıl pırıl” yapmak değil midir? Ama, gidin bakın, esas Adana’nın sokakları, binaları ve neredeyse her yeri “bakımsızlık” içinde; çünkü yıllardır belediye için varsa yoksa Yeni Adana...

O kadar ki örneğin Atatürk Evi’nin önündeki caddede “7 Adana Evi”nin metruk durumlarından kurtararak, kentte tek örnek kalan bu “bitişik” sivil mimari örnekleri için belediyenin harekete geçmesini istediğimiz ve “olumlu”(!) sözler verilen toplantının üzerinden yaklaşık 20 yıl geçti... Ama “dokunulmadığı” için yapılar daha da çürüdüler...

Benzer şekilde Adana’ya “binlerce yaşında” denilmesine neden olan “Tepebağ Höyüğü” ve

Sıra Evler. Fotoğraf: Vedat Zöhre

DOSYA

çevresindeki eski dokuyu hem ezen, hem tahrip eden yasa dışı yapılaşmayı önlemeyi ve bölgede arkeolojik ve tarihsel değerleri gözetten bir imar sürecinin başlatılmasını amaçlayan Koruma Amaçlı Planlar sadece kâğıt üzerinde kaldı...

Önceki yıl bir kazada yaşamını yitiren Adanalı gazeteci **Seyit Ali Akgül**, vefatından kısa bir süre önce yazdığı yazısında, benim Eski Adana'yla ilgilenilmesini belirttiğim **"15 yıl"** önceki bir yazımı anımsatarak diyordu ki; **"Evet... 15 yıl önceki yazınız nihayet adresini buldu. Artık konaklar onarılıyor, tarihî binalar kurtarılıyor..."**

1974'teki **"SİT"** kararlarıyla korumaya alınan Tepebağ'daki binalar 98 depreminde çok hasar gördü. Bugün **Seyhan** Kaymakamlığı olan eski Valilik binasından başlayan, **Büyüksaat, Ulu Cami, Irmak** ve **Çarşı** hamamları, **Ramazanoğlu Çarşısı** ve **Yağ Cami'**ne kadar uzanan çok sayıda eski Adana evini ve tarihî sokakları içeren SİT alanındaki 241 tescilli yapının 208'i, konut...

Böylesi **"buram buram Adana"** olan bölge, adeta **"kaderiyle baş başa"** ayakta kalmaya direnirken, ilk güzel girişim, virane durumdaki **Akman Konağı'**nın Kültür Bakanlığı'nca restore edilerek Koruma Kurulu Binası yapılması oldu...

Derken, depremde ağır hasar gören tarihî **Kız Lisesi** de Adana Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü'nce onarılarak Kültür Merkezi işleviyle yaşama kavuşturuldu...

Son bir projeyi de Akgül'ün yazısından okuyalım: **"Sanayinin sembol isimlerinden** Bosnalı Salih Efendi'nin metruk konağı, Adana sevdalısı iş adamı Halil Avcı tarafından alınarak 'özel belgeli' bir turizm tesisi (butik otel) olarak Kasım ayında hizmete açıldı... Sayın Avcı'yı kutlarken; sıranın, Adana Ticaret Odası'nın satın almasından sonra (nedense) Vakıflar Müdürlüğü'ne devredilen Seyhan Kaymakamlığı yanındaki bina ile Büyükşehir Belediyesi tarafından satın alınan ve Atatürk'ün kaldığı eve komşu binanın restore edilerek kentin tarih ve kültür zenginliğine kazandırılmasında olduğunu belirtmek istiyorum... Mimarlar Odası Adana Şubesi'nin hizmet binası olarak restore etmeyi düşündüğü konağın da yeniden gündeme gelmesi bir başka dileğim..."

Bu dileklere bizler de katılıyor ve kutluyorduk...

Ama, koskoca Adana'da, kentin kimlik değerlerini yaşatma çabası sadece birkaç örnekle mi sınırlı olmalıydı? Yıllar sonra bir iki restorasyon insanları böylesine sevindiriyorsa; bu asıl Adana'nın gözetilmesine susamışlığın sonucu değil midir?

Ne var ki yerel yöneticilerin, kente duyarlı kesimler yerine imar ve inşaat rantına meraklı kesimlerle **"kentsel gelişme politikaları"**nı belirlemeleri sonucunda, asıl Adana **"çöküntü"** böl-

Tarım Alanında Binalar. Fotoğraf: Muzaffer Ertit

gesi haline gelirken, Yeni Adana en gözde yerleşim alanı oldu...

"Bereketli" Tarlalarda

Peki böylesi bir gelişme, **"gelişme"** midir? Geçmişini gözden çıkartan bir **"yeni"**, gerçekten **"yeni"** midir? Adana'nın adeta kuşaktan kuşağa Belediye Başkanı olan **Aytaç Durak'**ın bu projesine **"Dünyada eşi yok"** demesi, gerçekten uygulamanın başarısından mı, yoksa **"Dünya'nın kabul edemeyeceği"** niteliklerinden ötürü müdür?

Yeni Adana'nın tanıtım metinlerinde deniyor ki; **"Proje, Baraj Gölü kotundan yüksek, sulanmayan, verimsiz, tarıma elverişli olmayan 30 bin dönümlük boş ve bakir bir alanda yaşama geçirildi. 3194 sayılı yasanın 18. maddesinden hareket edildi. Tek bir encümen kararı, tüm tapuların iptaline ve mülkiyetin yeniden düzenlenmesine yeterli oldu..."**

İmar hukukunu ve planlama kurallarını bilenler, bu tanıtımdaki **"uygunsuzlukları"** hemen fark ederler. Bir kentin, hem de Adana gibi tarihsel bir büyük kentin **"mücvir"**indeki arazilere **"boş ve bakir"** alan demek nasıl bir anlayışın ürünüdür? Bakirin sözcük açılımı **"bereketli"** olduğuna göre, bu vurgulamanın anlamı nedir?

Yani, yeni **"kent"**(!) vasfı **"tarla"** olan özel mülkiyetlere, sözde kent planıyla **"yüksek yapılaşma hakkı"** verilerek ve bu hakkın da **"yap-satçı inşaat firmaları"**nca apartmanlaşmaya dönüştürülmesiyle gerçekleştiriliyor. **"Bereket"** işte o apartmanlar!

Tapuda tarla görünen mülkiyetlerin, aynı plana göre yola, yeşil alana vb. kamusal kullanımlara **"terk"**lerinden arta kalan kısımları **"imar parseli"**ne dönüştürülerek, hem çok sayıda daireye kavuşan arsa (tarla) sahiplerini, hem daha

çok sayıda satılık daireler üreten yap-satçı yüklenicileri mutlu ediyor.

Peki, bu yeni kentin sosyal, kültürel, ticari, rekreasyon amaçlı ve yerleşmeye **"kent"** denilebilmesi için gerekli diğer kamusal gereksinimleri nasıl karşılanıyor?

Yine tanıtım metinlerine göre **"40 cami arsası"** ayrılırken, işyerleri, dükkânlar, mağazalar, kültürel mekânlar vb.leri için bulunan çözüm; **"cadde kenarlarındaki apartmanların zemin katları"**... Peki, ya iş merkezleri? Ofis ya da ticari amaçlı kullanımlara ayrılan bölgeler?

"1 Milyon" Rüyası

Yeni Adana projesi, 1980'lerin ortalarındaki ilk planlamasında, nüfusunun **"1 milyon"** olacağı, **200 bin konutluk** yerleşme olarak tasarlanmış ve böyle duyurulmuştu. O yıllarda neredeyse Adana'dan daha çok nüfusu olan bu **"uydu kent"** için ülkede şehircilikten anlayan hemen herkes **"uydu aslından büyük olmaz"** derken, proje **"Aytaç Durak'ın çocukluk hayaliydi"** denilerek övülüyordu...

Ben hiç 1 milyonluk kent kurma hayaliyle büyüyen bir çocuk tanımadım; ama gerçek Adana'yı imar etmek yerine **"sıfırdan"** yenisini yaratmak gibi bir düşüncenin **"çocukça"** olduğunu söyleyebiliriz. Hele o 200 bin konutun caddelerine **"Turgut Özal", "Kenan Evren", "Adnan Menderes", "Süleyman Demirel"** isimlerinin verilmesini de çocukça bir politikanın ürünü olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz...

Bu isimlerin tümünün, Türkiye'deki 1950 sonrası **"plansızlık"** sürecinin önderleri ve kahramanları olması da Yeni Adana'ya çok yakışmış ama asıl gaye tabii ki bu tarihsel gerçeği anımsatmak değil, projeyi siyasi güvenceye almak...

Bugün, yani projeye başlanmasının yaklaşık 25.yılında, Yeni Adana'nın nüfusu **"340 bin"** kadarmış... Stadyum, otobüs terminali, müze gibi **"kent yapıları"**nın ise eski Adana'dan yenisine taşınarak gerçekleştirileceği söyleniyor ki bu daha vahim bir vefasızlık. 1 milyon kişilik bir yerleşme planında, üstelik asıl kente komşu konumda olan böylesi devasa bir **"uydu"**nun planlamasında, kültürel mekânlar, spor alanları, park ve yeşil alan eksiklikleri bir yana, örneğin **"metro"** sisteminin de hiç düşünülmemiş olması, projeyle ilgili eleştiriler arasında giderek yoğunluk kazanıyor.

Yerleşmenin **"mimari"** karakterine gelince, gerek planlama tarzına, gerek yapılaşma kurallarına, gerekse **"tarlalarda apartmanlaşmayla yüksek emlak rantlarının sağlanması"** olarak özetlenebilecek amacına uygun olarak, kimlik ve özen yoksunu bir **"bloklar yığını"** ile karşı karşıyayız.

Her parselde olabildiğince fazla sayıda **"satılık daire"** yaratma ya da olabildiğince **"satılabilir daire"** elde etme hedefinin yarattığı bloklarda, mimara verilen görev öncelikle bu hedefin apartmanlarını tasarlamak olunca, mimari katkının da sınırlı olabildiği yapılar topluluğu Yeni Adana'nın genel kimliğini oluşturuyor.

Bu **"kimliksiz"** kimliğin bile savunulabildiği kimi yazılarda ve konuşmalarda, yerleşmeden daire satın alanların **"farklı kültürel ve etnik kökenlere"** sahip oldukları, ancak barış içinde bir arada yaşadıkları, dolayısıyla Yeni Adana'nın toplumsal huzur için de örnek oluşturduğu söyleniyor. Bu gibi yorumları, oradaki dairelerine **"müşteri"** bulmak isteyenler belki yapabilirler ama **"belediyeciler"**e asla yakışmıyor. Yerel yöneticilere düşen görev, farklı etnik kökenli hemşerileri arasındaki kimi körüklenmiş gerilimleri giderecek kentleşme politikalarını izlemek ve sosyal önlemler geliştirmek değil midir?

Yeni Adana'yı yaratan anlayış, asıl Adana'nın kimi semtlerindeki etnik yoğunlaşmayla ortaya çıkan sosyal sorunlara çözüm arayan bir yerel yönetim politikası yerine, koca koca bloklardaki satılık dairelerin farklı kültürlerden insanlara satın alınmasını **"toplumsal barış"** için örnek gösteriyorlar...

"Ders" Konusu, Ama!

Ne var ki benim asıl tartıştığım konu, Yeni Adana projesindeki mimarlık ve şehircilik sorunları ya da eksikleri, yanlışlıkları değil, bu projenin rant çekiciliği ve kimi göreceli **"konfor"**ları yüzünden esas Adana'nın **"üvey evlat"** haline dönüşmüş olmasıdır.

Daha açık söyleyecek olursam, Yeni Adana projesi başından yanlış ve tutarsız bir imar anlayışının ürünüdür. Zaten **"Dünya'da tek"** olması bundan kaynaklandığı gibi, genelde şehircilik açısından da **"mevcut kente öldürücü bir**

Ramazanoğlu Konağı. Fotoğraf: Vedat Zöhre

Seyhan Çarpık Kent. Fotoğraf: Muzaffer Erti

rakip" yaratılması yüzünden kabul edilebilir bir **"yeni"** yerleşme değildir...

Aytaç Durak birçok konuşmasında, projenin şehircilik okullarında **"ders"** konusu yapıldığını övünerek söylese de en azından benim tanık olduğum akademik ortamlarda, **"yanlış kentleşme politikalarına örnek"** olarak gösterilmektedir. Esas kentin imar ve koruma çalışmalarına öncelik vermeden, tarihi merkezle hiç ilgilenilmeyip kent dışında bu tür bir uygulamayı benimsemenin **"planlı ve kimlikli kentleşme ilkelerinin tümüyle reddi"** olduğu, hemen her akademik etkinlikte sayısız kez vurgulanmıştır.

Bu nedenlerle, Adana'yı yönetecek yeni kadroların bu eleştirileri önemsemelerini; kentlerinin

merkez ve tarihî bölgelerindeki imar, alt yapı, koruma çalışmaları ile çağdaş yaşam için gerekli her türlü gereksinimleri karşılamaya öncelik vererek, esas **"çekici"**liğin asıl Adana'da sağlanmasını diliyorum.

Yeni Adana içinse önerim; 1 milyon nüfusluk planların rafa kaldırılarak, **"mevcut 350 bin nüfuslu yerleşmeyle yetinilmesi"**, bundan sonraki tüm şehircilik ve imar hizmetlerinin asıl Adana'ya yoğunlaştırılması, yenisine yönelik olarak da eksik olan kentsel gereksinimlerin bugünkü durumuna göre tamamlanmasıdır...

Sözün kısası, eski Adana sadece asıl değil, aynı zamanda **"asil"** Adana'dır. Yeni Adana bu **"asalet"**e de yakışmayan bir anlayışla gerçekleştirilmiş en büyük **"kentsel darbe"**dir... ■

ADANA SÜRDÜRÜLEBİLİR EYLEM PLANI

“Adana Sürdürülebilir Eylem Planı ve Adana Mevcut Durum Raporu”nun Oluşum Süreci ve Değerlendirmesi

Tevfik YILDIRIM

Uzman Şehir ve Bölge Plancısı

“Hızlı ve çarpık kentleşme, konut ve kaçak yapılaşma, işsizlik, sanayileşme gibi sorunlar hem Türkiye’nin hem de Adana’nın problemidir. Bu nedenle 21 yüzyıla dünya kenti olarak girmek arzusunda olan Adana’nın bu problemlerini çözmüş bir kent kimliğine kavuşmuş olması gerekmektedir. İşte bu sürdürülebilir eylem planı çalışması da Adana’nın yapısı ve problemlerini ortaya koymak, dünya kenti olma noktasında bu problemleri nasıl çözmesi gerektiği noktasında çözüm Önerilerinde bulunulmak amacıyla hazırlanmıştır.”

1- Gündem 21 Nedir?

Gelecek yüzyıla açılan yolda “sürdürülebilir gelişme” konulu Gündem 21’in çıkış noktası, Haziran 1992’de Rio de Janeiro’da yapılan ve “Yeryüzü Zirvesi” olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’dır. Dünya çevre hareketi açısından bir dönüm noktası niteliğini taşıyan Rio Konferansı, yalnızca “sürdürülebilir gelişme” kavramını yaşamımıza sokmakla kalmayarak, katılımcı mekanizmaların ve süreçlerin önce Birleşmiş Milletler’ce, ardından da tüm hükümetler ve diğer kurum ve kuruluşlarca benimsenmesini (ya da en azından dikkate alınmasını) sağlamıştır.

Konferans’ta, aralarında Gündem 21’in de bulunduğu 5 uluslararası belge kabul edilmiştir. Kısa bir süre içinde Birleşmiş Milletler’ in en tanınmış belgelerinden biri durumuna gelen Gündem 21:

- Kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir gelişme” kavramının yaşama geçirilmesine yönelik bir *eylem planı* niteliğindedir.
- İnsanın temel gereksinimlerinin karşılanmasını, yaşam standartlarının iyileştirilmesini, ekosistemlerin daha iyi korunmasını ve yönetilmesini amaçlamaktadır.
- Bir yandan günümüzün ağırlıklı sorunlarının üstesinden gelmeyi, öte yandan da dünyamızı gelecek yüzyılın tehditlerine karşı hazırlamayı, bir başka ifadeyle, “21. yüzyılın gündemi”ni oluşturmayı hedeflemektedir.

1992 - Rio “Yeryüzü Zirvesi”nden başlayarak, 1994 - Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı, 1995 - Kopenhag Sosyal Gelişme Konferansı, 1995 - Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı, 1996 - İstanbul Habitat II “Kent Zirvesi” ve son olarak da 2002 - Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’ne kadar uzanan küresel Birleşmiş Milletler konferansları ve diğer zirveler “küresel ortaklık” ilkelerinin tüm dünyada kabul görmesini sağlamıştır.

2- Adana Kent Konseyi (Adana Yerel Gündem 21)

Yasal Durumu; Belediye Kanunu: Kanun No: 5393 (TBMM’de Kabul Tarihi: 03.07.2005)

Kent Konseyi:

Madde 76 - Kent Konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımı ile oluşan kent konseyi faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent Konseyi’nde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent Konseyi’nin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığı’nca hazırlanan yönetmelikle belirlenir.

A - İlkeler:

- Adana Kent Konseyi; yaşamlarımızı kuşatan doğal çevreyi ve yerleşim birimlerini korumaya, geliştirmeye çalışır, bunları sağlamak için “**sürdürülebilir gelişme**” ilkesine bağlı kalır. Aynı amacı paylaşan yerel, ulusal ve uluslararası tüm kurum, kuruluş ve kişilerle “**ortaklık-lar kurarak çalışma**” ilkesini benimser.
- Demokratik katılımı uygular; destekler.
- Kentine sahip çıkmak bilinciyle, çözümde ortaklık anlayışla, aktif katılım davranışıyla hareket eder.
- Siyaset dışı değil, siyaset üstü; ben değil biz diyen anlayışla ortak değerler üretiminde el ele davranır.
- İnsanlığı bütünsel olarak ele alır; insanlık ailesi perspektifinden bakarak sorunlara çözümler Önerir.

B - Amaçlar:

- Kent Konseyi, Adana Kenti’ni; yaşayanları, doğal çevresi, tarihsel dokusu, kültür, sanat, turizm ve ekonomik varlıkları ile bir bütün olarak görür.
- Adana’nın “Adana Kentli Hakları Bildirgesi”nde yer alan değerlere ulaşmasını için çalışır.
- Adana’nın 21. Yüzyıl’a ait Eylem Planı’nı hazırlar. Bu doğrultuda çalışacak demokratik katılım mekanizmalarını kurar, işletir, yerel yönetim politikalarına yön verir.

C - Hedefler:

- Adana tarımı ve sanayisinde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmesi için gerekli arama ve proje çalışmaları yapmak.
- Adana'da hemşerilik duygusunun geliştirilmesi ve böylece oluşacak kent kültürünün sürekliliğinin sağlanması için faaliyetler yapmak.
- Eğitim, sağlık, spor konularında çalışmalar yapmak.
- Kentleşme sorunlarının çözümü için yerel yönetimlerle ortaklık kurmak, işbirliği alanları oluşturarak çalışmak.
- Doğal ve kültürel varlıkların, çevresel değerlerin ve tarihsel dokunun korunması için çaba göstermek, sanatsal aktiviteleri desteklemek.
- Gençlik, kadın, çocuk, yaşlılar ve engelliler ile ilgili sorunların tespiti ve çözümü için çalışmalar yapmak.
- Kentin sorunlarının çözümünde gerekli lobi faaliyetleri yapmak ve işbirliğini geliştirmek.
- Ulusal ve küresel düzeyde iletişim ve yönetenlerle yönetilenlerin birbirleriyle diyalogu sağlayacak katılım kanallarını açık tutmak.
- Tüm bu çalışmalar Kent Konseyi Karar ve Yürütme Organları, Kozalar ve Kent Konseyi Sekreteryası vasıtasıyla sağlanır. Adana Kent Konseyi, Adana Yerel Gündem 21 uygulamalarının bir sonucudur.

3- Sürdürülebilir Eylem Planı Nedir?

Adana insanının yaşam kalitesinin geliştirilmesi için onun doğasına, çevresine ve yarattığı kültürene özen ve saygı göstermekle başlayarak; bireyden yerele, yerelden bölgele, bölgeselden ulusala ve buradan da uluslararası tüm düzeylere açılımın sağlanması kısaca dünya ile bütünleşmek anlamına gelmektedir.

Adana 1980'lerden itibaren bir bocalama dönemine girmiştir. Tarım ve özellikle pamuk nedeniyle sahip olduğu zenginlik, hem hükümetlerin politikaları nedeniyle hem de GAP'ın devreye girmesi nedeniyle kaybolmaya başlamıştır. Sermayenin yoğun olarak bulunduğu çiftçi kesimi tarımdan başka bir alana yatırım yapmaya cesaret edememiştir. Buna hem eğitim yetersizliği hem de kültüründen gelen alışkanlıkları fırsat vermemiştir. Böylece Adana bir "kimlik" sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Adana'nın son 50 yıllık gerek tarım gerekse ekonomik gereksiniminden, düşük nitelikteki yoğun göçün olumsuz etkilerinden dolayı önümüzdeki 20 yıl için Adana'nın eylem planlamasına ihtiyaç duyulmuştur.

Hızlı ve çarpık kentleşme, konut ve kaçak yapılaşma, işsizlik, sanayileşme gibi sorunlar hem Türkiye'nin hem de Adana'nın problemi. Bu nedenle 21 yüzyıla dünya kenti olarak girmek arzusunda olan Adana'nın bu problemlerini çözmüş bir kent kimliğine kavuşmuş olması gerekmektedir. İşte bu sürdürülebilir eylem planı çalışması da Adana'nın yapısı ve problemleri

ni ortaya koymak, dünya kenti olma noktasında bu problemleri nasıl çözmesi gerektiği noktasında çözüm Önerilerinde bulunulmak amacıyla hazırlanmıştır.

Başta Kent Konseyi üretim platformları, Kent Konseyi Genel Sekreteri Fevzi Acevit, Prof. Dr. Erman Artun, Cüneyt Erginkaya, Zehra Durak, Tefik Yıldırım, Mehmet Sarıca tarafından üretilen, Candan Yaygın tarafından da yayına hazırlanan **"Adana Sürdürülebilir Eylem Planı ve Adana Mevcut Durum Raporu"** Adana Büyükşehir Belediyesi Meclisi'nin 15.12.2006 tarih ve 297 sayılı kararıyla oybirliğiyle aynen onaylanmıştır.

Hazırlanırken, Kent Konseyi verileri ile diğer kaynaklardan toplanan belge ve bilgiler değerlendirildi. Her iki çalışma da, Yürütme Kurulu tarafından belirlenen uzman kurul tarafından nihai şekline getirildi. Ortaya çıkarılan Taslak Plan, son karar toplantısından önce tüm Kent Konseyi katılımcılarına gönderildi; Kent Konseyi Genel Kurulu'nda nihai değerlendirme yapıldı, oyları ve oy birliğiyle kabul edildi. Plan ilk haliyle bırakılmak üzere hazırlanmadı; kentin gelişme dinamiği ve ortaya çıkacak yeni beklenti ve ihtiyaçlar Kent Konseyi Eylem Planı İzleme Komiteleri tarafından devamlı izlenecek, bilgiler güncellenecektir. Adana Sürdürülebilir Eylem Planı, Adana'da, sivil toplumun mutabakat belgesidir.

4- Adana Eylem Planının Hedefleri

Adana'nın her ölçekteki planlama çalışmalarında göz önüne alınması istenilen hususlar 4 ana başlıkta toplanmaktadır.

4.1. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hedefler

"Adana, tarihinden gelen kimliğini koruyarak çağdaş, yaşanabilir, kültürü ve ekonomisi gelişen bir dünya kenti olmayı hedeflemeli, bu doğrultuda marka kent olabilmenin gerekli tanıtım hamlelerini yapmalıdır."

Tespitler:

1.Tespit: Adana'nın ulusal ve uluslararası tanıtımı yetersizdir.

Adana'nın, medya aracılığı ile kamuoyuna yansıyan adliye ve sokaklarındaki kavgalardan dolayı oluşan olumsuz imajının olumluya çevrilmesi ihtiyacı vardır.

Öneriler – Çözümler:

Öneri-1: Adana'nın tanıtım çalışmaları profesyonel tanıtım ajansları ile birlikte yapılmalıdır.

Öneri-2: Adana'nın doğal, kültürel varlıkları ve sanat insanlarının belgeselleri hazırlatılarak tanıtımda yararlanılmalı, bu bilgi ve belgelerin gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır; bu çalışmalar kentimizin tanıtımı açısından çok önemlidir.

Öneri-3: Kentin marka olabilecek simgeleri belirlenerek bu simgelerin kent tanıtımında kulla-

nılması için etkin-sonuç alıcı çalışmalar başlatılmalıdır.

Çözüm-1: "Adana Belgeselleri üretilmelidir". Tanıtım ve belgesel çalışmaları önce bölgesel ölçekte, sonra ulusal seviyede ele alınmalı, uluslararası tanıtımda kullanılabilecek düzeye taşınmalıdır. Bu amaçlara ulaşabilmek için kısa, orta ve uzun vadeli projeler demeti tasarlanmalıdır.

Çözüm-2: "Altın Koza, Uluslararası Boyuta Taşınmalıdır". Altın Koza Film, Kültür ve Sanat Festivali geliştirilerek uluslararası boyuta taşınmalıdır. " Altın Koza, festivaller zinciri olarak düzenlenmelidir..."Tanıtım için sinemanın taşıdığı önem bilinen bir gerçektir. Bu gerçeğin ışığında, Altın Koza, bir festivaller zinciri halinde düzenlenmelidir.

Çözüm-3: "Adana Uluslararası Tiyatro Festivali genişleyen bir desteğe kavuşturulmalıdır..."Artık uluslararası düzeye ulaşan Adana Devlet Tiyatrosu - Sabancı Tiyatro festivaline Vilayet desteğinin devamının yanında; Adana Sanat Konseyi, Adana Kent Konseyi ve Büyükşehir Belediyesi'nin katkıda bulunması ile etkinliklerin zenginleşmesi tanıtım imkânlarının genişletilmesi sağlanmalıdır.

Çözüm-4: " Kentin tarihsel önemi vurgulanmalı, tanıtılmalıdır..." Kentin tarihsel önemini vurgulamak ve tanıtılabilmek için ulusal ve/veya uluslararası sanat, tarih ve kültür buluşmaları ile sempozyumlar düzenlenmeli, yayınlar yapılması sağlanmalıdır. Kentte yaşamış önemli şahsiyetlerin geçmişleri araştırılmalı, belgelenmeli ve yayımlanmalıdır.

2. Tespit: Turizm yatırımları hamlesi başlatılmalıdır.

Öneriler – Çözümler:

Öneri-1: Adana'nın turizm yatırımları için kaynak yaratmak ihtiyacı vardır. Bölgenin turizm yatırımları için çeşitli finansman kaynakları aranmalıdır.

Öneri-2: Merkezî yönetim tarafından Bölge'nin tamamının turizmi teşvik kapsamına alınması için, yerel yöneticiler ve Adana Milletvekilleri, medya desteğini de yanlarına alarak, dayanışma içinde, sonuç alıcı çalışmalar yapmalıdır.

Çözüm: Kentte turizmin geliştirilmesi ve alt yapısının güçlendirilmesinde planlı büyümeyi sağlamak amacıyla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü öncülüğünde **Turizm Geliştirme Planı** çalışmaları yapılmalıdır.

3. Tespit: Çukurova Üniversitesi Adana ile ele, iç içe olmalıdır.

Çukurova Üniversitesi ile kentin ilişkileri istenilen düzeyde değildir. Üniversite, bilimsel ve eğitsel kozasının içinde kalmakta, kent dinamikleriyle ilişkilerini yeterli ölçüde kuramamaktadır. Bu durum, hem kentin ve kentlinin hem de üniversitenin yararına değildir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Üniversite ve kent dinamiklerini oluşturu-

ran kurum ve kuruluşlar, finansman kaynakları olarak, başta ilgili Avrupa Birliği fonları ve uluslararası yatırım bankalarının olanakları ile kamu ve özel fizibilite çalışmalarından faydalanılarak uluslararası ortak projeler üretilmelidir.

Çözüm-1: Çukurova Üniversitesi'nin bilimsel desteğinde Sivil Toplum Kuruluşlarının öncülüğünde, valilik ile ilgili diğer yerel yönetim birimlerinin koordinasyonunda turizm ve tanıtım konulu çeşitli projeler oluşturulmalı ve hayata geçirilmelidir. Bu sayede üniversite ile kentin yardımlaşarak bütünleşmesi sağlanmış olacak ve böylece AB fonları ile uluslararası yatırımların kullanımı bilimsel temele oturtulmuş olacaktır.

- Yukarıda anlatılan amaca oluşması için, BM ve AB fonlarından yararlanılmasını sağlayacak çalışmaları yapmak üzere bir Ç.Ü. ile yerel yönetimler ve STK'lar Proje Havuzu oluşturulmalıdır.

- Proje Havuzu'nda birikecek projelerin takibi yapılmalı, finansman, ulusal ve uluslararası kaynaklardan temin edilmelidir.

Çözüm-2: Üniversite'nin bir çok gelişmiş Avrupa ülkesinde olduğu gibi izole edilmiş kampus eğitimi sisteminin yanında kentle ilişkisini kurabileceği kente yayılmış bilim ve bölümlere de yer vermesi sağlanmalıdır.

Çözüm-3: Adana ve yakın çevresinin ekonomik potansiyelinin değerlendirilmesinin yarattığı ve yaratacağı sorunlara çözümler üretecek bir **Yüksek Teknoloji ve Planlama Enstitüsü** kurulmalıdır.

4. Tespit: Göç, Adana'da, çözüm bekleyen büyük sorunlar yaratmıştır.

Adana yıllardır göç almaktadır. Adana, yatırım sermayesine sahip nitelikli nüfusunu kaybetmektedir. Niteliksiz işgücü ve yoksul kesim halinde Adana'ya akan nüfus, istihdam talebini büyütmüş, kentli kültürünü geriletmiş çok önemli kentsel sorunlar yaratmıştır. Adana'ya göçle gelenlerin yarattığı sorunlar çözülmelidir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Göçten kaynaklanan sorunların çözümüne yardımcı olmak üzere özellikle göçle oluşan mahallelerde yaşayan insanların kültürel ve ekonomik kapasitelerinin artırılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Çözüm-1: "Eğitsel ve iletişim amaçlı hizmet veren **Mahalle Evleri** kurulmalıdır." Bu amaçla özellikle ev kadınlarına yönelik sosyal danışma ve bilgi-beceri kursları merkezi olarak kullanılacak mahalle evlerinin hayata geçirilmesi gereklidir. Bu yapılanmayı sağlayabilmek için Kent Konseyi bünyesindeki Kadın Meclisi, Gençlik Meclisi, Çocuk Meclisi ve Üretim Platformları gibi dinamiklerle, yerel yönetim birimleri ve Ç.Ü. işbirliği yapmalı, bir dayanışma-iletişim-eğitim ve destek olma zinciri oluşturulmalıdır.

Çözüm-2: "Mahalle Kreşleri açılmalı, annelere ve çocuklara ön eğitim verilmelidir..."

- Düşük gelir grupları için mahalle kreşleri açılarak ön eğitim verilmelidir.

- Bu merkezlerde çocuklara sahip çıkılırken,

annelerin de eğitilmesi vasıtasıyla ailelerin asgari eğitim bilgilerine kavuşmalarını sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır.

- **Mahalle Evleri Dayanışma Zinciri**, Mahalle Kreşleri için de destekleyici hizmet birimleri olarak kullanılabilir.

Çözüm-3: "Semt pazarlarında ev ürünleri de pazarlanabilir..." Kadınlar için el becerilerinin ürünlerini değerlendirecekleri semt pazarı sayıları artırılmalıdır; bu pazarlarda yer almaları için ilgili yerel yönetim birimleri destekleyici hizmet vermelidir.

Çözüm-4: "Kahvehaneler **Okuma Evlerine** dönüşmelidir..." Her mahallede birkaç kahvehane seçilerek Okuma Evine dönüştürülmeli ve bu okuma evleri, kamu ile STK'nın kitap desteği ile güçlendirilmelidir.

5. Tespit: Çocuklarımızın ve gençlerimizin önemli bir bölümü yaşam yolunda sınırsızdır; onlara her ortamda sahip çıkılmalıdır.

- Çocuklarımızın önemli bir bölümü yaşam yolunda sınırsızdır; bakıma muhtaç çocuklar ile sokakta yaşayan çocukların korunması, eğitimi ve rehabilitasyonu için çözümler üreten sistematik çalışmalar yapılması gereklidir.

- Bu çabaların; devlet kurumları, yerel yönetim birimleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla eşgüdüm halinde gösterilmesi gerekmektedir.

- Sokakta yaşayan, terkedilmiş korunmaya muhtaç çocukların yanı sıra, çocuklara, aile içi koruma sağlayacak eğitsel ve koruyucu önlemlerin alınması için çalışılmalı, aile içi şiddet ve taciz sorunları toplumun denetimine, devletin gözetimine daha geniş imkânlar yaratılarak açılmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: "Çocukları koruma ve gençlik merkezleri kurulmalıdır..." Adana'da Gençlik ve Spor Müdürlüğü ile koordineli biçimde bölgesel **Çocukları Koruma ve Gençlik Merkezleri** kurulup etkin çalışmalar yapması sağlanmalıdır.

Çözüm: Çocukları Koruma ve Gençlik Merkezleri korunmaya muhtaç çocuklara, öğrenim çağındaki gençlere, aynı bağlamda; sokakta yaşayan çocuk ve gençlere, işgücü olarak kullanılan çocuklar ve gençlere yönelik eğitsel ve koruyucu destekler sağlamalıdır.

- Bu merkezlerin koordinasyonunda bölgesel şenlik, festival ve kongreler düzenlenmelidir.

- Bu merkezlere yönelik olarak ilgili kamu kurumları, yerel yönetim birimleri ve Ç.Ü. kendi uzmanlık ve imkânları kapsamında destek vermelidir.

- Mahalle Evleri ve Kreşleri, halen Adana'da faaliyet halinde bulunan Toplum Merkezleri ile dayanışma ve iletişim halinde olmalı çocukların ve gençlerin korunması ve eğitilmesi ile ilgili olarak ortak çalışmalar yapabilir duruma getirilmelidirler.

6. Tespit: Adana'da kimsesizler ve sokakta yaşayanlar için barınma sorunu vardır.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde

de "sokakta yaşayanlar ve geçici barınma sorunu olan insanlar gerçeği" en önemli sosyal sorun alanlarından birini oluşturmaktadır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: "Adana Kimsesizler Evi kurulmalıdır..." Adana'da kimsesizlerin barınacağı bir kurum veya çatı yoktur. Belediye, bir kimsesizler evinin yapımını ivedilikle planlamalıdır.

Çözüm: Bu amaç için kurulacak bir Sivil Toplum Kuruluşu'nun, (STK) DOHAYKO'nun Büyükşehir Belediyesi Hayvan Barınağı'nı sahiplenmesi örneğinde olduğu gibi, doğrudan Valilik ve Belediyeler tarafından desteklenerek sorunun çözümünde görev alarak konuyu sahiplenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, yaşlılar için huzurevi anlayışının dışında yaşanabilir, sevecek ve isteyerek kullanılan sağlıklı yaşam mekânları yaratılmalıdır.

7. Tespit: Adana'da tarihi ve sosyolojik araştırmaların yapılarak saklanması ihtiyacı vardır.

Adana'nın tarihi kültürel varlıkları yeterince değerlendirilmemektedir. Tarihi ve sosyolojik araştırmalar yapmak yoluyla kentin kültürel gelişimine ve bu birikimlerin geleceğe aktarılmasına katkıda bulunulmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Bunun için Adana'nın öncelikle geçmiş ile ilgili ayrıntılı bir Kent Arşivi oluşturulmalıdır. Ayrıca, Sivil Toplum Kuruluşlarıyla koordinasyon içinde çalışarak elde edilecek yeni verilerin kendini sürekli güncelleyebilen bir "Sosyal Yapı Veri Sistemi" içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Toplam kalite anlayışıyla tam zamanında, doğru, ayrıntılı ve kesintisiz toplanacak bilgilerle oluşturulacak bu arşivin son aşamada ileride kurulacak bir kent bilgi ağına bağlanması hedeflenmelidir.

Çözüm: Adana Büyükşehir Belediyesinin önderliği Çukurova Üniversitesi'nin (Ç.Ü.) desteği ile hem düzenli araştırmalar yapacak, hem sahip olduğu her türden kaynağı STK'lar ile paylaşacak hem de gerekli hallerde yerel yöneticiler ve kent halkı için çeşitli özel eğitim programları düzenleyebilecek Adana Kentsel Araştırmalar Merkezi (A.K.A.M.) kurulmalıdır. Ayrıca bu merkezin ileride kurulması önerilen **Yüksek Teknoloji ve Planlama Enstitüsü** ile bağlantılı olarak çalışabilmesi sağlanmalıdır.

8. Tespit: Adana'da kongre, tiyatro ve sergi sarayı gibi sanat merkezleri yetersizdir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Merkezi bir kültür sitesinin yanı sıra kültürel varlıklarımız ile değerlerimizi sergileyebileceğimiz genişlikteki bir Çukurova Bölge Müzesi'ne gereksinim vardır.

Öneri-2: Devlet Resim Heykel Müzesi kurulması için girişimler başlamalıdır.

Öneri-3: Kültür merkezinin yanı sıra Adana'nın kenar mahallerine de seslenebilecek ortalama 200 kişi kapasiteli sanat merkezleri düşünülmelidir.

Çözüm-1: “Okul salonları iyileştirilmeli, değerlendirilmelidir...” Seçilecek bölgelerde bulunan okul salonlarının iyileştirilip sanat gösterileri, sergiler ve söyleşiler için işlevsel donanımlarla kullanılabilir hale getirilmesi gereklidir.

Çözüm-2: “Gençler için sürekli resim ve heykel kursları düzenlenmelidir...”

Çözüm-3: “Tepebağ’da sanat sokakları, otantik müzeler kurulmalıdır...” Özellikle Tepebağ’da sanat sokaklarının ve kamu veya özel otantik müzelerin oluşturulması desteklenmelidir. İlgili yönetim birimlerinin projeler üretilip Tepebağ’da yaşama geçirmesi sağlanmalıdır. Tepebağ arkeopark çalışmaları hızlandırılmalıdır.

Çözüm-4: “Kültür Vadisi Projesi gerçekleştirilmelidir...” Göl kenarındaki mevcut Beyazsaray Sosyal Tesisleri ve yakın çevresinin **Kültür Merkezi Kompleksleri** haline getirilmesi için ulusal ölçekte kentsel tasarım yarışması yapılmalı, bu proje ivedi olarak yaşama geçirilmelidir.

9. Tespit: Göç sorununun getirdiği olumsuz yaşam koşulları sağlığımızı olumsuz etkilemektedir.

Göç eden ailelerde hijyen kültürü henüz kurulamadığından diğer sorunlar gibi sağlık sorunu da her geçen gün artmaktadır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: “İl Sağlık Master Planı hazırlanmalıdır...” Tüm tarafların katılımıyla İl Sağlık Master Planı hazırlanması ve yapılacak yatırımların bu plana göre yönlendirilerek kaynak israfının önlenmesi ve mevcutların daha etkin kullanımı sağlanmalıdır.

Öneri-2: “Sağlık eğitimi yeniden yapılandırılmalıdır...” Sağlık çalışanlarının eğitimlerinin diğer eğitim faaliyetleri ile organize edilerek Halk ve Çevre Sağlığı konularında duyarlı hareket edilmesi sağlanmalıdır.

Çözüm-1: Tüm tarafların katılımıyla İl Sağlık Master Planı’nın hazırlanması ve bir an önce yaşama geçirilmesi sağlanmalıdır.

Çözüm-2: Sağlık eğitiminin yeniden yapılandırılması bağlamında; mevcuttaki tıp eğitimi veren okulların hemşirelik, teknisyenlik vb. yardımcı tıbbi konuları da kapsayan bir modelde bölgesel anlamda yeniden yapılanması düşünülmelidir.

10. Tespit: Adana’da hızla artan nüfusa istihdam yaratabilmenin olanakları aranmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Ulusal ve Uluslararası sermayenin Adana’ya gelmesinin temini için, Adana’nın ekonomik yatırımlar yönünden cazip hale getirilmesi gerekmektedir.

Öneri-2: Öneri 1’deki hedefe ulaşabilmek için, yatırımcıların önündeki yerel bürokratik engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Öneri-3: Doğru yatırımın doğru yere yapılabilmesi için Adana ölçeğinde bir “Kalkınma ve Yatırım Planlaması” yapılmalıdır.

Öneri-4: Kamu yatırımlarında Adana’ya daha

fazla pay ayrılabilmesinin Adana Milletvekillerince yakından takip edilmesi gerekmektedir.

Çözüm-1: Yatırımcılara, yeni yatırım bölgeleri planlanarak sunulmalıdır. Bu bölgelerde yatırımcılara valilik ve belediyelerce ayrıcalıklı ilgi gösterilerek özel sektör teşvik edilmelidir.

Çözüm-2: Adana’nın yatırım teşvikli bölge statüsüne tekrar gelmesi gerekmektedir. Bu çözümün yaşama geçirilebilmesi için, tüm Adana milletvekillerinin merkezi yönetim nezdinde müşterek hareket ederek oluşturacakları lobi ile baskı unsuru yaratmaları şarttır.

Çözüm-3: Kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla BM ve AB fonları dahil pek çok destek projelerinden faydalanılmalıdır. Konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin öncülüğünde vasıfsız işgücünün kalifiye hale gelmesi için projeler hazırlanarak hayata geçirilmelidir.

Çözüm-4: Adana’da ekonomiyi ve işgücünü temsil eden tüm kamu ve özel sektör kuruluşları bir araya gelerek yeni kurulan Çukurova Bölgesel Kalkınma Ajansı’nın başarılı olması için her türlü desteği vermelidirler.

4.2. Doğal Kaynaklar ve Enerji Hedefleri

Tespitler

1. Tespit: Kentin tanıtım ve turizm için kullanılabileceği çeşitli ve bakir doğal kaynakları vardır. Adana, doğal varlıklarını korumalı ve bu imkânı değerlendirmelidir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Toros dağlarında kayak, tırmanma ve trekking gibi kış ve yaz süren dağ sporlarına uygun alanların varlığı bilinmektedir.

Öneri-2: Ayrıca yelken, kano, rafting ve kürek gibi su sporları için de göl ve nehirlerimizin uygunluğu ile kullanılabilir değerde olması ön plana çıkarılmalıdır.

Öneri-3: Yakın çevredeki kaplıca ve şifalı suların tespiti ve uluslararası analizleri yaptırılmak sureti ile envantere alınması sağlanmalıdır.

Öneri-4: İlimiz sınırlarındaki tüm mağaralar ve kaleler gerekli tespit, analiz ve etüt çalışmaları yapılarak turizme kazandırılmalıdır.

Çözüm-1: Bu kaynakların özelliklerine göre ve kirlenmelerini önleyecek şekilde hazırlanacak uygun turizm projeleri ile iç ve dış yatırımcılara açık birer sağlık ve/veya turizm merkezine dönüştürülmeleri sağlanmalıdır.

Çözüm-2: Pozantı İlçe Gelişme Projesi (PİGEP) kapsamında önerilen dağ ve eko-turizm çalışmaları ile yaylalarda ev pansiyonculuğuna destek verilmelidir.

Çözüm-3: Valilikçe hazırlanan Adana İl Çevre Düzeni Planı hızla sonuçlandırılıp uygulamaya konulmalıdır.

2. Tespit: Güneş enerjisinden yeterli ölçüde yararlanılmıyor.

Bölgemizin coğrafi konumu ve iklim özelliğinden dolayı hemen her mevsim güneşi görmek mümkündür. Bu bir imkândır. Güneş enerjisinin

kullanımı daha yaygın hale getirilmelidir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: İlimizde güneş enerjisi en çok konutlarda paneller yoluyla sıcak su temininde kullanılmaktadır. Güneş enerjisinin merkezi sistemlerde de kullanılması teşvik edilmelidir.

Çözüm: Uygun arazi kullanımı ve bina mimarisini düzenlenmesi yolu ile güneşin ışık ve ısı etkisinden optimum yararlanılmalıdır.

3. Tespit: Doğalgaz, yalnızca sanayide değil, ısınma ve soğutma için de kullanılmalıdır.

Yumurtalık Bölgesi, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı ile dünya pazarlarının bulunduğu yer haline gelmektedir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Çevre dostu teknolojilerin sayesinde doğalgaz, ısınmanın yanı sıra, soğutmada da kullanılmalıdır.

Öneri-2: BTC’nin bölgemize kazandıracak özellikleri ve imkânlar istihdam yaratacak ölçekte olmak üzere, daha geniş değerlendirilmelidir.

Çözüm-1: Doğalgazın kent merkezinde konutlara da ulaştırılması için planlama çalışmalarına başlanarak kış-yaz kullanımı teşvik edilmelidir.

Çözüm-2: BTC imkânları, katma değer yaratacak rafineri, tersane ve petro-kimya tesislerine dönüştürülüp istihdam yaratacak daha büyük projeler hayata geçirilmelidir.

4. Tespit: Kömür kullanımı çevre kirliliğine yol açacaktır.

Adana İli kömür üretimi yönünden fakir bir ildir. Ancak, 1989 yılında Tufanbeyli ilçesinde tespit edilen yatak üretime geçtiği takdirde Adana kömürde önemli rol oynayacaktır. Bu süreç, kömür kullanımını yaygınlaştırabilir. Ancak, kömür kullanımı başta hava kirlenmesi olmak üzere geniş bir çevre kirliliği yaratabilecektir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Kömürün kentte çevre kirliliği yaratmasının önüne geçilmelidir; bunun önlemleri şimdiden düşünülmelidir.

Çözüm: Evlerde ısınmak için yakıt olarak kömür yerine doğalgaz kullanılmalıdır.

5. Tespit: Katı atıkların bertarafı sağlanmalıdır.

Kentin sıvı evsel atıkları ile ilgili arıtma çalışmaları başlamış ve bir seviyeye kadar getirilmiştir. Ancak, halen katı atıkların bertarafı büyük sorun olarak durmaktadır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Mevcut katı atık depolama alanı daha sağlıklı değerlendirilmelidir. Ayrıca, kentin dışında farklı büyüklüklerdeki yeni ve daha uygun alanlar araştırılmalı, katı atık bertaraf yerleri olarak hizmete sokulmalıdır.

Öneri-2: Katı atıklar, evsel ve tıbbi olarak kesin ayırım denetimine tabi tutulmalıdır.

Çözüm-1: Kentin Atık Yönetim Planı hazırlanarak bir yönetmeliğe bağlanmalıdır.

Çözüm-2: Tıbbi çöplerin toplanması için bu işlere özel belediye destekli bir firma kurulmalıdır.

6. Tespit: Seyhan Baraj Gölü Korunmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Gölün karşı sahilleri mevcut yapılaşma arttırılmadan korunmalıdır.

Öneri-2: Göle, mevcut yapılaşmalardan dolayı yapılan atık su deşarjı önlenmelidir.

Çözüm: Seyhan Baraj gölünün tüm çevresini kapsayacak şekilde İl Çevre Müdürlüğü'nce **Göl Çevre Koruma Planı** yapılarak hayata geçirilmelidir.

4.3. Ekolojik Hedefler

1. Tespit: Tarımda yoğun azotlu gübre kullanılmaktadır.

Ova ve eşik bölgelerindeki tarlalarda yoğun azotlu gübre kullanımı olduğundan, yaban hayatı büyük sorunlarla karşı karşıyadır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Aşırı derecede azotlu gübre kullanılması nitrat zehirlenmesine sebep olduğundan azotlu gübre kullanımı kontrollü olarak azaltılmalıdır.

Çözüm-1: Çiftçileri yönlendirmek üzere Organize Tarım Üretim Bölgesi bir an önce hayata geçirilmelidir.

Öneri-2: Doğal gübre kullanımı teşvik edilmelidir.

Çözüm-2: Azotlu gübre kullanımını sınırlayan üreticiye düşük emlak vergisi tahakkukunun yanı sıra doğal ürün getirene düşük hal rüsumu gibi düzenleyici ve teşvik edici uygulamalar hayata geçirilebilir.

2. Tespit: Erozyon, bölgemiz için gelecekte felaketler zinciri hazırlamaktadır.

Adana ilinde, dağlık arazi ve yağışın fazla olması nedeniyle su erozyonu en önemli sorunlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Su erozyonunun yanı sıra, insan ve hayvan tarafından yapılan tahribat, ormanları yok eden sonuçlara yol açmaktadır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: "Erozyonla ve ağaç katliamlarıyla mücadele, tüm toplumsal dinamiklerle el ele sürdürülmelidir..."

Çözümler: Orman kaybının toprak kaybı olduğu, bunun çölleşme getireceği gerçeği, yöre insanına geniş tanıtım ve eğitim etkinlikleriyle anlatılmalıdır.

- Ormanları tahrip eden zararlılarla mücadele edilmeli, ağaçlandırma çalışmaları aralıksız devam ettirilmelidir.

- Orman köylüsünü ormanı tahrip etmeye yönlendiren ekonomik zorluklar-açmazlar, kaynak ve iş imkânları yaratılarak çözümlenmelidir.

3. Tespit: Bölgemiz zengin doğal varlıklara sahiptir.

Yöremizin ekonomik potansiyelini harekete geçirmeye yönelik çalışmalarda bu varlıklarımız doğru değerlendirilerek, uluslararası rekabet gücümüz arttırılmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin olduğu bilinen bölgemizin özellikle endemik flora ve fauna açısından tam envanteri çıkartılmalıdır.

Çözüm-1: Kentsel gelişmeye endeksli tarım, orman ve yeşil alan planlaması ile topraklarımızın kullanımı bilimsel veriler ışığında belirlenmelidir.

Öneri-2: 160 km.lik kıyı bandına sahip Adana'nın aynı zamanda bir kıyı kenti de olduğu vurgulanarak Türkiye'nin en büyük kuş cenneti olan Akyatan, Ağyatan, Yumurtalık ve Tuzla'daki tüm sulak alanları içeren Adana Kıyı Yönetimi Planı (AKYP) hazırlanmalıdır.

Çözüm-2: Hazırlanacak AKYP ile Ç.Ü. Çukurova Deltası Biyosfer Rezerv Alanı Projesi çerçevesinde eko-turizme yönelik "hobi" ve "kuş gözleme" turları düzenlenmelidir.

4.4. Mekânsal Hedefler

1.Tespit: Tarihî Doku Korunmalı ve Değerlendirilmelidir.

Kentlerin kimliğinin oluşmasında mevcut tarihî binaların ve tarihî dokunun büyük payı olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu evlerin restorasyonunun kültür ve tarih turizmine katkı sağlayacağı da açıktır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Kent merkezini oluşturan Tepebağ ve Sarıyakup Mahalleleri'ni de içine alan mevcut Koruma Amaçlı İmar Planı 1998 depreminden günümüze değişen koşullara göre yenilenmeli, sağlıklılaştırılmalı ve acilen uygulamaya geçirilmelidir.

Öneri-2: Koruma amaçlı imar planı dışında kalan ve kullanılmayan mevcut tarihî fabrika yapıları ile sahaları, sağlıklı ve doğru tasarımlanmış "Kentsel Dönüşüm Projeleri" ile kent halkının kültürel kullanımına açılmalıdır.

Çözüm-1: "Tepebağ Arkeopark'ta sondaj çalışması yapılmalıdır..." Planda, Arkeopark olarak ayrılan bölümde, sondaj çalışmaları, kentsel arkeoloji açısından önemli olabilmesi için en az 15 metre derinlikte yapılmalıdır.

Çözüm-2: Koruma Planı'nda gösterilen özel proje alanlarında yatırımcıların mevcut tarihî binaları restore ettirip, çağdaş bir işlerlik kazandırması için destek ve teşvik gerekmektedir; ilgili yönetim birimleri bu alanda öncü atılımlar yapmalıdır.

Çözüm-3: Kent merkezinde geniş alanlara sahip Milli Mensucat Fabrikası, Cumhuriyet Un Fabrikası, Eski Baraj Santral Binası (Demirköprü TEDAŞ) gibi değişik bölgelerdeki tarihî yapılar Üniversite-Belediye-Özel Sektör işbirlikleriyle; kongre merkezi, müze, yeni fakülte, Belediye Konservatuvarı vb. kullanımlarla kentlinin hizmetine sunulmalıdır.

2. Tespit: Kentimizin Ulaşım Master Planı yoktur.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: Kent merkezimizin ulaşım planlamasıyla rahatlatılması sonucu kentsel dönüşüm projelerinin hayata geçirilmesi kolaylaşacaktır.

Çözüm-1: Hafif Raylı Sistem ile bağlantılı olan kapsamlı bir Ulaşım Master Planı hazırlanmalıdır.

Öneri-2: Arazi kullanımıyla ilgili geleceğe yönelik uzun vadeli senaryolar ve ulaşım planlaması yapılmalıdır.

Çözüm-2: Artık yeni yerleşim merkezleri toplu taşımacılık ağıyla desteklenen bir şekilde belirlenmelidir.

3. Tespit: "Kent merkezi tekillikten kurtarılmalıdır..." Kent merkezinin tekillikten kurtulması gelişen Adana için gereklidir. Bunun için fizibilitesi ile birlikte yeni kentsel dönüşüm ve yenilenme projeleri belirlenmesi gereklidir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri-1: "Adana'yı simgeleyen nitelikte kent meydanları oluşturulmalıdır..." Kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri içerisinde "yaşanabilir sağlıklı bölgelerin yaratılması" genel hedefi çerçevesinde Adana'yı simgeleyen unsurları da taşıyacak, yoğun kentsel kullanımları dengeleyecek ve kente hava aldıracak kent meydanlarının oluşturulmasına önem verilmelidir.

Çözüm-1: "Ulus Parkı ve Seyhan Nehri ile bütünleşen yeni bir meydan oluşturulmalıdır." Eski Vilayet önündeki eski otobüs durakları ve Tarım İl Müdürlüğü alanı taşınarak Ulus Parkı ve Seyhan Nehri ile bütünleşen bir kent meydanı yaratılmalıdır.

Öneri-2: Kent merkezindeki bazı merkez işlevleri merkez dışındaki gelişme alanlarına taşınmalıdır.

Çözüm-2: Bu işlevlerden banka ve sigortaların bölge merkezleri Bankalar Caddesi'nden Yüreğir'de yenilenecek dönüştürülmek üzere seçilecek bir bölgeye taşınmalıdır. Bu çözüm Yüreğir'i de kazanmamızı sağlayacaktır.

4. Tespit: Rekreasyon çalışmaları, güneye doğru devam ettirilmelidir.

Seyhan Nehrinin Baraj'dan güneydeki Regülatör Köprü'ye kadar olan kesiminde yapılmış düzenlemelerin güneydeki bölgelere de taşınması rekreasyon çalışmalarının genişletilmesi ve tamamlanması açısından gereklidir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Rekreasyon düzenlemelerinin devamı Seyhan Nehri'nin bazı su sporlarına açılmasını kolaylaştıracak, cazibe merkezi haline gelmesini sağlayacaktır.

Çözüm: Bu düzenlemelerin Yüreğir'deki ilki Eski Kanara'nın bulunduğu çevrede yapılabilir.

5. Tespit: Mevcut Organize Sanayi ve KOBİ'lerin desteklenmesi, sanayi birimlerinin

kent dışına çıkarılması gerekmektedir.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: Sektörel bazda büyük fabrikaların yanı sıra küçük ve orta ölçekteki bazı sanayi birimleri de kent dışına taşınmalıdır.

Çözüm: Marangoz, oto tamir-bakım ve yıkama dükkânı ile oto galeri vb. gibi günlük küçük onarım ve işçilik isteyen sektörler için mahallelerde belirgin küçük çarşılar tasarlanmalıdır. Böylece geliş-güzel dükkânlarda farklı işlevlerin oluşması önlenmiş olacaktır.

6. Tespit: Kentin afet senaryoları yoktur.

Kentin deprem ve su baskınlarına karşı risk haritaları ve eylem planları hazırlanmalıdır.

Öneriler-Çözümler:

Öneri: “Afet senaryoları hazırlanmalı, buna uygun örgütlenmeler ve imar düzenlemeleri öncelikle gerçekleştirilmelidir...”

Öneri: Yeraltı su seviyesinin yüksekliği ve depremsellik özelliği ve yangın tehlikesi oranları göz önüne alınarak risk haritası çıkarılmalı, afet senaryoları hazırlanmalıdır.

Çözüm: Hazırlanan afet senaryolarının gerektirdiği imar düzenlemeleri yapılmalıdır. İmar düzenlemelerinin yanı sıra diğer koruyucu ve riskler gerçekleştiğinde bertaraf edici önlemler ve örgütlenmeler, resmî özel tüm birimlerde, ilgili tarafların eşgüdüm içinde çalışmalarını temin edecek düzenlemeler yapılarak alınmalıdır.

4.5. Diğer Tespit ve Öneriler

- “**Kent Bilgi Sistemi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri oluşturulmalıdır.**” Kent Bilgi Sistemi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri acilen oluşturularak eşgüdüm içerisinde nazım imar planı denetim ve izleme bürosu kurulmalıdır.

- “**Adana Fuarı, uluslararası sanayi ve ticaret fuarı olarak geliştirilmeli, desteklenmelidir.**” Yumurtalık Serbest Bölgesi ile Tersane ve Adana Uluslararası Ticaret ve Sanayi Fuarı’nın geliştirilerek desteklenmesi gerekmektedir.

- “**Kongre merkezleri kurulmalıdır, arkeolojik sit alanları turizme kazandırılmalıdır.**” Adana’nın en kısa sürede kurulacak kongre merkezlerine ihtiyacı vardır; Bu merkezlere, kentteki yer seçim kararları ile genel ulaşım planlaması kapsamında, Adana-Karataş yolunun yanı sıra diğer yerleşmelerin de bağlanarak kent civarındaki tüm kalelerin ve arkeolojik sit alanlarının turizme kazandırılması temel hedeflerdir. Bu sayede hem kongre merkezleri hem de ihtisas fuarlarına yönelik turizmin gelişmesi sağlanmış olacaktır.

- “**Kentin spor kulüplerinin profesyonel ulusal birinci liglerde temsili sağlanmalıdır.**” Adana’nın tanıtımında önemli rol oynayabilecek profesyonel spor kulüpleri ulusal birinci liglerde mücadele etmeleri için yerel ve ulusal sponsorluklar yoluyla mali açıdan güçlendirilerek desteklenmelidir.

- “**Kentin planlamasında engellilerin ihtiyaçları göz önünde tutulmalıdır.**” Kentin planlanması ile ilgili uygulamalarda engellilerin ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlemeler yapılmalıdır.

5. Değerlendirme

Türkiye’de mevcut durum analiziyle birlikte tek ve örnek bir eylem planıdır. Bu özelliği ile ölçülemez karşılaştırılmaz durumdadır. Plan süreci şu anda da devam etmekte, yenileme çalışmaları için bir komisyon kurulmuş ve sonuçlandırılmak üzeredir. Geçen 3 yıl içerisinde planın hedeflerinden % 40’a yakını tamamen gerçekleşmiş, % 20’si bitmek üzere ve diğerlerinin de çalışmaları sürmektedir. Yenileme çalışmalarında planı sahiplenene ve gerçekleştiren kurumlara, uygulayanlara teşekkürler edilmektedir.

Bu eylem planının en büyük eksikliği görev tanımları, zamanlama ve iş programının olmamasıdır. Ancak takdir edileceği üzere hiç örneği olmayan bir çalışmayı bu hale getirmek, güvenilir bir veri bankası oluşturmak ve sorgulamasını yapabilmek önemli bir iştir. Veri kirliliği ve veri toplamının ne kadar zor olduğunu bildiğimiz ülkemizde böyle bir çalışmada önümüzü açan, emeği geçen ve katkılarını esirgemeyen Sayın Cahit Kıracı’nın, Sayın R. Oğuz Yılmaz’ın ve Sayın Aytaç Durak’ın başta olduğu tüm Adanalının çalışması olması ayrı bir özelliktir. Katılım son derece yüksektir. Gerçekleşme oranının çok yüksek olması planın kurumlarla eşgüdümlü yapıldığının göstergesidir.

Bundan sonraki safha hangi kurumun hangi işi ne kadar sürede ve belki de hangi maliyetle yapacağını belirlenmesidir. Maliyet kısmında belki diyorum çünkü o süreç farklı bir mevzuat olup kurumların işlerine karışmak olarak da anlaşılabileceği ve çok teknik detaylar içerebileceği kaygısındandır. Mevzuat genel anlamda görevleri ve yetkiyi tanımlamaktadır. Ancak bizim burada hedeflerimiz, tespitlerimiz çözüm önerilerimiz bazen birden çok kurumu ilgilendirmektedir. Bu yönüyle Kent Konseyi birleştirici, uzlaştırıcı rolüyle devreye girerek ve tarafları aynı masa etrafında toplanmaya davet edip ortak kararları almaya çalışmalıdır. Bu arada da kamuoyu sürekli basın yolu ve toplantılar ile bilgilendirilerek görevler en tabana kadar yayılmalı, halkın bu görevlerin takipçisi olması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak genel hedeflerin belirlendiği eylem planının her bir hedefi, tespiti, çözüm önerisi çok daha fazla sayıdaki uzmanlarıyla tekrar tartışılarak en doğru ve uygulanabilir kararların verilmesi sağlandığında Adana bir dünya kenti olacaktır.

Herkes görevinin başına... ■

ÇUKUROVA- ADANA'NIN İMAR TARİHİ, PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Tevfik YILDIRIM

Uzman Şehir ve Bölge Plancısı

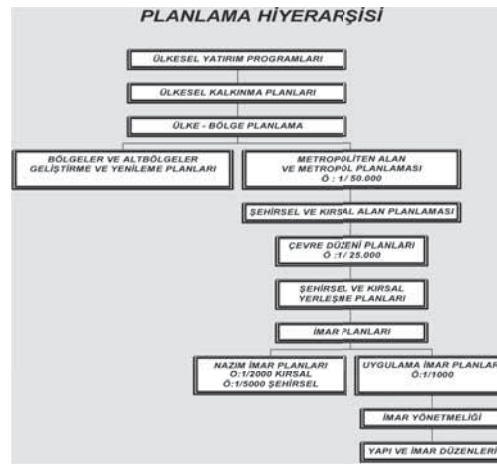
Bu kapsamlı çalışmada Türkiye'de genel olarak imar planlaması çalışmalarının tarihsel süreci özetlenmekte, imar planlamasına ilişkin tespit edilebilen ilk mevzuat düzenlemesi Ebniye Nizamnamesi'nden günümüze kadarki aşamalar sıralanmaktadır. Ülke genelindeki imar mevzuatı çalışmalarına paralel olarak geçmişten bugüne Çukurova Bölgesi ve Adana'daki planlama çalışmaları aktarılmaktadır. Günümüzde Adana ve bölgesinde planlama yapan kurumların güncel çalışmaları ele alınmakta ve değerlendirilmektedir.

Giriş

Ülkemizde üst ölçekli plan karmaşası-planlama kademelenmesi ülke kurulduğundan beri devam etmekte ve sanırım daha uzun yıllar da devam edecek gibi görülmektedir. Ülke fiziki planının, tüm bölgelerin ortak dil-lejantta hazırlanmış planının olmaması belki de en önemlisi ciddi, güvenilir ve sürekli yenilenen sorgulanabilen bir veri bankasının olmaması alt ölçekte yapılan tüm planları eksik ve hatta yetersiz kılmaktadır.

2000'li yıllarda Avrupa Birliği uyum süreciyle başlayan Çevre Düzeni Planı ve standart haline getirilen bilgi veri bankası, biçimi zamanla doldurulduğunda ve tüm üst ölçekli planlar bitirilip sayısal olarak yan yana getirilip ülke planı elde edildiğinde ancak planlama sorununun büyük bir kısmını bitirmiş (teknolojisi yüksek standartlara sahip teknik eleman ve tabii mevzuat hariç) bir ülke olabileceğiz.

Ülkemizdeki planlama kademelenmesine baktığımızda genel hatlarıyla aşağıdaki düzeneğin olduğunu görebiliriz.

Kaynak: "Adana'nın İmar Tarihi Planlama", Adana Müteahhitler Birliği Dergisi, Eylül-Ekim 2002, Adana, 5-7.

Kalkınma Planları; genel olarak 5 yıllık kalkınma planları ilk yapıldığı (1963-1967) halinden günümüze kadar planlama mevzuatını, yetki karmaşasını, görev tanımını ve uzman teknik eleman yetersizliğini çözebilmiş ve kurumsallaşabilmiş değildir. Bir çok revizyon yapıldığı halde önümüzde daha yapılacak çok iş bulunmaktadır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), imar planlarının işlevsizleştiğinden bahsetmektedir. İmar planları az ve yetersiz olarak yapılmakta ancak uygulamada plana bağlı kalınmaksızın yapılaşmaya yönelik işlemler yapılmaktadır. İmar planı var mı dendiğinde evet bir plan var ancak raflarda olması gerektiği için durduğu anlaşılmaktadır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Planda, ülke genelinde arazi kullanım haritaları ve yerel deprem tehlike haritalarının hazırlanması ve bu çalışmalardan bölgesel ve fiziki planlama çalışmalarında yararlanılması esasları benimsenmiştir. Planda, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun, planları yapan, yaptıran ve aykırı hareket edenlerin sorumlulukları ve bu kişilere uygulanacak müeyyidelerin açıklıkla ortaya konacak şekilde değiştirilmesi yer almıştır. Artık ceza verilecek seviyeye gelindiğinden bahsedilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), AB raporunda 17 Ağustos depreminin yıldönümünde afet yönetimi açısından ciddi eleştirilere tutulmuştur. Planın kurumlar arası yetki ve sorumlulukların rasyonelleştirilmesi alt başlığında; bununla beraber, başta afet yönetimi olmak üzere bazı sektörel ve tematik alanlarda kamu kurum ve kuruluşları arasında yetki ve görev karmaşasına rastlanmaktadır. Oturma süreci gibi görebiliriz bazı kurumlar birleşip yetkisini kullanmaya başlayacaktır ancak zaman da hızla geçmektedir.

Tüm kalkınma planlarında düzenlemeler yer alsa da, uygulamaya esas olan yıllık uygulama programlarına yeterince yansıtılmadığından ve gerekli kaynak temin edilmediğinden beklenenler gerçekleştirilememiştir.

Türkiye'de genel olarak imar planlaması çalışmalarının tarihsel süreci şu şekildedir; İmar planlamasına ilişkin tespit edilebilen ilk mevzuat düzenlemesi Ebniye (Binalar) Nizamnamesi'dir (1848). Bu nizamname 1882 yılında Ebniye Kanunu'na (Binalar Kanunu) dönüşmüştür. Bu dönemde, özellikle kent merkezlerindeki tarihî ve kültürel doku, büyük bir zarar görmüştür. 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile Belediyelere imar planı hazırlatma zorunluluğu getirilmiştir. 1960 DPT kurulmuştur. 1970 yıllardan itibaren, belirlenen tarihî ve kültürel alan-

larda, her hangi bir yapılaşma izni verilmeyerek bu alanların korunması öngörülmüştür. Çözüm öngörmeyen ve problemleri ötelemeye dönük politikalar, kentlerin bu bölgelerini çöküntü alanları haline getirmiştir. 1980 1/50.000 ölçekli İstanbul'un nazım imar planı onaylanmıştır. Ebniye Kanunu (Binalar Kanunu) 1985 yılında yerini 3194 sayılı İmar Kanunu'na bırakmıştır. Ebniye Nizamnamesi ile başlayıp 3194 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1985 yılına kadar olan zamanı kapsayan bu süreçle merkezî yönetimin elinde bulunan imar planı yapma değiştirme ve onama yetkisi 3194 Sayılı Kanunla yerel yönetimlere devredilmiştir. Türkiye için imar tarihimizde milat sayılabilecek bir tarihtir. Bu kanunla, şehirleşme ve yerleşme konusundaki gelişmelerin, plan ve şehircilik ilkelerine uygun olarak düzenli bir biçimde yürümesini sağlamak üzere yerel yönetimlerce imar planı yapılması, kendi planlarına sahip çıkılması sorumluluğunu bilerek bilinçli bir şekilde uygulama yapmaları amaçlanmıştır. 3194 sayılı Kanun: gerekçesinde belirtildiği üzere; ülkemizin her alanda yapısal değişikliğe uğraması, hızlı nüfus artışı, köyden şehre akımın kontrol edilmemesi sonucu ortaya çıkan düzensiz şehirleşme, gecekondulaşma ve bunların yarattığı sorunlar ile bu sorunların temelde çözümü için gerekli her türlü tedbirin alınması ihtiyacını karşılamak için yürürlüğe konulmuştur.

Bölgemizin Planlama Geçmişi

Adana ilinin hinterlandına baktığımızda geniş bir alan görmektediriz. Ancak, Gaziantep ilinin hızlı gelişimi, liman sahibi İskenderun'un ilerleyişi ve aynı zamanda Mersin'in turizm ve limanla birlikte Serbest Bölge unsuru ile Kuzeyde Toros Dağlarının kapattığı alanla ilimizin etki alanı daralmaktadır.

1938 – 1980

İlk çıırır ve prese fabrikası 1864'de Fransızlar tarafından kuruldu. 1900'lü yıllara kadar çok sayıda fabrika kuruldu ve işletildi. Pamuk Tarımı, Ekim-Kasım aylarında mevsimlik işçilerin geliş gidişleri nüfus sayımlarını etkiliyor. Kurulan gıda ve tekstil fabrikaları, nüfusun büyük bölümüne iş olanakları yaratarak çevre illerden işçi akımı olmasına yol açmıştır.

1954'de Baraj Gölü'nün oluşturulmasıyla istimplâk edilen köylerin Adana'ya göç etmesi; 1973'de Çukurova Üniversitesi'nin açılması; 1975'de E-5 Karayolunun açılması;

Ülkede gelişen imar mevzuatına, uygulamalarına ve ilgili örgütlenmeye paralel olarak 1938'de Adana'nın imar planı yaptırılma girişimleri ortaya kondu. H. Jansen tarafından tasarlanan, 1940 yılında onaylanmış olan plan kentin kuzeye, istasyona doğru büyümesini öngörüyordu. Ancak ortaya çıkan hızlı kentleşme merkez alan ile istasyon arasındaki alanın imara açılmasını sağladığı gibi plana aykırı sonuçlar da getirdi. Plan

1892 tarihli Adana Haritası (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

1909 yılı halihazır durumu (www.wowturkey.com/forum)

genel olarak yeşil kuşaklarla yaya trafiğini güçlendiren ve açıkçası o zamanda da dahi uygulanması zor bir kararlar manzumesiydi. Mülkiyet kavramının pek dikkate alınmadığı şekil itibarıyla güzel bir plan olarak kaldı. Günümüzde bile hâlâ uygulanamamıştır. 1/20.000 ve 1/5.000 ölçekli imar planı, 560 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Planın öngörüsü dışında oluşan Karşıyaka mahallesine yasal bir konum kazandırmak üzere 1943 yılında Necmi Ateş tarafından 113 ha'lık

bir alanı içine alan ek bir 1/1000 ölçekli imar planı hazırlandı. Ancak Adana'nın gerçekleştirdiği gelişmeler karşısında bu da yeterli olmadığı için 1948 yılında Karşıyaka semtini kapsayan 183 ha'lık bir alanda Asım Kömürcüoğlu tarafından ek bir imar planı hazırlanmıştır. Ortaya çıkan yapılaşmada bahçeli iki katlı ulusal değerler taşıyan mimari unsurlar yaygındı.

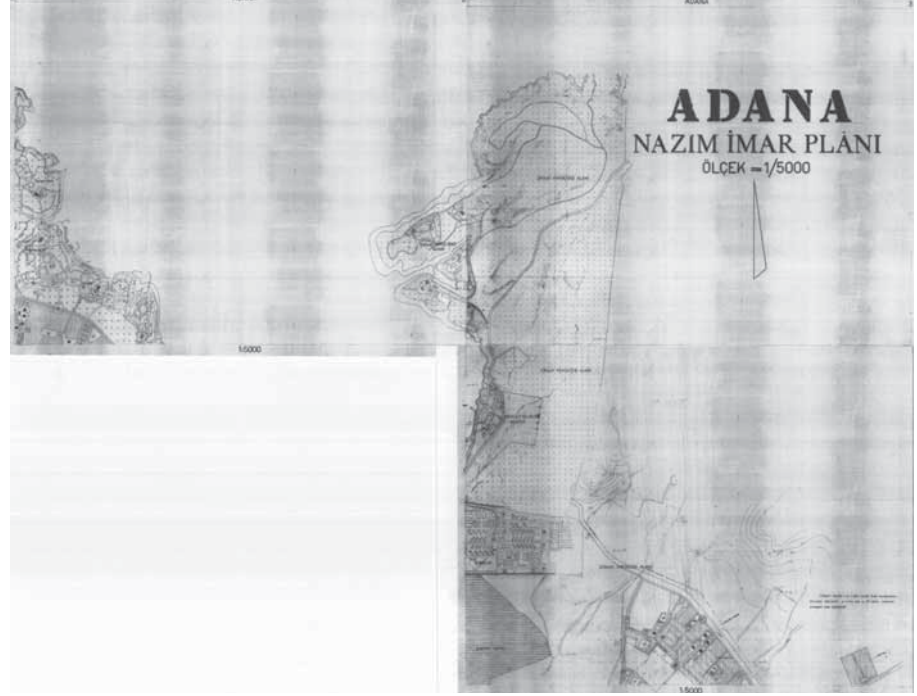
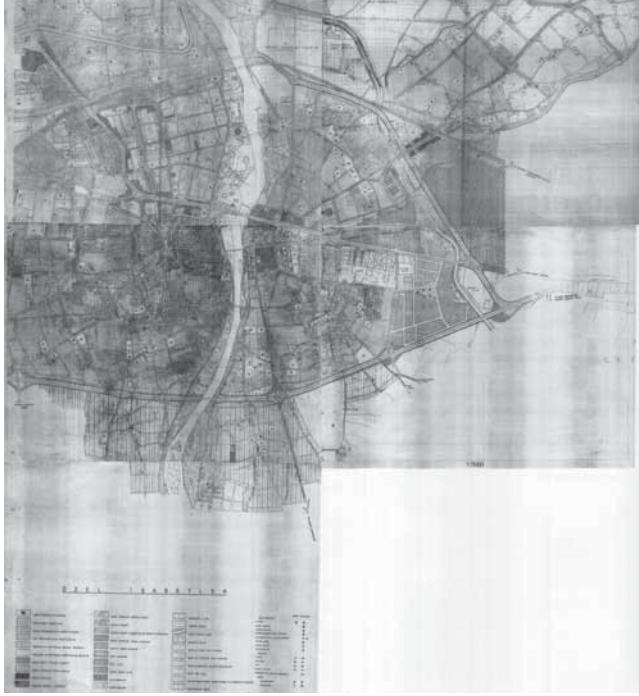
1961 yılında ise Harita Genel komutanlığı tarafından, 17.000 ha'lık sahanın ORTOFOTO sistemiyle halihazır haritaları yapıldı. Halihazır haritalar imar planlarının altlığı olması açısından çok önemliydi. Önceki planlar, kadaströ durumlarına göre yapılırken halihazır haritalar yardımıyla yapılacak olan imar planları daha gerçekçi olacaktır (Mehmet Emimi ve Hasan Zengin röportajları).

1963-1967 yılları arasında uygulanan 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, planın ilke ve politikalarına uygun olarak ülke bütününde "Potansiyel Gelişme Bölgeleri"nden birisi olarak kabul edilen Çukurova Bölgesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu amaçla, 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı ile İmar ve İskân Bakanlığı ortaklaşa olarak Adana'da bir proje bürosu oluşturmuşlardır. Çalışmalarda, merkezi ve yerel yönetimin ilgili birimleri yanında özel sektör kuruluşlarıyla da işbirliği yapılmış ve proje için gerekli teknik destek AİD ve OECD'den temin edilmiştir Bu çalışmalar sonunda hizmete özel nitelikli "Çukurova Bölge Planlama Projesi – Ön Raporu" 1966 yılında hazırlanmıştır.

1965-1966 yıllarında 34000 ha'lık bir alan üzerinde ve 1.500.000 nüfusun iskânı hedef alınarak 1/20.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapıldı. Şehir imar planı 1965-1969 yılları arasında İmar İskân Bakanlığı'nca onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. Bu imar planı Bülent Berkas – Mehmet Ali Topaloğlu – Melahat Topaloğlu firması tarafından yapılmış olup 7.084 ha'lık alanı kap-

1937 ve 1940 Herman Jansen Planları ("XVI. Yüzyılda Adana Kentinin Fiziksel Yapısı", Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Arkeoloji Özel Sayısı, 2006, Editörler Girginer, S. ve Erhan, F., 15/3, 161-182).

Kaynak: Seyhan Belediyesi Arşivinden derlenerek Tefik Yıldırım tarafından hazırlanmıştır.

samaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre 1985 yılında ulaşabileceği varsayılan 850.000 nüfusa göre planlar hazırlanmıştır. Daha geniş bir alan kaplayan 1/20.000 ölçekli büyük Adana Çevre Düzeni Planı'nın bir parçasıdır ("Planlama Hiyerarşisi" Adana Kent Konseyi Yayın Organı, Adana, 2005, Sayı:2, 26-28).

Temel amaç kentin dev bir köy görünümünü çağdaş bir yapılaşma ile değiştirebilmek ve oluşan konut açığını kapatabilmektir. Bu bağlamda İller Bankası tarafından açılan yarışma sonucu elde edilen planın temel ilkesi Adana'yı hızlı bir gelişme içinde Çukurova bölgesinin merkezi olarak yapılandırabilmektir. Bu nedenle kenti Çukurova bölgesiyle ele alıyordu. Adana çok yönlü bir merkez olmanın zorluklarına da göğüs gerebilmek için kendini toplu konut mantığında yerleşime ve gelecek nüfusa hazırlamalıydı. Bu arada güney kesimi su dalgaları halinde yayılmayı sürdürüp, kent tek merkezli olmaya devam edecekti. Ancak burada unutulmuş çok önemli konu yerleşimlerle – merkez bağlantısının yeterli yoğunlukta sağlanamamasıydı. Ana ulaşım aksları açılmadı. Başıbozuk kent mantığında genişleme sürdü gitti. Organize sanayi, hızlı göç derken gelen daha doğrusu bile fonksiyonlar üretilerek çağrılan nüfus bu bölgelerin etrafına hızla ve dengesizce hiçbir uzman eli değmeden yerleşti. Karataş ilçesinin şehre bağlanması çalışmaları ve hafif raylı sistemin ilk temelleri bu dönemde atıldı. Planın önemli yaklaşımlarından biri de kentin kuzeydoğusunda bir organize sanayi bölgesinin kurulmasının öngörülmesiydi.

1970'li yıllarda İmar ve İskân Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Bölge Planlama Dairesi tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, güncel sorunların baskısı ve ilgili Bakanlığın görevleri nedeniyle bölgesel gelişme kav-

ramının büyük ölçüde şehirleşme ve yerleşme düzeninin sağlanması şeklinde daraltıldığı görülmektedir: Ülkemiz sekiz planlama projesi içinde ele alınmış ve bu projeden birisi olan Çukurova Bölgesi Adana, İçel ve Hatay illerini kapsamıştır. 1966 yılında hazırlanmış olan rapordan da yararlanılarak çalışmada yeni veriler derlenmiş ve diğer bölgelerle karşılaştırılacak bir biçimde özellikle yerleşme sorunlarına eğilinmiştir. Bu çalışmalar sonunda diğer bölgeler için olduğu gibi "Çukurova Bölgesi: Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni" başlıklı kitap Bakanlığın Bölge Planlama Dairesi tarafından 1970 yılında yayınlanmıştır. (İmar ve İskân Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Bölge Planlama Dairesi, "Çukurova Bölgesi: Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni", 1970, Ankara)

Sonuçta ortaya çıkan doküman yine plan adına ve niteliğine sahip olmamıştır. Bununla birlikte, son iki bölümün başlıkları olan "Gelişme İmkânları ve Tavsiyeler" ile "Gelecekteki Arazi Kullanma ve Yerleşme Düzeni" bölümleri çalışmayı bir plandan beklenen işlevlerin bir bölümünü sağlar duruma getirmektedir. Kitabın bu bölümlerinde ele alınan; korunması gereken alanlar, özel bir kullanım çerçevesinde ele alınması gereken alanlar, şehirselleşme alanları, sanayi bölgeleri ve altyapı gibi konu başlıkları bir bölge gelişme planının konu başlıkları olmaya yakındır. Ancak, bir plan olarak onaylanma ve çeşitli kuruluşlarca uygulama zorunluluğu taşıma gibi niteliklerden yoksun olması çalışmanın önemli bir eksiği olmuştur.

1980 – 2000

1980 yılında, 1/5.000 onaylı nazım imar planı esaslarına göre düzenlenen 1/1000 ölçekli uygulama imar planları kuzeyde otoyol geçişi için

yapılmıştır. Bu planlar 21.000 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Yapılan bu çalışmanın nedeni;

- 1- Çevre düzeni planı içinde olmasına rağmen daha önceden 1/1.000 - 1/5.000 ölçekli haritaların olmadığından planlanmamış olan yerler olması;
- 2- Üniversitenin plandaki yerinden farklı bir yerde uygulanması sonucu buranın plansız kalması;
- 3- II. Planlama dönemi olarak kabul edilen 1995 yılının 1.475.000 nüfusu hedef alan programı nedeniyle;
- 4- Çukurova otoyolunun Adana'nın kuzeyinden geçirilmesine karar verilmesi nedeniyle-

Çevre yolu ile birlikte doğuda ve batıda planlanan 2 şehir içi bağlantısının yapılması ile uluslararası taşımacılığın ana yollarından biri olan E-5 devlet karayolu şehrin şimdilik dışına kaydırılmış olacak ve şehrin içindeki trafik kargaşasını çözmüş olacaktır.

Planının hedefi, şehri tarımsal alandan çekerek kuzeye doğru geliştirmektir. Adana'nın bölgesel planlama deneyimlerinden bir tanesi de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca 11.11.1982 tarihinde onanan 1/25.000 ölçekli "Çukurova Metropolitan Bölge İskenderun Alt Bölgesi" Çevre Düzeni Planı'nın revizyonu ve bu plana ilave edilen Arsuz, Samandağı Kıyı Bandı ve Yayladağı Kesimi İlave Çevre Düzeni Planı'dır. Bu iki plan birleştirilmiş ve "İskenderun Körfezi ve Yakın Çevresi Çevre Düzeni Planı" olarak adlandırılmıştır. 190.000 ha. alan, 33 belediye, 2 vilayet merkezi ve birkaç mücavir saha düzenlemesi vardır. 02.07.1993 gün ve 1129-13034 sayılı resmî yazı ile başlayan çalışma 13 ay sürmüştür. İskenderun Körfezi Kuzey Parçası üzerinde alternatif yerleşimler aranmıştır. Bu gelişmeler neticesinde bölgenin ağırlıklı nüfusu-

nun (170.000 kişi) Erzin, Haydar, Altınçağ, Kuzuculu, Yeşil Dört Yol ve Payas, ayrıca doğal verilerden kaynaklanarak Mustafabeyli, Toprakale, Osmaniye, Sarımaçı ve Kurtpınarı belediyelerini de kapsamı gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak bu plan işler hale getirilememiş ve uygulanamamıştır.

Bugüne kadar uygulamada başarı sağlanamamasının en önemli nedenlerinden biri, yatırımları belirli alanlara yönlendirmek için kullanılan özendirme önlemlerinin içeriği ile, yatırımcıların kâr maksimizasyonu hedefine yönelik olarak işleyen ekonomik kurallar arasında uyumlu bir ilişkinin kurulamamasıdır.

Dünya Bankası'ndan temin edilen bir krediyle 1985 yılında uygulamaya sokulan "Çukurova Metropolitan Bölgesi, Kentsel Gelişme Projesi" bu konuda yaşanan diğer bir deneyimdir. Proje hazırlık etabı DPT yönetiminde özel bir yerli – yabancı firmalar ortak girişimi tarafından gerçekleştirilen projede çok geniş kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır. Ancak, kredinin daha çok bir fiziki altyapı kredisi olması nedeniyle, bölgesel gelişme konusu ayrıntılı bir proje bileşeni olmak yerine diğer çalışmaların üstünde salt bir genel çerçeve olarak ele alınmıştır. Bu nedenle, bu konuda verilen ürün ilk aylarda hazırlanan "Çukurova Bölgesi: Mevcut Yerleşik Durum" raporuyla sınırlı olmuştur (Dar – al Handasah Consultants, "Çukurova Metropolitan Region Urban Development Project: Regional Set-up", 1985, Adana).

1986 yılında Adana'da konut stokunun yaklaşık 148.000 olduğu tahmin edilmektedir. 2010 yılına kadar bu stokun 460.000'e yükseleceği düşünülmektedir. 1986 ile 1992 yılları arasında ortalama olarak yılda 10.000 konutluk planlanmış ve tam olarak alt yapı hizmetleri görülmüş araziye ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Adana'nın halihazırda 1990 yılı itibarıyla yapılaşmış alanı 11.000 ha'lık bir sahayı kapsamaktadır. Halen 2.600 ha'lık saha iskâna açılmaktadır.

Adana'da son 1975-1990 arasında konut inşaatının büyük bir oranı (%75) iskânsız olarak yapılmaktadır. Bunun nedeni; İmar sınırlarlarının darlığı, bu sınırlar içerisindeki arazi fiyatlarının yüksekliği ve imar sınırları dışında ise imar yönetmeliğine dayanılarak mevzii imar planlarıyla sadece büyük parsellere izin verilmesidir. Bunun neticesinde hisseli mülkiyet doğmuştur.

Adana'mızdaki konut açığını kapatmak için 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu'na göre 2.600 ha'lık, toplu konut alanı ilan edilmiş ve 3194 sayılı imar kanunun 18. ve 19. maddelerine göre arazi ve arsa düzenlenmesi ile aynı kanunun 15. maddesine göre imar uygulaması yaparak geniş bir alanda imar parselleri üretilmiş hisseli ve gecekondulu türü yapılaşma önlenmiş, modern alt yapısı yapılmış, sosyal tesisleri olan bir "Yeni Adana" ortaya çıkarmıştır.

1992 yılında 1/5000 ölçekli revizyon nazım imar planı ihalesi yapılmış (13.500 hektarlık alanı kapsayan bu plan 3 etap halinde onaylandı.), 1995 yılında I. ve II. Etap planlar, 1996 yılında da III. Etap nazım imar planı Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmıştır. I. Etap nazım imar planı 65 kotu sulama kanalının kuzeyinde kalan tüm bölgeleri ve yaklaşık 6.000 hektarlık alanı kapsamaktadır. II. Etap revizyon nazım imar planı ise 65 kotu sulama kanalı ile DDY (Devlet Demiryolları) arasında kalan ve Alparslan Türkeş Bulvarı'nın batısındaki alanları kapsar ve yaklaşık alanı 2.300 hektardır. III. Etap revizyon nazım imar planı ise DDY'nin güneyi ile Alparslan Türkeş Bulvarı'nın doğusunda kalan Yurt-Yeşilyurt mahalleleri ile Yüreğir İlçesi'nin tamamını kapsamaktadır. 3.500 ha'lık alanı kapsamaktadır.

Planda çok geniş alanların yerleşime açıldıkları gözlenmektedir. Önerilen yoğunluklar göz önüne alındığında planda gereğinden geniş bir alana imar getirildiği ortaya çıkmaktadır. Bu fazlalık, planın uygulama döneminde olabilecek bugünden kestirilemeyen gelişmeler için bırakılabilecek kısmi bir esneklikten çok olunca -ki söz konusu nazım planda bu görünümde - hem kıt bir kaynak olarak arazinin savurgan kullanımı anlamına gelmekte hem de kentteki altyapı yatırımlarının gereksiz yere yaygınlaşmasına ve atıl kapasite oluşmasına neden olmaktadır.

Adana'nın kuzeyinde bulunan ve Seyhan Baraj Gölü'ne bakan yamaçların doğal haliyle korunarak gölün daha fazla kirlenmesinin önlenmesi uzun süredir kentteki planlama çalışmalarının başlıca hedeflerinden birisi olarak bilinmektedir. Söz konusu Nazım Plan da hazırlanma gerekçelerinden birisi olarak bu alanlardaki kentsel yerleşmeyi minimumda tutma iddiasıyla ortaya çıkmış olmalıdır. Ancak planla gelinen nokta, bu bölgede hiç bir koruma önlemi alınmadığını ve eğimin çok elverişsiz olduğu bazı kısımlar hariç tamamının (düşük yoğunlukla bile olsa) iskâna açıldığını göstermektedir. Bu görüntü nazım plan olmasa da mevzii planlarla gerçekleşecek görüntüden fazla farklı değildir ve işte bir nazım plandan beklenen yönlendiricilik vasfının eksikliği burada açıkça görülmektedir.

En uçtaki mevcut yerleşme birimlerine teğet geçirildiği anlaşılan Güney Çevre Yolu önerisinin gereksiz hatta hatalı önerilen yoğunluk hedef nüfusun satın alma gücüyle tutarlı olmadığından imarsız gelişme ve uzantısında daha fazla nüfus kaçınılmaz görünmektedir. Şehir merkezinde, "korunması gerekli tarihî doku ve yapı" niteliğine sahip olmayan alanlarda yapı yenilenmesini teşvik edici yöntemlerin uygulamaya sokulmasına ihtiyaç vardır. Planda önerilen yapı düzeni ve yoğunluğunun korunacağı, düzeltilmesi ya da yeniden belirleneceğini belirten "K", "D" ve "Y" ifadeleri dışında meskûn konut alanlarının yapı düzeni ve yoğunluğu hakkında her hangi bir bilgi yoktur. Kaldı ki Havaa-

lanı batısındaki kesimde olduğu gibi bazı yerlerde bu kadarının bile unutulduğu gözlenmektedir. "K", "D" ve "Y" notasyonları vatandaşların beklentisini karşılayamamakta adeta bir de "15 ha'dan aşağı olmamak üzere 1/1000 ölçekle çalışın sonra onaylanınca nazım imar planının uygun yerine yapıştırırız" mantığı hakimdir.

Güneyde gelişme konut alanı önerilmemesi planın olumlu bir yönüdür. Ancak, öneri Güney Çevre Yolu'nun sınırladığı bir alan içine rezerv konut alanı önerilmesi çelişkilidir. Nazım Planın merkez ve ticaret kullanımı önerilerinde genel eksiklik alt bölge oluşmamasıdır. Adana'nın 1997 yılı itibarıyla halen yayılmış bulunduğu alanın genişliği, içindeki boşluklar ve öngörülen yoğunluk artışları çerçevesinde anılan bu büyüklükte yeni gelişme alanlarına ihtiyacı olmadığı görülmektedir.

Sonuçta 1/25.000 ölçekli bir Adana ve Yakın Çevresi Nazım Planı'nın hazırlanması ve kentin mekânsal büyümesinin (yakın geçmişte yapılan söz konusu planlar ile kaybedilmiş fırsatlar çıktıktan sonra) bilimsel doğrular ışığında yeniden denetim altına alınmasıdır. Ondan sonra gerekirse 1/5.000 ölçekli nazım plan yeniden üretilebilir ya da revize edilebilir. Ayrıca, bir nazım plan hazırlanması her aşamada yoğun bir bilgi alışverişini gereksinen bir planlama sürecidir. Bu açıdan, planı bizzat hazırlayan planlama ekibi kadar o çalışmayı yönlendirip kontrol eden Belediye ekibinin de aynı güçte ve yetenekte olması gerekir. Ancak bu şekilde, planının sınırlı bakış açısıyla düşmekte olduğu hatalar önceden fark edilir ve zamanında düzeltilir. Bu nedenle, Adana Büyükşehir Belediyesi'nin bütün diğer planlama faaliyetleri yanında nazım plan kontrolü için de daha geniş bir planlı kadrosuna sahip olması ya da nazım plan hazırlanırken kontrollük görevini de ayrıca profesyonel firmalara ihale etmesi tavsiye edilmiştir. (TMMOB Şehir Plancıları Odası Adana İl Temsilciliği 1999 Yılı Nazım İmar Planı Görüşü, Hazırlayan; Alim Çopuroğlu)

Adana nüfus ve ekonomik etkinlikler açısından projeksiyonları aşan değerlere ulaştı. Yine de plan yeni kentsel gelişme alanları, imarsız konut adalarının ıslahı ve yönetimi programları, su temin projeleri, pis su arıtma projeleri gibi altyapı programları, yol - kavşak düzenlemeleri ile bir anlamda Adana'nın imar çalışmalarına yön verdi. İki katlı bahçeli evlerin müteahhit eliyle ya da yapsat sistemiyle blok binalar haline dönüşmesi kentin çehresini ve kimliğini değiştirdi. Süreç içinde kentteki gayrimenkul pazarı hızla yapılandı ve örgütlendi.

Adana'ya özgü oluşumlardan biri de kaçak yapılaşma oranının yüksekliğidir. Kaçak yapılaşma; yerel yönetimler eliyle ya da merkezî idareler eliyle, emlak satışlarının desteklenmesiyle yasaların getirdiği boşluğu kullananlar tarafından ve artan hızlı nüfusa karşın imar planlarının zama-

DOSYA

nında yapılmayıp, onaylanmayıp, uygulanmasından kaynaklanmaktadır. İmar dışı "emlakçı parselasyonları" ve mevzii imar planlarıyla küçük parseller oluşturulmuş, bunların üzerinde sıkışık, teknik açıdan yetersiz ve sağlıksız yapılaşma ortaya çıkmıştır.

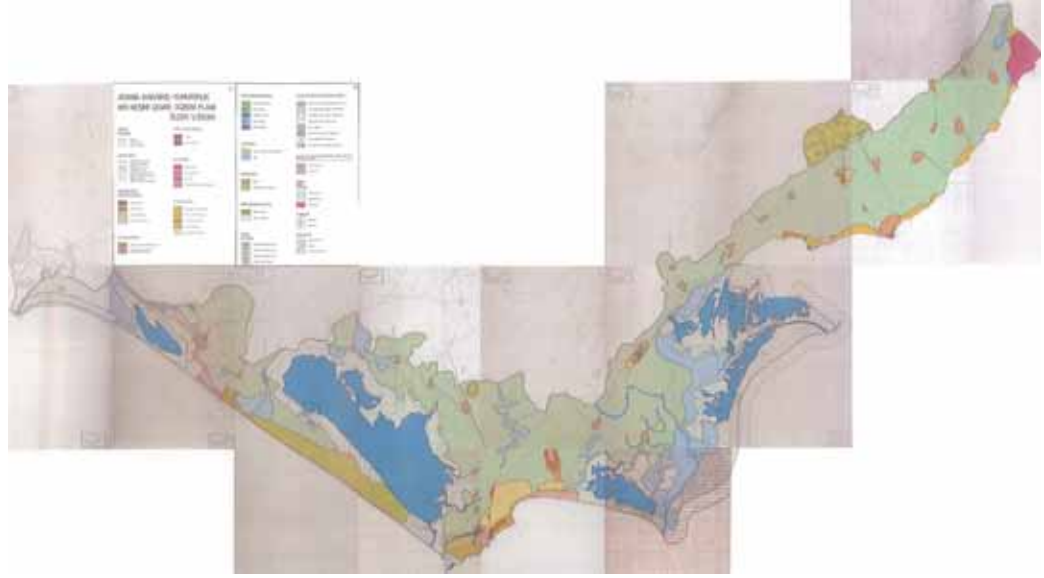
İmar çalışmaları sonucunda kent önemli yeni ulaşım akslarına sahip olmuştur. Ancak plandaki toplu taşımacılık geçiş sistemi oluşmadığından, kooperatif tipi örgütlenme içinde özel sektör taşımacılığı geliştirilmiştir. Bu yapılanma bugün belediyenin yalnızca toplu taşımacılık konusundaki girişimleri üzerinde değil, çeşitli kentsel düzenleme ve yatırım tutumları üzerinde de önemli bir baskı unsurunun örgütlenmesini getirmiştir.

Tüm bu gelişmeler sonunda Adana kenti, konut alanlarında saptanan aşırı artışa karşın hâlâ ufak ve tekil kalan kent merkezi ile, gittikçe artan araç ve yaya trafiğini taşımakta yetersiz kalan ana yolları ile zar-zor kazanılmış kimi yeşil alanlarının hızla betonlaştırılarak adeta kemirilmesiyle gelişme veya büyüme yerine sadece ve sadece hızla genişlemekte olduğu vurgulanmaktadır. Henüz genişleme ile gelişme arasında seçim yapamamış ancak coğrafi konum ve bölgesel ulaşım ağı gibi dış etkiler ile mevcut yetişmiş işgücü ve sermaye yapısı gibi iç potansiyellerinin itmesiyle zoraki metropolleşme yolunda olan bir kent olarak görülebilmektedir.

Bu haliyle Adana'daki kentsel gelişmenin imar etkinliklerinin önünde gittiği, ilgili mevzuatın ve kurumsal yapının bunun karşısında yetersiz kaldığı öne sürülmektedir. Kentin bulunduğu doğal çevre ve sosyo-kültürel yapısını yansıtan, daha önemlisi yaşanabilir, nitelikli, özgün kimliğinin yok olma sürecinde olduğu vurgulanmaktadır. Heyelan ve su yataklarında konut alanları, merkezde sıkışık binalar, hatalı yönlenme, estetik, kavşak konutları, özelliklerini kaybetmekte olan tarihsel kentsel doku, hatalı kavşaklar ve kentsel organizasyonlar, otopark ve yollar, kent merkezinde merkez işlevi olma niteliğine sahip olmayan işlevlere ayrılmış alanlar, kentsel donatı alanları gibi olguların genelliği Adana'yı ÇED açısından olumsuz kılmaktadır.

Adana bu bağlamlarda önemli değişmelerin ve yeni gelişme alanlarının etkisi altında bulunmaktadır. Kentin iki tarafında yer alan Mersin ve İskenderun kentleri son yıllardaki oluşumlar bağlamında Adana'ya göre daha olumlu koşullara sahip görünmektedir. Bunlardan Mersin, 1980'li yıllarda Serbest Bölge olduktan sonra Çukurova'nın dışında, İç Anadolu ile bağlarını güçlendirmiş ve bir ihracat merkezi rolünü üstlenmiş bulunmaktadır. Etki alanı genişlemektedir.

Güneydoğu Anadolu Sulama ve Kalkınma Projesi kapsamında kalan illerde uygulamalar sonuç vermeye başlamıştır. Daha şimdiden yal-

Kaynak: Adana İl Özel İdaresi Arşivi

nızca pamuk üretiminde dahi Adana önemli rakiplere sahip duruma gelmiş ve pamuk üretimi görelî olarak gerilemiştir. Otoyol bağlantısının Adana dışından geçmekte olduğu dikkate alındığında kentin bu bağlamda bazı olumsuzluklar yaşaması söz konusu olabilir. Bu uygulamaların Adana açısından olumlu sonuçları ise göçü önlemesiyle ilgili olacaktır. Çünkü güç ve göçün sonucunda nüfus yoğunlaşması ve kentsel yabancılaşıma Adana'nın en önemli sorunlarının temelini üstlenmektedir.

1996 Onaylı Adana Karataş-Yumurtalık Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı (1/25.000)

27.11.1984 tarihinde mülga İmar ve İskân Bakanlığı'nca hazırlanan ve 20.12.1996 onay tarihli 1/25.000 ölçekli Adana-Karataş-Yumurtalık Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planı'nın yürürlükte dir. Adana'nın İskenderun Körfezi'ndeki kıyılarının BOTAŞ batısında kalan kısımlarını kapsamaktadır. Onay sınırları içindeki alanların toplam 84.525 hektar olarak ölçülmektedir. Çevre Düzeni Planı o gün için alınmış koruma kararlarını dikkate almış, planlama ile doğal karakteri korunacak ekolojik alanları (15.100 ha), kaplumbağa üreme alanlarını, yaban hayatı koruma alanlarını, su ürünleri üretim alanlarını (875 ha), sazlık-bataklık alanları (184 ha), makilik-fundalık alanlar (389 ha), plaj-kumsal alanlarını (776 ha) orman alanlarını (39 ha) tanımlamıştır.

Koruma Amaçlı İmar Planı (Nazım ve Uygulama İmar Planları)

Koruma Amaçlı İmar Planının yüklenicisi Ç.Ü. Mimarlık Bölümü'nün hazırladığı araştırmalarından elde edilen sonuçlarda; konut anketlerinde; boş konut yüzdesi %45, yapılamayan konut %11 olduğu göz önünde tutulursa ortalama %50 boş konut oranı demek konut alanlarının yarısının aktif kullanıldığı belirlenmektedir. Kalanlarının şehirlik yaşı ortalama 10 yıl gibi pek de yüksek olmayan bir rakama ulaşmakta-

dır kent merkezinde yüksek fiyatlarla satılabilen alanlardan ve kentin en çok kullanılan alanlarından olan yerlerden; tüm kent genelinde bir tahminde bulunacak olursak kentsel yerleşik alan içerisinde dolu-boş oranlarından ve kullanılmayan birimlerden yola çıkarak %30 civarında bir sonuç çıkar bu da kent merkezini ve boşlukları kullanmadan değerlendirmeden, yeni alanlara heveslenmemizin ne kadar yanlış olduğunu, kentin erişilebilirliğini ve tarım alanlarını etkile-
diğinin basit bir açıklamasıdır.

Koruma Amaçlı İmar Planı'ndan önce yürürlükte olan imar planı kararları, öncelikle çalışma alanında çok fazla plan değişikliği olmadığı ve getirilen plan kararlarının talep olmamasından dolayı aynen kaldığı, kimsenin dikkatini çekmediği gözlenmiştir. Yeni Adana Projesi'yle meşgul olan yatırımcılar bu bölgeyle ilgilenmemiş ve alanımız özgün yapısıyla ama koruma bilincinin gelişmemesinden ötürü de yıkıntılarla dolu bir çöküntü alanı olmaktan da kurtulamamıştır. Onaylı eski imar planlarının incelenmesinde;

- Taşköprü, mevcut imar planında da yaya yolu olarak önerilmiştir. Ancak mevcut trafik yoğunluğu içinde alternatif yolların üretilmemesi, planla önerilenlerin de bir kısmının gerçekleştirilememesi nedeniyle halen ağırlıklı olarak taşıt ulaşımına hizmet etmektedir.
- Kızılay Caddesi'nin açılması, Ulucami'nin kuzeyinden geçen ve 5 Ocak Meydanı ile Taşköprü'yü birbirine bağlayan yol hali hazırda açılmış durumda ve çift yönlü taşıt trafiği olarak işlemektedir.
- Büyük Saat ve Ulucami güneyi yaya bölgesi olarak önerilmiş, ancak günümüze kadar hayata geçirilememiştir.
- Regülatör Köprü imar planında yaya bağlantısı olarak gösterilmiş olmasına rağmen taşıt ulaşımına hizmet vermektedir.
- Büyük Saat ve Ulucami güneyinin yayalaştırılması için Kazancılar Çarşısı ile Yeni Han'ın güneyinden geçen ve bu hattaki trafiği üstlenecek olan yeni bir trafik yolu önerilmiş, ancak hayata geçirilememiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı (1/1000 ölçekli)
(Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi)

1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı
(Adana KTV Koruma Böl. Kur. Müdürlüğü
Arşivi)

- Yağ Camii'den başlayarak Hasan Ağa Camii'nin batısından 87. Sokağı takip ederek Ulucami Askerlik Şubesi'ne kadar inen güzergâhta yeni bir trafik yolu ve yol genişletilmesi öngörülmüş, ancak bu plan da hayata geçirilememiştir.

- Çakmak Caddesi yaya ulaşımına hizmet etmek üzere tasarlanmış olmasına rağmen, günümüzde tek yönlü trafiğe hizmet etmektedir.

- Ulucami Askerlik Şubesini Alemdar Cami, Yeni Han ve Kazancılar Çarşısı'na kadar uzanan 89. Sokağın genişletilerek taşıt ulaşımına açılması önerilmiş olmasına rağmen hayata geçirilememiştir.

- Atrium evler düzeni (A1) alan genelinde önerilmiş, kadastral parsel alanının istenen bir kısmında bırakılacak %20'lik bir parsel boşluğu dışında %80'inin yapılaşabileceği (1 ve 2 kat olarak) önerilmiştir. Bu türde yeni yapılaşma konut kullanımı olarak olmamış, ticari kullanımlara hizmet amacıyla gerçekleşmiştir.

(Ökesli, D.S., Yıldırım, T., Karaman, F., 2008, "Adana Kentsel Sit Alanı İçerisinde Fiziksel Analizler Yapılarak Koruma Amaçlı İmar Planı İlkelerinin Güncellenmesi", Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Sonuç Raporu, Proje No: MMF2006BAP8).

Koruma amaçlı imar planının onayından sonra; Planda öngörülen hususların hayata geçirilebilir olmasına, yeni yapılaşma için verilen hakların mülk sahiplerini bir yenileme eylemi içerisinde çekebilecek unsurlar içermesine, yerel yönetimin planın uygulanması için gerekli düzenlemeleri en az maliyetle gerçekleştirebilmesine, alanın tercih edilmesini sağlayacak yeni sosyal, yönetsel ve kültürel donatılar oluşturulmasına ve mevcut yapı stokunun belirli yatırımlarla kullanılmasının sağlanmasına özen gösterilmiştir ("Uru Adania (Adana) Koruma Amaçlı İmar Planı Gerçekleşme Süreci ve Uygulamadaki Sorunlar", TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2003, Ankara, 26/4, 86-92.)

Ancak onaylı nazım imar planı ile aynı şekilde onaylı 1/1000 ölçekli uygulama imar planı güneyde regülatör köprüye Yağ Camii'nin oradan gelen ana taşıyıcı yolun birbirini tutmaması dikkat çekicidir. Detay plan olan uygulama imar planında yıkımlara neden olacağı için işlenmemiş ve plan kararı olarak reddedilmiştir. Planlama kademelenmesi açısından önemli bir unsurdur. Mevzuat gereği üst ölçekli plana uygun olmayan planlar geçersizdir. Ancak burada Koruma Kurulu ve mevzuatı devreye girince imar mevzuatının uygulanmaması gereği doğmuştur. Doğru olan da bu yolun planlara işlenmemesidir.

Adana Koruma Amaçlı İmar Planı 30.06.1998 tarih ve 3106 sayılı Koruma Kurul kararı onayı ve 16.10.1998 tarih ve 234 sayılı Seyhan Belediyesi meclis kararı ile kesinleşmiştir. Adana Koruma Amaçlı İmar Planı'nda en geniş sınırlarıyla tarihî kent merkezi 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tanımlamıştır. Planda korunması gerekli alan üç aşamalı olarak tanımlanmış ve her alan için farklı plan notları karara bağlanmıştır.

2000 -+++

Doğu Akdeniz Kalkınma Planı

Bölgesel Kalkınma Planları: DPT'nin hazırladığı 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Kalkınma Planları'nın yapılmasını emretmektedir. Bu kapsamda DPT teşkilatı bazı bölgelerin planlama çalışmalarını tamamlamıştır. Şimdiye kadar tamamlanan bölgesel kalkınma planları şunlardır; Güney Doğu Anadolu Kalkınma Planı (GAP), Doğu Anadolu Kalkınma Planı (DAP), Doğu Karadeniz Kalkınma Planı (DOKAP), Zonguldak, Bartın, Karabük Kalkınma Planı (ZBK), Yeşilirmak Havza Planı.

Akdeniz Bölgesel Kalkınma Planı:

İçinde bulunduğumuz Akdeniz Bölgesi ile ilgili olan bölgesel plan, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da Akdeniz Bölgesi Kalkınma Planı olarak geçmektedir. Akdeniz Bölgesi Kalkınma Planı'nın hazırlıklarının başlatılması amacıyla 15-16 Mayıs 2004 tarihinde bir çalışma toplantısı yapılmıştır. Toplantıda Akdeniz Bölgesi Kalkınma Planı'nın 2 alt plan halinde plan hazırlanmasına, Mersin, Adana, Hatay, Osmaniye, Kahramanmaraş illerinin Doğu Akdeniz Kalkınma Planı (DAKAP) hazırlanmasına karar verilmiştir. Çalışmaları Adana Vali yardımcısı Ahmet Narinoğlu ile Mersin Üniversitesi'nden Prof. Dr. Tayfur Özşen sürdürmüşlerdir.

Planlama çalışmalarının sonucunda ülkemizde planlama hiyerarşisi ülke-bölge-il ve ilçe şeklinde bir gelişme göstermiştir. 2004 yılı itibarıyla bölgemizde "Doğu Akdeniz Kalkınma Planı ve

Adana İl Gelişme Planı" çalışmalarından önce, Adana Valiliği'nce "Pozantı İlçe Gelişme Planı" (PİGEP) hazırlanmasına karar verilmiştir.

Adana İli Pozantı İlçesindeki ekonomik faaliyetler ağırlıklı olarak karayoluna bağımlı biçiminde gelişmiştir. Halen Pozantı'da sona eren TEM otoyolunun yeni bölümleri inşa halinde olup tamamlanması durumunda otoyol Pozantı ilçesi dışından geçecektir. Bu durumda, bugün için otoyol ile karayolu arasında aktarma yaparken ilçe merkezinde alış-veriş, konaklama, tamir, yedek parça vb. ihtiyaçlarını karşılayan araçlar, yolcuların büyük bölümünün Pozantı'dan transit geçmesi ve ilçede bu sektörlerde önemli bir ekonomik kaybın meydana gelmesi beklenmektedir. Pozantı ilçe merkezi ekonomisini etkileyeceği belirtilen bu gelişme dolaylı olarak ilçe köylerine de yansımaktadır.

Söz konusu ekonomik kaybın yerine geçecek yeni geçim kaynaklarının belirlenmesi ve böylelikle ilçe ekonomisinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu dönemde 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ifade edildiği gibi ulusal planlamanın yerel planlara dayandırılması şeklinde bir değişiklik ortaya çıkmış ve İl Gelişme Planları'nın hazırlanması esas kabul edilmiştir. Planın amacı, ilçenin ekonomik potansiyeli, sermaye ve bilgi birikimi, işgücünün mesleki eğitim ve becerileri de göz önünde bulundurularak ilçenin potansiyel kaynaklarını harekete geçirecek uygulanabilir yatırım alanları ve etkinliklerin neler olabileceğini belirlemektir.

Çalışma, Adana Valiliği'nin görevlendirdiği Çukurova Üniversitesi'nin de katıldığı bir çalışma ekibi ile yürütülmüştür. Planın hazırlık çalışmaları çerçevesinde, Üst Koordinasyon Kurulu ve çalışma grupları olmak üzere iki komite oluşturulmuştur. Çalışma gruplarının kendi sektörleri ile ilgili hazırladıkları raporlar, zaman zaman Üst Koordinasyon Kurulu ile tartışmaya açılmış ve ilgililerin görüşleri alınmıştır. Çalışmanın yürütülmesi işi İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nce yapılmıştır.

İl Gelişim Planının Yasal Durumu

"Merkezi İdareyle Mahalli İdareler Arasında Görev Bölüşümü ve Hizmet İlişkilerinin Esasları ile

Mahalli İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" (29.6.2000 tarih ve 4588 Sayılı Yasanın verdiği yetkiye dayanarak; Bakanlar Kurulu'na Ağustos 2000 tarihinde hazırlanmıştır. Yetki Yasası Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olup adı geçen Kanun Hükmünde Kararname bir tasarı halinde bulunmaktadır.) İptal edilen KHK'nin Altıncı Bölümünde, İmar Kanunu'nun 6. ve 7. maddesinde değişiklik yapılarak, tanımlama getirilmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın hazırladığı Yerel Yönetim yasa taslağında yasallaşması durumunda, sanayi, kültür, eğitim, konut alanları belirli bir strateji doğrultusunda yönlendirilip uygulanacak. Buna "il gelişim planı" adı veriliyor. Bu plan, nazım imar planlarına gerekli bilgileri sağlayacak; 1/100.000 ölçeğindeki İl Gelişim Planı'nı, İl İmar Planlama Kurulu hazırlayacak. Bu kurulun üyeleri, yetki ve görevleri şöyle:

"İl İmar Planlama Kurulu, valinin ya da görevlendirileceği bir vali yardımcısının başkanlığında il merkez belediye başkanı (büyükşehirlerde büyükşehir belediye başkanı), ildeki belediye başkanlarının kendi aralarında seçeceği dört belediye başkanı, il genel meclisince kendi üyeleri arasından seçilecek bir temsilci, Bayındırlık ve İskân, Kültür, Çevre, Tarım Sanayi ve Ticaret Bakanlıklarının il müdürlükleri, Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası, Harita Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası ve Jeoloji Mühendisleri Odası'ndan birer temsilci, ilgili koruma kurulu başkanı ile Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından görevlendirilecek mimarlık ve şehircilik alanında uzman birer temsilciden teşekkül eder."

İl Gelişim Planı

Devlet Planlama Teşkilatı (2000), Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda il gelişme planları ile ilgili politikayı şöyle özetlemektedir: "Gelir dağılımı dengesizliklerinin en aza indirilmesi, bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve rasyonel kaynak dağılımının sağlanması açısından önem taşıyan, bölge planlarıyla uyumlu, il düzeyinde Gelişim Planları çalışmaları başlatılacaktır. Bu çerçevede İl Planlama ve Koordinasyon Birimleri güçlendirilecek ve il gelişme planlarının hazırlanması ve uygulanmasında tüm kesimlerin katılımı sağlanacaktır". DPT'nin bu politikaya ulaşmada öngördüğü çevreyle ilgili stratejiler detaylıca açıklanmış olup bütün altyapı hazırlanmıştır.

DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Bölgesel Gelişim Hedef ve Politikaları" başlığını taşıyan 7. Bölümü'nün 497. paragrafında "Gelir dağılımı dengesizliklerinin en aza indirilmesi, bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve rasyonel kaynak dağılımı açısından önem taşıyan, bölge planları ile uyumlu İl Gelişim Planlarının yapılması belirtilmektedir. Adana İl Gelişim Planı'nın Valilik İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü ko-

ordinatörlüğünde, Üniversite ve kamu kurumlarındaki uzmanlar tarafından hazırlanması yönünde 04.03.2004 tarih ve 57 Sayılı Valilik Olur'u alınmıştır.

İl Gelişim Planı hazırlık çalışmaları sürerken, 4856 sayılı Kanun ile Çevre ve Orman Bakanlığı'na verilen Çevre Düzeni Planı hazırlaması kapsamına Adana ilinin de alınması ile, Adana Gelişim Planı ile Adana Çevre Düzeni Planı'nın birlikte hazırlanmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir. Planların yapılması ile ilgili işbirliği ve yönetimi konusunda 16.06.2004 tarihinde Adana Valiliği, Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü ve Adana Yatırımları Geliştirme Merkezi arasında üçlü protokol imzalanmış ve bu tarihten itibaren çalışmalara resmen başlanmıştır. 16 adet Çalışma grubu komisyonlar halinde çalışmalarını sürdürmüştür. Şimdiye dek çalışma grupları ile genel toplantıların dışında takvim, görev tanımı, çalışacak kişilerin belirlenmesi konusunda özel çalışma toplantıları yapılmış olup, Planlama Bürosu bu organizasyonu sağlamıştır. Kamu kurumlarında var olan ve İl Gelişim Planı'nda kullanılacak veri-bilgilerle ilgili envanter çalışması yapılmış, kamunun kendi imkânları ile yapılabilir aşamalar belirlenmiş ve tamamlanmıştır.

Adana İli Gelişim Senaryoları

Adana İli Gelişim Senaryoları

Strateji ve politikalar çerçevesinde seçenekli gelişim senaryoları hazırlanacaktır. Bu senaryolar, ilin demografik, sosyo-ekonomik ve mekânsal gelişmesine ilişkin farklı varsayım ve yaklaşımları yansıtan ve olası olumsuz etkileri sınırlandıran çalışmalar olacaktır. Senaryoların yaratacağı ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel fayda ve maliyetler belirlenecektir. Plan'a esas olmak üzere seçilecek senaryo, merkezi ve yerel yönetimlerce benimsenecek ve uygulanabilecek nitelikte olacaktır.

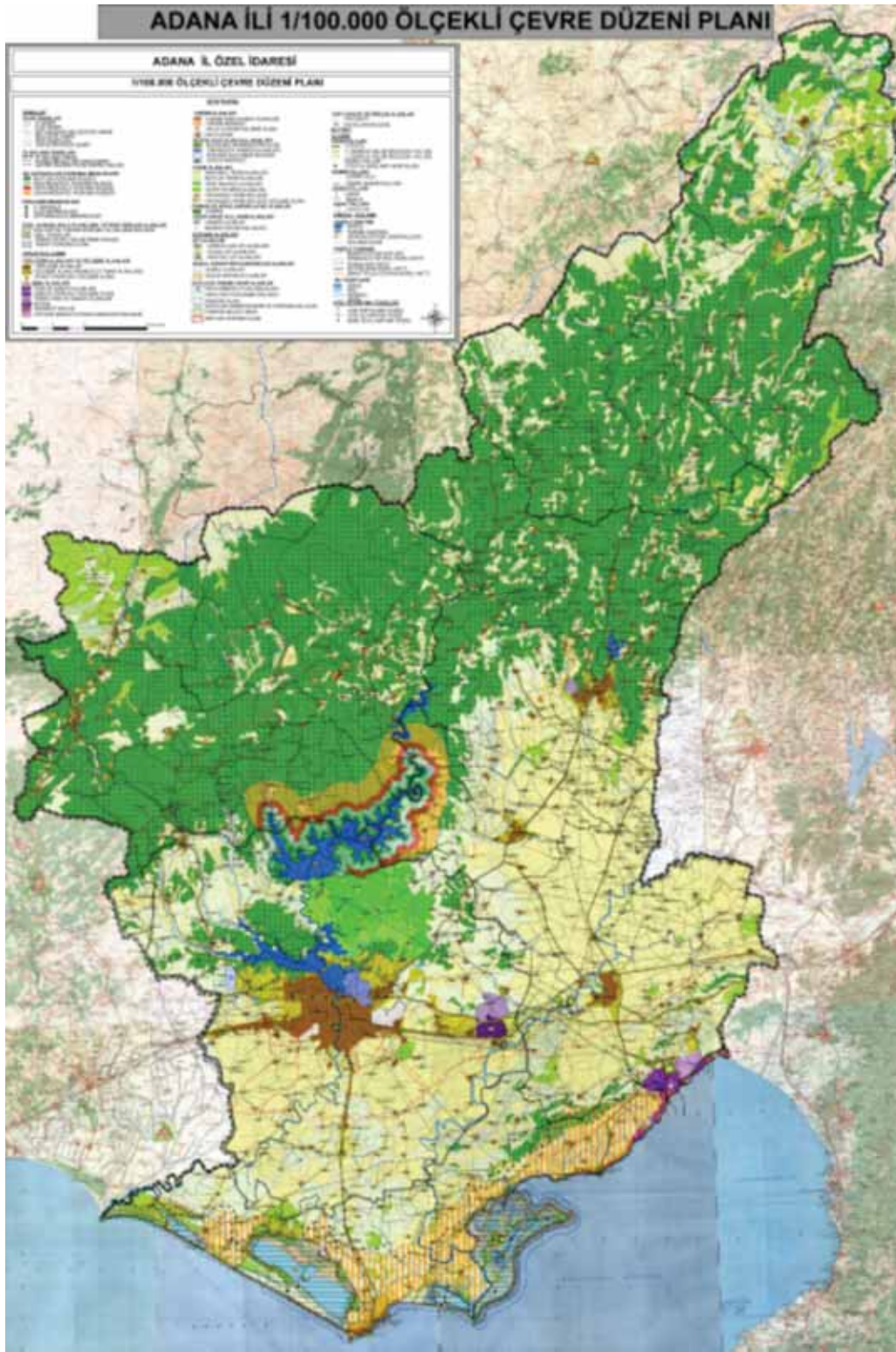
Adana İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Adana İli Çevre Düzeni Planı yapım çalışmaları Nisan 2004 yılında başlamıştır. İlk Adana'ya özel üst ölçekli plan çalışması olan Adana il sınırlarını kapsayan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın 01.11.2005 tarihinde yer teslimi yapılmıştır; 2007 yılı itibariyle İl Genel Meclisi'nce onaylanmıştır. Bu plana uygun olarak Adana Büyükşehir Belediye Meclisi 1/25.000 ölçekli Alt Bölge Çevre Düzeni Planı – Nazım İmar Planı'nı onaylamıştır. ÇDP 31 Ekim 2006'da teknik heyetlerle hazırlık yapılmış ve 12.12.2006'da bölge valilerinin katıldığı koordinasyon toplantısında planın komşu illerle bağlantısı hiçbir zorunluluk olmamasına rağmen sağlanmıştır. Bu planlama açısından çok büyük bir başarıdır.

Yasal Dayanak

Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 4856 sayılı Kanun 08.05.2003 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunun 2. maddesinin (h) fıkrasında ve 10. maddesinin (c) fıkrasında Çevre Düzeni Planlarını hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak ve uygulanmasını sağlamak görevi Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yetkisi ve sorumluluğuna verilmiş bulunmaktaydı. Ancak Çevre Düzeni Planı yapımı görev ve yetkisi, 22.02.2005 tarih ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 04.03.2005 tarih ve 25745 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren aynı kanunun 6. Maddesi uyarınca İl Özel İdarelerine de verilmiştir. Söz konusu madde hükümlerine göre, İl Çevre Düzeni Planı; Valinin koordinasyonunda, Büyükşehirlerde Büyükşehir Belediyeleri, diğer illerde İl Belediyesi ve İl Özel İdaresi ile birlikte yapılır. İl Çevre Düzeni Planı Belediye Meclisi ile İl Genel Meclisi tarafından onaylanır.

Çevre Düzeni Planı, dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkân veren, rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak yapılan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen, 1/100.000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bütün olan üst ölçekli fiziksel plandır.

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik; Tanımlar, Madde 5- (Ek: 17 Mart 2001/24345 R.G.) Çevre düzeni planları, varsa bölge planı esas alınarak yapılır. Çevre düzeni planlarının hazırlanması sürecinde, planlanacak alan ve yakın çevresindeki alanlarda birçok genel başlıklar halinde belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir. Madde 7- (Ek: 17 Mart 2001/24345 R.G.) Çevre düzeni planı ilke, esas ve kararlarına aykırı imar planı yapılamaz. Çevre düzeni planı sınırları içerisinde mevzi imar planı yapılamaz. Çevre düzeni planı ile yapılaşma kararı alınmış alanlar için yapılacak imar planları, mevzii imar planı olarak değerlendirilmez. Çevre düzeni planı ile yapılaşma kararı getirilen alanlarda, kentsel ve kırsal yerleşmelerde imar planlarının alan bütününde veya çevre düzeni planında belirlenen etaplara ve/veya çevre düzeni planı ilke ve kararlarına uygun önceliklere göre yapılması esastır. Çevre düzeni planında, tarım alanı, mera, maki-funda vb. kullanım kararı getirilmiş alanlarda konut, sanayi, turizm, enerji, vb. yapılaşma amaçlı uygulama yapılamaz.

Planlama Hedefleri

Koruma-kullanma dengelerini kurmak, doğal, tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik değerleri korumak ve geliştirmek; bölge sınırları içinde gelişme potansiyelleri ve iç dinamikler çerçevesinde yerleşmeler arası hiyerarşi ve kademelenmeyi oluşturmak; koruma-kullanma ilkesi çerçevesinde sektörel potansiyellerin harekete geçirilmesini sağlamak; planlama bölgelerinin mevcut ve gelişmesi olası sektörlerde uzmanlaşmasını sağlamak; kirliliğin oluşmadan önlenmesini sağlamak; uygulamaların kolaylığını temin etmek ve sosyal, ekonomik ve mekânsal tutarlılığı sağlamak amacıyla Planlama Alt Bölgelerini tespit etmek ve oluşturmak; 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın onaylanmasına müteakip, planda yer alan Planlama Alt bölgeleri planlarının hızla hazırlanması veya hazırlatılmasının sağlanması, temel hedefler olarak belirlenmiştir.

Planın Amacı

Çevre Düzeni Planları ile ekolojik, ekonomik, kültürel, sosyal ve fiziki değerlerin bir bütünlük içerisinde aynı özelliklere sahip mekânlarda birbirine entegre edilmesi, plansız gelişmenin önüne geçerek planlı gelişmenin yönlendirilmesi, yerel katılım ve ortaklık ile birlik şeklinde yapılanma modelleri oluşturulmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

04.11.2000 tarih ve 24220 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmeliğin 11. Maddesinde; "Çevre Düzeni Planı bulunmayan alanlardaki uygulamalar, Bakanlıkça bir Çevre Düzeni Planı yürürlüğe konuluncaya kadar İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerde belir-

tilen esaslara göre yürürlüğe konulmuş Nazım ve Uygulama İmar Planları vasıtasıyla yürütülür. Bu alanlarda bir Çevre Düzeni Planı yürürlüğe konulması halinde, Nazım ve Uygulama İmar Planlarının Çevre Düzeni Planındaki karar ve hükümlere uygun olmayan kısımları revize edilerek tekrar yürürlüğe konulmadan uygulamaya devam olunamaz." hükmü yer almaktadır.

Bu doğrultuda Çevre Düzeni Planları onaylanmadan alt ölçekli planlar hazırlanarak uygulanması yapılamaz.

Bugüne kadar doğal kaynak değerlerini ve doğal potansiyeli gözetmeksizin parçacı planlama yaklaşımı ile hazırlanmış olan fiziki planlar, arazilerin yanlış kullanımına neden olmuş, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, jeolojik sakıncalı alanların iskâna açılması, yerleşmelerin büyümesi ve kıyı alanlarının betonlaşması, kirlilik (hava, su, toprak) gibi önemli çevresel sorunların ortaya çıkması ile birlikte doğal yapının tahribatına neden olduğu bilinmektedir. İlimiz ve komşu illerin makro düzeydeki planlama alanlarında ortak hareketin sağlanmasının faydalı olacağı düşüncesi ile havza planı yapımına yönelik de bir altlık olacaktır.

Çukurova Kalkınma Ajansı, Ön Bölgesel Gelişme Planı (2007-2008) ve Bölge Gelişme Planı (2009-2013)

2006 yılının Aralık ayında "Ön Bölgesel Gelişme Planı (2007-2008), (TR62 DÜZEY 2 BÖLGE-Sİ, (Adana, Mersin))" çalışmaları Çukurova Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından başlatılmış ve sonuçlandırılmıştır. Öncelikle bölgeyle ilgili istatistiklerden faydalanılarak mevcut durumla ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler temel ekonomik ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, insan kaynakları, tarım, sanayi, turizm ve enerji sektörleriyle ilgili göstergeler, liman ve serbest bölgelerle ilgili veriler kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın sonraki aşamasında, önce bölge için yapılmış çalışmalar incelenmiş ve daha sonra, bölgede bulunan aktörlerle yapılan toplantılarda bölgenin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir.

Yapılan çalışmaların ardından Çukurova Bölgesi'nin vizyonu "Doğu Akdeniz'in kalbi, tarım, sanayi, turizm, lojistik ve enerji alanında rekabetçi, limanı ve serbest bölgeleriyle ülkemizin dışa açılan kapısı, kentleri ve kırsalı ile toptayın kalkınmış bir Çukurova Bölgesi olmak" olarak belirlenmiş ve bu vizyon doğrultusunda temel amaç ve öncelikler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Bölgenin cazibesinin artırılması için, ekonomik ve sosyal potansiyelin ortaya konulması, bölgenin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımının yapılması,
- İnsan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ve göçün etkin yönetiminin sağlanması,

- Bölgede üretim ve istihdamı artırıcı faaliyetlere destek sağlanması.

Planlandığı gibi, 2008 yılı itibarıyla de "Bölge Gelişme Planı (2009-2013)" ÇKA'nın üst düzey bilgi birikimine sahip uzmanları tarafından hazırlanmaya başlanmış ve 2011 Ocak ayı itibarıyla de DPT tarafından onaylanması beklenmektedir. Bu çerçevede; bölge vizyonu oluşturulacak, mevcut durum analizi yapılacak, stratejik alternatifler belirlenecek ve değerlendirilecek, vizyon gözden geçirilecek ve nihai strateji belirlenecektir. Tüm bu süreçte, kamuoyunun, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin katkısı sağlanacaktır.

Danışma kurulunda görev aldığım, Çukurova Kalkınma Ajansı'nın tüm planlama çalışmasında öne çıkan özellikler şöyledir;

- Güvenilir, sorgulanabilir ve sürekli yenilenen bir veri bankasının oluşmuş olması,
- İşin uzmanları tarafından kamunun tüm imkânlarının seferber edilerek yapılmış olması, dolayısıyla kurumların da mutabakatının olması,
- İngilizce yayınlara konu edilerek bu değerli çalışmanın dünyaya ulaştırılması.

Ancak bu bölge planlama çalışması ekinde bir çizim olmadığı için planlama literatürü açısından plan diyemiyor olsak da çok ciddi bugüne kadar yapılamayan derecede veri bankasına sahip olması ve sürecin devam ettiği düşünüldüğünde 2013 itibarıyla elimizde ekinde bir çizimi ve açıklama raporuyla bütün bir çalışmadan söz edeceğimizi umuyorum.

İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünsel Planlama ve Yönetim Projesi

İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünsel Planlama ve Yönetim Projesi İskenderun Körfezi Kıyıları'nı (Mersin, Adana, Hatay) ve deniz alanlarını bütünsel olarak planlamak ve yönetmek amacıyla 1/50.000 ölçekte hazırlanmış ve 09.03.2009 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nce onaylanmıştır.

İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünsel Planlama ve Yönetim Projesi, ülkemizde kıyı alanlarında yaşanan mekân kullanımına ve korunmasına ilişkin, mevcut planlama sistemi ile kurumsal ve yasal yapının yetersizliği dolayısıyla yeni bir planlama ve yönetim anlayışının geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. İskenderun Körfezi Kıyı Alanları pilot proje alanı olarak seçilmiştir. Bu alanlar için her tür ve ölçekteki arazi kullanım planları, sektörel planlar, projeler, uygulamalar, bunların izleme ve denetleme çalışmalarına esas olacak stratejilerin geliştirilmesini hedeflemiştir.

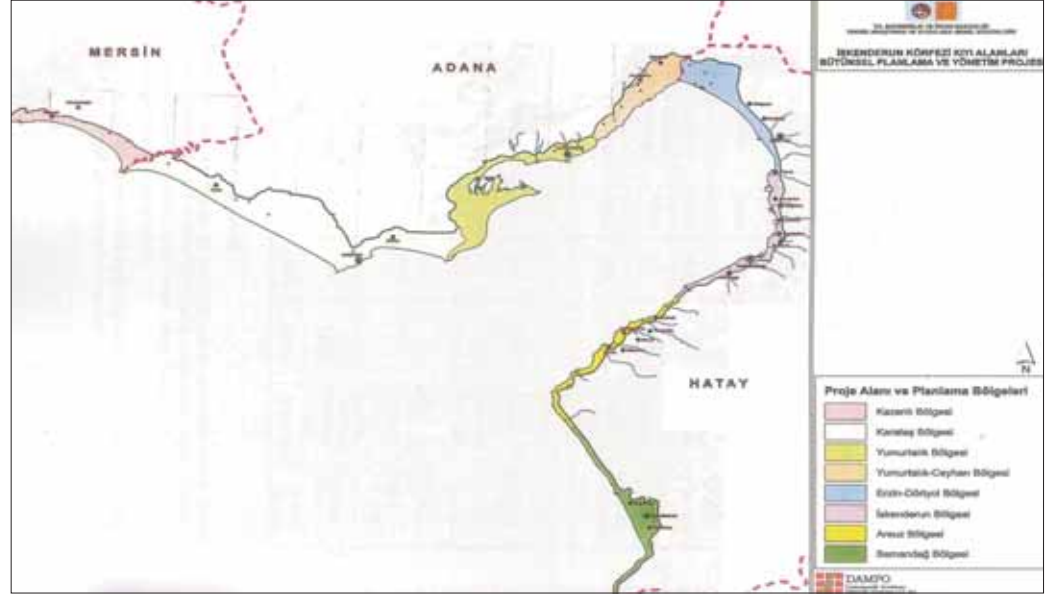
Körfez, coğrafi özellikleri, doğal kaynak potansiyeli ve ekosistem zenginliğinin yanı sıra, kentleşme, sanayileşme, ikinci konut gelişmeleri ne-

deniyle kıyı bölgesi üzerindeki baskıların artarak sürdüğü bir bölge olarak değerlendirilmiştir. Sektörel gelişme eğilimleri arasındaki uyumsuzluklar, kıyı bölgesi ve deniz ortamını olumsuz olarak etkilemektedir. Bölgenin önemli bir enerji terminali olma beklentisi, körfez bölgesinin öneminin giderek artmasına neden olmaktadır.

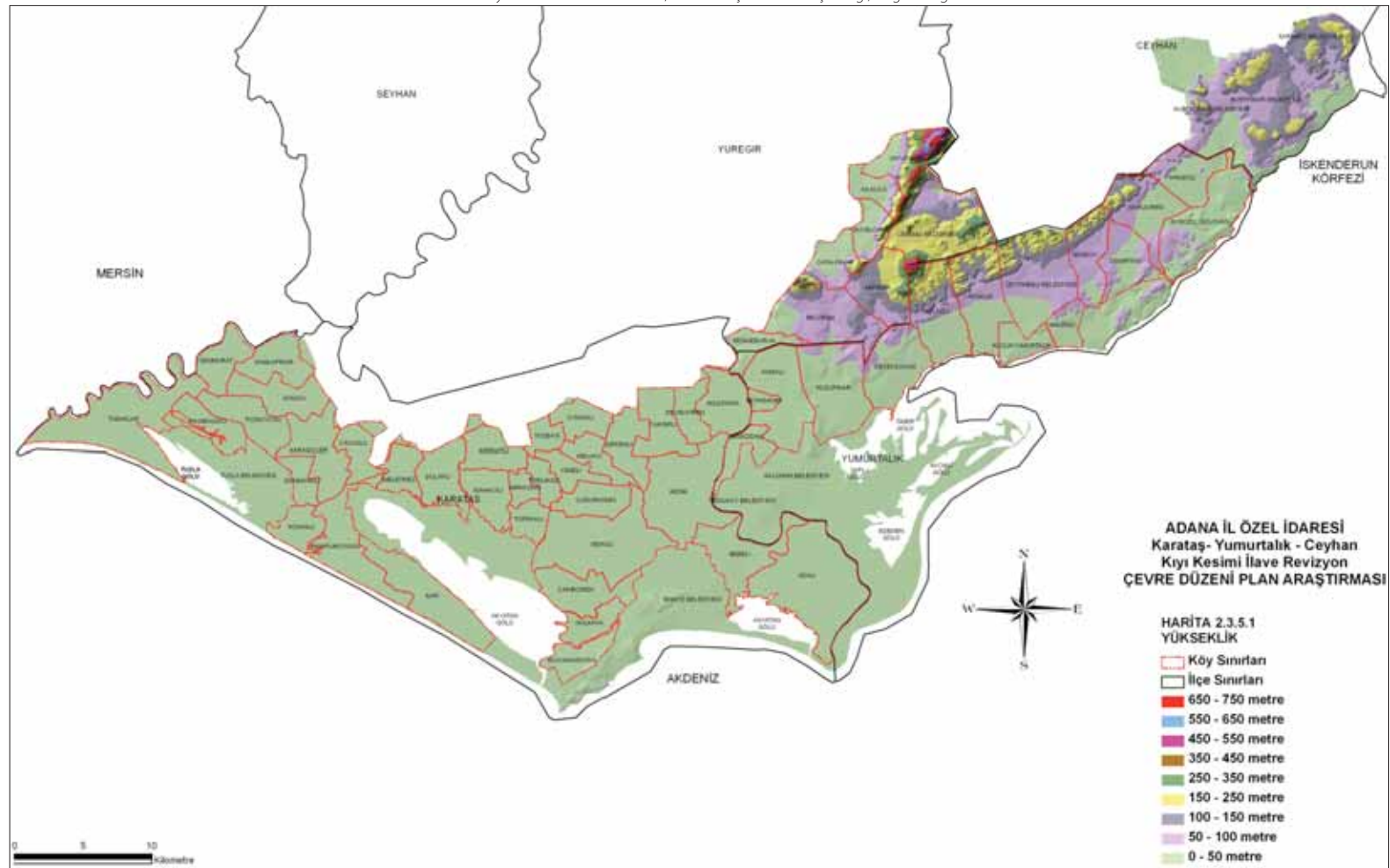
İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünsel Planlama ve Yönetim Projesi alanı, Karataş, Yumurtalık, Ceyhan Kıyı Kesimi Planlama Alt Bölgesi kıyısını da içine alan, Mersin'in Karaduvar Mahallesi ile Hatay'ın Samandağ İlçesi'ndeki Suriye sınırı arasındaki 385 km uzunluğunda, 95.000 hektar yüzölçümlü kıyı alanını kapsamaktadır.

1996 Onaylı Adana Karataş-Yumurtalık Kıyı Kesimi Çevre Düzeni Planının Revizyonu ve İlavesi (1/25.000)

2009 yılı itibarıyla başlayan çok yeni bir çalışmadır. 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nı revize etmeye, kıyıdaiki tüm faaliyetleri düzen içerisinde planlamaya çalışan ama en önemlisi de tüm ulusal ve uluslararası koruma alanlarını harita üzerinde belirleyip koruma-kullanma dengesi içerisinde değerlendiren bir çalışmadır. Ülkemizin enerji üssü olması nedeniyle önem taşıyan enerji sektörüne ve yan sektörlerle hitap eden sanayi yatırımlarının da ülke çıkarları açısından planlandığı bir çalışmadır. ■

Kaynak: Adana İl Özel İdaresi, İmar ve İnşaat Daire Başkanlığı, Coğrafi Bilgi Sistemleri Ofisi

1910'DA MODERNLEŞME ARAYIŞLARI VE ADANA¹

Ali CENGİZKAN

Doç. Dr.

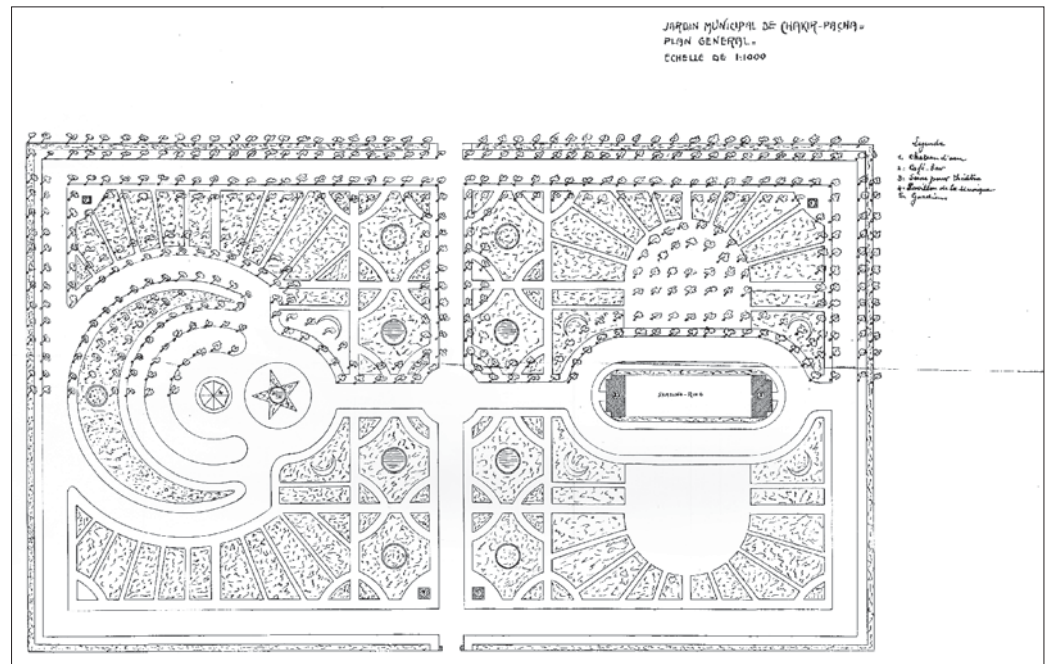
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

"Adana'nın 1980'lerde bile ayakta duran kentleşmiş özelliklerinden olan bisiklet yollarının diğer yollardan ayrımı ve yeşil alan düzenliliği benzeri özellikler, bu derinlikte bir tasarlanmışlıktan ve erken 'çağdaşlaşmış' kent çevrelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak anlaşılmaktadır ki, kentlerin tarihinde bütünsel planlama çalışmaları ve planlı yaklaşımlar kadar, mimarlık nesnelerinin de ürün olarak girdileri, yarattıkları heyecan ve önemleri, hiç azımsanmayacak güçtedir: Bir bakıma kent tarihi, bir yönden baskı grupları, çıkar ilişkileri ve sömürünün mekâna yansımalarının yerel tarihi; ama aynı zamanda en küçük ölçekteki, en zor elle tutulur anlamsal ve simgesel bildirimin kentsel metin üzerindeki yer değiştirmesinin tarihidir."

20. Yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu ve İkinci Meşrutiyet... Önemli bir üretim ve ticaret bölgesinin odağında, Çukurova gibi çok verimli 'kaynak ülkesi'nin (*hinterland*), Mersin ve Tarsus'la birlikte çıkış kapılarından biri olan Adana... Modernleşme ve araçlarının ortaya çıkışının mimarlık alanı kadar kentsel alanın, toplumsal oluşumların ve günlük yaşantının modernle tanışmasını hızlandırdığı; "yeni" ve "daha evrensel", "daha genel geçer", "daha türdeşleştirilmiş" (homojen) olan mimarlık nesnelerinin dolaşıma girmesini yaygınlaştırdığı söylenegelmıştır. Ama bu yazının ekindeki Adana'yla ilgili belgeler, bunun neredeyse model durumu sayılabilir mi? Evet.

Yazıda sunulan belgeler İkinci Meşrutiyet döneminden ve Adana Vilayeti ve çevresindeki yetkili İl Meclisi üyelerinin istek ve dileklerini İstanbul'a, Ticaret ve Bayındırlık Bakanlığı'na iletiyor. Kozmopolit kent Adana'nın ve Çukurova bölgesinin demiryolu işletme imtiyazı bir şirkete verilmiş; ayrıca aynı şirketin bölgedeki akarsuları da işleyerek bu zengin 'kaynak ülke'nin sulanması ve başka gereksinimleri için düzenleyip kullanabileceği, yetki ve sorumluluk olarak aynı şirkete bırakılmıştır. Ama işte şimdi, Adana Vilayeti, Adana başta olmak üzere, Mersin ve Tarsus gibi diğer kentlerde, sokakların ve başta ev-

ler bütün yapıların aydınlatılması, şehir-içi ulaşım için elektrikle çalışan tramvay sisteminin kurulmasını istemektedir. Çünkü "Meşrutiyet'in bir ilham kaynağı olarak Osmanlı ülkesinin ufuklarında doğması ve rüzgârının esmesiyle birlikte milletin fertlerinin her zaman bekleyegeldikleri gelişme ve yücelme eserlerinin devam etmesi, Meşrutiyet'in (yönetim biçimi olarak) tam anlamını kavrayarak emniyet ve itimadın istikrarının sağlanmasında en etkili ve en önemli araçlardan olmuştur. Özellikle bu (tramvay ve elektrik) gibi faydalı teşebbüslerin bir an önce başarıya ulaşması ve gerçekleştirilmelerinin, memleketimizde şükran duyulacak ve övünmeye değer yenilenmeyi ve gerçek yükselmeyi sağlayacağı da açıktır."² Tanzimat'tan beri verilmekte olan hak teslimleri (kapitülasyon) ve ayrıcalıkların (imtiyaz), çeşitli işletme haklarını çok uzun sürelerle ve bazen de süresiz biçimde yabancı, özellikle de Batılı şirketlere devrettiği bir ortamda, Osmanlı kentlerindeki modern açılımlar da, kozmopolit kentliler tarafından bir isteme (talep) dönüştürülmekte, sunum (arz) ise, Osmanlı yönetiminin bir miktar denetimi doğrultusunda, ama yine bu Batılı şirketlerce sağlanmaktadır. Buradaki gibi girişimler, özellikle kentlerin sunduğu yaşam standartlarının, Batılı dünyanın kentleri düzeyine yükseltilecek projeleri de sayılabilecek kalkınma programlarıdır.

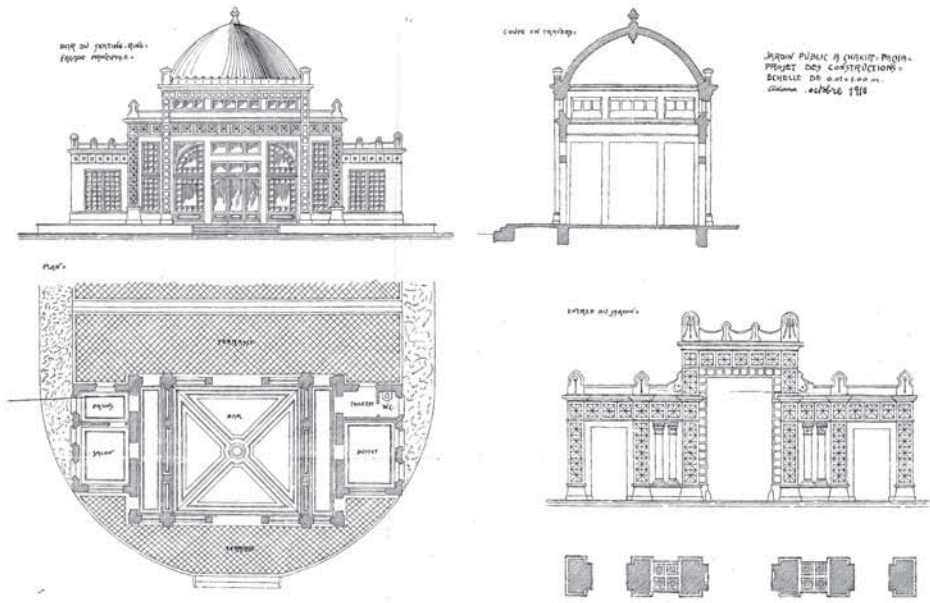
Resim 1: Şakir Paşa Belediye Parkı, 1/1000 Genel Plan.

Modernleşmenin son derecede ölçülebilir ve somut araçlarından olan demiryolculuk ve tramvay hatları yapımı, kuşkusuz bir iş olarak da birbirleriyle ilgilidir. Ancak Batıda kent planlamasının yavaş yavaş beliren ilkeleri, şehirlerin sağlıklı mekânlar olarak yol, su, elektrik, kanalizasyon ve yeşil alanlar, hatta açık alanlar barındırması gerektiğini ortaya koyarken, bu alanların kullanımı ve benimsenmesi Batı dışından farklı olarak, öz-bilinçlenme yoluyla kentsel değerlere ilişkin içselleştirmenin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Oysa Batı dışında, örneğin Anadolu’da, bu içselleştirme yaşanmadığı için kentsel ya da mimari nesneler, sadece kendileri olarak kullanım alanına sürülmüşler, burada kendi değerlerinin yayılımı yoluyla bir kültür yaratma konusu bir yana, kendi varolan değerlerini ve giderek varlıklarını bile korumakta güçlük çekmeye başlamışlardır.

Belge 1’e ilişik olarak bulunan iki çizimden birincisi³, “Şakir Paşa Belediye Parkı” (*Jardin Municipal de Chakir-Pacha*), Adana’nın Şakir Paşa semtinde yapılacak 240 metreye 400 metrelik büyük parkın tasarımını ve ayrıntılarını önümüze getirmektedir. (**Resim 1**) 1/1000 ölçekli “Genel Plan”a (*Plan General*) baktığımızda, parkın iki eşit bölüme ayrıldığını, bunlardan birisinin ağaç ve çiçek tarhlarıyla düzenlendiğini, ay ve yıldızla benzetilen tarh ve yürüyüş yolları düzenlemesinin ortasında, ‘ay’ ile ‘yıldız’ arasında bir “Müzik Pavyonu”nun (**4**: *Pavillon de la Musique*) yereldiğini görmekteyiz. Bu arada ‘yıldız’ın ortasında bir havuz olduğu söylenebilir. Aslına bakılırsa, parkı ikiye ayıran orta yolun tam orta noktasında dört adet daha, bu kez daire planlı havuz yapıldığı görülmektedir. Altı farklı noktadaki “hilal” biçimli tarh ya da izler ayrıca seçilebilmektedir. Parkın ikinci parçası ise, yine ağaç ve çiçek tarhlarının bulunmasına karşın, orta bölümde bir “Paten Pisti” (*Skating Ring*) ve onun iki başındaki yapıları barındırmaktadır. Bu yapılar, çizim lejandında da verildiği gibi, “Café-Bar” (**2**) ve “Tiyatro Sahnesi” (**3**: *Scene pour Théâtre*) olarak düzenlenmiştir. Parkın bu ikinci bölümündeki bahçe düzenini, çok zorlayarak, birbirini kesen iki elipse, iki dikdörtgene, dolayısıyla haçvari kurguya benzetebiliriz. Plana göre, parkın iki uzun kenarını ortadan bağlayan iç yol iki ana girişe ulaşmaktadır ve parkın çevresinde bir iç-yol bulunmaktadır. Ana girişlerden birisinin iki başında ve parkın karşı yöndeki iç yol köşelerinde birer “Su İçme Fiskiyesi” (**1**: *Chateau d’eau*) konumlandırılmıştır.

İkinci çizim (**Resim 2**), 1/100 ölçeklidir (*echelle de 0.01=1.00m*). Çizime göre “Café-Bar” (**2**) planı, giriş cephesi ve kesiti ile, parkın ana kapıları için düşünülen görünüş yermaktadır. “Café-Bar”, her iki yanında büfe ve salonun 3.00 x 4.00 metrelik hacimlerinin bulunduğu, kenarı 8.00 metrelik bir kare plana sahiptir; paten ödünç alma yeri ve tuvalet, küçük bölümleri oluşturmuştur.

“Adana, Octobre 1910” tarihleri düşülen her iki çizimde de “Luigi Sofretti” imzası seçilmektedir. (**Resim 3**)

Resim 2: Şakir Paşa Belediye Parkı, 1/100 Yapı Plan ve Cepheleeri.

Parkın biçimlenişindeki bu ‘ay-yıldız’ın ve belli belirsiz haç-vari düzenlemenin naiflikleri, belki de yapıların bir “şarkiyatçı” (*orientalist*) tarafından biçilmiş kaftanvari “Osmanlılığı”nı daha görünür kılmaktadır. Ama, daha da ilginç şudur: Osmanlı İmparatorluğu, ondokuzuncu yüzyılın son yirmibeş yılında, Kırım’da, Kafkaslarda, Trablusgarp’da, Balkanlarda, Ege adalarında, girdiği bütün savaşlarda ve bazen savaşmadan, topraklarından büyük parçaları yitirip, kuruluşundan beri tanıdığı en küçük ülke sınırlarına doğru geri çekildikçe, içeride moralini ve “maneviyatı”nı yükseltmek için, onun adına yine o “yabancı özneler”, üstelik de parayla çalışmaktadırlar. Bu yılları düşündüğümüzde, ulusal kimliklerin ortaya çıktığı ve zorunlu olarak İmparatorluk içindeki bütün “millet”lere dayatıldığı bir dönemde, simgeler ve işaretlerle milliyetini işaret etmek / milletini ayırt etmek, çok yaygın bir bildirişim ortamı oluşturmuştur.

Belge 2’ye gelince: Tarihi altı ay daha eski olan bu belge ise, içerdiği plan açısından değerli: Dönemin, yani 1910 yılında Adana il merkezinin planını düşündüğümüzde (**Resim 4**), getirilecek / getirilen etkinin, o dönem “kentsel metni” içindeki belki de “aşırı etkin ve olgun” özelliği dikkat çekicidir.⁴ Kentin kuzey-batı bölgesinde dikkat çekici biçimde yeni bir gelişme noktasını gösteren İstasyon⁵ (**70**); kentin güney-doğudaki kendiliğinden gelişmiş eski merkezi ile kesin bir karşıtlık içinde düzenli gelişmeye başlamıştır; buradaki eski hanlar (**41-49**), Hamidiye Hastahanesi⁶ (*Hôpital Hamidié*; **58**), Belediye Tiyatrosu⁷ (*Théâtre Municipal*; **59**), Adliye (*Justice*; **60**), Hapishane (*Prisons*; **62**), Belediye⁸ (*Municipalité*; **63**) ve PTT⁹ (*Postes et Télégr.*; **64**) gibi hükûmet ve yapılarının oluşturduğu ırmak kıyısındaki merkez kullanımı zamanla İstasyon’a doğru gelişecektir: Adana’nın büyüme yönü de böylece belirmiş

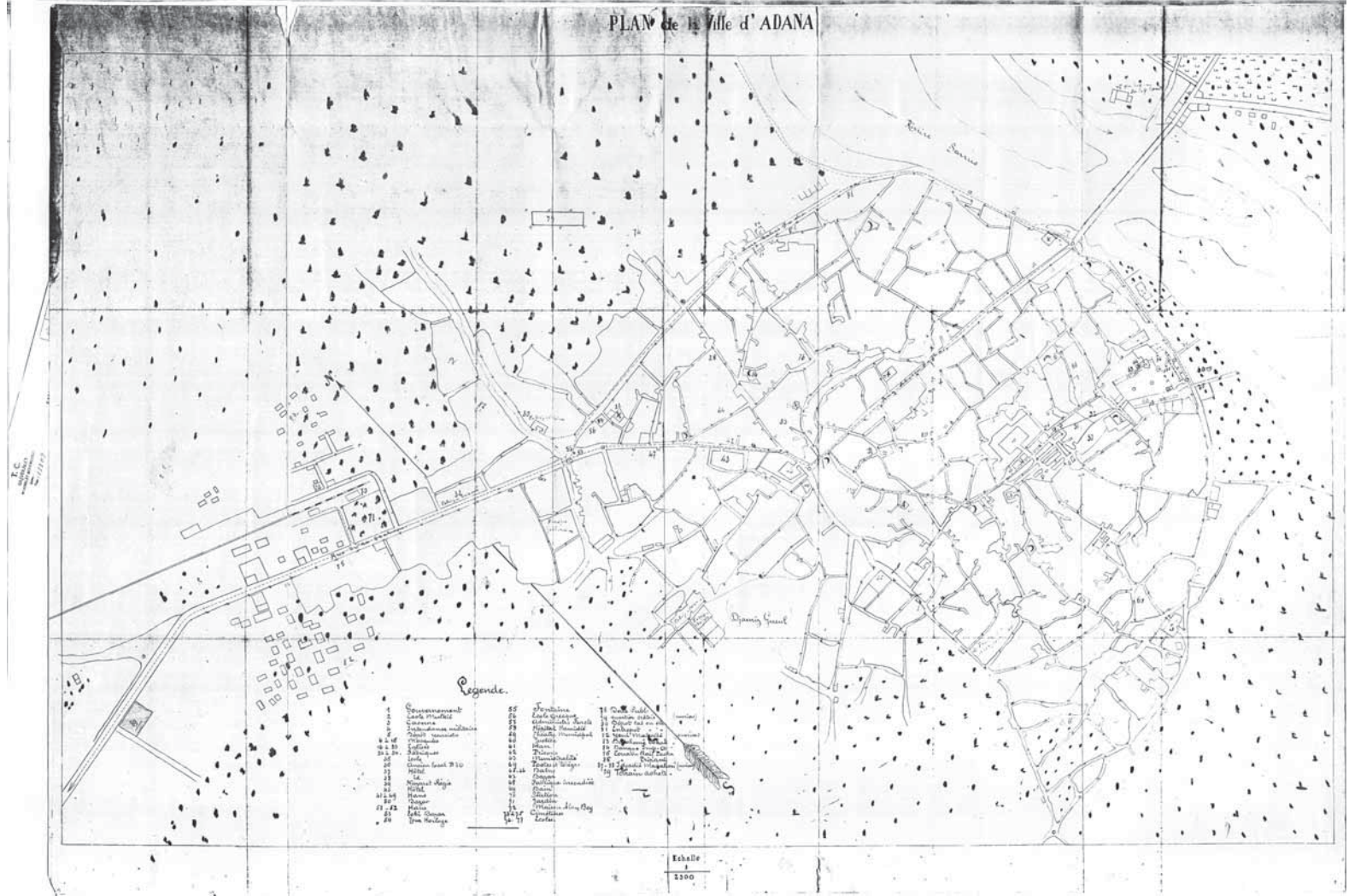
olmaktadır. İstasyon Caddesi, bugünkü kentin önemli noktalarından birisini oluşturmayı sürdürmektedir.

Sözleşme ise, “Şakir Paşa Belediye Parkı”nın on yıllığına imtiyaz tanınan şirketçe işletileceğini, başkalarına kiralanabileceğini; bu süre sonunda kayıtsız koşulsuz ve içindekilerle birlikte Belediye’ye devrolunacağını; şirketin Seyhan Nehri sularını parka taşımanın dışında kuyu ve artezyen sularını bu suya katabileceğini (dolayısıyla imtiyazını bu alanda ‘örtülü olarak’ genişletebileceğini); parkın nitelik ve işletme açısından Avrupa ayarında olacağını, kayıt altına almaktadır.

Adana’nın 1980’lerde bile ayakta duran kentlileşmiş özelliklerinden olan bisiklet yollarının diğer yollardan ayrımı ve yeşil alan düzenliliği benzeri özellikler, bu derinlikte bir tasarlanışlıktan ve erken “çağdaşlaşmış” kent çevrelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak anlaşılmalıdır ki, kentlerin tarihinde bütünsel planlama çalışmaları ve planlı yaklaşımlar kadar, mimarlık nesnelerinin de ürün olarak girdileri, yarattıkları heyecan ve önemleri, hiç azımsanmayacak güçtedir. Bir bakıma kent tarihi, bir yönden baskı grupları, çıkar ilişkileri ve sömürünün mekâna yansımalarının yerel tarihi; ama aynı zamanda en küçük ölçekteki, en zor elle tutulur anlamsal ve simgesel bildirişimin kentsel metin üzerindeki yer değiştirmesinin (deplasman: *displacement*) tarihidir. ■

A. L. x 66 1910
Luigi Sofretti

Resim 3: Mimar olarak “Luigi Sofretti” imzası.

Resim 4: Adana Kenti 1910 Planı, 1/2500.

BELGE 1 Tarihi: 15 Teşrin-i sâni 326 ¹⁰

TİCÂRET VE NÂFİ'A NEZÂRETİ

Fen Müşâvirliği

Aded

Dosya Evrâkı

Adana'da cerr ve tenvîr ve tevzî-i elektrîkî imtiyâzına dâ'ir.

Adana, Mersin ve Tarsus kasabalarında cerr ve tenvîr-i elektrîkî icrâsı ve dâhil-i vilâyetde kuvâ-yı elektrîkî tevzî'i içün imtiyâz î'tâsına esas olmak üzere sermühendis Mösyö Godar ile birlikde tanzîm kılınan mukâvelenâme müsveddesi merbûten arz ve takdîm kılınmıştır.

Mütâlâ'asından ma'lûm-ı âlî-i Nezâret-penâhîleri olacağı üzere şimendüferler müstesnâ olmak üzere zikr olunan te'sîsât ve tevzî'ât içün on beş bin kilovat derecesinde kuvve-i elektrîkî istihsâlî zımında Adana çayı üzerinde bir sed inşâsı esâs kabûl edilmiştir.

İşbu istihsâl olunacak kudret-i elektrikten yalnız işbu Adana, Mersin, Tarsus kasabaları dâhilinde tenvîrât icrâsı ve kuvve-i muharrike (çalıştırma gücü) î'tâsı (verilmesi) inhisâra (tekele) tâbî' tutulmuştur. Ma'ahâza (bununla beraber) evvelce huzur-ı âlî-i Nezâret-penâhîlerine arz edilmiş olduğu üzere Adana Vilâyetince evvel-be-evvel yapılması lâzım gelen iş, irvâ ve iskâ ameliyât-ı mühimmesi olarak bunun içün de tedkîkât ve keşfiyât-ı muktaziyenin icrâsı Anadolu Şimendüfer Şirketine tevdi' edilmiş olmasına nazaran Şirket cânibinden bu bâbdaki keşfiyât bi'l-

ikmâl (tamamlanıp) îcâp eden projeler tanzîm ve î'tâ ve bunlar üzeri-ne Nezâret-i celilelerince tedkîkât ifâ edilmedikçe şimdiden oralarca böyle nehirler üzerine sedler inşâsıyla sulardan isti'âneye (yararlanmaya) mütevakkıf bulunan (beklemekte olan) te'sîsât-ı elektrîkî içün imtiyâz î'tâsı cay-ı ihtirâz (çekinilen nokta) bulunmuş ise de mukaddemâ Adana Ovası'nın irvâ ve iskâsı içün icâb eden keşfiyât icrâsı zımında î'zâm kılınmış (gönderilmiş) olan Başmühendis Mösyö Godar tarafından sâlifü'z-zikr on beş bin kilovat kuvvetinde cereyân-ı elektrîkî istihsâl olunmak üzere yapılacak seddin iskâ ve irvâ ameliyâtına te'sîri olamayacağı te'mîn ve ifâde kılınmasına bina'en ber-vech-i muharrer sed inşâsı esâsının kabûlünde mahzûr görülmemekde bulunmuş olmakla ana göre tanzîm olunan mukâvele dâ'iresinde imtiyâz-ı mezkûrun ale'l-usûl mevkî'-i münâkasaya vaz'ıyla (usulüne uygun olarak eksiltmeye hazırlanmasına) keyfiyetin evrâk-ı havâdisle (gazete vs ile) i'lânı menût-ı re'y-i âlî-i Nezâret-penâhîleri (Bakanlığın görüşüne bağlı) bulunmuştur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 2 Teşrin-i sani sene 326.

Takdîm fi 2 minhu / mühûr: Adana Vilâyeti Fen Müşâvirliği
(imza)

ADANA VİLÂYETİ
Sermühendisliği
Umûmî: 6373
Husûsî: 105

TİCÂRET VE NÂFİ'A NEZÂRET-İ
ALİYYESİNE

Saâdetlü efendim hazretleri,
Cerr ve tenvir-i elektrikî projeleri teferru'âtından olup Şâkir Paşa mevkî'inde yapılacak parka â'id resim ve planların leffen takdîm kılın-
dığı 2 Teşrîn-i evvel sene 326 tarihli telgrafnâme-i âlîlerine cevâben
ma'rûzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.
Fî 16 Şevvâl sene 1328 ve Fî 7 Teşrîn-i evvel sene 1326
Adana Vâlisi
Ahmet Cemâl

Hülâsa:
Cerr ve tenvîr-i elektrikiye â'id
resim ve planların gönderildiğine
dâ'ir.
Melfûf (ek)
2

Ameliyât-ı iskâ'îye (sulama işleri) ve sâ'îrenin miyâh-ı câriyeden (akarsu-
lardan) te'mîn-i istifâdesi için Vilâyetçe bunlara bahş olunmak istenilen
hakk-ı rüchândan (üstünlük, öncelik hakkından) dolayı ilerüde su ile mü-
teharrik (çalışan) elektrik fabrikalarına ikâ' olunabilecek sektenin önü alı-
nabilmek maksadıyla Adana şehrindeki tenvîrât ve cerr-i elektrikî (elekt-
rikli tramvay) te'sîsâtı için muktazî (gerekli) kuvve-i elektrikiye, şehir-i
mezkûr civârındaki suların isti'mâli sûretiyle tedârik olunmayup buhâr
fabrikalarının te'sîsiyle istihsâlî (üretilmesi) lüzûmu Fen Müşâvirliğinin
ber-vech-i bâlâ (yukarıdaki) der-kenârında (kenar notunda) dermeyân
olunuyor ise de Vilâyetçe kuvve-i elektrikiyenin tevzî'âtına (dağıtımına)
â'id imtiyâzın münâkasaya vaz'ı (eksiltmeye konulması) iskâ-yı arâzî (arazi
sulanması) mâddesini muhâfaza etmekle berâber işbu sulardan istifâde
emeline mübtenî olacağı (dayanacağı) gibi sanâ'at ile iskâ-yı arâzîye â'id
menâfi'in (menfaatlerin) te'lîfi (anlatılması) imkân hâricinde bulunmadı-
ğı ve kuvve-i elektrikiyenin tüccâr vâsıtasıyla istihsâlî şart-ı ittihâd (her-
kesin birleştiği şart) olunur ise bunun Adana vilâyetinde oldukça mü-
him bir dereceyi ihrâz eden (kazanan) ve sükût-ı miyâhdan (suların dü-
şüşünden) istifâdeye muhtâc bulunan sanâyi'in terâkkiyâtına (gelişme-
sine) mâni' teşkil edeceği nazar-ı i'tibâra alınarak mukâvelenâmenin be-
şinci mâddesi ana göre tahrîr edilmiş (yazılmış) olduğundan keyfiye-
tin (durumun) bir kere daha tedkîki zımında (incelenmesi konusunda)
işbu evrâk-ı mezkûr Müşâvirliğe tevdi' kılındı (sunuldu). Fî 11 Eylül sene
326 (1910)

Mühür: Nâfi'a Müdürlüğü (imza)

Adana'da elektrik tenvîrâtıyla tramvay için muktazî kuvvetin orada-
ki miyâh-ı câriyeye (akarsulara) bedel tüccâr vasıtâsıyla istihsâlini îcâb
etdiren mütâlâ'a bâlâda (yukarıda) tafsîl kılınmışdı. Tüccâr vâsıtasına
mürâca'at sûreti miyâh-ı câriye ve mevcûdeden istihsâl olunacak kadar
menâfi-i şâmil olamayacağından (fayda sağlamayacağından) bu yüz-
den sanâyi-i mahalliye'nin muhtâc olduğu terakkiyâta hâ'il olmamak (en-
gel olmamak) üzere bu cihetin bir kere daha lüzûm-ı tedkîki işbu der-
kenarda (kenar notunda) gösterilmiştir. Halbuki Adana Ovası'nın irvâ ve
iskâsı (toprağın sulanması ve suya doyması) için yapılacak ameliyâtın
projesi Anadolu Şimendüfer Şirketine tevdi' edilmiş ve Şirketçe de bu
bâbda inkişâfât-ı lâzime (gerekli çalışma ve keşiflere) derdest-i icrâ bu-
lunmuştur (başlanmıştır). Şu hâlde birinci derecede hâ'iz-i ehemmi-

yet olan işbu iskâ ve irvâ ameliyâtı neden ibâret olacağı anlaşılmadık-
ça ameliyât-ı mezkûreye hâlel (zarar) getürebilecek olan ve ehemmiye-
ti nisbeten dün (az) bulunan te'sîsât için şimdiden miyâh-ı mevcude-
nin isti'mâl olunmaması (kullanılmaması) ikitizâ edeceği (gerekeceği)
beyânıyla işbu evrâk Nâfi'a İdâresine i'âde kılındı.
Fî 26 Eylül sene 326

Mühür: Adana Vilâyeti Fen Müşâvirliği
(imza)

Muktazî şartnâme ve mukâvelenâme layihâları tâb' ve ihzâr (basılmış, ço-
ğaltılmış ve hazırlanmış) ve ahîren (sonradan) münâkasa i'lân edilmiş ol-
duğundan işbu tahrîrâtla (yazılar ile) merbûtâtı (ekleri) hıfz olunmak üze-
re Evrâk Müdüriyetine tevdi' kılındı.
Fî sene 21 Şubat sene 326

Nâfi'a Müdürü
nâmına Mu'âvin
(mühür)

Ehemmiyetle ve serî'ân Başkitâbet
İdâresiyle Nâfi'a İdâresine ve Fen
Müşâvirliğine
Fî 29 Temmuz sene 326

numara 261/38

58 Fen Mütferrika
Fî 3 Ağustos sene 326

Su'âl
İdârece tanzîm olunup bu kere
Vilâyetden i'âde kılınmış olan
mukâvelenâmeler ber-mûcib-i
işâret-i âliyye Fen Müşâvirliğine
tevdi' kılındı. Fî 3 Ağustos sene 326
Mühür: Nâfi'a Müdürlüğü (imza)

Adana'da elektrikli tramvay ve kuvve-i elektrikî te'sîsine dâ'ir olan işbu
evrâk mütâlâ'a ve tedkîk olundu. Tramvay hattına â'id mukâvele ve
şarnâmede Vilâyetçe icrâ kılınan ta'dilât ve tashîhât cânib-i Nezâretten
kabûl olunan programa muvâfık ise de kuvve-i elektrikî istihsâline dâ'ir
olan şartnâmenin bâzı fıkârâtı (fıkraları) câlib-i tereddüd ve dikkât (dikkat
çekici ve tereddütlü) bulunmuştur. Şöyle ki; mezkûr şartnâmede kuvve-i
elektrikiyenin Seyhan ve Berdan nehirleriyle diğer çay ve ırmaklardan
istihsâl olunacağı muharrer (yazılı) olup gerçi bu da sâhib-i imtiyâzın yal-
nız mezkûr nehir ve çay sularından istifâde ederek bu bâbda bir hakk-ı
temlik (mülk hakkı) iddi'âsında bulunmaması ve iskâ ameliyâtına (sulama
işlemlerine) sekte getürülmemesi gibi şerâ'it ile takayyüd olunmuş (ka-
yıt altına alınmış) ise de böyle külliyetli mikdârda kuvve-i elektrikî istihsâl
imtiyâzı î'tâ olunup da buna müteferri' (teferruat) inşâ'ât ve tertîbât icrâ
ve işletme mu'âmelâtına ibtidâ olunduktan (başlandıktan) sonra Hükû-
metçe mezkûr suların âhar (başka) işlerde kullanılması cihetine gidilin-
ce işbu elektrik müessesâtının kısmen olsun düşâr-ı sekte ve ta'tîl olma-
sı melhûz bulunmakla (düşünülmekle) şu hâlde şerâ'it-i vâki'anın (mev-
cut şartların) tatbîki kâbil olamamak lâzım geleceği anlaşılmakda bulun-
muştur.

Bir de kuvve-i elektrikî ücretine dâ'ir olan ta'rifinin hadd-i asgarî olarak
ta'yîn kılınması ve iki üç kasabada devâ'ir-i emiriyenin (resmi da'irelerin)
meccanen tenvir edilmesi (ücretsiz aydınlatılması) şerâ'itden bulunma-
sına nazaran bu işe kâr-âşnâ (işten anlar) bir tâlib zuhûru pek de me'mûl
bulunmamıştır (umulmamıştır). Ma'a zâlik (şununla beraber) bu bâbda

DOSYA

(konuda) esâsen nazar-ı dikkate alınacak husûs ber-vech-i muharrer (yazıldığı gibi) Adana Ovası'nın kuvve-i inbâtiyesinden (verimliliğinden) matlûb ve muntazır olan fevâ'idin (beklenen faydaların) istihsâline hâdim olacak (elde edilmesine hizmet edecek) iskâ ve ırvâ (sulama ve suya doyurma) ameliyâtının te'mîn olup bu da enhâr-ı mevcûdenin (mevcut nehirlerin) evvel emirde bu cihet-e hasr-ı menâfi'i istilzâm edeceğine (menfaatin bu tarafa yönlendirilmesi gerekeceğine) göre evvelâ bu esâsı te'mîn ve sâniyen (ikinci olarak) şimendüferce miyâh-ı câriyeden istifâde husûsu ikmâl etdirildikten sonra nisbeten ehemmiyeti az olan işbu cerr ve tenvîr-i elektrikin kuvve-i enhârdan istihsâline teşebbüs olunması ve binâ'en aleyh her türlü ihtimâle karşı mevzû-ı bahs olan kuvve-i elektriğin şimdiki hâlde buhârî bir fabrika te'sîsiyle istihsâli münâsib gibi mütâlâ'a edilmekte bulunmuş olmakla işbu evrâk takımıyla Nâfi'a İdâresine i'âde kılınur. Fî 7 Ağustos sene 326 vürûdu (gelişi) 9 minhu

Mühür: Adana Vilâyeti Fen Müşâvirliği (imza)

ADANA VİLÂYETİ
Meclis-i İdâre Kalemi
Aded
Umûmî: 4109
Husûsî: 64
DOSYA EVRÂKI

TİCÂRET VE NÂFİ'A NEZÂRET-İ ALİYYESİNE

Nâfi'a Nezâret-i aliyyesince bi't-tanzîm bu kere Makâm-ı Vilâyete irsâl kılınan iki kıt'a şartnâme ve mukâvelenâme lâyihası ki biri Adana'da kuva-yı elektrikiye (elektrik gücü) ile cerr olunur (çekilir) tramvaylar te'sîsine ve diğeri yine elektrikle tenvîrât (aydınlatma) icrâsına ale'l-umûm (genel olarak) kuva-yı elektrikiye istihsâline (üretimine) â'idir.

Meclisimizce tedkîk olundu. Ba'zı ta'dilât ve ilâvât icrasıyla her ikisi de esâs i'tibârıyla tensîb ve kabûl edildi.

Elektrikli tramvayların mecbûrî ve ihtiyârî hutûtunun mürûr eyleyeceği (hatların geçeceği) mahalleri ale't-tahmîn irâ'e eder (tahminen gösterir) bir kıt'a krokisi de merbûten (ekli olarak) arz ve takdîm kılınmıştır. İşbu teşebbüsât-ı terâkkî-perverâne (gelişmeye yönelik teşebbüsler) için şehrimizin hisseylediği ihtiyâc-ı şedîdi arz ve izâh eylemek zâ'idir (gereksizdir). Feyz-i Meşrûtiyetin âfâk-ı memâlik-i Osmâniye'de an-ı tulû'u (Meşrutiyet'in bir ilham kaynağı olarak Osmanlı ülkesinin ufuklarında doğması) ve cereyânından i'tibâren efrâd-ı milletin (milletin fertlerinin) her bâr-ı intizâr edegeldikleri (her zaman bekleyegeldikleri) âsâr-ı ümran ve terakkînin ale'd-devâm-ı tevâlîsi (gelişme ve yücelme eserlerinin devam etmesi) memleketimizde Meşrûtiyetin istidrâk-i mâ'nâ-yı hakîkisiyle (gerçek manasını idrak ile) istikrâr-i emniyet ve i'timâda (emniyet ve itimadın istikrarına) en mü'essir (tesirli) ve ehem (ehemmiyetli) vesâ'ildendir (vesilelerdendir). Bâ-husûs (özellikle) bu gibi teşebbüsât-ı nâfi'anın (faydalı teşebbüslerin) bir an evvel menzil-i husûl ve muvaffakiyete vâsıl olması (başarı ve elde etme menziline varması) memleketimize şâyân-ı fahr ve şükrân (şükran ve övünmeye değer) teceddüdât (yenilenme) ve te'âliyât-ı hakîkiyeyi (gerçek yükselmeyi) te'mîn eyleyeceği âşikârdır (açıktır). Binâ'en aleyh merbûten ve birer kıt'a-i mu'addelesi (tadil edilmiş şekli) melfûfen arz ve takdîm kılınan harîta ve mukâvelenâmelerin tâlibleri arasında müsâbakaya vaz'ıyla en müsâ'id şerâ'it dermeyân eden (en uygun şartları öne süren) kumpanyaya (şirkete) ihâlesi ve keyfiyetin bir an evvel netîce-pezîr (neticelenmiş) olarak inâyet ve delâlet-i aliyye-i Nezâret-penâhîleriyle (Bakanlığın yardım ve öncülüğüyle) memleketimizin mazhar-ı ümrân (imar ve ihya edilmesi) ve tecdîd buyurulması (yenilenmesi) husûslarını sûret-i mahsûsada (özel olarak) arz ve istirhâm eylediğimizi mutazammın işbu mazbata bi't-tanzîm (düzenlenerek) arz ve takdîm kılındı. Fî 20 Receb sene 328 ve Fî 14 Temmuz sene 326.

A'zâ (mühür)	A'zâ Yaylada	A'zâ Bulunamadı	A'zâ Ali Rızâ	Murahhasa Vekîli Papas Riş
Kadı Vekili Hüsnü	Tahrîrât Müdürü Vekîli Ali	Defterdâr Tevfik	Nâ'ib (imza)	Adana Vâlisi Ahmed Cemâl

BELGE 2 Tarihi: 17 Nisan 326 (30 Nisan 1910)¹¹

ADANA VİLÂYETİ
Sermühendisliği
(Başmühendisliği)
Umûmî: 1702
Husûsî: 32

NÂFİ'A NEZÂRET-İ ALİYYESİNE

Hülâsa (özet):
Elektrikli tramvay ve tenvîrât-ı elektrikiye (elektrikle aydınlatma) te'sîsi hakkında Nâfi'a Nezâretinden sorulan su'allere lâzım gelen cevâbların irsâl kılındığına dâ'ir.

Melfûfât
İki cedvel ve bir plân.

(ekler):

Sa'âdetlü efendim hazretleri,

Elektikli tramvay ve tenvîrât-ı elektrikiye te'sîs ve kuvve-i muharrik-i elektrikiye (elektrikli hareket gücü) imtiyâzâtına esâs olmak üzere Nezâret-i aliyyelerince (yüce Bakanlıklarınca) tanzîm kılındığı bildirilen şartnâmelere icâbât-ı mahallîye göre derci (ilavesi) lâzım gelen husûsât

es'ile (sual) tarzında Fî 8 Şubat sene 325 ve Fî 24 Mart sene 326 tarih ve 8050 umûm numaralı tahrîrât ve merbût (ekli) bir kıt'a cetvel ile talep edilmiş idi. Bu kere buraca husûsât-ı mezkûre hakkındaki cevâbları hâvî (içeren) iki kıt'a (adet) cedvel ile bir kıt'a şehir plânı leffen takdîm kılınmış olmakla ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emrindir (bu konudaki emir ve ferman Bakan hazretlerindir).

SÖZLEŞME ¹¹

TİCÂRET VE
NÂ'FİA VEKÂLETİ
Demiryolları Şubesi

İstanbul

1. Madde

Demiryollarının inşası ve Adana'nın elektrik ile aydınlatılması imtiyazını alacak olan firma, bu sözleşmenin ekindeki plana uygun olarak, Şakir Paşa Meydanı'na Adana Belediyesi adına bir de park yapmakla yükümlüdür.

2. Madde

İlk mecburi hattın varış noktasını oluşturacak olan park, kenti boydan boya kat edecek, Adana-Tarsus Kavşağı boyunca devam edecek ve Şakir Paşa Meydanı'nda sonlanacaktır. Orada dolaşan ahali bu yolla tramvaya binecektir ve bunun yapımıyla da söz konusu firma yükümlüdür; parkın kurulması için gereken masraflar adı geçen firma tarafından karşılanacaktır.

3. Madde

Parkın kurulması için gerekli olan arazi, kent tarafından ilgili firmaya bedelsiz olarak tahsis edilecek, ancak parkın mülkiyeti Adana kentine ait olacaktır.

4. Madde

Bakım giderleri ve yapım masraflarını karşılamak için park on yıl süresince bedelsiz olarak kiraya verilecektir. Bu sürenin aşılması durumunda, taşınmaz mallar ve kullanım dışı olmayan aydınlatma elemanları kent belediyesine devredilecektir.

5. Madde

İlgili firma, parkı ilk elden işletme ya da kendisine uygun olacak koşullar altında kiraya verme yetkisine haizdir.

6. Madde

Anlaşmanın imzalandığı tarihten sonraki azami iki yıllık bir mühlet içerisinde, park düzenlenecek ve Avrupa'daki benzerleri gibi kusursuz bir hale getirilecektir. Ayrıca, Avrupa'daki parklar için geçerli olan kullanım nizamnamesi uyarınca işletilecektir.

7. Madde

Firmanın plana uygun olarak kuracağı yapı elemanları, kent belediyesi teknik kurulu ayrıntı planlarını inceleyip onaylamadan ve ilgili firma belediyeden gerekli izni almadan kurulamaz.

8. Madde

Parkta yer alacak olan ağaçlar yeşilliğini her mevsim muhafaza edecek nitelikte olmalıdır.

9. Madde

Parkta kurulacak olan havuz ve benzerlerini bolca suyla beslemek için, ilgili firma, Seyhan Nehri'nin sularını parka taşıyacak donanım, doğal kuyular ya da artezyen kuyularından su elde etme yetkisine sahip olmalıdır.

10. Madde

On senenin bitiminde, kent idaresi, parkı herhangi bir talibe kiraya vermemelidir; imtiyaz sahibi, aynı koşullardaki diğerlerine göre, bir tercih üstünlüğüne sahip olacaktır.

11. Madde

On senelik mühletin bitiminde, imtiyaz sahibi, parkın yapım masraflarının henüz karşılanmadığı gerekçesiyle, uğradığı zararın karşılanmasını ya da sözleşmenin uzatılmasını talep edemeyecektir.

1. Bu yazı daha önce "Söz" ve Tarih: IV: Modernleşme ve "Topyekûn" Adana:Demiryolu + Sulama ve Kent Aydınlatması + Tramvay + Park ..." başlığı ile, **Arredamento Mimarlık** dergisinde (sayı: 100+56, 2002/03, Mart 2003; 90-6) yayınlanmıştı.

2. Ekteki **Belge 1**'in sonunda bulunan, 14 Temmuz 1326 (1910) tarihli Adana Vilayeti yazısından.

3. Birbirinden çok az farklı iki takım çizim söz konusudur: Bu takımlardan birinde, her iki çizim de imzalı ve tarihlidir; çizimler renklendirilmiştir; kesitlerin içi ise doldurulmuştur.

4. 01E2 sayılı, "Adana elektrikli tramvay ve elektrik tesisi hakkında Bayındırlık Bakanlığı'nın isteği üzerine gönderilen plan ve cetveller" konulu BayBak belgesi (TCBCA 230/1.2.1(1)), yani Belge 2 içinden çıkan "Plan de la Ville d'ADANA" başlıklı, 1/2500 ölçekli bu planın, Adana araştırmacıları için çok zengin bilgiler içerdiğine inanıyorum.

5. Buradaki yapının, tıpkı Haydarpaşa ve Ankara'daki özgün yapılar gibi, demiryolu üzerindeki tip "terminal" yapılarından olduğu, bugünkü Gar'ın ise (**Resim 5**) 1917 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Toksöz ve Yalçın (1999; 440)

6. Kuruluşunda "Memleket Tabipliği". Toksöz ve Yalçın (1999; 440)

7. Belediye Tiyatrosu, herhalde Ziya Paşa'nın buraya sürgün-tayininden sonra, yani 1878'de yapılmış olmalıdır. Toksöz ve Yalçın (1999; 440)

8. Kuruluşu 1871. Toksöz ve Yalçın (1999; 440)

9. Kuruluşu 1877. Toksöz ve Yalçın (1999; 440)

10. 15 Kasım 1910 tarihli, 01E5 sayılı, "Adana, Mersin ve Tarsus'ta elektrik ve tramvay imtiyazı ve Şirketin Adana'da yaptıracığı park ile ilgili yazışma, proje ve planlar" özetli Bayındırlık Bakanlığı belgesi. (TCBCA 230/1.3.1(5)) Belge'nin içindeki dökümden, 20 kalem yazışma, tutanak ve şartnameden oluştuğu anlaşılmaktadır. Osmanlıcadan Türkçeye çeviren uzman Kadir Aytar.

11. Aynı tarihli, 01E2 sayılı, "Adana elektrikli tramvay ve elektrik tesisi hakkında Bayındırlık Bakanlığı'nın isteği üzerine gönderilen plan ve cetveller" konulu BayBak belgesi. (TCBCA 230/1.2.1(1))

12. Bu belge, **Belge 1**'in içindeki Fransızca sözleşmedir. (TCBCA 230/1.3.1(5)) Fransızcadan Türkçeye çeviren Ali Karabayram.

KAYNAKLAR

• Artun, Erman ve M. Sabri Koz, (der.) (2000) **Efsaneden Tarihe, Tarih-ten Bugüne Adana: Köprü Başı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

• Deringil, Selim (2002) **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

• Toksöz, Meltem ve Emre Yalçın (1999) "Modern Adana'nın Doğuşu ve Günümüzdeki İzleri", **Abdullah Kuran İçin Yazılar / Essays in Honour of Abdullah Kuran**, der. Ç. Kafescioğlu ve L. Thys-Şenocak, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul; 435-52.

HERMAN JANSEN'İN ADANA PLANLARI*

F. Duygu SABAN ÖKESLİ

Yrd. Doç. Dr.
Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

"Jansen'in Adana için geliştirdiği öneriler Ankara başta olmak üzere tasarladığı tüm Avrupa kentleri için geliştirdiği örneklerle benzerlikler taşımaktadır. Yapılan inceleme sonucunda Hermann Jansen'in bir yandan kent merkezinin mevcut fonksiyonunu koruyacağını öngörerek, diğer yandan ise yeni ticari, konut, sanayi, rekreasyon ve yeşil alanlar organize ederek Adana kent yaşamını belirli bir standarda taşımaya çalıştığı söylenebilir. Jansen'in Adana planında bölgeleme açık ve nettir, mahalleler kendi kendine yetebilecek şekilde yürüme mesafesinde yer alan okul, spor alanı ve rekreasyon alanıyla birlikte düşünülmüştür."

Giriş

Hermann Jansen (1869-1945) Aachen Teknik Üniversitesi'nde eğitim görmüş ve 1898-1945 yılları arasında Berlin'de meslek hayatını devam ettirmiş Alman mimar ve şehir plancısıdır. 1919 yılında modern kent planlaması konusundaki öncü çalışmaları ile Stuttgart Teknik Üniversitesinden doktor (Dr. Ing.) unvanını alır ve bir yıl sonra Berlin Teknik Üniversitesinde kent planlama profesörü olarak çalışmaya başlar¹. 1927 yılında yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'nın planlanması için açılmış olan yarışmayı kazanmasıyla Jansen'in kariyerinde yeni bir dönem başlar. 1927'den 1940'a kadar süren ve meslek hayatında önemli bir yer işgal eden² bu dönemde Jansen Ankara'dan başka İzmir, Gaziantep, Mersin, Tarsus, Adana ve Ceyhan için planlar hazırlar. Meslek hayatının olgunluk yıllarına rastlayan Adana kenti planlamasını analiz eden bu çalışma, Jansen'in Cumhuriyet ideolojisini yansıtmayı hedefleyen modern bir Anadolu kenti için geliştirdiği vizyonu ve planlama prensiplerini tartışmayı hedeflemektedir.

Hermann Jansen'in Planlama Anlayışı ve Meslek Hayatı

Jansen'in öğrencilik döneminde ve meslek hayatının ilk yıllarında Sanayi Devrimi'nin kentler üzerindeki olumsuz etkileri yaygın bir şekilde tartışılmakta ve dünyanın farklı yerlerinde çeşitli çözüm önerileri geliştirilmektedir. Estetikten yoksunluk, çarpık kentleşme, sosyal bağların zedelenmesi ve kentsel değerlerin kazanç uğruna feda edilmesi gibi ortak olumsuzluklar dile getirilmekteyse de, Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletlerinde farklı planlama teorileri ortaya çıkmıştır. Amerika'da Güzel Kent (City Beautiful) akımı öne çıkmaktayken, Avrupa'da doğa ile bağları güçlü bir kent yaşamı, kent içerisinde rahat bir ulaşım sistemi, kültürel kimlik ve sosyal hayat ile daha yakından ilgili teoriler geliştirilmiştir³. Almanya'da ise dokusal bir anlayış benimsenmiş ve 19. Yüzyılın sonunda üç fikir öne çıkmıştır: Reinhard Baumeister (1833-1917) ile Joseph Stübben'in (1845-1916) kentin sağlık ve trafik düzenlemesi yönünden iyileştirilmesine odaklı planlama anlayışı, Camillo Sitte'nin (1843-1903) öncülüğündeki kent estetiğini öne çıkaran planlama anlayışı ve Ebe-

nezer Howard'ın (1850-1928) İngiltere'de ortaya çıkıp Theodor Fritsch (1853-1933) vasıtasıyla Almanya'da yansıma bulan Bahçe Kent Hareketi.

Hızlı sanayileşme, ulaşım ağlarının gelişmesi ve kentleşme 1800'lerin sonunda Alman kentlerinin kalabalık, düzensiz ve hastalıklı bir görünüm almasına sebep olmuş, Almanya'da kentsel sağlık, yaşam kalitesi ve trafik problemlerinin çözümüne odaklanan kent planlaması gündeme gelmiştir. Nicholas Pevsner tarafından *"19. Yüzyılın en acil ve karmaşık problemi"* olarak tanımlanan⁴ Alman kentleri, 1910 yılına gelindiğinde olumsuz görünümelerini geride bırakmış, Amerikalı plancı Frederick Howe tarafından *"modern zamanların en muhteşem kentleri"* olarak nitelendirilmiş ve örnek alınmıştır⁵.

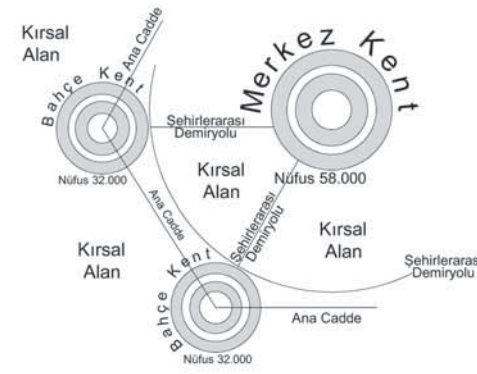
Bu iyileşme sürecinde çözüm önerileriyle ön plana çıkanlar mühendisler olmuş, özellikle trafik mühendisleri geometrik ilkeler doğrultusunda ulaşım problemlerini çözmeye çalışmışlardır. Reinhard Baumeister ve Joseph Stübben kitapları ve uygulamaları ile kentlerin ulaşım ve altyapı problemlerine başarılı çözümler sunan mimarlık eğitimi de almış iki mühendistir. Baumeister'in 1876 yılında yayınlanan *"Stadt Erweiterungen in Technischer Baupolizeilicher und Wirthschaftlicher Beziehung"* (Teknoloji, İmar ve Ekonomi Doğrultusunda Kentsel Gelişme) kitabı 13 yıl boyunca kent planlaması konusunda en önemli başvuru kaynağı olmuş ve 1. Dünya Savaşı'nın başına kadar kullanılmıştır⁶. Stübben'in bu süreçteki katkısı ise öncelikle Cologne, Poznan ve Aachen kentlerinin planlamasıyla olmuş ama en önemli katkısı ilk kent planlama ansiklopedisini yayınlamasıyla gerçekleşmiştir. Bu iki mimar ve plancı kentlerin güvenlik, altyapı ve sağlık ihtiyaçlarını bilimsel ve sayısal veriler ışığında geliştirdikleri yaklaşımlarla çözmeye çalışmışlardır⁷. Onların Alman kentlerinin sağlıklılaştırılması sürecindeki katkıları Camillo Sitte'nin çalışmaları ile farklı bir boyutta desteklenmiştir.

Camillo Sitte'nin romantik olarak nitelenen kent estetiği odaklı öğretisi Baumeister ve Stübben'in teknik çözümlerine karşı bir estetik arayışı temsil eder. 1890 ile 1910 yılları arasında Almanya'da dersler ve konferanslar aracılığıyla eğitim kurumlarında anlatılan bu öğ-

reti⁸ 1889 yılında yayınlanan “Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen” (Sanatsal Prensiplere Göre Kent Planlama) adlı kitapla başlar⁹. Sitte, ortaçağ Avrupa kentlerinin organik sokak dokusu ve sürpriz mekânlardan oluşan görsel ve estetik karakterini analiz ederek motorlu taşıt odaklı geniş ve düz caddelerden oluşan kent sistemlerini eleştirmiş, kamusal alanların yollarla birbirinden koparıldığına dikkat çekmiştir. Sitte’nin kent estetiği odaklı anlayışı mevcut yerleşimlerin kentsel mekânın estetik bileşenlerine ve yaya dostu çevre tasarımına göre yeniden düzenlenmesi ile ilgilidir. Sitte ayrıca hareketli trafikte çakışma noktalarını azaltmak için üçlü kavşaklara öncelik verilmesini ve kamusal alanlara dışarıdan servis sağlanmasını tavsiye eder¹⁰.

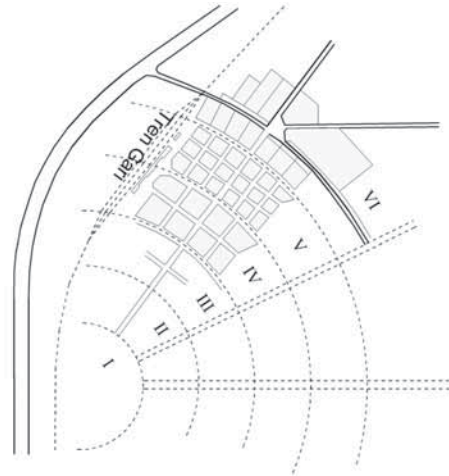
Mühendislik ve kent estetiği odaklı bu iki öğreti yaygın bir şekilde Almanya’da uygulama bulurken İngiltere’de Ebenezer Howard’ın Bahçe Kent hareketi kent planlamasına insan odaklı bir yaklaşım sunmuştur. İlk olarak 1898 yılında “Tomorrow: A Peaceful Path to Real Reform” (Yarın: Gerçek Reforma Barışçıl bir Yol) adlı kitapla gündeme gelen bu yaklaşım 1902 yılında “Garden Cities of Tomorrow” (Geleceğin Bahçe Kentleri) kitabıyla geliştirilmiştir. Kentin sosyal yaşam ve kamu hizmetleri gibi faydaları ile kırsal alanın sessizlik, temiz hava, yeşillik ve taze ürün gibi avantajlarını birleştirmeyi hedefleyen bahçe kent hareketi 58.000 kişilik merkez kent ve onu çevreleyen iki adet 32.000 nüfuslu yerleşimi önerir (Şekil 1)¹¹. Bahçe Kentler her sınıftan işçinin sağlık ve konfor standartlarını yükseltmek amacıyla düşük kiralar, temiz hava, gün ışığı ve sağlık vaat eder¹². Howard Bahçe Kentlerin mevcut bir kente bağımlı banliyölerden ziyade kendi içinde istihdam, yönetim, kültür ve hizmet alanlarını barındıran ve dolayısıyla kendi kendine yeten yerleşmeler olduğunu vurgulamıştır. Bu hareket küçük ölçekli olması sebebiyle eleştirilmiş ve bahçe kentlerin en yakındaki büyük kentin uydusu olmaktan başka şansı olmadığı iddia edilmişse de¹³ özellikle İngiltere’de başarılı uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Bahçe kent hareketi Almanya’da Camillo Sitte’nin öğretisi ile doğrudan ilişkilendirilerek yansıma bulmuş ve Alman planıcı Theodor Fritsch’in de katkılarıyla ulusal bir yorum kazanmıştır¹⁴. 1896 yılında yayınlanan “Die Stadt der Zukunft: Gartenstadt” (Geleceğin Kenti: Bahçe Kent) kitabıyla Howard’ın etkili kitabından iki yıl önce Almanya’da ortaya atılan Fritsch’in bahçe kent fikri form olarak Howard’ın önerisine benzetilmekteyse de (Şekil 2), sosyal içerik açısından tamamen farklıdır. Her iki öneride de farklı fonksiyonlar bölgeleme yapılarak ve işinsal bir form kullanılarak düzenlenmiş, merkezde ortak kullanımlar ön görülmüş, transit ulaşım demiryolu kullanılarak çözülmüş ve sanayi alanı ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte Fritsch Howard’ın aksine bütün insanların eşitliğini bir klişe olarak nitelendirmiş ve Alman ırkının yenilenme-

A Kent Gelişiminin Doğru Prensipleri

Şekil 1: Ebenezer Howard’ın Kent Gelişimi için Önerisi (Howard, 1902)

A Genel Arazi Kullanımı

Şekil 2: Theodor Fritsch’in Kent Gelişimi için Önerisi (Fritsch, 1912)

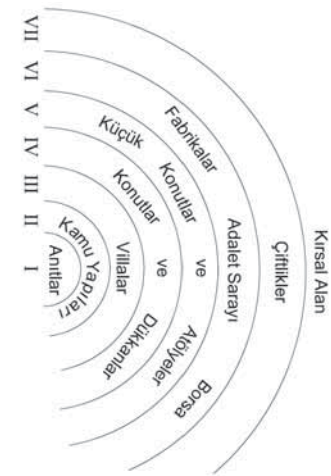
si için yeni bir ruh ve düzen oluşturmak hedefiyle¹⁵, zenginler için villalar ve işçiler için küçük konutlar olmak üzere hiyerarşik bir konut alanı düzenlemesi önermiştir. Schubert¹⁶ tarafından Howard’ın ilerici ve insancıl reformuna karşı aşırı ırkçı bir yaklaşım sergileyen Fritsch’in önerisinin Nasyonal Sosyalist ideolojiye katkıda bulunduğu ve Fritsch’in o yıllarda Nazizm’in peygamberi sıfatıyla yüceltildiği iddia edilmektedir.

Sonuç olarak 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyılın başında Almanya’da etkili olan planlama akımları ulaşım ve altyapıya öncelik veren mühendislik, kent merkezinde yaya ulaşımı ve kentsel algiya öncelik veren kent estetiği ve kent yaşamı ile kırsal hayatı bütünleştirmeyi hedefleyen bahçe kent odaklı yaklaşımlar olmuştur. Jansen Aachen Teknik Üniversitesinde Camillo Sitte’nin öğrencisi olmuştur ve bu akımların planlama ilkelerine olan katkısı hazırlamış olduğu planlarda açık bir şekilde görülmektedir¹⁷.

Jansen’in dünya çapındaki ilk başarısı 1909 yılında Berlin İmar Planı için açılan yarışmayı “olasılık sınırları içinde” sloganı ile hazırlamış olduğu projeyle kazanmış olmasıdır. Ana temaları hızlı transit demiryolu ağı, geniş caddeler, birbiriyle bağlantılı parklar, geniş yeşil alanlar, kent merkezinin doğa ile ilişkilendirilmesi ve Sied-

B Bahçe Kentin Merkezi ve Bölgeleme

B Bölgeleme İlkeleri

lung¹⁸ adı verilen farklı sosyal gruplar için tasarlanmış olan konut alanları oluşturmak olan Berlin planı¹⁹, kentin daha sonraki gelişiminde etkili olmuş ve açık kentsel mekânların korunması için temel oluşturmuştur²⁰. 1. Dünya Savaşı sebebiyle tam olarak uygulanmamış olsa da dünya çapında tanınmasına yol açan Berlin planı sayesinde Jansen, Dresden, Plauen, Leipzig, Emden ve Dortmund gibi yaklaşık 20 Alman kentinin olduğu gibi Bergen (Norveç) , Lodz (Polonya), Prag, Madrid ve Budapeşte gibi Avrupa’daki diğer kentlerin planlarını da hazırlamıştır²¹.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çukurova ve Adana

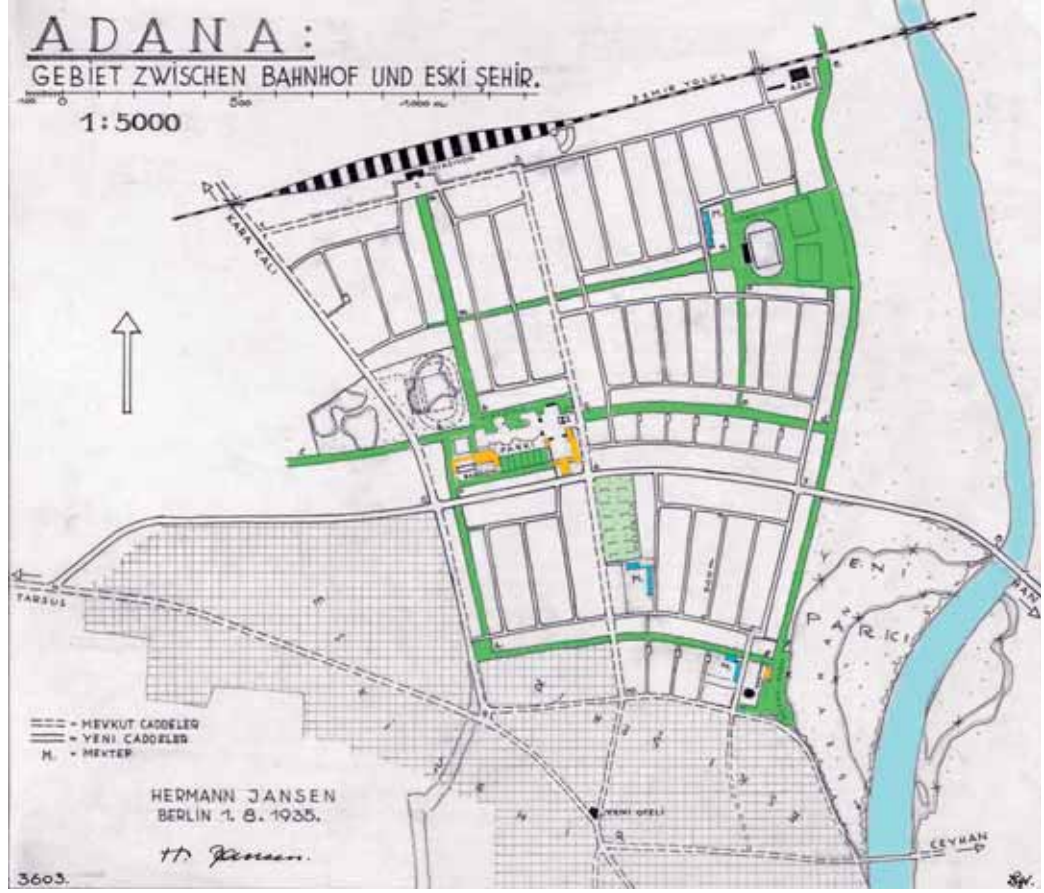
Tarihî geçmişi antik dönemlere kadar uzanmakla birlikte Adana kenti istikrarlı bir gelişim gösterememiştir. Bunun başlıca sebepleri olarak İstanbul Bağdat kervan yolunun üzerindeki önemli engellerden Seyhan Nehri üzerindeki tek kent olması, stratejik önemi yüzünden tarih boyunca çeşitli defalar yakılıp yıkılması ve nehir taşkınlarının oluşturduğu bataklıkların sebep olduğu sıtma salgınları sayılabilir. M.S. 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde ve Ramazanoğulları’nın idaresinde ilk imar hareketleri gerçekleşen Adana’nın önemli anıtsal yapıları bu dönemdendir. Çukurova ve kal-

bi Adana'nın gelişimi 19. Yüzyılın ikinci yarısında kenti çevreleyen bataklıkların kurutularak tarım alanı haline getirilmesi ile başlar. Amerikan İç Savaşı sebebiyle pamuk ekim alanları tehlikeye giren Britanya hükümeti Tarsus, Adana ve Ceyhan ovalarına 1862'den itibaren pamuk eker ve elde edilen ürünü demiryolu ile Mersin Limanı'na oradan da Britanya adasına ulaştırarak dokuma sanayi için gerekli hammaddeyi temin eder²². Devam eden süreçte Seyhan Nehri taşkınlarının inşa edilen setlerle belirli ölçüde kontrol altına alınması, ziraat okulunun kurulması ve İstanbul-Bağdat demiryolu hattının oluşturulmasıyla Adana 20. Yüzyıl başında Çukurova Bölgesi'nin merkezi haline gelir²³.

1923'te Cumhuriyet ilan edildiğinde nüfusun % 80'ini çiftçiler oluşturmakta ve makineli tarım sadece Ege ve Çukurova'da yapılmaktadır²⁴. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Millî iktisadın temeli ziraattır" sözü ile ifade edildiği gibi eğitimsiz ve savaş yorgunu halkın ekonomik kalkınmaya katkı verebileceği en önemli üretim alanı ziraat olarak belirlenir ve bu doğrultuda 1925 yılında çıkarılan bir yasayla çiftçilere ücretsiz fidanlar dağıtılır, örnek çiftlikler kurulur ve çiftçilere yeni üretim teknikleri öğretilir²⁵. Ziraat alandaki bütün bu gelişmeler ve artan nüfusla birlikte kentsel problemler ortaya çıkmaya başlar. Adana Belediyesi bu problemlerin çözümü ve kentin Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda yeni bir görünüm kazanabilmesi için başkent Ankara'nın imar planını hazırlamış olan Hermann Jansen ile 1932 yılında plan hazırlanması için anlaşır²⁶.

Jansen'in Adana Planları

1927 yılında yapılan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk sayımında Adana 72.577 kişilik nüfusu ile 50.000'den fazla nüfusu olan dokuz şehir içinde İstanbul, Ankara ve İzmir'den sonra dördüncü sıradadır²⁷. 1935 yılında 76.473 kişilik nüfusa ulaşan Adana'nın Jansen tarafından hazırlanacak planlarının 105.000 kişilik nüfusa hizmet edecek şekilde hazırlanması istenir²⁸. Jansen Adana'yı sanayisi ve ticari aktiviteleriyle, verim-

Şekil 3: Jansen'in hazırladığı 1935 tarihli ilk plan (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23347)

li tarım alanlarıyla çevrili olmasıyla, sıcak ama sağlıklı iklimiyle ideal bir Türk kenti olarak tanımlar²⁹. Jansen orta büyüklükte kent olarak niteliği Adana'nın bölgesel ölçekte ekonomik, kültürel ve sosyal bir merkez olduğunu vurgular. Ticaret merkezi olduğu gibi üretim merkezi de olan Adana için fabrika alanları ve işçi konutları oluşturulması, Vilayet merkezi ve askeri merkez olduğu için yönetim birimlerinin ve lojmanların, bölge hastanelerinin, özellikle sıtma ve tifüs salgınlarına karşı araştırma merkezlerinin, müzelerin ve kültürel aktivite alanlarının düşünülmesi gerektiğini ifade eden Jansen, çeşitli seviyelerdeki okullarla rekreasyon alanlarını ve diğer kentlere göre daha geniş konut alanlarını tasarımlarında dikkate alır. Tarım ve tarıma da-

yalı sanayi tesisleriyle öne çıkan Adana için geliştirilen tasarımda önemli bir faktör de mevsimlik işçilerin konaklama ve rekreasyon ihtiyacıdır. Bu çerçevede planlarda öne çıkan prensipler mevcut kentin organik dokusuna ilave edilecek yeni yerleşim alanlarının net blok şemaları halinde organize edilmesi, ulaşım sisteminin iyileştirilmesi, yeni yeşil alanların oluşturulması, kamusal alanların artırılması ve ekonomik şartların göz önünde bulundurulması olmuştur³⁰.

Jansen'in hazırladığı ilk plan mevcut kent merkezi ile Yeni İstasyon arasındaki bugünkü Reşatbey, Cemalpaşa ve Kurtuluş Mahallelerini kapsayan alan içindir (Şekil 3). Bu planda iki park, bir spor alanı, üç okul ve bir tiyatro ile desteklen-

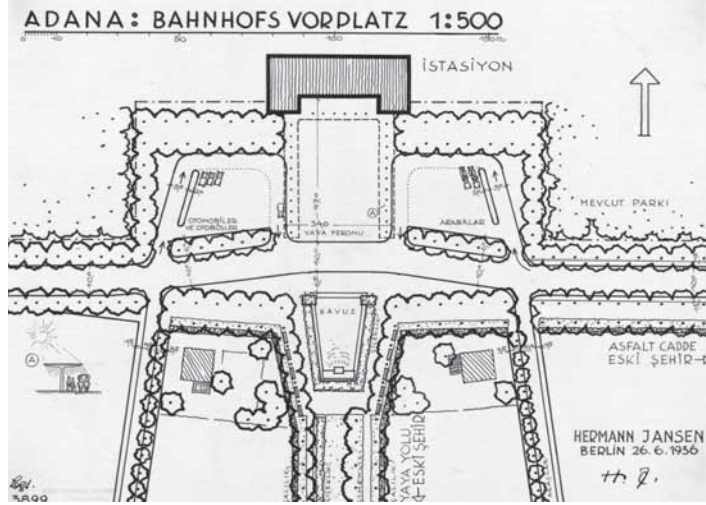

A Atatürk Parkı

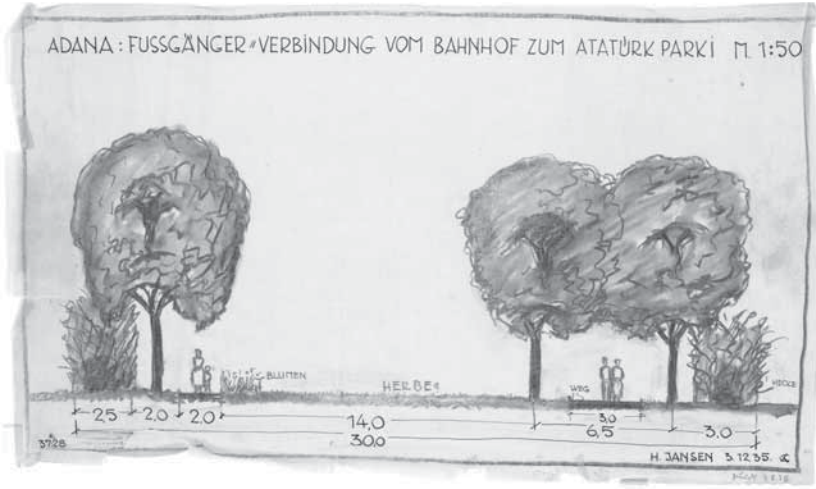

B Seyhan Parkı

Şekil 4: (A) Jansen'in Atatürk Parkı (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23350) ve (B) Seyhan Parkı (TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23353) çizimleri

A İstasyon Meydanı

B Yaya yolu

Şekil 5: Jansen'in (A) İstasyon Meydanı ve (B) İstasyon ile kent merkezini bağlayan yaya yolu çizimleri (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23344 ve 23357)

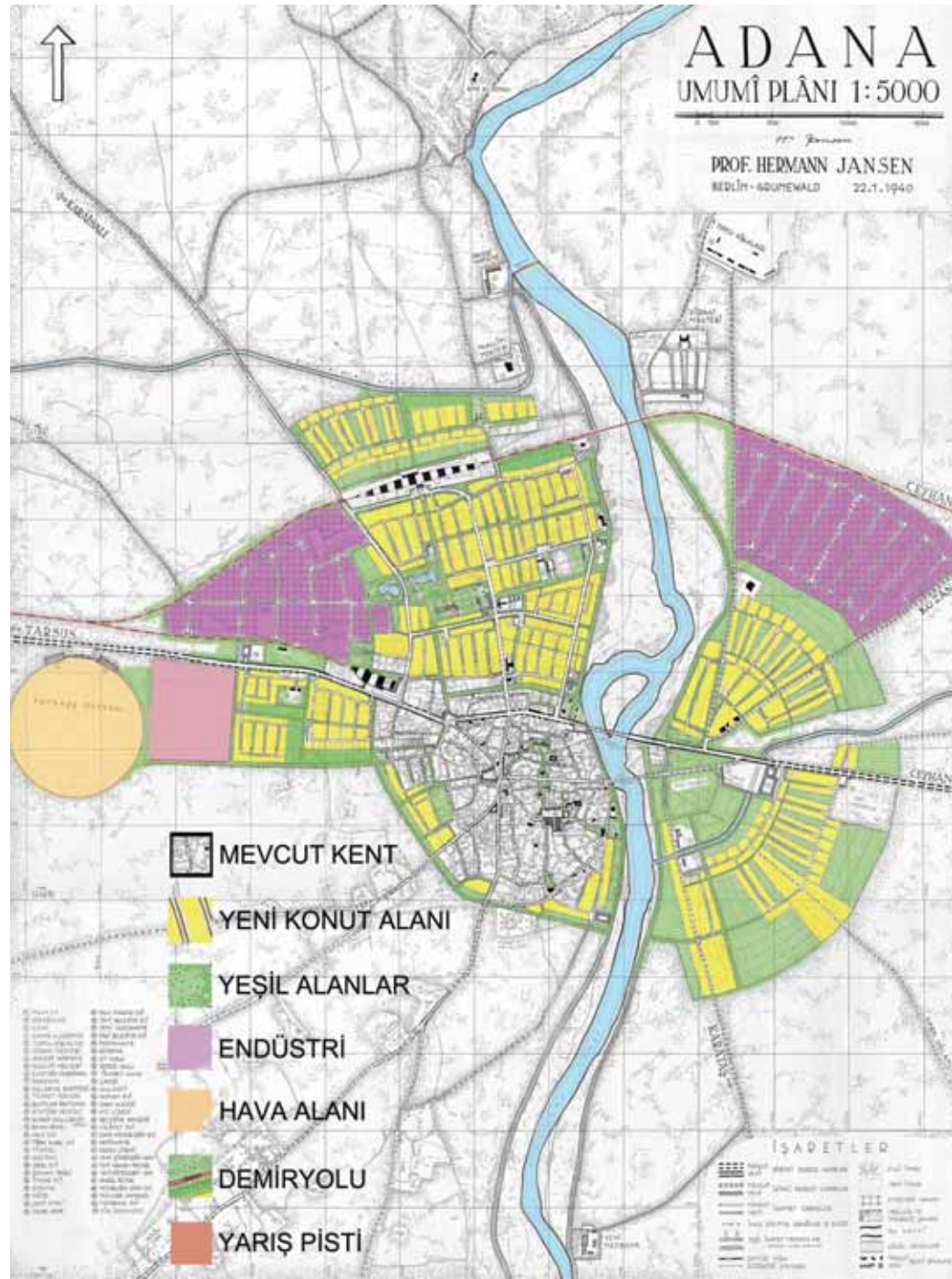
miş konut alanlarının tasarlandığı, park ve spor alanlarının birbirleriyle yeşil bir aks oluşturularak bağlandığı, ayrıca konut alanları, rekreasyon alanları ve mevcut kent merkezinin de yaya akslarıyla birbirleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Jansen planda öngördüğü parkı, istasyon önünde oluşturduğu meydanı ve istasyon ile kent merkezini bağlayan yeşil yaya aksını ayrıca plan, kesit ve perspektiflerle anlatmıştır (Şekil 4 ve 5).

1936 ve 1937 yıllarında Jansen Adana kentinin sadece Seyhan yakasını kapsayan üç plan hazırlar. Son plan olan 1940 yılı planı ise hem Seyhan hem de Yüreğir yakasında yapılaşma öngörmekte, Seyhan yakası için daha önce almış olduğu bazı kararlar devam etmekle birlikte artan nüfusun ihtiyacını karşılayacak şekilde yeni konut ve sanayi alanlarını da içermektedir (Şekil 6).

Bölgeleme: Jansen yeni önerdiği alanları fonksiyonlarına göre bölgelemiş, sanayi alanlarını kenti batı ve kuzey batı uçlarına, konut alanlarını sosyal ve rekreasyon amaçlı alanlarla destekleyerek mevcut kent merkezinin batı, kuzey ve doğusuna, yarış pistini kent merkezinin batısına ve havaalanını da yarış pistinin batısına yerleştirmiştir. Kentin Seyhan bölümünde konut, ticaret, sanayi, sosyal ve kültürel fonksiyonlu alanlar yer alırken, Yüreğir bölümünde merkezde bir Pazar alanı ve kuzey uçta yer alan sanayi alanından başka tüm alan konut alanı olarak tasarlanmıştır.

Sanayi alanlarının demiryolu hattı üzerinde yer aldığı ve önerilen imar alanlarının çeperinde konumlandırıldığı ve demiryolu hattı ya da yeşil bant ile konut alanlarından koparıldığı görülmektedir. Konut alanları da yeşil bantlar, geniş caddeler veya parklar yoluyla birbirinden ayrılmıştır.

Tarihî Kent Merkezi: Kentin Seyhan Bölümündeki tarihî kent merkezi Jansen tarafından korunmuş, yönetim, ticari ve sosyo-kültürel yapılarla desteklenerek mevcut fonksiyonunu de-

Şekil 6: Jansen'in 1940 tarihli son Adana planı (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23367, 23368 ve 23369)

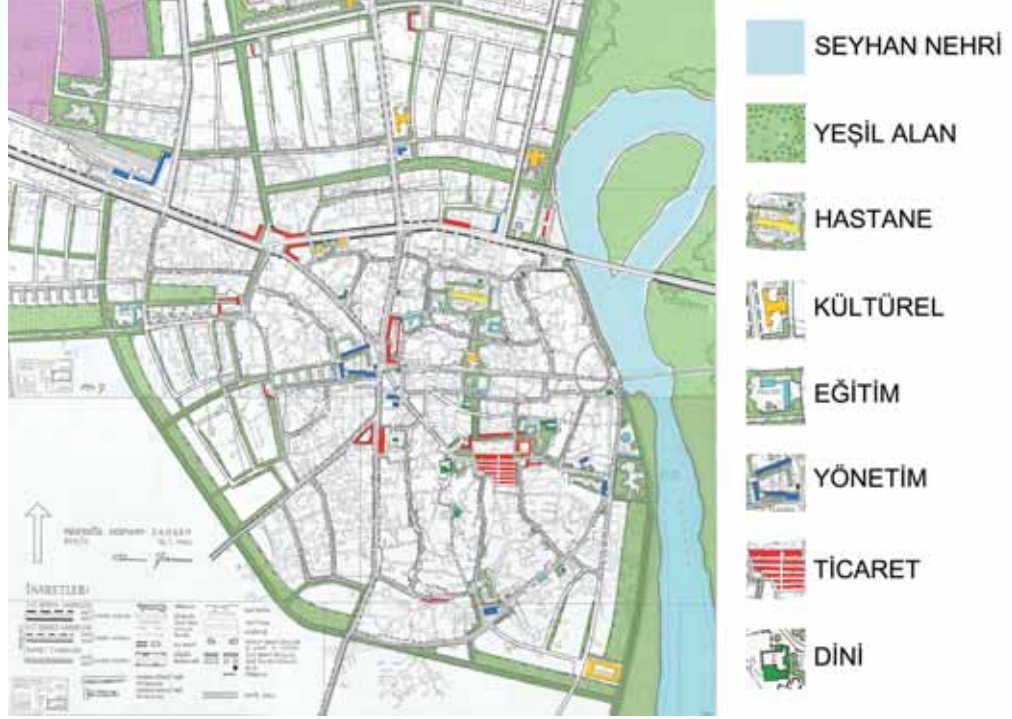
vam ettirmesi hedeflenmiştir (Şekil 7). Yayaların kent merkezi içindeki hareketlerini rahatlatabilmek ve anıtsal yapıları ortaya çıkarabilmek için yapıların çevresindeki niteliksiz ekler ya da yapılar yıkılmış, anıtsal yapılar arasında yeşil yaya aksları ile bağlantı sağlanmıştır. Plan kent merkezinde beş farklı noktada ticaret bölgesi ve bir kapalı çarşı önermektedir. Bununla birlikte Küçüksaat Meydanında açık bir kamusal alan oluşturularak çevresinde iki katlı ve insan ölçeğinde yeni belediye binası (Şekil 8) ile Tepebağ Höyük'ün üzerinde yeni bir hastane öngörülmüştür.

Mahalle (Siedlung): Jansen yeni tasarladığı konut alanlarında ulaşım için üç prensip belirlemiştir³¹:

1. Mevcut yapıları korumak,
2. Ana caddeler ile yeni istasyonun trafiğini çakıştırmamak,
3. Yolları kuzey-güney doğrultusunda oluşturarak konutlar için en uygun güneş ve rüzgâr yönlenmesini sağlamak.

Bu ilkeler doğrultusunda sayısı az da olsa alandaki mevcut yapılar korunmuş, yapı adaları için genellikle 80 m. derinlik belirlenmiş ve yapı adalarının arasında 3 m. genişliğinde yaya yolları oluşturulmuştur. İstasyon ile kent merkezi arasındaki bölge için hazırladığı planda bu ilkelere uyulduğu, ana kurgunun istasyon meydanı ile kent merkezini yeşil bir aksla birbirine bağlamak ve konut alanlarını sağlık, eğitim, kültürel ve rekreasyon amaçlı yapılarla desteklemek olduğu görülmektedir (Şekil 9).

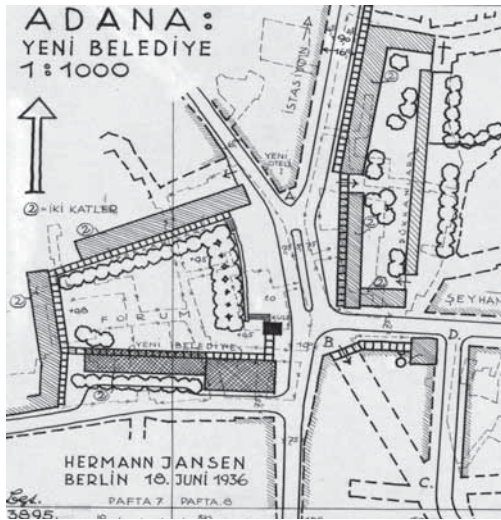
Jansen'in Adana için öngördüğü mahalle (Siedlung) anlayışı planda "Numune Mahallesi" olarak tanımlanmış olan bugünkü Yüzevler bölgesinde açıkça görülmektedir. Konutların müstakil ya da ikiz evler olarak tasarlandığı mahallede her evin geniş bir arka bahçesi vardır. Konut alanlarının tamamının yol ile doğrudan bağlantısı yoktur, yollar doğu-batı aksında konumlandırılmış ve konut adalarının kısa kenarı araç

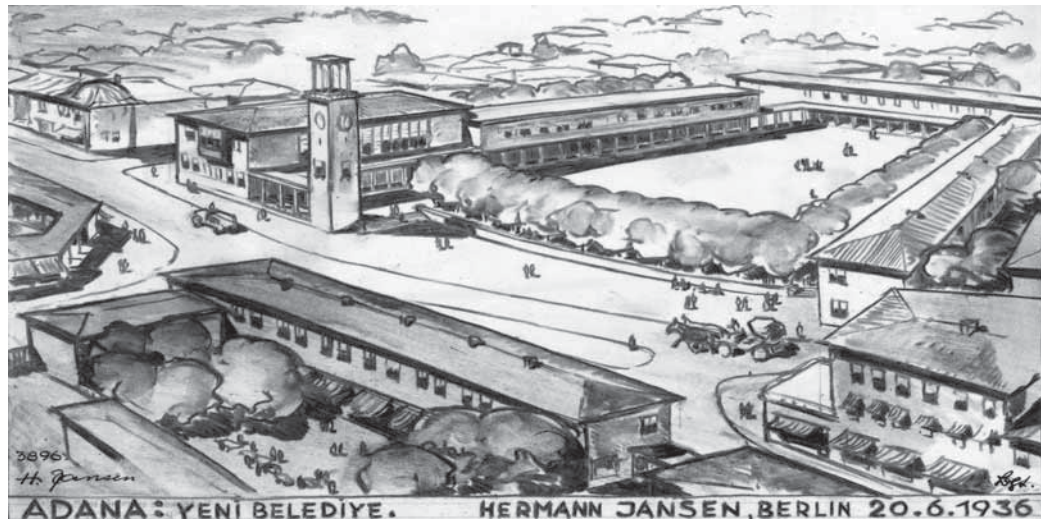
Şekil 7: Jansen'in 1940 planında öngördüğü Adana kent merkezi

Şekil 9: Jansen'in 1940 tarihli 1/2000 ölçek olarak hazırladığı uygulama planının istasyon ile kent merkezi arasındaki bölümü (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23361)

A Yeni Belediye Planı

B Yeni Belediye Perspektifi

Şekil 8: Jansen'in yeni Belediye Binası önerisi (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23355 ve 23356)

park yeri olarak düşünülmüştür (Şekil 10). Mahallede yol kademelenmesine dikkat edilmiş, 22 m. lik ana yol (bugünkü Alparslan Türkeş Bulvarı) mahallenin içindeki 9,5 m. genişliğindeki yollara bağlanmıştır. Çocuklar için mahallenin güney doğu köşesine okul yerleştirilmiş, okul İstasyon'dan kent merkezine yaya ulaşımını sağlayan yeşil aksa bağlanarak çocukların mahallenin güneyindeki rekreasyon alanına, Atatürk Parkı'na ve diğer yeşil alanlara taşıtla karşılaşmadan ulaşmaları sağlanmıştır.

Doğayla İlişki: Yeni önerilen konut mahallerinde konut kullanıcılarına yönelik parklarla birlikte spor ve rekreasyon alanları düşünülmüş, konutlardan bu alanlara ulaşım yeşil yaya akslarıyla organize edilmiştir. Yeşil yaya aksları aynı zamanda konut alanlarını sanayi alanlarından ayırmak ve bölgelemeyi daha okunabilir hale getirmek için kullanılmış, ayrıca kentlinin doğayla bütünleşmesini kolaylaştırmak amacıyla yeşil yaya aksları kentin çevresini saran bahçelere kadar uzatılmıştır. Jansen yeşil alanların konumlarını belirlerken mevcut mezarlıklardan faydalandığını, mezarlıklardaki büyük ve güzel ağaçlardan yararlanmak istediğini ifade etmiştir³². Oluşturduğu parkları yeşil akslarla Seyhan Nehri'yle de ilişkilendirerek yeni tasarladığı bölgenin yayalar tarafından rahatlıkla ve güven içinde dolaşabilmesini sağlamıştır.

Ulaşım: 1940 planında Jansen'in kent merkezindeki organik sokak dokusunu koruduğu, yeni önerdiği alanlarda ise sokak cephelerinin monotonluğunu kırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Jansen'in sokak sisteminin izgara plan şemasını takip etmediği, dörtlü kavşaklar yerine T kavşaklara ağırlık verilerek yaya taşıt ayrımının belirginleştirildiği ve yaya ile taşıtların karşılaşma olasılıklarının azaltıldığı görülmektedir.

Planın Uygulanması

1935 tarihli mevcut kent merkezi ile istasyon binası arasındaki alan için hazırlanmış olan ilk plan Adana Belediyesi'ne ulaşır ulaşmaz büyük bir coşku ve istekle uygulanmaya başlanır³³. Planın tamamının uygulanması için gerekli olan kadastral haritalar hazırlanana ve altyapı oluşturulana kadar (1938 tarihli) ilk uygulamalar Atatürk Parkı ve Stadyum olur. Yeni konut alanları uygulaması kent merkezinin en yakınındaki Reşatbey Mahallesi ile başlar ve kuzeydeki istasyona doğru ilerler.

Planda "Numune Mahallesi" olarak gösterilmiş olan Yüzevler Bölgesi ise dönemin Belediye Başkanı Kasım Ener tarafından katılımcı bir anlayışla inşa edilmeğe başlanır. Kasım Ener Adana'da o dönemde çalışan bütün mimarları bir araya getirir ve Numune Mahallesi için örnek konutlar tasarlamalarını ister³⁴, ancak ortaya çıkan projeler İkinci Dünya Savaşı ve ülkedeki sıkıntılar sebebiyle tam olarak uygulanamaz. Önlem olarak parseller yarı fiyatına satılır ve pro-

Şekil 10: Jansen'in Numune Mahallesi için geliştirdiği öneri (Kaynak: TU Berlin Architekturmuseum, Inv. Nr. 23361)

jeler ücretsiz olarak temin edilir³⁵ ancak yine de Numune Mahallesi tam olarak planlandığı şekilde uygulanamaz.

Genel olarak bakıldığında Jansen planının prensiplerinin uygulandığı ve kentin Seyhan Bölümü için getirmiş olduğu önerilerin hemen tamamının plana uygun şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Atatürk Parkı ve Stadyum halen planda öngörüldüğü konumda ve boyutlardadır, ancak onları birbirine bağlayan yeşil aks Dr. Nusret Fişek Caddesi olarak düzenlenmiştir (Şekil 11). Benzer biçimde sanayi alanı, hava alanı ve yarış pisti planda öngörülen yerlerde inşa edilmiş, bunlardan sadece yarış pisti 1950lerin sonunda³⁶ şehrin dışına taşınmıştır. Jansen'in kentin Yüreğir bölümü için geliştirmiş olduğu öneriler ise Asri Mezarlık haricinde uygulanmamış, 1950lerden sonra hızla artan kent nüfusu maalesef planlı bir şekilde yerleştirilememiştir.

Adana kent merkezi için yaşanan süreç ise daha farklıdır. Belediye binası için getirilen öneriler doğrultusunda çalışmalar başlatılmış, ancak alanının güneyinde yer alan Mestan Hamamı'nın bulunduğu vakıf arazisi planda ana otobüs durağı olarak gösterildiği için Mestan Hamamı'nın yıkılması söz konusu olmuştur. Vakıflar Umum Müdürü 22.11.1940 tarihinde Başbakanlı-

ğa bir yazı yazarak "... öteden beri muhafazasına ihtimam olunan bu kıymetli hamamın ibka ve muhafazası için planda icap eden tadilatın yaptırılması..."nı talep eder.³⁷ Yeni hastane için ise Tepebağ Höyük üzerinde yer alan ve hastanenin inşa edileceği parsellerden bir bölümü kamulaştırılır, ancak yabancı arkeologların ve Adana Halkevi'nin yaptığı incelemeler sonucunda³⁸ Tepebağ'da Höyük olabileceği düşüncesi 1940'larda yaygınlaştığı için Jansen planının kent merkezini içeren bölümü uygulanmaz.

Sonuç

Jansen'in Adana için geliştirdiği öneriler Ankara başta olmak üzere tasarladığı tüm Avrupa kentleri için geliştirdiği örneklerle benzerlikler taşımaktadır. Yapılan inceleme sonucunda Hermann Jansen'in bir yandan kent merkezinin mevcut fonksiyonunu koruyacağını öngörerek, diğer yandan ise yeni ticari, konut, sanayi, rekreasyon ve yeşil alanlar organize ederek Adana kent yaşamını belirli bir standarda taşımaya çalıştığı söylenebilir. Jansen'in Adana planında bölgeleme açık ve nettir, mahalleler kendi kendine yetebilecek şekilde yürüme mesafesinde yer alan okul, spor alanı ve rekreasyon alanıyla birlikte düşünülmüştür, yeşil yaya aksları hem mahalleleri hem de yeni mahalleler ile kent merkezini birbirine bağlar, kent merkezin-

DOSYA

de ise yayaların güvenli ve rahat bir şekilde hareket edebilmesi için çeşitli önlemler alınmıştır. Bunun yanında taşıt ulaşımının kısa vadede kent için bir problem oluşturmayacağı düşünülerek taşıt ulaşımına yönelik fazla öneri getirilmemiş, T kavşaklar oluşturulmuş ve her eve araçla ulaşılmayacağı hesap edilerek konut alanındaki yapı adalarının kısa kenarına yol üstü otoparklar yerleştirilmiştir.

Jansen'in Atatürk Parkı, Seyhan Parkı ve Belediye binası için getirmiş olduğu öneriler insan ölçeğini gözeten, geleneksel yapı sistemine sahip, iddialı olmayan ve fonksiyonel tasarımlarıyla dikkat çeker. Döneminde modernist anlayışın baskınlığına rağmen Jansen Almanya'da etkili olan mühendislik ağırlıklı ve uygulamaya dönük planlama anlayışını Adana'da uygulamıştır. Jansen'in bu yaklaşımının o dönemde ekonomik sıkıntılar yüzünden zor günler yaşayan Cumhuriyet Hükümeti ve Adana Belediyesi için uygun olduğunu ve kolayca kabul gördüğünü söylemek yanlış olmaz, zira o dönemde geleneksel, düşük maliyetli ve kolay uygulanabilir bir planın, radikal çözümler getiren, fonksiyondan ziyade estetik kaygılar taşıyan bir plana kıyasla uygulanma şansı daha fazladır. ■

* Bu makale yazarın "Hermann Jansen's Planning Principles and his Urban Legacy in Adana" başlıklı ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi'nin 2009 yılı 26. Cilt, 2. Sayısında (s: 45-67) yayınlanan makalesinin geliştirilmiş Türkçe özetidir.

1. Reuther, H. (1974), "Hermann Jansen", Neue Deutsche Biographie 10, Duncker & Humblot, Berlin.
2. Reuther, H. A.g.e., s:341
3. Kostof, S.(1999) "The City Shaped", Thames & Hudson, London.
4. Pevsner, N. (1968) "The Sources of Modern Architecture and Design", New York, s: 194.
5. Howe, F. C.(1911) "Municipal Taxation and Its Effect on Town Planning, City Building and the Housing Question", Proceedings of the Second National Conference on City Planning, Rochester, Boston, s: 5.
6. Mullen, J. R.(1976) "American Perceptions of German City Planning at the Turn of the Century", Urbanism Past and Present, Vol: 1, No: 3, s: 7.
7. Mullen, J. R., a.g.e., s: 7.
8. Bachelor, P.(1969) "The Origin of the Garden City Concept of Urban Form", *The Journal of the Society of Architectural Historians* 28, no: 3, s: 197.
9. Sitte, C.(1965) "City Planning According to Artistic Principles" (Der Städtebau nach Seinen Künstlerischen Grundsätzen), çeviren Collins, C. C. ve Collins G. R., Phaidon Press, London.
10. Sitte, C., a.g.e., s: 91-104.
11. Howard, E.(1902) "Garden Cities of Tomorrow", Sonnenschein and Co. Ltd., London.
12. Madanipour, A.(1996) "Design of Urban Space – An Inquiry into a Socio-Spatial Process", John Wiley and Sons, New York.
13. Kostof, S.(1995) "A History of Architecture", Oxford University Press, Oxford, s: 680.
14. Bachelor, P., a.g.e., s: 197.
15. Fritsch, T.(1906) "Die Stadt der Zukunft-Gartenstadt" (Geleceğin Kenti – Bahçekenti), Hammer, Leipzig, 1. Auflage, s: 5.
16. Schubert, D.(2004) „Die Gartenstadtidee zwischen reaktionärer Ideologie und pragmatischer Umsetzung: Theodor Fritsch's völkische Version der Gartenstadt" (Tepkisel İdeoloji ve Pragmatik Uygulama arasında Bahçe Kent Fikri: Theodor Fritsch Ulusal Bahçe Kent Versiyonu), Dortmund Beiträge zur Raumplanung 117, Blaue Reihe, IRPUD, Dortmund, s: 87.
17. Saban Ökesli, D. (2009) "Hermann Jansen's Planning Principles and his Urban Legacy in Adana", *METU JFA* 2009/2 (26: 2), s: 45-67.
18. *Siedlung* kavramı Türkçe dâhil pek çok dilde "mahalle" anlamında kullanılmaktadır ve genellikle çevrilmeden bırakılır. Kavramın tanımladığı konut alanları konusundaki detaylı tartışma için Akcan, E. 2009, Çeviride Modern Olan –Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri, Yapı Kredi Yayınları 2859, Cogito 173, İstanbul.
19. Reuther, H. a.g.e., s: 341.
20. Scheer, T., Kleihues, J. P., Kahlfeldt, P. ve Bärnreuther, A. (2000) „Stadt der Architektur, Architektur der Stadt: Berlin 1900-2000“, Neues Museum, Berlin, Germany.
21. Reuther, H. a.g.e., s:341
22. Great Britain Parliament (1866), "Parliamentary Papers", Harward University Press, HMSO, 428–429.
23. Quataert, D. (2008) "Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876–1908", çeviri N. Özok Gündoğan, A. Z. Gündoğan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
24. Müderrisoğlu, A. (2007) "Cumhuriyetin Kurulduğu Yıl Türkiye Ekonomisi", DenizKültür Yayınları: 20, Sekizinci Sanat FYT, İstanbul.
25. Erkun, V. (1998) "Atatürk Döneminde Tarım Politikası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* XIV, no: 42, 1187–1197.
26. Akverdi, N. (1935) „Adana: Cumhuriyetten Evvel ve Sonra“, Ulus Basımevi, Ankara.
27. *Belediyeler Dergisi* Yıl 7, Sayı 75, s: 26
28. Cuda, A.(1939) "Stadtaufbau in der Türkei", Die Welt des Islams, Bd. 21, s: 53.
29. Cuda, A., a.g.e., s: 55.
30. Cuda, A., a.g.e., s: 52
31. Cuda, A., a.g.e., s: 51
32. Cuda, A., a.g.e., s: 54
33. Seyhan Valiliği (1938) "Seyhan Cumhuriyetin 15 yılı içinde", Tan Matbaası, İstanbul.
34. Yeni Adana Gazetesi, 26 Nisan 1940, s: 2.
35. Yeni Adana Gazetesi, 2 Sontegrin 1944, s: 2.
36. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Aynı Tarihi, 20 Ocak 1957.
37. Başbakanlık Arşivler Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivleri, 030-0-010-000-000-190-304-15.
38. Girginer, S. (2000) "Tepebağ Höyük (Adaniia) Kizzuwatna Ülkesinin Başkenti miydi?", Artun,E., Koz,S. Tarafından hazırlanan "Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı", Yapı Kredi Yayınları 1392, İstanbul, s: 71-85.

A - 1940 tarihli Jansen Planı

B - 1973 tarihli hava fotoğrafı

C - 2006 tarihli hava fotoğrafı

Şekil 11: Adana planının uygulanan kent merkezi ile istasyon arasındaki bölümünün 2006 yılı hava fotoğrafı görüntüleri ile karşılaştırılması

ADANA İLİ KIYI ALANLARI MEKÂNSAL STRATEJİLERİ

M. Remzi SÖNMEZ

Şehir Plancısı

"Kurumsal yetkilerin bu denli parçalanmış olması, kıyı alanlarında bölgesel düzeyde bütünsel bir yaklaşımla geliştirilmesi beklenen yönetim politikası ve planlama sürecinin önünde önemli sorundur. Bu sorunun aşılmasına yönelik yeterli ve sağlıklı işleyen bir eşgüdüm mekanizması yaratılamamıştır. Bugünkü planlama sistemi, kıyıları yönelik olarak bölgesel düzeyde koruma ve gelişme stratejilerini, sektörel önceliklerini ortaya koyan ve buna ilişkin kurumsal yapılanmayı sağlayacak yasal araçlardan da yoksundur. Üst ölçek plan olarak, bölgesel ve bütünsel stratejileri içermesi beklenen çevre düzeni planları bunu sağlayamamaktadır. 1/100.000 ölçekli güncel çevre düzeni planlarında, kıyı alanlarına yönelik özgün stratejiler yer almamakta, kıyıları ilişkin öneriler, 'yasal düzenlemelere uyulması' önerisi ile sınırlı kalmaktadır."

1. Giriş

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca yaptırılan "İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Bütünleşik Planlama Projesi" kapsamında kıyı ve etkileşim alanına giren alanlarda, bölgesel düzeyde, kıyıya ilişkin sektörlerin bütünün kapsayacak biçimde bir mekânsal strateji planı ve yönetim modeli geliştirilmiştir.

Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetiminin Amaçları arasında; kıyı alanlarında uyumlu ve dengeli kullanımı teşvik etmek için tüm sektörleri kapsayan bütünsel politika ve karar alma süreci sağlamak, kıyı alanlarının, mevcut ve planlanan kullanımlarını ve bunların karşılıklı etkilerini belirlemek, kıyı yönetimi ile ilgili yönetim modeli sistemi geliştirmek ve kıyı kaynaklarını koruyucu yaklaşımları kullanmak yer almaktadır.

Proje kapsamında coğrafi, ekonomik, mekânsal ve çevresel açıdan farklı nitelikler, potansiyeller ve sorunlara sahip olan 8 kıyı bölgesi tanımlanmıştır. Projede Adana ili kıyıları 3 bölgeye ayrılmıştır. Bunlar;

2. Bölgesel Gelişme Potansiyeli, Eğilimler, Sorunlar ve Tehditler

2.1. Potansiyeller ve Eğilimler

Proje alanı, Türkiye'nin en verimli ve geniş ovalarının yer aldığı Çukurova Bölgesi'nin kıyı alanlarını kapsamaktadır. Temelde bir tarım bölgesi olan Çukurova'da son 50 yılda tarım, sanayi ve kentleşme açısından önemli gelişme ve değişimler yaşanmıştır.

Bölgede tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayilerdeki gelişmelerin yanı sıra demir-çelik ve yan sanayileri ile gübre, çimento ve gıda sanayilerindeki gelişmeler, organize sanayi bölgelerinin kuruluşu, Mersin, İskenderun, BOTAŞ, To-

ros Tarım ve Demir Çelik Limanları ile Ceyhan ve Dörtöl Petrol Terminallerinin, Mersin ve Yumurtalık Serbest Bölgelerinin kuruluşu bölgenin ekonomik dinamizmini yaratan ve arttıran unsurlardır. Çukurova Bölgesinin kıyı kesiminde, Ceyhan-Yumurtalık alt bölgesi ile İskenderun alt bölgesi başlıca gelişme odakları olarak ön plana çıkmaktadır.

Bölge, limanlar, serbest bölgeler, petrol ürünleri terminalleri, boru hatları, enerji santrali ve demir-çelik sektörü ile ulusal ve bölgesel düzeyde stratejik öneme sahip bir ekonomik çekim alanıdır. Son dönemde yapılan proje ve yatırımlarla bölgenin gelecekte petrol ürünleri, enerji ve demir-çelik sektöründe önemli bir merkez konumuna gelmesi beklenmektedir. Bakü-Tiflis-Ceyhan Terminalinin enerji yatırımlarını çekmesi ve İskenderun Körfezi'nin ulusal ve uluslararası düzeyde bir petrol ürünleri terminali olacağı beklentisi kıyı kesimindeki temel gelişme eğilimi olarak ortaya çıkmaktadır. Yumurtalık-Ceyhan alt bölgesinde Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi kurulma çalışmaları başlamıştır.

Bölgenin potansiyelleri bunlarla da sınırlı değildir. Proje alanının bir bölümünde eko-turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin gelişimine olanak tanıyacak doğal ve kültürel kaynaklar bulunmaktadır. Bunların başında; kıyı kesimindeki delta, lagün ve sulak alan sistemleri, biyolojik çeşitlilik içeren doğa koruma alanları gelmektedir. Balıkçılık için uygun alanların varlığının yanı sıra kıyıda tarımsal alanların varlığı da ayrı potansiyeller sunmaktadır.

2.2. Sorunlar ve Tehditler

Bölgede potansiyeller ve fırsatlar yanı sıra önemli sorunlar ve tehditler de gözlenmektedir. Sorunların başında proje alanı genelinde gözlenen plansızlık ve denetimsizlik sorunu gelmektedir. Koordine edilmemiş yatırımlar, kıyı ve deniz ya-

Tablo 1. Adana İli Kıyı Bölgeleri

Alt Bölge Adı	Bölge Alanı (ha)	Bölge Nüfusu (2007)	Yerleşmeler	
			Belediye	Köy-Mahalle
Karataş	34.952	13.952	Tuzla, Karataş, Bahçe	Innaplıhöyük Tabaklar, Tabur Karataş
Yumurtalık	16.010	5.567	Yumurtalık	Deveciüşağı
Ceyhan-Yumurtalık	9.317	7.841	Sarımazı, Kurtpınarı	Sugözü, Gölovası

pıları ile plansız kentleşme nedeniyle İskenderun Körfezi kıyılarındaki doğal ve kültürel kaynaklar olumsuz yönde etkilenmekte, toprak, su ve deniz kirliliği artmaktadır. Bu duruma kıyı yerleşmelerinin, ikinci konut ve sanayi yatırımları nedeniyle denetimsiz büyümesi de katkı yapmaktadır. Diğer bir sorun ise var olan potansiyele karşın turizm sektörünün gelişemeyişi ve turizm kaynaklarının ikinci konut gelişmesinden olumsuz etkilenmesidir. Balıkçılık sektöründe yaşanan sorunlar ve sektörün hızlı ekonomik gelişme karşısında varlığını sürdürememe tehdidi ile karşı karşıya kalması da bir başka sorundur. Tüm bu sorunların kaynağında ise kıyı alanlarında bölgesel düzeyde bütünsel ve yönlendirici politika ve stratejilerin yetersizliği ile planlama, uygulama, izleme ve denetim süreçlerinde kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm yetersizlikleri yatmaktadır.

Tehditler arasında en önemli olanlar ise doğal çevreye yönelik tehditlerdir. Bölgedeki hızlı ekonomik gelişmenin ve planlanan yatırımların doğal, tarihî ve beşeri çevre üzerindeki olumsuz etkiler yapmakta olduğu bilinmektedir. Ayrıca petrol ve petrol ürünlerine dayalı kıyı tesisleri ile boru hatlarının ve açık deniz tesislerinin özellikle duyarlı ekosistemlere sahip kıyı bölgelerine ve deniz ortamına olası etkileri ve ekolojik dengeye ilişkin sonuçları da önemli tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik gelişmelere bağlı olarak sanayi ve enerji yatırımlarının yoğunlaştığı alanlara göç dalgası beklentisi de bir başka tehdidi oluşturmaktadır.

Proje alanında özetle;

- Doğal ve beşeri kaynaklarının zengin oluşu güçlü yönü olarak,
- Plansız, denetimsiz gelişmeler ve koordinasyon eksiklikleri zayıf yönü olarak,
- Doğu Akdeniz’de bir çekim merkezi olması fırsat olarak,

Resim 1. Çukurova Bölgesi Mekânsal Gelişme Eğilimleri

- Ekosistem bozulması, kıyı kaynaklarının kaybı, çevresel sorunlar, kirlilik tehditler olarak tespit edilmektedir.

3. Adana Kıyı Alanlarında Mekânsal Gelişme Eğilimleri

3.1. Arazi Kullanış Durumu

İskenderun Körfezinde, kentsel bölgeler yer yer kıyıya paralel uzanmakla birlikte, genelde kıyıdan uzaktadır. Kentsel koridorun kıyıya temas bölgelerinde, çeşitli büyüklüklerde kentsel ve kırsal yerleşmeler, sanayi alanları, askeri bölgeler, turizm ve rekreasyon alanları gibi kullanımlar yer almaktadır.

Adana kıyıları, coğrafi yapı özellikleri ve doğal kaynak potansiyellerine bağlı olarak gerek yer-

leşik ve yerleşim dışı alanların dağılımı, gerekse baskın arazi kullanımları bakımından farklılaşmaktadır.

3.2. Adana İli Kıyı Alanlarında Nüfus Gelişimi

Adana ili'nde nüfusun yalnızca %1,4'ü kıyı bölgesinde, diğer bir deyişle proje sınırları içindeki 1-5 km'lik kıyı bandında bulunmaktadır. Adana ili'nde nüfus, bölge merkezi olan Adana kenti ile iç kesiminden geçen doğu-batı doğrultulu ulaşım aksları boyunca yığılma göstermektedir. Kıyı kesiminin önemli bir kısmı sulak alan niteliğindeki delta ve lagünlerden oluştuğundan bu bölgelerde yerleşik nüfus azdır.

Adana kıyılarında yerleşmelerin yaz nüfusları; yazlık konutlar, turizm tesisleri, günübirlik ve

Tablo 2. Yerleşik ve Yerleşim Dışı Alanlarda Kullanım Nitelikleri

Planlama Bölgeleri	Yerleşik Alanlar						Yerleşme Dışı Alanlar					
	Baskın Kullanım		İkincil Kullanımlar		Üçüncül Kullanımlar		Baskın Kullanım		İkincil Kullanımlar		Üçüncül Kullanımlar	
	Kullanım	%	Kullanım	%	Kullanım	%	Kullanım	%	Kullanım	%	Kullanım	%
Karataş	Kentsel Konut	0.8	Askeri Alan	0.5	Yazlık Konut	0.4	Tarım	40.3	Lagün, Taşkın, Akarsu Yatağı	27.3	Kumul-Kumsal	15.3
Yumurtalık	Kentsel Konut	0.6	Yazlık Konut	0.6	Kırsal Konut	0.4	Kumul-Kumsal	39.3	Tarım	34.8	Lagün Taşkın Akarsu Yatağı	10.4
Ceyhan-Yumurtalık	Petrol Ürünleri Tesisleri (BTC)	8.5	Enerji Santrali	1.8	Serbest Bölge	1.7	Tarım	57.9	Mera	14.1	Fundalık	12.6

Tablo 3. Alt Bölgelerin 2025 Yılı Nüfus Tahmini

Alt Bölgeler	2025 Nüfus Tahmini	Yatırım Etkisi	İkinci Konut ve Turizm Etkisi	Toplam Nüfus
Karataş	20.100	-	26.040	46.140
Yumurtalık	8.500	15.000	14.900	38.400
Yumurtalık-Ceyhan	13.000	22.500	-	35.500

rekreasyon faaliyetleri nedeniyle artış göstermektedir. Yumurtalık ve Karataş'ta yaz nüfusunda, yerleşik nüfusa oranla belirgin artışlar söz konusudur.

Proje alanındaki yerleşmelerin 2025 yılı nüfusları, geçmiş artış eğilimleri, yerleşmeler için geliştirilen projeler ve olası sanayi ve enerji yatırımlarının etkisi ile çekilebilecek ilave nüfus, bölgedeki yazlık konut ve turizm etkisi ile yer seçecek olan ek nüfus da dikkate alınarak tahmin edilmiştir.

3.3. Sanayi ve Enerji Sektörünün Mekânsal Gelişme Eğilimleri

Yumurtalık-Ceyhan Alt Bölgesi; Adana kıyılarındaki Kerkük-Yumurtalık, Bakü-Tiflis-Ceyhan, proje halindeki Trans Anadolu gibi petrol boru hatları ile planlanmakta olan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesinin, İSKEN-Sugözü Termik Enerji Santralinin, TAYSEB-Toros Yumurtalık Serbest Bölgesinin ve Toros Gübre Fabrikasının yer aldığı bölgedir. Yumurtalık Serbest Bölgesi bölgede sanayi üretiminin pazarlama, depolama ve dağıtım merkezidir.

BTC Ceyhan Terminali, ulusal ve uluslararası enerji yatırımlarını bölgeye çekmekte, petrol rafinerisi, petro-kimya tesisleri, petrol boru hatları, iskele deniz terminali ve tersane yatırımlarının bölgede yer seçme eğilimi artmaktadır. Bölgede mevcut ve olası yatırımlara bağlı olarak deniz trafiğinin artması beklenmektedir. Yumurtalık-Ceyhan Alt Bölgesi, sanayi ve enerji yatırımlarının gelişimini kısıtlayan eşikler açısından kritik bir bölgedir. Bölgenin afetler açısından taşıdığı tehlikeler, doğal kaynaklara dayalı eşikler, kirlilik yükleri ve kaza riskleri bu bölgede sanayi ve enerji yatırımlarının, çevresel etkileri açısından önemle değerlendirilmesini gerektirmektedir.

3.4. Turizm Potansiyeli ve Gelişme Eğilimleri

Adana İli'nin kıyı bölgesi, iklim özellikleri ve doğal kumsallarıyla deniz ve kıyı turizmi açısından; deltalar ve lagün gölleri ile orman alanları ise, barındırdıkları yaban hayatı, habitat çeşitliliği ve peyzaj değerleriyle, eko-turizm ve doğa turizmi açısından zengin bir potansiyel taşımaktadır. Ayrıca piknik, doğa yürüyüşü, olta balıkçılığı, kuş gözleme, foto-safari gibi günübirlik rekreasyon faaliyetlerine yönelik potansiyelinde oldukça zengindir. Ancak bölgenin ülke içindeki konumu ve ulaşım olanakları bakımından Ege ve Batı Akdeniz bölgelerine göre daha dezavantajlı durumda olması, bölgede turizm altyapısının ve turizm yatırımlarının az gelişmesine neden olmuştur. Bunun dışında proje alanında gözlenen çevre sorunları ve diğer sektörel gelişmeler de turizm gelişimine olumsuz etkiler yapmaktadır.

Yumurtalık-Ceyhan Alt Bölgesi'nde, enerji, petrol ürünleri ve sanayi yatırımları nedeniyle turizm gelişme potansiyeli sınırlı kalmaktadır. Adana kıyılarında turizm gelişme potansiyeline sahip alt bölgeler olarak; Karataş, Yumurtalık belirlenmiştir.

3.5. Balıkçılık Sektörü Gelişme Eğilimleri

Doğu Akdeniz'de bilinen 350 balık türünün birçoğu İskenderun Körfezi'nde yaşamaktadır. Ceyhan Nehri'nin denize döküldüğü bölge ne-

Resim 2. Turizm Potansiyeli

Resim 3. Koruma Alanları

hirden gelen besleyici tuzlar nedeniyle balıkçılık açısından önemlidir.

Deniz canlılarının varlığı balıkçılığın Karataş ve Yumurtalık yerleşmelerinde balıkçılığın gelişmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, İskenderun kıyı alanlarında kentleşme ve sanayileşmenin yanı sıra petrol taşımacılığına dayalı deniz ulaşımının artması ve deniz kirliliği gibi nedenler sorunlara neden olmaktadır.

İskenderun Körfezi'nde su ürünleri ile ilgili faaliyetler, kıyı balıkçılığı, dalyan balıkçılığı ve kültür balıkçılığını kapsamaktadır. Lagünlerde yapılan dalyan balıkçılığında ekolojik değişime ve işletmecilik sorunlarına dayalı sorunlar, kıyı ve trol balıkçılığında sürdürülebilir kaynak kullanımının sağlanamayışı ve kültür balıkçılığının ise yeterince gelişmemiş olması, su ürünleri ve balıkçılık sektörünün temel sorunları olarak tespit edilmiştir.

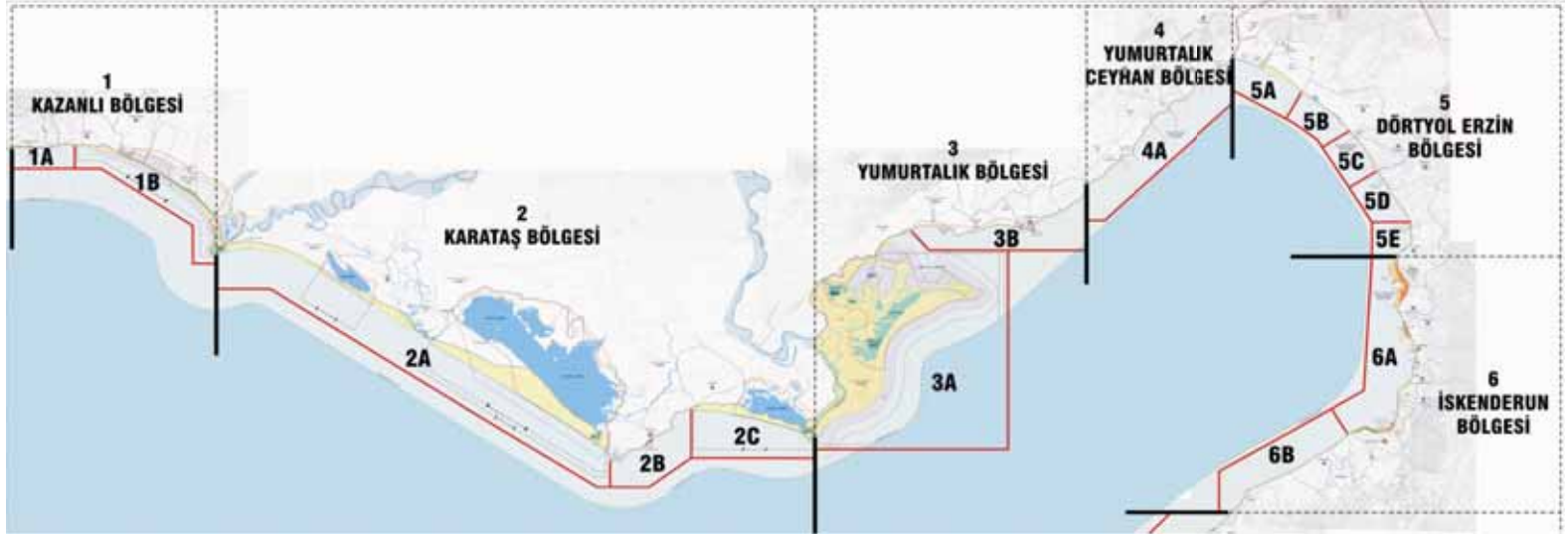
3.6. Koruma Alanlarına İlişkin Stratejiler

Proje alanında Berdan, Seyhan ve Ceyhan Nehirlerinin oluşturduğu geniş deltalar, lagün gölleri ve kumul sistemleri, denizel ve karasal biyoçeşitlilik açısından çok önemli olup zengin bir ekolojik sistem oluşturmaktadır. Bu ekolojik sistem Kazanlı'dan Yumurtalık'a kadar devam etmektedir. Karataş yerleşmesi de bu sistemin içinde kalmaktadır. Biyoçeşitlilik açısından zengin olan deniz kaplumbağaları üreme alanı ve kuşların yaşam ortamı olan bu alanların önemli bir bölümü sulak alan, yaban hayatı koruma alanı, tabiatı koruma alanı, doğal sit alanı gibi çeşitli statülerde koruma altına alınmıştır. Adana kıyılarında, Akyatan, Arsuz Yaban Hayatı Koruma

Alanları, Yumurtalık lagünü Tabiatı Koruma Alanı ile Tuzla, Ağyatan, Akyatan ve Yumurtalık Lagünlerini kapsayan sulak alanlar yer almaktadır. Deniz Kaplumbağaları İzleme-Değerlendirme Komisyonu tarafından yapılan çalışmalar ile bugüne kadar Akdeniz kıyılarında, deniz kaplumbağalarının önemli yuvalama alanı olarak belirlenen 20 alandan Akyatan ve Yumurtalık kumsalları Adana ili kıyılarında yer almaktadır.

Karataş ve Yumurtalık Planlama Bölgeleri "Çukurova Deltası Biyosfer Rezervi"nin olarak tanımlanan ekosistemin içinde yer almaktadır. 110 km kıyı uzunluğu ve yaklaşık 100.000 hektar büyüklüğünde bir bölgeyi kapsayan Çukurova Deltası "Biyosfer Rezervi" olarak özel bir statü kazanmış değildir. Ancak Çukurova Üniversitesi'nce 2004 yılında, Çukurova Deltası Biyosfer Rezervi'nin Yönetim Planı yapılmış olup, bölgenin doğal ve ekolojik kaynaklarına dayalı koruma ve gelişme önlemleri yönetim planında ortaya konulmuştur. Bu bölgenin Biyosfer Rezervi statüsü kazanması önerilmektedir.

Karataş-Yumurtalık Kültür, Turizm Koruma Gelişme Bölgelerinin planlanmasında ekolojik yapıyı ve doğal kaynakları koruyacak taşıma kapasitelerine uygun, yerel kalkınmaya katkı verecek, sorumlu turizm gelişmesi olan eko-turizm yaklaşımının esas alınması, proje alanında farklı statülerde koruma alanları yer aldığından, bu alanlarda ilgili kurumların yasal gereklilikler doğrultusunda yapacakları arazi kullanım planları, yönetim planları ve projelerin, bu proje kapsamında önerilen yönetim modeli ve yapılanması çerçevesinde eşgüdümü olarak yürütülmesi önerilmektedir.

Adana İli Kıyı Alanları Mekânsal Gelişme Stratejileri

4. Adana İli Kıyı Alanları Mekânsal Gelişme Stratejileri

Karataş, Yumurtalık ve Ceyhan bölgelerine ilişkin planlama stratejileri verilmektedir.

4.1. Karataş Bölgesi Planlama Stratejileri

2A / 2C - Planlama Stratejileri

1. Kıyı ve Deniz Yapıları Stratejileri

- 1.1.** Ramsar statülü alanlar dışında rekreatif amaçlı iskele ve kıyı düzenlemesi yapılabilir.
- 1.2.** Liman, iskele, deniz içi boru hattı, şamandıra, gemi inşa, bakım ve onarım tesisleri, balıkçı barınağı, yat limanı ve kıyı düzenlemesi amaçlı dolgu yapılamaz.

2. Deniz Kaplumbağaları Üreme Alanlarının Korunması

- 2.1.** Kumsala araç girişinin önlenmesi, avlanma, turizm faaliyetleri ve ışık kirliliği ile diğer olumsuz etkilerinden korunması amacı ile Çevre ve Orman Bakanlığının koordinasyonunda yerel yönetimler ve ilgili kuruluşların işbirliği ile "Yönetim Planı" yapılacak ve uygulamada bu planlar esas alınacaktır.
- 2.2.** Deniz kaplumbağaları üreme alanlarının korunması amacıyla 2.1. maddesinde belirtilen "Yönetim Planı"nda gerekli önlemler alınacaktır.

3. Önemli Kuş Alanlarının Korunması

- 3.1.** Tarımsal ilaç ve gübre kullanımı ile kara avcılığının denetlenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Yerel İdarelerin ortak koordinasyonunda uygulama ve denetlemeye yönelik bir "Eylem Planı" hazırlanacak ve uygulama bu plan doğrultusunda gerçekleştirilecektir.

4. Eko-turizmin Geliştirilmesi

- 4.1.** Kıyı ve deniz alanlarının korunmasını sağlamak amacıyla bu alanlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca yapılacak planlarda eko-turizmin gelişmesi için gerekli politika ve stratejilerin oluşturulması zorunludur. Ayrıca, yatak kapasitesi ve faaliyetler kıyının taşıma kapasitesini aşmayacak şekilde planlanacaktır. Bu alanlardan ikinci konut gelişmesi önlenecektir.
- 4.2.** Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca bu alanlarda organik tarım uygulamalarının teşvik edilmesi için strateji ve politikalar geliştirilecektir.

5. Dalyan Balıkçılığının Sağıklaştırılması

- 5.1.** Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca dalyan balıkçılığında işletme koşullarının iyileştirilmesi ve izlenmesi ile uygun alanlarda yavru balık üretiminin geliştirilmesi sağlanacaktır.

6. Su ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesi

- 6.1.** Seyhan ve Ceyhan Nehirleri ile denize ulaşan kara kökenli kirliliğin önlenmesi, akarsular ve drenaj kanalları ile denize ulaşan tarımsal ilaç ve gübre kaynaklı kirlilik yüzünün azaltılması için Çevre ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşların katılımı ile "Su ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik Yönetim Planı" hazırlanacak ve uygulaması yapılacaktır.
- 6.2.** Yeraltı su kalitesinin korunması ve tuzlanmanın önlenmesi için kıyılarda ve sahil şeridinde ilgili idarelerce yeni kuyu açılmamasına yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.

7. Çukurova Deltası "Biyosfer Rezerv Alanı" Ekosisteminin Korunması

- 7.1.** Çukurova Deltasının "Biyosfer Rezerv Alanı" statüsü kazanması ve "Çukurova Deltası Biyosfer Rezerv Alanı Yönetim Planı"nın bütünsel yaklaşımla yapılması ve izlenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığınca gerekli tedbirler alınacaktır.

2B - Planlama Stratejileri

1. Kıyı ve Deniz Yapıları Stratejileri

- 1.1.** Balıkçı barınağı, yat limanı, rekreatif iskele ve kıyı düzenlemesi amaçlı dolgu yapılabilir.
- 1.2.** Liman, iskele, deniz içi boru hattı, şamandıra, gemi inşa, bakım ve onarım tesisleri yapılamaz.

2. Balıkçılığın Desteklenmesi ve Modernizasyonu

- 1.1.** Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca balıkçılığın desteklenmesi ve balıkçılık altyapısının geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve Karataş balıkçı barınağının modernize edilmesi ve donanımının geliştirilmesi sağlanacaktır.

3. Turizmin Geliştirilmesi

- 1.1. İlgili idarelerce yapılacak planlarda deniz ve kıyı turizminin geliştirilmesi amacı ile Karataş yerleşmesinin sahil şeridinin günübirlik turizm, arka kesimin konaklama kullanımlarına ayrılması sağlanacaktır.
- 1.2. İkinci konut yerleşimlerinin turizm amaçlı kullanımının özendirilmesi sağlanacaktır.

4. Kıyı ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesi ve Altyapının Geliştirilmesi

- 1.1. İlgili idarelerce Karataş Yerleşmesinin ve ikinci konut yerleşmelerinin atık su arıtma ve katı atık tesislerinin yapılması sağlanacaktır.
- 1.2. Yeraltı su kalitesinin korunması ve tuzlanmanın önlenmesi için kıyılarda ve sahil şeridinde ilgili idarelerce yeni kuyu açılmaması için gerekli tedbirlerin alınması zorunludur.

4.2. Yumurtalık Bölgesi Planlama Stratejileri

3A - PLANLAMA STRATEJİLERİ

1. Kıyı ve Deniz Yapıları Stratejileri

- 1.1. Liman, iskele, deniz içi boru hattı, şamandıra, gemi inşaa, bakım ve onarım tesisleri, barınak, yat limanı, rekreatif amaçlı iskele ve kıyı düzenlemesi amaçlı dolgu yapılamaz.

2. Deniz Kaplumbağaları Üreme Alanlarının Korunması

- 2.1. Kumsala araç girişinin önlenmesi, avlanmanın denetlenmesi, deniz kaplumbağalarının turizm faaliyetleri ve ışık kirliliği ile diğer olumsuz etkilerden korunması amacı ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nın koordinasyonunda yerel yönetimler ve ilgili kuruluşların işbirliği ile "Yönetim Planı" yapılacaktır ve uygulamada bu planlar esas alınacaktır.
- 2.2. Deniz kaplumbağaları üreme alanlarının korunması amacıyla, 2.1. maddesinde belirtilen gerekli önlemler alınacaktır.

3. Önemli Kuş Alanlarının Korunması

- 3.1. Tarımsal ilaç ve gübre kullanımı ile kara avcılığının denetlenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Yerel İdarelerin ortak koordinasyonunda uygulama ve denetlemeye yönelik bir "Eylem Planı" hazırlanacak ve uygulama bu plan doğrultusunda gerçekleştirilecektir.

4. Dalyan Balıkçılığının Sağıklaştırılması

- 4.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca dalyan balıkçılığında işletme koşullarının iyileştirilmesi ve izlenmesi ile uygun alanlarda yavru balık üretiminin geliştirilmesi sağlanacaktır.

5. Su ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesi

- 5.1. Ceyhan Nehri ile denize ulaşan kara kökenli kirlilik yükünün önlenmesi ve akarsular ve drenaj kanalları ile denize ulaşan tarımsal ilaç ve gübre kaynaklı kirlilik yükünün azaltılması için Çevre ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşların katılımı ile "Su ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik Yönetim Planı" hazırlanacak ve uygulaması yapılacaktır.
- 5.2. Yeraltı su kalitesinin korunması ve tuzlanmanın önlenmesi için kıyılarda ve sahil şeridinde ilgili idarelerce yeni kuyu açılmamasına yönelik gerekli tedbirler alınacaktır.

6. Yumurtalık Lagünü Sulak Alan Yönetim Planının Uygulanması ve İzlenmesi

- 6.1. İlgili mevzuat kapsamında Çevre ve Orman Bakanlığınca uluslararası ve konuyla ilgili kurumların katılımıyla "Yumurtalık Lagünü Sulak Alan Yönetim Planı" hazırlanacaktır. Yapılacak uygulamalar bu plana uygun olarak yürütülecek, izleme ve değerlendirmesi Çevre ve Orman Bakanlığınca takip edilecek ve kurumlara bu konuda 6 ayda 1 bilgilendirme raporu sunulacaktır.

7. Çukurova Deltası "Biyosfer Rezerv Alanı" Ekosisteminin Korunması

- 7.1. Çukurova Deltasının "Biyosfer Rezerv Alanı" statüsü kazanması sağlanacaktır.
- 7.2. "Çukurova Deltası Biyosfer Rezerv Alanı Yönetim Planı"nın bütünsel yaklaşımla yapılması ve izlenmesi için Çevre ve Orman Bakanlığınca gerekli önlemler alınacaktır.

3B - Planlama Stratejileri

1. Kıyı ve Deniz Yapıları Stratejileri

- 1.1. Balıkçı barınağı, yat limanı, rekreatif iskele ve kıyı düzenlemesi yapılabilir.
- 1.2. Liman, iskele, deniz içi boru hattı, şamandıra, gemi inşaa bakım ve onarım tesisleri ve dolgu yapılamaz.

2. Balıkçılığın Geliştirilmesi

- 1.1. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca balıkçılığın desteklenmesi ve balıkçılık altyapısının geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacak ve Yumurtalık balıkçı barınağının modernize edilmesi sağlanacaktır.

3. Turizmin Geliştirilmesi

- 1.1. İlgili idarece yapılacak planlarda; deniz ve kıyı turizminin geliştirilmesi için sahil şeridinin günübirlik turizm, arka kesimin konaklama kullanımlarına ayrılması sağlanacaktır.
- 1.2. İkinci konut yerleşimlerinin turizm amaçlı kullanımının özendirilmesi sağlanacaktır.

4. Kıyı ve Deniz Kirliliğinin Önlenmesi ve Altyapının Geliştirilmesi

- 1.1. İlgili idarece Yumurtalık yerleşmesinin ve ikinci konut yerleşmelerinin atık su arıtma ve katı atık tesislerinin yapılması, yeraltı su kalitesinin korunması ve tuzlanmanın önlenmesi için kıyılarda yeni kuyu açılmaması için gerekli tedbirlerin alınması zorunludur.

4.3. Yumurtalık-Ceyhan Bölgesi Planlama Stratejileri

1. Kıyı ve Deniz Yapıları Stratejileri

- 1.1.** Liman, iskele, deniz içi boru hattı, şamandıra, gemi inşa bakım ve onarım tesisleri gibi deniz yapılarına yönelik dolgu yapılabilir.
- 1.2.** Gelişmekte olan deniz araçlarına hizmet vermek amacıyla, mevcut iskelelerde kapasite artırımı ve büyük gemilerin yanaşmasına yönelik iskele ve şamandıra gibi tesisler yapılabilir.
- 1.3.** Boru hattı ve şamandıra tesislerinin yapılması halinde bu tesislerin bölgedeki deniz trafiğine olumsuz etkisini azaltmak amacıyla talep olması halinde plan ve projelerin ilgili kurumlara, ortak kullanımı sağlayacak şekilde teklif edilmesi gerekmektedir.

2. Risklere ve Kazalara Karşı Ortak Yönetim ve Denetim Mekanizmasının Kurulması

- 2.1.** Alt bölgedeki liman, iskele, deniz içi boru hattı ve deniz terminallerinde atıkların kontrolü, kazalara müdahale edilmesi/önlenmesi, seyir güvenliğinin sağlanması amacıyla Denizcilik Müsteşarlığı, yerel yönetimler, yatırımcılar, işletmeler ve ilgili kuruluşlarca ortak bir yönetim/denetim mekanizmasının oluşturulması ve yönetilmesi sağlanacaktır.
- 2.2.** Yatırımların yer seçiminde birbiri ile uyumlu tesislerin bir arada planlanması, doğal ve teknolojik risklere karşı ve çevre kirliliğinin önlenmesi amacı ile yeşil bant, çekme mesafesi vb. önlemlerin yasal düzenlemeler ile teknik norm ve standartlara uygun olarak planlanması sağlanacaktır.

5. Mekânsal Stratejilerin Uygulanmasına Yönelik Yönetim Modeli

Yönetim modelinin oluşturulmasında; kıyı alanlarına ilişkin mevcut kurumsal ve yasal yapıyı ve kurumların yetkilerine müdahale etmeyen, ancak merkezi ve yerel düzeyde, yatay ve dikey eşgüdümü temel alan bir yaklaşım benimsenmiştir. Önerilen Yönetim Yapısı, kurumların yetki ve sorumluluklarını yerine getirirken eşgüdüm içinde hareket etmelerini, yerel ve merkezi kurumlar arasındaki yetki dağılımı dengesinin gözetilmesini, karar ve uygulamalarla ilgili izleme, denetim ve katılım mekanizmalarının oluşturulmasını, sektörler arası uyum sağlamaya yönelik çabaların artırılmasını amaçlamaktadır.

Proje Kapsamında Mekânsal Stratejilerin uygulanması ve izlenmesi için “Yerel Organizasyon Modeli” en uygun yaklaşım olarak benimsenmiştir. Bu kapsamda illerde kıyı konseyi ve plan uygulama birimleri kurulmalıdır.

Kıyı Konseyi tüm paydaş grupların temsilcilerinin katılımı ile oluşan yerel düzeydeki örgütlenmeyi ifade eder. Yerel kamu kurum ve kuruluşları, merkezi kurumların yerel örgütleri, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşması önerilen konsey, Belediye Başkanı ile Vali’nin eş başkanlığında yönetilir.

Konsey, Kıyı Alanları Mekânsal Strateji Planının uygulanmasını sağlamaya dönük kararların alınmasından sorumludur. Bu süreçte; farklı kurumlar ve sektörler arasındaki uyumun sağlanması, anlaşmazlıkların giderilmesi ve projenin yerelde sahiplenilmesinin sağlanması konseyin öncelikli görevleridir.

Plan Uygulama Birimi ise, kıyı konseyi çalışmalarının yürütülmesinde ve alınan kararların uygulanmasında yardımcı olacak daimi birimi ifade eder. Uygulama Birimi ve Sekreteryası, Belediye ya da İl Özel İdare bünyesinde kurulur. Görevi, Kıyı Alanları Mekânsal Strateji Planının uygu-

lamalarını kolaylaştırmak, izlemek ve gerekli girişimleri yapmak, ayrıca Konseyin ve İcra Komitesinin çalışmaları için gerekli desteği sağlamak ve bu birimlerin verdiği görevleri yerine getirmek olan Planlama Birimi, bünyesinde ilgili uzmanların yer alması sağlanır.

6. Sonuç ve Değerlendirmeler

İskenderun Körfezi Kıyı Alanları Projesi, kıyıları ilgili bölgesel düzeyde yapılacak çalışmalara yol göstermek amaçlarına yönelik olarak kurgulanmış bir projedir. Proje kapsamında kıyı alanlarının mevcut profili çıkarılmış, varolan potansiyeller ve fırsatlarla birlikte sorunlar ve kısıtlar ortaya konulmuştur. Alana ilişkin güncel bilgilerden hareketle alt bölgeler özelinde mekânsal gelişme ve planlama stratejileri tarif edilmiş, stratejilerin hayata geçirilmesini sağlayacak ve kolaylaştıracak bir Yönetim Modeli geliştirilmiştir.

Kıyı alanlarında yer seçimi, arazi tahsis, planlama, uygulama, denetleme gibi faaliyetler yasalarla yetkilendirilen çok sayıda merkezi ve yerel kurum ve kuruluşça yerine getirilmektedir. Belediyelerin kıyı alanlarındaki imar planları, yerel ihtiyaçlar ve yatırım talepleri doğrultusunda plan değişikliğine konu olmakta, Belediye sınırları dışındaki talepler ise İl Özel İdarelerince onaylanan mevzi imar planları ile karşılanmaktadır. Kıyı ve deniz yapılarına ilişkin planlar ise Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nca onaylanmaktadır. Turizm merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişme bölgelerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, sit alanlarında Koruma Kurulları’nın, enerji ihtisas ve organize sanayi bölgelerinde Sanayi Bakanlığı’nın, özelleştirme kapsamına alınmış limanlarda Özelleştirme İdaresi’nin planlama yetkileri bulunmaktadır. Millî parklar, yaban hayatı koruma alanları, deniz kaplumbağaları üreme alanları, sulak alanlarda Çevre ve Orman Bakanlığı’nın, balıkçılık ve su ürünleri, denizcilik ve deniz ulaştırması, enerji üretimi, askeri güvenlik bölgelerinde ilgili bakanlık ve kurumların yer seçimi, arazi tahsis, planlama,

yönetim planı, inşaat izni, işletme gibi konularda yetkileri bulunmaktadır.

Kurumsal yetkilerin bu denli parçalanmış olması, kıyı alanlarında bölgesel düzeyde bütünsel bir yaklaşımla geliştirilmesi beklenen yönetim politikası ve planlama sürecinin önünde önemli sorundur. Bu sorunun aşılmasına yönelik yeterli ve sağlıklı işleyen bir eşgüdüm mekanizması yaratılamamıştır. Bugünkü planlama sistemi, kıyıları yönelik olarak bölgesel düzeyde koruma ve gelişme stratejilerini, sektörel önceliklerini ortaya koyan ve buna ilişkin kurumsal yapılanmayı sağlayacak yasal araçlardan da yoksundur. Üst ölçek plan olarak, bölgesel ve bütünsel stratejileri içermesi beklenen çevre düzeni planları bunu sağlayamamaktadır. 1/100.000 ölçekli güncel çevre düzeni planlarında, kıyı alanlarına yönelik özgün stratejiler yer almamakta, kıyıları ilişkin öneriler, “yasal düzenlemelere uyulması” önerisi ile sınırlı kalmaktadır.

Proje kıyı alanlarına odaklı olarak, bölgesel düzeyde, kara ve deniz alanlarına yönelik sektörel eğilimler, öngörüler ve hedeflere dayalı mekânsal stratejilerin bütünsel bir yaklaşımla geliştirildiği bir belgedir. Bu yönü ile, çevre düzeni planları da dâhil, kıyı alanlarına ilişkin tüm planlama ve uygulamalara girdi sağlayan, yol gösterici bir strateji belgesi olarak tasarlanmıştır.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, proje sonuçlarına dayalı olarak, yetkisi kapsamındaki kıyı ve deniz yönüne ilişkin strateji planını 9 Mart 2009’da onaylamıştır. Onaylanan plan, öncelikle Bakanlığın uygulamalarında temel alacağı bir strateji belgesi olmasının yanı sıra, kıyı alanlarında yetkili kurum ve kuruluşlar, yerel yönetimler ve yatırımcıların, planlama, projelendirme ve uygulamaları için bir planlama girdisi ve yönlendirici bir strateji belgesi olarak görülmelidir. Plan da önerilen stratejilerin yaşama geçirilebilmesi, bölgede daha sonra yapılacak planlama çalışmalarının ve ilgili kurumların gelecekteki çalışmalarının projede tanımlanan karar ve stratejileri dikkate alması ile mümkün olabilecektir. ■

SANAYİSİZLEŞME SÜRECİNDE ADANA VE BİR GELECEK STRATEJİSİ ARAYIŞI

Serhat BAŞDOĞAN

Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Araştırma Görevlisi

“Adana kentinin potansiyellerine bakıldığında tarıma dayalı bir ekonomi, genç nüfus, mevcut üniversitenin güçlü konumu, sağlık sektörünün gelişmişliği, özellikle son yıllarda Suriye ve Irak ile gelişen ticaret, önemli bağlantı ve enerji yolları üzerinde konumlanan Adana için Türkiye’nin güneyinde önemli bir merkez olma şansını doğurmaktadır. Ancak kalkınma planlarında pilot bölge seçilen Adana ve Mersin bölgesi için alternatif stratejik bir rol modeli oluşturulmamış olması ve kentsel mekâna yönelik önerileri yetersizliği ise üzerinde çalışılması gereken bir diğer önemli sorundur.”

Günümüz kentleri ile ilgili bildiğimiz tek doğru bilgi değişimdir ve günümüz dünyası sürekli bir değişim içerisindedir. Sosyo ekonomik anlamda ise bu değişime ayak uydurabilen kentlerin başarılı olduğu varsayılmaktadır.

Sanayisizleşme süreci, birçok erken sanayileşmiş Avrupa kentinin 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üzerinde düşündüğü önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayisizleşme süreci sonrası küresel dünyada bazı kentlerin, geniş bir yelpazede projelerin ve yatırımların stratejik merkezi haline getirildiği görülmektedir. Bu anlamda kentlere alternatif senaryolar ve roller üretilmekte, bina ölçeğinde ya da makro ölçek-te planlama stratejileri geliştirilmektedir.

Sanayisizleşme süreci ile birlikte son on yılda Adana’da tekstil sektörünün zayıflaması işsizlik oranının artarak, gözle görülür bir şekilde olmasa da, kentin fiziksel yapısının bozulmasına, eğitim düzeyi yüksek, orta ve üst gelir grubu nüfusun kaybına, ekonomik aktivitelerin zayıflamasına neden olmuştur. Kent merkezine yakın eski fabrika binalarının yerlerinde otel, alışveriş merkezi ya da toplu konut yatırımlarının oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu yatırımların doğal ve olumlu bir süreç olmasına rağmen üst ölçek-te stratejik bir plan dahilinde gerçekleşmiyor olması endişe vericidir. Adana kentinin bu anlamda bir gelecek stratejisinin olmaması, sorunun ciddiyetini anlamamız açısından benzer sorunları yaşayan kentleri incelememizi ve çıkarımlarda bulunmamızı gerekli kılmaktadır.

Küreselleşen Dünya’da Kentler Arası Yeni Coğrafi İlişkiler ve Ekonomiler

Kentsel gelişim hiç şüphesiz dünya ekonomisinden etkilenmektedir. Ancak bu durum kolaylıkla görülebilir bir etkileşim değildir ve sadece kentlere yerel yönetim kriterleri ile değil, daha geniş bir perspektifle sınırların ötesinde bakmayı gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, küresel güçler yerel yönetimler aracılığıyla kente etki ederler. Sonuç olarak şehirler yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası güçler tarafından biçimlendirilirler.

Üretimin yeni endüstrileşen ülkelere desantralizasyonu dünya ekonomisi açısından önemli bir süreçtir. Bu konuda çok uluslu şirketlerin ve or-

taklıkların önemli payları vardır. Bu şirketler kendi ülkelerinin ekonomilerine bağımlı değillerdir. Çok uluslu şirketlerin yeni gelişen ülkelerde yatırım yapmasının başlıca nedeni ucuz işçi ve organize olamamış işgücü imkânının olmasıdır. Üretim teknolojisindeki gelişmeler çok uluslu şirketlere yeteneksiz ve ucuz işçi çalıştırmayı mümkün kılmıştır. Ayrıca üretim teknolojisindeki diğer bir gelişme ise üretimin dağıtılabilmesidir. Tabii ki bu imkânlar iletişim teknolojisindeki gelişmelerle günümüzde önemli bir biçimde kolaylaşmıştır.

Küreselleşen dünyada kentlerin yeni ekonomik rolleri, çok farklı bakış açıları ile yönlendirilebiliyor olmasına rağmen, mimari, teknik ve kentsel dönüşümler kentlerin yeni ekonomilere dahil olabilmemesinin temel şartlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Kentler arası yeni coğrafyaların oluşumu kentlere yeni küresel ekonomilerin ve kültür alanlarının alt yapılarının oluşma imkânlarını sağlamaktadır.

Turistlerin ve belirli meslek gruplarının sayısal değişimlerinin, kentler arası coğrafi ilişkilerini anlamamız açısından son derece belirgin ve kolaylıkla fark edilebilir bir durum olduğu düşünülebilir, ancak uzmanlaşmış finansal ilişkiler ve çeşitli ticaret ağları kolaylıkla gözlenemeyen ilişkiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada uzmanlaşmış kentleri gözlem yaparak anlamak güçleşmekte ve bu tür ilişkiler çoğu zaman çok yönlü ve boyutlu olabilmektedir. Bu tür ilişkiler kimi zaman yalnızca belirli kentler arasındaki ilişkiler olarak da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin altın ve para piyasaları konusunda New York, Londra, Tokyo gibi kentler öne çıkarken, kültür, sanat, moda ve çeşitli yaratıcı ekonomiler açısından Amsterdam, Paris, Milano, Barselona gibi kentlerin de varlığı belirgin şekilde gözlenmektedir.

Bu tip uzmanlaşma şekilleri kentler açısından çok eskilerden beri varolmuş durumlarıdır. 1980’lerden sonra ise bu durum değişerek, kentlerin karmaşık organizasyonel ve finansal yapıları olarak karşımıza çıkmıştır. Koordinasyon, yönetim ve hizmet kavramları uzmanlaşmış, yeni ve büyük ekonomileri ortaya çıkararak, kentleri son derece stratejik mekânlar haline getirmiştir. Bu süreç, günümüz dijital çağında her şeyin kitlesel olarak yayıldığı ve bir o ka-

dar da kaynakların belirli bölgelerde toplandığı noktasal sermaye ve nüfus yoğunlukları ortaya çıkarmıştır.

Örneğin nüfusu 10 milyonun altında olan Londra'nın, gereksinimlerini karşılayabilmek için kendi yüzölçümünden 125 kez büyük bir alandan yararlandığı, ayrıca megakentlerin dünyanın yüzölçümünün % 2'sini kaplamalarına rağmen kaynakların % 75'ini kullandıkları tahmin edilmektedir.

Bu durum ilk bakışta kentli yaşam açısından olumlu olarak görülmesine karşın, küresel anlamda bölgesel eşitsizliklerin ve kentler arasında rekabetin üst düzeyde yaşanmasına neden olmaktadır. Günümüzde onlarca 1 milyon nüfusun üzerinde kent sayabiliriz, ancak bu kentlerin yaklaşık 40 tanesi gerçekten küresel ekonomiye ve kentler arası yeni coğrafi ilişkilere dahil olabildiği bilinmektedir.

Kentleri sanayileşmiş ve sanayileşmemiş kentler olarak iki grupta toplamak elbette ki doğru olmayacaktır. Her kentin farklı gelişme süreçleri, farklı coğrafi koşulları, sosyo-ekonomik yapıları ve kültürleri bulunmaktadır. Buna ek olarak kentlerin gelişme süreçleri lineer bir gelişim süreci olarak da algılanmamalıdır. Bu anlamda kentleri sınıflandırmak da doğru olmayacaktır. Gelişmekte olan ülke kentleri, sanayisizleşme sürecindeki kentler, sanayileşen kentler, küresel kentler, sosyalist ülke kentleri gibi sınıflandırmalar kabul edilebilir sınıflandırmalar olmalarına rağmen yanlış anlaşılmalara da neden olabilmektedir. Ancak şu bir gerçek ki, gerçek anlamda küresel ekonomiye dahil olabilen kentlerin sayısı son derece azdır.

Sonuç olarak birçok kent bu rekabet ortamına girememekte ve alternatif senaryolar üzerinden sürdürülebilir gelişme planları üretmektedir. Özellikle AB ülkelerine baktığımızda finans ve hizmet sektörlerinin başkentleri olabilen şehirler uluslararası sermayeyi rahatlıkla ekonomilerine dahil edebilmekte iken, ikincil kentler bu tip küresel kentler ile rekabet edememektedir. Örneğin; Milano – Genova, Paris – Bordo, Londra – Manchester, Madrid – Valencia gibi örnekler finans ve hizmet sektörü kentleri ve onların ardılları açısından değerlendirilmesi gereken şehirlerdir. Bu anlamda Adana'nın ulusal ve uluslararası stratejik konumu doğru tespit edilmeli ve geleceğe yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda sürdürülebilir bir stratejik canlanma projesi üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Bu yazıda uluslararası finans ve hizmet sektörlerinden yeterli düzeyde yatırım sağlanamayan ve sanayisizleşme sonucunda köhneleşmeye başlamış bölgeleri ile sorunlu bir kent hali alan Bordo kenti incelenmiştir. Bu kentin incelenme nedeni Adana'ya benzer tarıma dayalı bir sanayiye sahip olması ve kentin nehir ile ikiye bölünmüş olması başlıca kriterler olmuştur.

Bordo Kenti Garonna Nehri

Nehrin iki yakasını kaynaştırmak, Bordo Örneği

Bordo şehrinde gerçekleştirilen projenin temel niteliği Garonna nehrinin iki yakasını kaynaştırma girişimi olmasıdır. Bu proje, kıyı alanının düzenlenmesinin ve kentsel gelişimin başlıca çıkış noktasıdır.

Nehir kıyısı projenin temel senaryosunu oluşturmakta, kent kimliği ve ekonomik büyüme stratejileri açısından bölgenin yeniden düzenlenmesini içermektedir. Ekonomik gelişme beklentisi bu projede Bordo şehri için son derece önemli olan şarap endüstrisi etrafında şekillenmiştir. Bu anlamda, nehir kıyısı şarap tüketimine yönelik vergi indirimleri, turizm altyapı desteği, kültürel ve yaratıcı aktiviteler ve festival organizasyonları ile farklı grupların bir araya gelmesini sağlayacak girişimler ile canlandırılmıştır.

Nehir kıyısı yeni yaya, araç, bisiklet ve toplu ulaşım bağlantılarının yeniden düzenlenmesi ile kentin hedeflenen beklentilerinin stratejik merkezine oturtulmuştur. Öncelikle, bu alandan geçen tramvay hattının uzunluğu artırılarak, kent merkezi dışından da insanların bu bölgeye gelmesi sağlanmış, böylelikle kent merkezi dışındaki kutuplaşmış bölge halklarının toplu taşıma ile bu bölgede kaynaştırılması sağlanarak alanın işlevselliği artırılmıştır. Projenin stratejik üst ölçek kararları temel olarak üç başlık altında; okullar, gençlik merkezleri ve öğrenci hostellerinin desteklenmesi ile "sosyal ve kültürel kalkınma"; nehir kıyısının yeniden yapılandırılması, bina cephelelerinin onarılması ve iyileştirilmesi, kıyıdaki iskelelerin, peyzajın ve kent aydınlatmalarının yenilenmesi ile "kentsel yenileme"; fuar organizasyonları, festivaller ve yerel kimlik unsurları taşıyan etkinlikler ile "ekonomik kalkınma" özetlenmektedir.

Projenin ilk somut başarısı; kentin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınması ile olmuştur. Proje kapsamında Bordo Şehri Bölgesel Yönetim planı kapsamında yeni yerleşim alanı olarak kararlaştırılan Bastide bölgesinde 300.000 m² mülk ve kira konut üretimine karar verilmiş, 82.000 m²'si ofis ve ticaret, 45.000 m²'si ise kamuya açık etkinlikler için parklar, botanik bahçeleri, spor alanları, çocuk bakım alanları ve kıyı alan düzenlemeleri proje kapsamına dahil edilmiştir.

Eskiden askeri ve endüstriyel bir alan olan Bastide Bölgesi, nehrin hemen sağ yakasında yer almakta ve MVRDV ofisi tarafından oluşturulan

Bordo Şarap Festivali

Bordo Kenti Kentsel Çalışma Bölgeleri

Saint Croix Kıyı Düzenlemesi

Chartrons Bölgesi

Saint Croix Kilisesi

master plan dahilinde konut alanı olarak yeniden ele alınmaktadır. Yeni proje ile alanın tarihi kent merkezi ile ilişkisinin güçlendirilmesi ve konutlara yönelik ekolojik verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Gelecek yıllarda kent merkezinin bu bölgeye doğru genişletilmesi hedeflenmektedir. Yaklaşık 300.000 m²'lik inşaat alanının % 55'ini konutların, % 15'ini ofislerin ve % 20'sini ticaret ve kamu yapılarının oluşturması hedeflenmektedir. Bu alanın hemen yanında nehre doğru açılan bir de botanik park projesi bulunmaktadır.

Nehrin batı yakası, sosyal alanların ve ticaret alanlarının renovasyonu gibi müdahaleler içermektedir. Bu bölgede Colbert Pazar alanının Chartrons Bölgesine doğru genişletilmesi, Roler parkı ve rekreasyon alanları, Quinconces bölgesinde ve Sainte-Croix parkında yeşil alanların yeniden düzenlenmesi şeklinde çalışmalar yapılmıştır.

Nehrin doğu yakası ise çoğunlukla yatırım amaçlı kent planlama yöntemlerinin kullanıldığı ekonomik girişimler biçimindedir. Bastide ve Floriac bölgeleri temel stratejik merkezler olarak belirlenmiştir. Kentsel sağlıklılaştırma çalışmaları nehrin iki yakasının ıslahını mümkün kılmış ve kentsel temizlik çalışmaları kamusal alanların ve parkların sayısını arttırmıştır. Bölgenin ekonomik açıdan canlandırılması farklı bölgelere farklı müdahaleler olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bölgeler kısaca kentsel yatırım alanları, kentsel gelişme alanları ve kentsel yenileme alanları olarak üç grup altında toplanmıştır.

Projenin odak noktası bölgenin turizm ve kültür odaklı aktiviteler ile ekonomik olarak canlandırılması olarak belirlendiğinden dolayı,

şarap endüstrisine dayalı yerel etkinlikler ve festivaller canlılık getirmiştir. Bordo şehri global ölçekte ve Avrupa ölçeğinde bu anlamda bir rol üstlenmiş ve var olan kaynakları ile ekonomik bir kimlik üretmiştir. Sonuç olarak kent yeniden canlanma sürecinde yeni istihdam sahaları oluşturmuş, hedeflenen kitlenin sayıca arttığı proje sürecinden itibaren gözlenmeye başlamıştır. Özellikle inşaat, restoran ve otel işletmeciliği konularında yeni iş imkânları doğmuştur. Bunlara ek olarak "Gençlik Programı" adı altında özellikle temel sosyal haklardan faydalanamayan gençleri kent ekonomisine dahil etmeye yönelik bir programlar geliştirilmiştir. 2000'li yıllardan itibaren başlayan proje kapsamında şu ana kadar gerçekleştiril-

Bastide Bölgesi Botanik Park

Saint Croix Kıyı Düzenlemesi

Adliye Binası - Richard Rogers

DOSYA

mesi düşünölen hedeflere kısmen ulaşılabilmiştir. 2020 yılına kadar tamamlanması beklenen proje şu anda bile kente sosyal ve ekonomik açıdan canlılık getirmiştir. Bu anlamda bu proje görece başarılı bir projedir. Avrupa Birliği ve UNESCO tarafından sağlanan fonlar ve hibeler projenin bir diğer önemli başarısıdır. Ancak benzer kentlere bakıldığında kullanılan bütçe ve sağlanan imkânlar açısından karşılaştırma yapılacak olursa projenin başarısı ileriki yıllarda daha net şekilde ortaya çıkacaktır.

Adana Kentine Yönelik Düşünceler

Bordo kentinde gerçekleşmekte olan proje çeşitli açılardan Adana'ya örnek olabilecek olsa da, hedefleri ve beklentileri açısından çok daha kapsamlı, yüksek sosyal ve ekonomik beklentileri olan bir girişimdir. Ancak mevcut senaryonun kurgulanışı, projenin şeffaflığı, katılımcılığı ve fonlardan sağlanan finansman yöntemleri Adana'nın gelecek stratejik rolünü belirleme açısından iyi bir örnek olabilir.

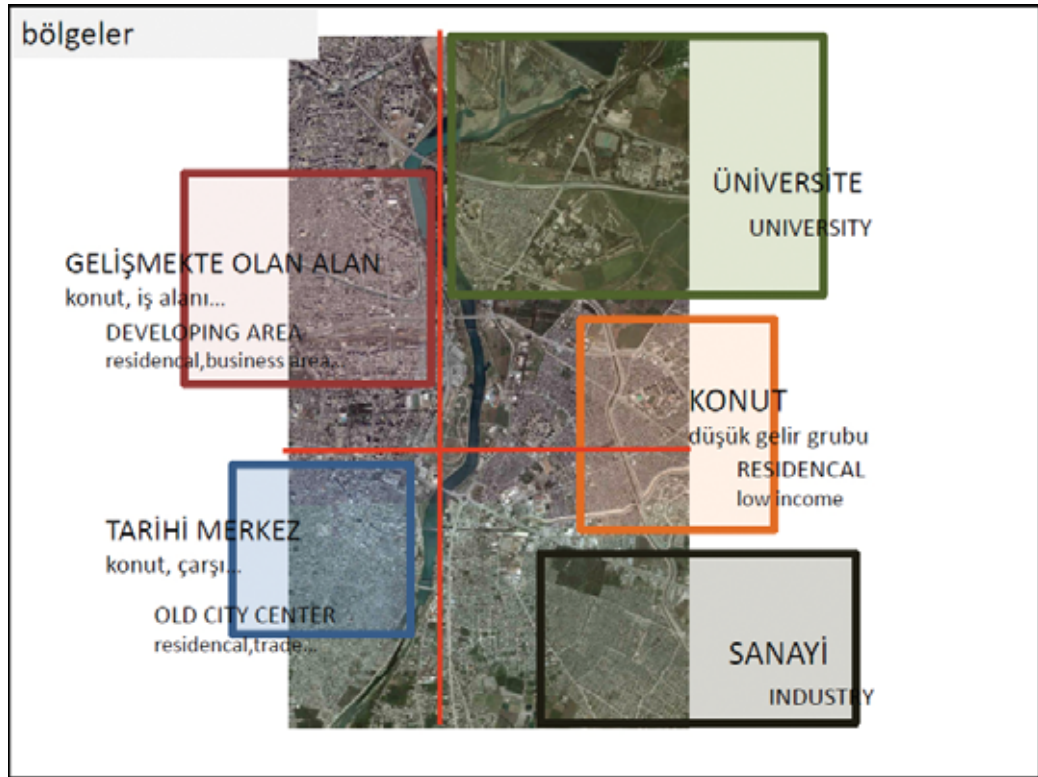
Adana kentinin potansiyellerine bakıldığında tarıma dayalı bir ekonomi, genç nüfus, mevcut üniversitenin güçlü konumu, sağlık sektörünün gelişmişliği, özellikle son yıllarda Suriye ve Irak ile gelişen ticaret, önemli bağlantı ve enerji yolları üzerinde konumlanan Adana için Türkiye'nin güneyinde önemli bir merkez olma şansını doğurmaktadır. Ancak kalkınma planlarında pilot bölge seçilen Adana ve Mersin bölgesi için alternatif stratejik bir rol modeli oluşturulmamış olması ve kentsel mekâna yönelik önerileri yetersizliği ise üzerinde çalışılması gereken bir diğer önemli sorundur.

Hiç şüphesiz Adana kenti üzerinden ulusal ve uluslararası ölçekte alternatif senaryolar ve sürdürülebilir bir gelişme modeli üretilebilir. Bu anlamda kentin demografik, ekonomik, sosyal, teknolojik, ekolojik ve politik yapısının ayrı ayrı ele alınıp stratejik bir üst plan dahilinde çalışmalar için özellikle yerel yönetimlere, üniversiteye, meslek odalarına ve sivil toplum kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.

Sonuç olarak, Adana kentinin doğu ve batı yakasını sosyal ve ekonomik anlamda bölen Seyhan nehri ve kıyısı, benzer şekilde kentin güneyde bulunan tarihî kent merkezini ve kuzey konut alanını bölen D-100 karayolunun kesiştiği bölge sosyal ve ekonomik canlanmayı sağlayacak projelerin geliştirilebileceği stratejik merkez olabilir. Bu anlamda üretilecek projeler ve kararlar çağdaş bir kentin gelecek nesillere miras bırakılmasını sağlayacaktır. ■

Quinconces Meydan Düzenlemesi

Adana Kentsel Gelişim Bölgeleri

Adana Seyhan Nehri

MİMARLIK- ÇOCUK ÇALIŞMALARINA BİR BAKIŞ

Hikmet GÖKMEN

Yrd. Doç. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi

Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi

“Temel misyonlarından biri mimari mirasın korunması ve toplumda mimarlık bilincinin yaygınlaştırılması olan Uluslararası Mimarlar Birliği’nin (UIA) önemli çalışma alanından birini ‘Mimarlık ve Toplum’ altında ‘Mimarlık ve Çocuk’ başlığı oluşturmaktadır. Yapılı çevrenin gelecekteki niteliği ve sürdürülebilirliği, yarının karar vericileri, müşterileri ve tüketicileri olacak olan bugünün çocukları tarafından belirlenecektir. Çocukların yetenekleri ve kararları, aldıkları eğitime bağlıdır. Bu eğitim okullar, ebeveynler, eğitim otoriteleri ve hükümetlerin birlikte çalışması ve aralarındaki ortaklığın sağlanması ile mümkündür.”

Çocuk ve mimarlık çalışmaları, çocuklara mimarlık hakkında bilgi aktarmanın dışında, onların yaşadıkları çevreye nasıl baktıklarını anlamak ve yapılı çevreyi anlamalarına ve doğru algılamalarına yardımcı olmak üzere kurgulanmış çalışmalardan oluşmaktadır. **Yapılı çevre eğitimi**; kent planlama, mimari tasarım ve peyzaj tasarımı, tarihî alanların korunması ve bu aktivitelerden doğan konuları kapsamaktadır. Öğretmenlerin, eleştirel düşünme, yaratıcılık, sorumlu yurttaş olabilme, sosyal ilgi gibi kaygıları, yapılı çevre konusunu öğretirken ve öğrenirken aşılabilmektedir. Mimarlık ve maddi kültür, yapılı çevre eğitiminin odak noktasıdır. Yapılı çevre eğitimi, öğrencilerin, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanların, geçmişte ve şu anda çevreleri ile olan karşılıklı ilişkileri hakkında bilgilerinin artmasını, ayrıca çevresel konulara karşı eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır. Yapılı çevre eğitimi, öğrencinin meşguliyetini arttırıp, yaratıcı becerilerini geliştirdiği gibi, çocukların yerler hakkında bilgi edinmesini de sağlamaktadır.

Yapılı çevrenin niteliğini geliştirmenin anahtarı, onu yaygın eğitimin içine almaktır. Amaç, yapılı çevrenin değerini arttıracak, yaşam niteliğini geliştirecek, bilgili, kararlı ve sorumluluk duygusuna sahip yurttaşlar yetiştirmektir. Bu nedenle, anaokulundan ortaöğretimin sonuna kadar, mimarlıkla ilişkili aktiviteler ve terminoloji; fen bilgisi, sosyal bilgiler, matematik, sanat ve dil derslerinin programları ile kolaylıkla bütünleştirilebilmektedir. Bu bütünleşme ile tüm çocuklar, yapılı çevre hakkında bilgi sahibi olabilmektedirler. Yapılı çevreyi oluşturan ve insanlar tarafından yaratılan mekânlar (köprüler, evler, fabrikalar, anıtlar) müfredat programlarındaki birçok konu ile ilişkilendirilebilmektedir.

Arkki-1

Dünya üzerinde, çevrenin kullanımına yönelik gelişmeler eğitim ortamında çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Çevre konularına yönelik duyarlı yaklaşımların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için hedeflenen bu programlar birçok ülkede resmî eğitim programına alınmıştır. Fakat bu programlar daha çok doğal çevrenin korunmasını içeren konulardan oluşmaktadır. Bu programlarda henüz yapılı çevre eğitimi tam olarak yerini almamıştır. Yapılı çevre eğitimi bazı uygulamalar dışında daha informal olarak sürdürülmektedir. Bu konuda meslek örgütlerinin girişimleri ön plandadır. Amerika’da ve Avrupa ülkelerinin birçoğunda bu amaçla mimar odaları ve mimarlık vakıfları ya da bağımsız kurumlar ve müzeler tarafından sürdürülen çocuklara ve gençlere yönelik çeşitli programlar, atölye çalışmaları ve kurslar vardır. Bu program ve çalışmalarda ele alınan yaklaşımlar arasında bazı farklılıklar olsa da, misyonlarında ve amaçlarında ortaklıklar bulunmaktadır. Bu çalışmaların amacı, çocuklarda farkındalık yaratmak, kent ve yapılı çevre bilinci oluşturmak, çevreleriyle etkileşim içinde olabilmelerini sağlamak, mekân algılarının gelişmesine yardımcı olmaktır.

Bu doğrultuda, karar vericiler ve toplum arasında farkındalığı arttırmak ve yaşam niteliğini etkileyen konularda halkın katılımını teşvik etmek için **Mimarlık Politikaları için Avrupa Forumu** 1995’te başlatılmış ve Avrupa ağı kurulmuştur. Bu forumun amacı, ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik etmek, mimari niteliği sağlamak ve mimarlık kültürünü yaymaktır. Bazı ülkelerde bu, yapılı çevre hakkında halkı eğitmek şeklinde yer almıştır. Bu politika hareketlerine paralel olarak uluslararası ağlar da büyümeye başlamıştır.

Arkki-2

İNCELEME

Arkki-3

Temel misyonlarından biri mimari mirasın korunması ve toplumda mimarlık bilincinin yaygınlaştırılması olan Uluslararası Mimarlar Birliği'nin (UIA) önemli çalışma alanından birini "Mimarlık ve Toplum" altında "Mimarlık ve Çocuk" başlığı oluşturmaktadır. Yapılı çevrenin gelecekteki niteliği ve sürdürülebilirliği, yarının karar vericileri, müşterileri ve tüketicileri olacak olan bugünün çocukları tarafından belirlenecektir. Çocukların yetenekleri ve kararları, aldıkları eğitime bağlıdır. Bu eğitim okullar, ebeveynler, eğitim otoriteleri ve hükümetlerin birlikte çalışması ve aralarındaki ortaklığın sağlanması ile mümkündür. Bu doğrultuda oluşturulan "UIA Mimarlık ve Çocuk Çalışma Programı"nın kökenleri 1999'da Beijing'deki UIA'nın Genel Kurulu'nda atılmış ve Genel Sekreter Vassilis Sgoutas tarafından desteklenen bir öneri ile "Mimarlık ve Çocuk Çalışma Programı" oluşturulmuştur. **UIA Yapılı Çevre Eğitim Ağı** (UIA Built Environment Education Network) Mimarlık ve Çocuk Çalışma programı çerçevesinde hazırlanan rehber 2002'de Berlin'de basılmıştır. Müfredat programları ile ilişkilendirilerek kullanılacak bu rehberin amacı, mimarlara ve öğretmenlere, gençlere mimarlık öğretme konusunda yardımcı olmaktır. UIA Mimarlık ve Çocuk Ağı çocuklara mimarlık öğretme üzerindeki bilginin ve deneyimin uluslararası değişimi için oluşturulan bir elektronik ortamdır. RIAI bu ortama ev sahipliği (<http://uia.bee.riai.ie>) yapmaktadır.

UIA Yapılı Çevre Eğitimi Mimarlık ve Çocuk Çalışma Grubunun misyonunda yer alan amaçlar aşağıda sıralanmıştır:

- İçinde hareket ettikleri ve yaşadıkları mekânlarla ilgili algısal farkındalık – kamusal / özel, iç / dış;

- Yapılı çevrenin oluşturulması sürecinde roller, haklar ve sorumluluklar hakkında farkındalık;
- Mimari mirasın ve modern mimarlığın değeri;
- Yapılı ve doğal çevre arasındaki ilişki ile ilgili sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi bağlamında bir anlayış;
- Yerlerin ve binaların kalitesini tartışabilecekleri ve bunu toplumsal yaşam ile ilişkilendirmek için ihtiyaç duyacakları kavramlar;
- Tasarım sürecinin analitik ve sorun çözücü metotları ile ilgili deneyim;
- Takım çalışması, gözlem, sorun tanımlama ve yaratıcı çözümler bulma ile ilgili kapasite;
- Yapı tekniklerini, formları ve malzemeleri deneyimleme olanağı;
- Duyarlılık, hayal gücü, estetik zevk ve eleştirel düşünce ile ilgili deneyimleme kapasitesi;
- Mimarlığın; insanlık, kültür, kültürel miras, doğa ve toplum üzerinde etkisi olan yaratıcı, entelektüel bir araştırma ve tasarlama eylemi olduğunun keşfi. (<http://uia.bee.riai.ie/downloads/Mission-Turkish.pdf>).

Yurt dışındaki uygulamalara baktığımızda, yapılı çevrenin bir eğitim aracı olarak kullanıldığı çalışmaların varlığını görmekteyiz. UIA Mimarlık ve Çocuk Ağı içinde yer alan ülkelerin bazılarında yaklaşımlara değinen bu yazı ile ülkemizin hangi noktada olduğunu görmek, bu konudaki çalışmalarını geliştirmek adına neler yapabileceğimiz üzerine düşünmek konusunda bazı ipuçları elde etmek amaçlanmaktadır.

Merkezi Londra'da yer alan **Mimarlık Merkezi Ağı (Architecture Centre Network)** ülkede bulunan mimarlık merkezlerinin çalışmaları

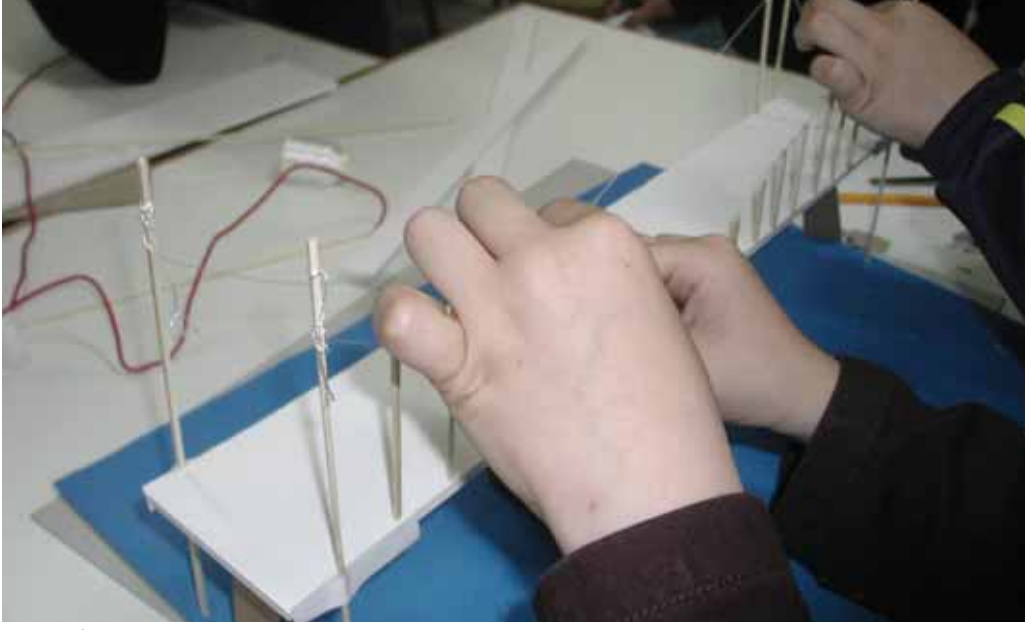
Arkki-4

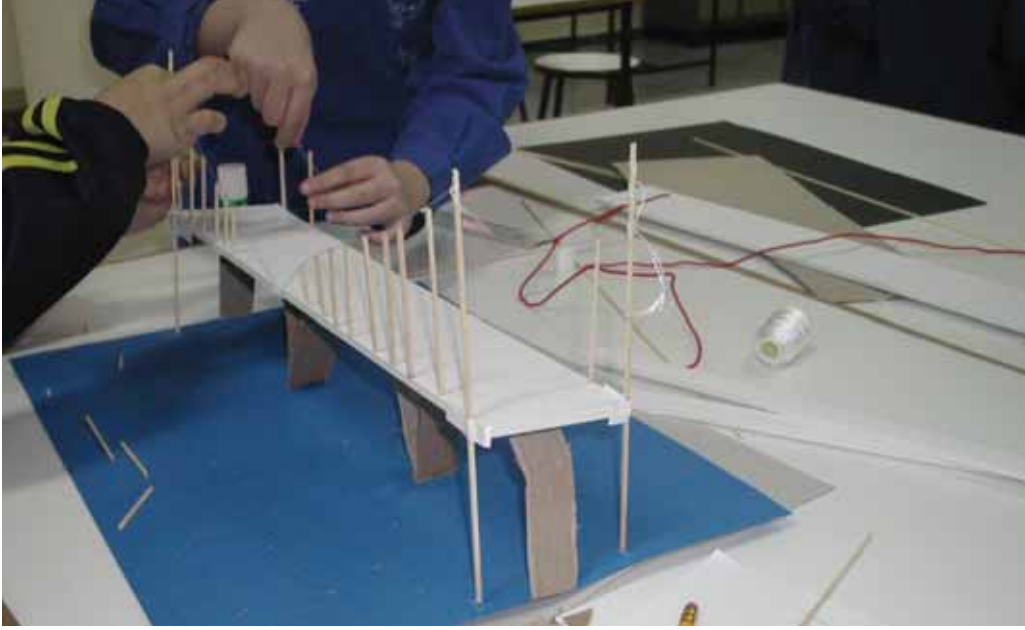
Arkki-5

Arkki-6

Köprü Atölyesi

Köprü Atölyesi-2

Köprü Atölyesi-3

rını koordine eder, destekler ve onlara yardımcı olur. Tüm toplum için önemli bir kültürel öge olan bu Ağ'a bağlı bağımsız 22 adet Mimarlık ve Yapılı Çevre Merkezi bulunmaktadır. Bir milyondan fazla kişiye yapılı çevre ile ilişki kurabilecekleri fırsatları sağlayan merkez, 2001 yılında ACE tarafından kurulmuştur. Farklı yaklaşımları ve programları kullanan ve üyeleri farklı disiplinlerden gelen merkezler, yapılı çevreye yönelik tüm konuları -*kentsel tasarım, kentsel gelişim, kamusal mekân, kamusal sanat, kültürel miras, yenileme ve oyun çevreleri, tarihi ve çağdaş çevreleri*- araştırmaktadırlar. Merkez, okullara müfredat programı desteği, mesleki katkı, kaynaklar, atölyeler, sergiler ve ortaklık konusunda eğitim desteği sağlamaktadır (www.architecturecentre.net). Merkezin ilköğretim ve ortaöğretimdeki çocuklara uygun ulusal müfredat setleri bulunmaktadır. Bu setlerdeki yapılı çevre etkinlikleri coğrafya, sanat ve tasarım, tasarım ve teknoloji ve yurttaşlık bilgisi derslerine yöneliktir. Özellikle 1997 yılından bu yana her sene düzenli olarak gerçekleştirilen Mimarlık Haftası'nda Arts Council, Royal Institute of British Architects (RIBA) ve Architecture Centre Network işbirliğiyle, çocuklara yönelik çok fazla program düzenlenmektedir (Keskin, 2008).

İrlanda'da RIAI (The Royal Architects of the Ireland) mimarlıktan anlayan ve onu takdir eden bir toplum için, çocuklardan başlanması gerektiğini savunarak İrlanda eğitim sisteminde kullanılacak "Mekânı Biçimlendirmek" başlıklı bir çalışmaya 1994 yılında başlamıştır. 1997 yılında tamamlanan çalışma mimarlar ve öğretmenlerden oluşan bir grup tarafından yazılmış ve resimlenmiştir. "**Mekânı Biçimlendirmek**" 15-16 yaşındaki öğrenciler için tasarlanmış bir programdır, fakat daha küçük ya da daha büyük öğrenciler tarafından da kullanılabilir. Programın amacı, öğrencilerin yaşadıkları mekânlara karşı farkındalığını geliştirmek, yapılı çevrenin teknik ve estetik anlamına bakmak, bina tasarımını ve mimari mirasları anlamalarını geliştirmek, yapılı çevrenin yaratılmasındaki rollerinin, haklarının ve sorumluluklarının farkında olmalarını sağlamak, binaların ve mekânların niteliği konusundaki tartışmalarında gerek duydukları sözcük hazinesi ile çocukları donatmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, öğrencilerin eleştirel, analitik ve problem çözme becerilerini geliştirmek, yaratıcı düşünme ve buluşa cesaretlendirmek, sosyal farkındalığı ve kişisel gelişimi desteklemek, öğrencilerin bağımsız öğrenme, öğrencilerin takım çalışması, zaman kontrolü, iletişim ve sunuş becerilerinin yanı sıra çizim, maket yapımı ve malzeme kullanımı becerilerini geliştirmek hedeflenmektedir. 300 sayfalık bu çalışmada ders planları, çalışma kâğıtları, projeler ve ev ödevleri bulunmaktadır. Çalışmanın kurgusu "evim", "mahalle, köy, kent" ve "tarih boyunca binalar" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Mimarlık ve yapılı çevre ile ilişkili sosyal, çevresel, teknik ve estetik konuları araştırmak için başlangıç noktası olarak kullanılmaktadır. Kabuk, kullanım,

İNCELEME

Kültürel Miras Atölyesi Resim Çalışması

Kültürel Miras Atölyesi Çalışması - Gezi

Kültürel Miras Atölyesi Çalışması - Gezi-2

mekân, ışık, renk, ölçek, malzeme, yapı yönetmelikleri, yerleşmeler, kentsel tasarım, koruma ve yenileme gibi konuları içeren çalışmalar geziler, bina incelemeleri, tasarım alıştırmaları, fotoğraf, film, rapor, sunum gibi etkinliklerle gerçekleştirilmektedir (www.riai.ie/education).

Almanya Mimarlar Odası etkinlikleri, "Okullarda Mimarlık" (Architecture in Schools) şeklinde biçimlenmiştir. Almanya Mimarlar Odası bu çalışmalarla, yapı çevre konusunda bilinç yaratmayı, gelecekteki kullanıcıları ve müşterileri eğitmeyi, disiplinler arası çalışma ve takım çalışması sağlamayı ve uzmanlaşmanın önemini anlatmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda öğretmenlerin eğitilmesine yönelik çalışmaların yanı sıra Almanya Mimarlar Odası "Architektur Macht Schule" adında bir kitap bastırması ve çeşitli öğrenme malzemeleri oluşturmuştur (Prinz, 2008).

Polonya'daki mimarlık eğitimi ile ilgili çalışmaları, SARP (Association of Polish Architects), Polonya Mimarlar Odası ile ilişkili kişiler, PLAYCE, Lucznica Akademisi, GAP Polska ve diğer kurumlar ile sivil toplum örgütleri organize etmektedir. SARP ile birlikte yürütülen etkinliklerdeki çalışmalarla, temel eğitim programına ve mimarlık eğitime yönelik araçlar, özellikle de eğitim sistemini (Kültürel Eğitim Ulusal Programı) etkilemek amaçlanmaktadır. Etkinlikler Polonya Mimarlık Politikasının bir parçası olarak programlanmıştır (Grochulski, 2008)

Mimarlık hakkında halkı eğitme konusu 1980'den beri tartışma konusu olan **Finlandiya'da** 1993'te mimarlık eğitimi ulusal müfredat programına eklenmiş ve 1998'de de Finlandiya Mimarlık Politikası Belgesi yayınlanmıştır. Bu belgede, çocuklar için mimarlık eğitiminin önemini belirten bir bölüm yer almaktadır. 2006'da Ulusal Eğitim Kurulu, mimarlığı ilkökul müfredat programına dahil etmiştir. Mimarlık eğitime yönelik birçok web sitesi bulunan ve mimarlık eğitimi üzerine çeşitli kitaplar basılan Finlandiya'da, 2 Ekim Dünya Mimarlık Günü'nde "Arılar Okulda" etkinliği gerçekleştirilmektedir. **Finlandiya'da** ayrıca, çocuklara yönelik olarak mimarlık ve sanat eğitimi veren okullar bulunmaktadır. Bunlardan biri LASTU (School of Architecture and Environmental Culture)'dur. LASTU, Lapinlanti'deki sanat okulu ve aktivite merkezidir. Mimarlık eği-

Kültürel Miras Atölyesi Resim Çalışması-2

timi ve çevre kültürünü geliştirmek için 1993'te kurulmuştur. Bir diğeri de **ARKKI**'dir. 1993 yılında üç mimar –*Tuuli Tiitolo-Meskanen, Miina Vuorinen ve Pihla Meskanen*- tarafından kurulmuştur. Arkki'de 3–19 yaş çocuklarına yönelik olan eğitim "sanatta ve mimarlıkta temel eğitim" olarak isimlendirilmekte ve okullardaki sanat eğitimi tamamlandırmaktadır. Mimarlık eğitimi, mimarlığın dili ve mekânın temel elemanları üzerinedir. Arkki'de öğrenme oyun sırasında olmaktadır ve hayal gücü bir öğrenme aracı olarak kullanılmaktadır. ARKKI okul sonrası etkinlik olarak çocuklara haftalık mimarlık kursları ve okul gruplarına ve öğretmenlere farklı konularda çeşitli kısa kurslar sağlamaktadır. ARKKI bu alanda kullanılacak çeşitli kitaplar da basmıştır. ARKKI'nin çocuklar tarafından yapılmış mimari projeleri sergiledikleri Helsinki'de bir Mimarlık Galerisi bulunmaktadır (www.arkki.net). **AMPianien** Finlandiya'daki okullar için, tasarım ve mimarlık üzerine 21 Eylül 2005'te tasarlanan bir tema günüdür. Ayrıca, **Alvar Aalto Müzesi**'nde "Kulübeler İnşa Etmek", "Kavramları Anlamak" ve "Kent Planlama" gibi çeşitli etkinlikler yer almaktadır. **Alvar Aalto Akademisi**, 2003'den beri yıllık Alvar Aalto Sempozyumu ile birlikte "Soundings for Architecture"

diye anılan uluslararası atölyeler düzenlemektedir. Dünyanın her yerinden genç mimar ve eğitimciler, fikirlerini geliştirmeye ve bu atölyelerde birlikte çalışmaya davet edilmişlerdir. Sonuç olarak katılımcılar tarafından 2004'te PLAYCE olarak anılan uluslararası ağ kurulmuştur.

Avustralya Mimarlık Enstitüsü'nün bir projesi olan yapı çevre eğitimi paketi "Sizin Eviniz", tüm toplumun yapı çevre bilgisini attırmak amacı ile geliştirilmiştir. "Sizin Eviniz", yapı çevrenin farkında olmayı ve onu anlamayı, yapı çevrenin biçimlenmesinde sorumluluk duygusunu teşvik etmeyi, karar verme sürecinde bireylerin rol almasını desteklemeyi, yapı çevre konuları ile ilgili olarak insanların aktif bir şekilde iletişime girme yeteneklerini geliştirmeyi, bireyin yapı çevresi ve doğal çevresi arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Orta eğitimdeki öğrenciler için geliştirilen "Sizin Eviniz", çocukların aşına oldukları -ev, okul, mahalle- çevreleri tanıtmayı amaçlamaktadır. "Sizin Eviniz" eğitim paketi içinde; mahalleniz ve eviniz, yapı elemanları ve malzemeleri, yerel konutlar, Avustralya konut tipleri, yapı çevrenin etkisi ve sunulan gelecekler konularının yanı

Kültürel Miras Atölyesi Resim Çalışması-3

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi

sıra, sözlük, referanslar, sınıf kaynakları ve yararlı iletişim adresleri yer almaktadır. Geliştirilen bu program, RAIA web sitesinde 2005'ten beri yayınlanmaktadır. Birçok eyaletin Yapılı Çevre Eğitimi ekibi vardır. Bunlar "Mimarlar Okulda" gibi projeleri ve programları yürütmektedirler. Yapılı Çevre Eğitimi ekibinin üyeleri öğretmenler, mimarlar, mimarlık öğrencileri, Eğitim Bakanlığı ve kurumlarının temsilcilerinden oluşmaktadır (www.architecture.com.au).

Japonya'da çalışmaları kapsayan kurslar, Eğitim Bakanlığı tarafından 2002'de tanıtılmıştır. Çevre eğitimi, profesyoneller ve toplumun deste-

ği ile birlikte öğretmenler arasında, yeni müfredat programını tanıtmak açısından popüler bir konu olmuştur. Örneğin, 1993'te kurulduğundan bu yana Sendai Mimarlık ve Çocuk Ağı, okullar ve aileler için atölyeler, uluslararası değişim programları, kentle ortaklaşa düzenlenen -kent planlama projeleri ile yerel halk geliştirme projelerini kapsayan- sempozyumlar gibi etkinlikler düzenlemiştir (Sakai, 2006)

Son Söz

Çocuk eğitiminde mimari ve yapılı çevre bilinci oluşturmaya yönelik bu çalışmalar, dünya-

daki mimarlık platformlarının önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Çocuk-Mimarlık merkezlerinin çalışmalarına baktığımızda, bunların belirli bir sistematik içinde, son derece özgün çalışmalar olarak katılımcılarla paylaşıldığını görmekteyiz. Ülkemizde bu konu, özellikle uygulama alanında oldukça yetersiz kalmaktadır. Son yıllarda Mimarlar Odası'na bağlı şubeler çocuk-mimarlık çalışmalarına programlarında yer vermektedirler. Fakat bu programların çok azı UIA'nın Mimarlık-Çocuk Çalışma Programı'na uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Şubelerin çalışmalarında en sık rastlanan uygulama ilköğretim grubundaki çocuklara yönelik "resim yarışmaları"dır. Ancak, bu yarışmalar diğer resim yarışmalarından çok da farklı değildir. Burada çocuklar, yalnızca yarışmaya katıldıkları kurum olarak "mimarlık" ile karşılaşmaktadırlar. Seçilen temalar, her ne kadar mimarlık ve yapılı çevre ile ilişkili olsa da çocuklar bunu sadece yapacakları "resim konusu" olarak algılamaktadırlar.

Öte yandan yapılan çalışmalar, münferit çabalar şeklinde kalmakta, ülke genelinde bir yaygınlaşma gösterememektedir. Mimarlığı meslek olarak tanıtmak yerine, kent kültürü ve yapılı çevre hakkında duyarlılık kazandırmayı hedefleyen bu çalışmaların, sistematik bir çerçeve ve doğrultusunda yapılması amaca ulaşmak konusunda önemli adımlardan biridir. Çocuklara kent ve yapılı çevre bilinci vermek dışında, biz tasarımcılara da çocukların zengin görüşlerini alma olanağı veren bu çalışmalar ülkemizde de desteklenmeli ve ilköğretim müfredatı ile ilişkilendirilmelidir. Bu amaçla yarının yetişkinleri olan bugünün çocukları, ilköğretim çağlarından itibaren yeni ve zengin bir öğrenme çevresi olan mimarlık disiplini ile tanışma fırsatı yakalayacaklardır. ■

KAYNAKLAR

- Grochulski, J.; D.Śmiechowski (2008): "Experiences of Architecture Education in Poland", http://www.mo.org.tr/UIKDocs/SARP_Grochulski.pdf
- Keskin, G. (2008): "Çocuklar Mimarlık da Oynar", www.arkitera.com, (Mayıs, 2008)
- Prinz, T. (2008): "Children Today – Decision Makers Tomorrow -The Architecture and Schools Programme in Germany", http://www.mo.org.tr/UIKDocs/BAK_prinz.pdf
- Sakai, A. (2006): "Global Movements Influences Architecture Design Education for Youth", ACSA News, October, 2006, Vol:36, No:2, 44-45
- www.architecturecentre.net
- www.architecture.com.au
- www.arkki.net
- www.riai.ie/education
- <http://uia.bee.riai.ie>
- <http://uiabee.riai.ie/downloads/Mission-Turki>

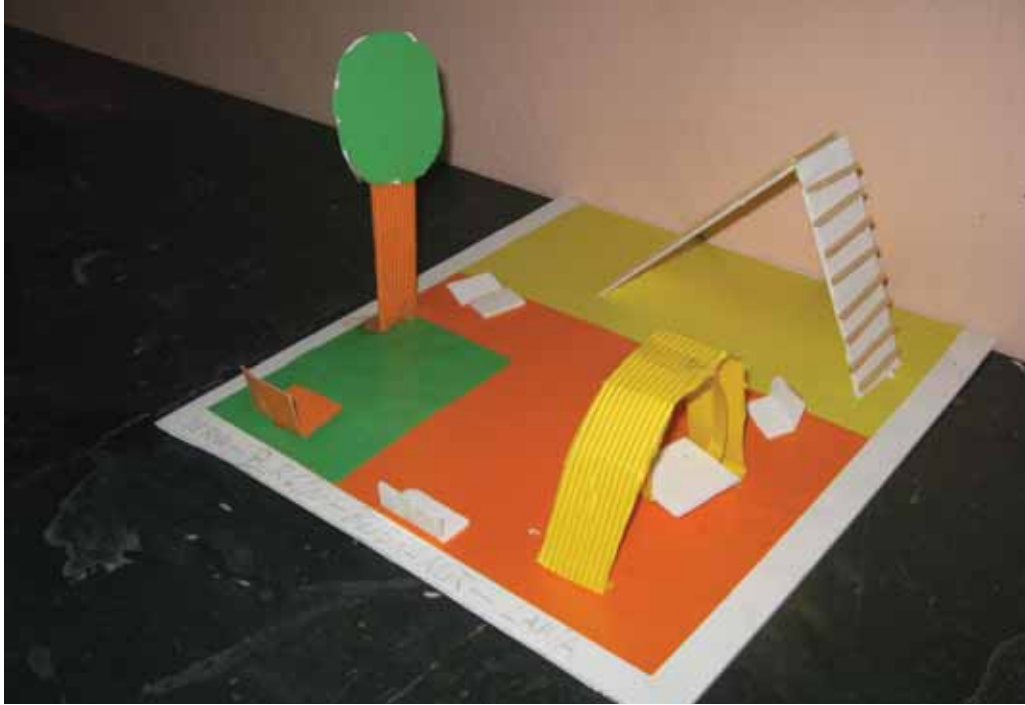
RESİM KAYNAKÇASI

- Arkki- www.arkki.net
- Arkki1- www.arkki.net
- Arkki2- www.arkki.net
- Arkki3- Korpelainen, H. (2001): Discovering Architecture, Civic Education in Architecture in Finland-Report, Art print Oy, Helsinki, s.35
- Arkki4- Korpelainen, H. (2001): Discovering Architecture, Civic Edu-

İNCELEME

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-2

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

cation in Architecture in Finland-Report, Art print Oy, Helsinki, s.39

• **Arkki5-** Korpeläinen, H. (2001): Discovering Architecture, Civic Education in Architecture in Finland-Report, Art print Oy, Helsinki, s.6

• **Köprü Atölyesi** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Köprü Atölyesi 2** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Köprü Atölyesi 3** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Gezi** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Gezi 2** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Resim Çalışması** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Resim Çalışması 1** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Resim Çalışması 2** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Resim Çalışması 3** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Kültürel Miras Atölye Çalışması-Resim Çalışması 4** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Masal Mekânları Atölyesi** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi 2** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi 3** - Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi

• **UIA-Work Programme Architecture & Children-Broşür-1**

• **UIA-Work Programme Architecture & Children-Broşür-2**

• **UIA-Work Programme Architecture & Children-Broşür-3**

• **UIA-Work Programme Architecture & Children-Broşür-4**

• **UIA-Work Programme Architecture & Children-Broşür-5**

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

Okul Bahçemi Tasarlıyorum Atölyesi-Make Çalışması

PROJE/PROFİL

ORTOPEDIA HASTANESİ

Nuran KOCA
Evren AKGÖZ

“İşin en keyifli kısmı da zaten tasarladığımız binalarda yaşanılmaya başlandığı zaman hastane kullanıcıları olan doktorlar, hastane çalışanları, hasta ve hasta yakınlarından gelen olumlu tepkiler görmek ne kadar doğru bir süreç geçirdiğimizin ve güzel sonuçlara ulaştığımızın göstergesi olmaktadır.”

- Bu yapının tasarım sürecini özetler misiniz?
Yapının tasarlanması sırasında gelecekteki hastane kullanıcıları olan doktorlar ile birebir yapılan görüşmeler sonucunda, planlanan projenin genel çekirdeğini oluşturan ihtiyaç ve mekân listeleri hazırlandı. Doktorlarımızın yıllardır süregelen alışkanlık ve hasta mekân kullanım gözlemlerinin bize aktarılması sonucunda onlara hayal ettikleri bir bilimsel çalışma ortamı yaratmakta, mekânlar arasındaki ilişkileri birbirleri ile doğru bağlantısını kurmakta bize kaldı. Bu süreçte binanın genel yapısı şekillenmeye başladı. Hastanenin kat planlarının oluşmasından malzeme seçimine kadar tasarımın her aşamasında kullanıcıların konforu ve kullanım kolaylığı en önemli tasarım parametresiydi.

- Daha önce bir sağlık yapısı tasarlamış mıydınız? Bu yapının özelliği sizce nedir, nelere dikkat ettiniz?

Ortopedia Hastanesi projesinden önce Adana'nın yine farklı bölgelerinde Galeria KBB Tıp Merkezi, Seyhan Hastanesi Ek Poliklinik Binası, Diyaliz Merkezi, Üroloji Polikliniği, Sevgi Göz Polikliniği, Diş Kliniği gibi farklı branşlara hizmet eden sağlık yapıları ekibimiz tarafından tasarlanmıştır.

Bu yapı önceki projelerimizden daha büyük ölçekte yataklı bir hastane olup daha öncesinde şehrimizde bir benzeri olmayan özel dal hastanesi kavramının öncüsü olmuştur. Adana ve çevre illerde yaşayan gelecekteki hastane kullanıcılarının ihtiyaçları binanın her biriminin tasan-

rimında öncelikli kriter olarak göz önünde bulundurulmuştur.

- Yapının tasarım ve inşaa süreci içerisinde işverenle ilişkileriniz nasıldı? Yapı bittiğinde tasarımınızla uyumlu olduğunu, içinize sindiğini düşünüyor musunuz?

İşverenlerimiz olan doktorlar aynı zamanda hastanenin bundan sonraki kullanıcı olmalarında dolayı yıllardır sahip oldukları hastane kullanım ve ihtiyaç deneyimlerini bize çok iyi bir şekilde ifade ettiler. Tasarım konusunda hiçbir kısıtlama getirmeden tamamen bizim deneyim ve tasarım gücümüze bıraktılar. Bu açıdan şanslı bir proje süreci yaşadığımızı düşünüyorum. Bir proje planlamasından tutun da küçük bir mobilya tasarım detayına kadar içimize sinmeyen hiçbir tasarım ürününü kullanıcılara sunmayız. Önce bizim içimize sinmesi her zaman önceliğimiz olmuştur.

- Sağlık yapılarında kullanım sırasında doğabilecek yeni ihtiyaçlara yönelik değişiklik istekleri olabiliyor. Yapıda bu yönde bir esnek yaklaşımınız oldu mu?

Bu özellikle çok farklı fonksiyonları bünyesinde barındıran hastane yapılarında daha da sık karşılaşılan bir durumdur. Hastanemizde de faaliyete geçtiği andan itibaren mekânsal anlamda birimsel değişiklikler talebinde bulunuldu. Hasta oda ve polikliniklerin planlama akslarının bu tür esnekliğe imkân verebilir şekilde tasarımın en başında belirlenmesi, ana şaftların ve ko-

ridorların planlaması bu isteklerin olabileceği göz önünde bulundurularak düzenlendiği için şu an hastane içinde değişiklikler tasarıma zarar vermeden yerine getirilebilmektedir.

- Yapının kent içerisinde bulunduğu konumu ve komşularıyla ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Doğu ile batıyı birbirine bağlayan Adana ilinin ana arteri olan T.C.B. bulvarına paralel, çevresinden bağımsız bir ada üzerine kurulmuş eski kent dokusunun içinde bulunan projede, konum itibarıyla çevre illerden ve çevre ilçelerden ulaşım kolaylığı sağlanması amacı ile şu anki konumu tercih edilmiştir, düşünülmüştür.

- Laboratuvar, ameliyathane ve yoğun bakım ünitesi gibi hijyen ağırlıklı kısımların tasarımında özel bir denetim hizmeti aldınız mı?

Konu ile ilgili örnek teşkil etmesi açısından birçok özel ve devlet hastane gezilmiş, konu ile ilgili kullanıcılardan malzeme bilgisi alınmış, yönetmeliğin belirlemiş olduğu hijyen koşullarını sağlayacak en üst kalitedeki malzemeler hastanemizde kullanılmıştır. Zemin kaplama malzemesinden duvar boyasına, mobilya kaplamasından mekân cihaz seçimine, havalandırma sistemlerinden aydınlatma birimlerinin seçimine kadar sadece laboratuvar, ameliyathane ve yoğun bakım ünitesi gibi mekânlarda değil hastanenin tamamında titiz ve seçici davranılmıştır.

- Geçtiğimiz yıl özellikle Bursa'da çok sık hastane yangınları ile karşılaştık, sizin bu konudaki duyarlılığınızla ve yaklaşımınızla ilgili bize bilgi verir misiniz?

Maalesef geçen yıl yaşanan bu üzücü olay akıllara tekrar yaşadığımız mekânların sadece hastane yapıları değil ülkemizde her türlü binaların yangın konusunda ne kadar hazır olup olmadığı sorusunu getirmiştir. Bu projemizde ise planlama esnasında birimlerden en dolaysız yolla acil kaçış noktalarına ulaşım sağlanması amaçlanmıştır. Katlar hollerle özel basınçlandırılan yangın merdivenine bağlanmıştır. Her katta birimler kendi içinde yangın spring sistemleri ile donatılmış katlar yangın panoları ile desteklenmiş acil çıkış yönlendirme levhaları ve lejantları ile yönlendirme sağlanmıştır.

Planlamada geleneksel mimarinin ışığında, günümüz hastane kullanıcılarının ihtiyaçları büyük rol oynamıştır. Tasarımın ilk aşamasında, hasta odaları ve poliklinik modülleri temel aks sisteminin oluşmasında etkili olmuştur. Kuzey-güney yönünde konumlanan binada, doğu ve batı cephelerine yönelmiş hasta odaları ve poliklinikleri birbirlerine, 2 adet sedye asansörü ve 1 adet ana merdiven ve ortak kat holünden oluşan ana şaft ile bağlanmıştır. Bölümler arası alanlar ise ortak dolaşım alanları, geniş bekleme salonları ve galerili holler ile zenginleştirilmiştir.

Bina ana şaftından ve kat koridorlarından yangın kaçış holleri ile yangın merdivenine ulaşım en kısa yoldan sağlanmış tüm katlar ve birimler spring sistemi ile yangın güvenlik kontrolü altına alınmıştır.

Bina ana girişi derinlik ve ferahlık vermesi amacı ile sütunlar üzerinde yükseltilmiş geniş cam yüzeylerin kullanımı ile yoğun kullanımın olduğu poliklinik bekleme salonlarında aydınlık mekânlar yaratılmıştır.

Bina cephesinde Anadolu medeniyetlerinden günümüze kadar doğal bir yapı malzemesi olarak kullanılan pembe-gri renklerde iklime dayanıklı Ankara andezit taşı tercih edilmiştir. Payanda ve söve gibi geleneksel detaylar taş ile çözülürken, alüminyum kompozit kaplı sütunlar, geniş cam yüzeyler, yatay bantlar ve krom korkuluklar gibi günümüzde kullanılan modern malzemeler ile birleştirilerek görsel bir zenginlik ve uyum sağlanmıştır. Geleneksel mimarinin bir parçası olan cumbaların kullanımı ile cephede görsel bir hareketlilik sağlanırken iç planlamada ise mekân ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmiştir.

Adana Ortopedia Hastanesi Adana ili Seyhan ilçesi Döşeme mahallesinde 2338 m²'lik alan üzerine inşaat edilmiştir.

Parsel alanı: 2338 m²

İnşaat Alanı (KAKS): 5611 m²

İnşaat Alanı (TAKS): 935 m²

-6.30 Kot:1183 m²

-3.30 Kot:1183 m²

+0.30 Kot:935 m²

+3.90 Kot:1050 m²

+7.50 Kot:1099 m²

+11.10 Kot:1082 m²

+14.70 Kot:800m²

+18.70 Kot:782 m²

Toplam Brüt Alan:8114 m²

Binanın tasarım ve projelendirme aşamasında;

Mimarî Proje: Nuran Koca, Evren Akgöz

Statik Proje: Aydın Tabakan

Tesisat Projesi: İlmiz Ünlü

Elektrik Projesi: Hıdır Bahçe

Peyzaj Projesi: Hasibe Akyiğit

Binanın inşasında;

Uygulama Mimarî: Nuran Koca, Evren Akgöz

Statik Uygulama: Er-Se İnşaat

Tesisat Uygulama: Barış Makine

Elektrik Uygulama: Panel Elektrik

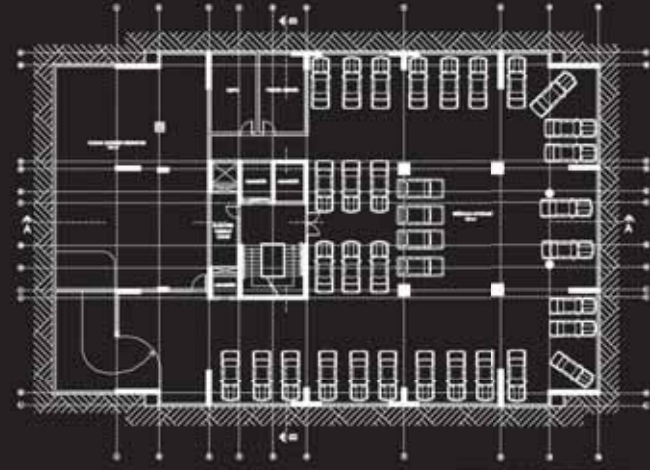
Peyzaj Uygulama: Zeynep Gülşen

PROJE/PROFİL

Yapı ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri

- Yapımız hastane yapısı olduğundan konutlarda 1 olan yapı önem kat sayısı 1,5 olarak alınmıştır.
- Yapı temeli 7,50 m. derinlikte kum-çakıl zemine oturmuş ve 110cm yüksekliğinde kirişli radye temel olarak tasarlanmıştır.
- Her iki bodrum kat çevresinde depreme karşı yapı güvenliğine katkısı çok fazla olan perdeler mevcuttur.
- Merdiven ve asansör çevresine yerleştirilen paneller ile yapıdaki diğer perdelerin tasarımı, yapıda ağırlık merkezi ile rijitlik merkezinin birbirine çok yakın olmasını sağlamıştır.
- Yapıya etkileyebilecek deprem yüklerinin mimari tasarımdaki duvarların arasına gizlenen ve her aksta olmak üzere her 2 yönde rijit düşey taşıyıcı elemanlar olan perde ve T biçimindeki poligon kolonlarla karşılanması tasarlanmıştır.
- Panel perde ile çevrelenen bodrum katlar üzerine inşa edilen yapıda bodrum kattan gelen ve zemin kattan itibaren de devam eden merdiven çevresi panelleri ile 4 adedi perde boyutlarında T kolon, 14 adedi perde kolon, 4 adedi 80 cm çapında fretli kolon 2 adedi de kolon olmak üzere 24 düşey taşıyıcı eleman bulunmaktadır
- Asmolen döşemelerde beton kalınlığı 35 cm olarak düzenlenmiş ve döşemeler genellikle kaset döşeme şeklinde her 2 yönde çalıştırılmıştır.
- Seçilen bu sistem ile depreme karşı yapı güvenliği üst düzeyde tutulmuştur.

-6.30 2.BODRUM KAT PLANI

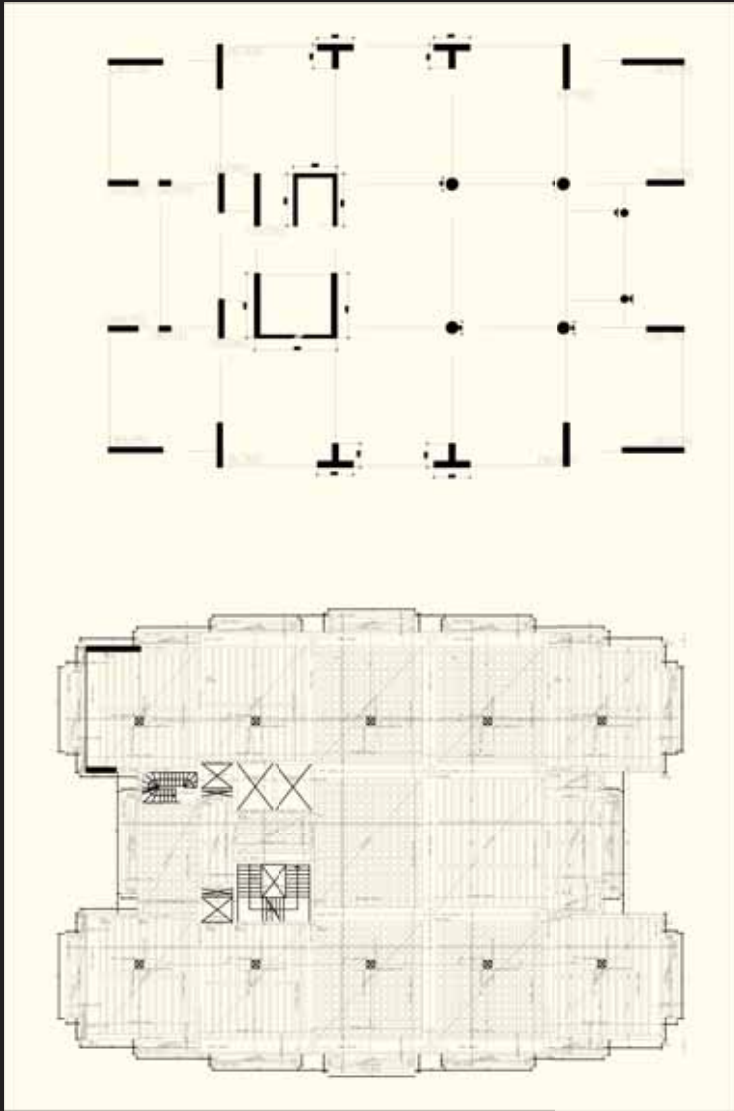
-3.30 1.BODRUM KAT PLANI

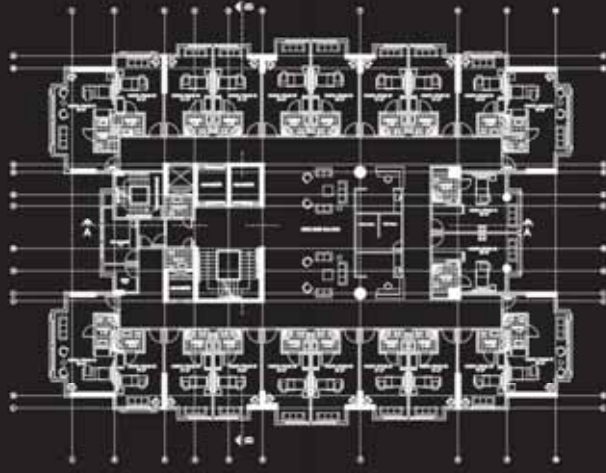

+0.30 ZEMİN KAT PLANI

+3.90 1. KAT PLANI

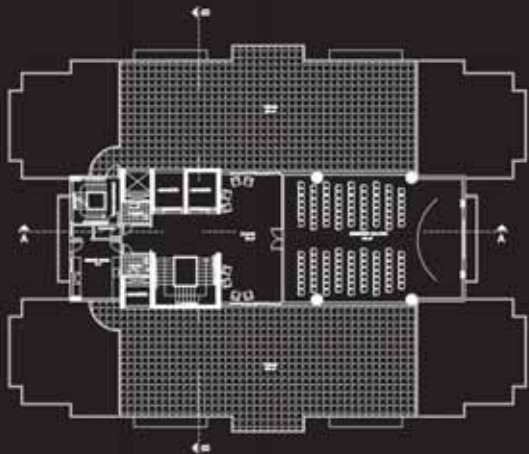
+7.50 2. KAT PLANI

+11.10 3. KAT PLANI

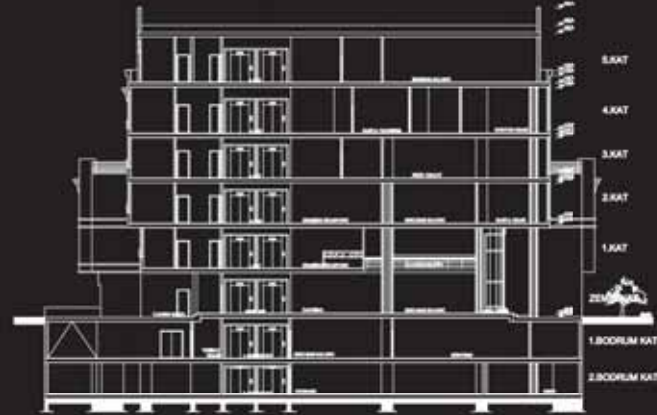

+14.70 4. KAT PLANI

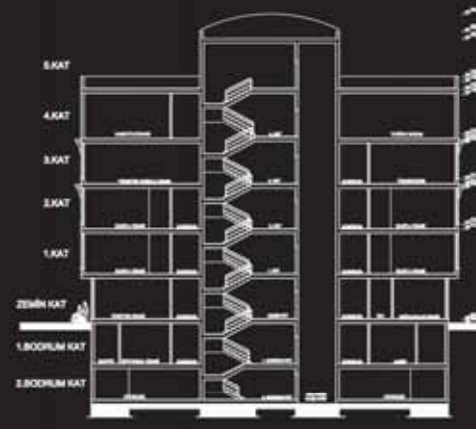

+18.70 5. KAT PLANI

Bina hasta ve yakını ana girişi, acil girişi, personel girişi ve otopark girişi ayrı ayrı düzenlenmiştir. Kat düzenlemelerinde kullanıcı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak; ışığın daha az istendiği radyoloji, laboratuvar ve teknik servisler 1. bodrum katta, yüksek tavanlı geniş galerilerin çevrelediği poliklinikler ve acil servis ulaşım kolaylığı ve kullanım önceliği ve yoğunluğu açısından giriş katında, gün ışığından en fazla yararlanmak amacı ile manzara yönelen hasta odaları 1. ve 2. katlarda, fizik tedavi, kafeterya ve idari birimler geniş terasların kullanılması amacı ile 3. katta, ameliyathane birimleri 4. katta ve 150 kişilik akademik organizasyonlar için Adana manzarasına açılan teraslara sahip konferans salonu da 5. katta bulunmaktadır.

A-A KESİTİ

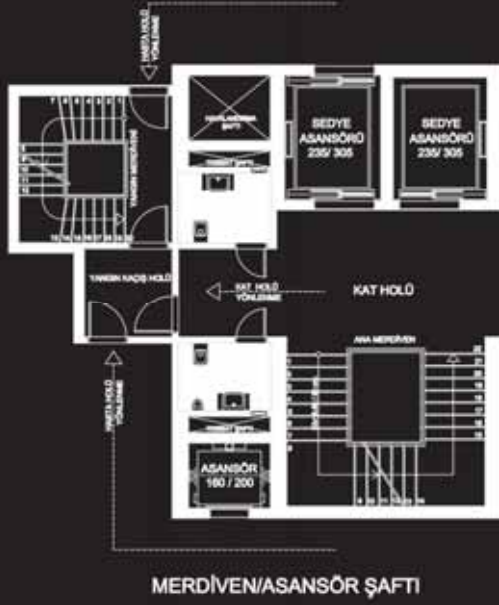

B-B KESİTİ

BATI CEPHESİ

PROJE/PROFİL

Binayı oluşturan doğu ve batı kanatları birbirine bağlayan merdiven / asansör şaftı planı.

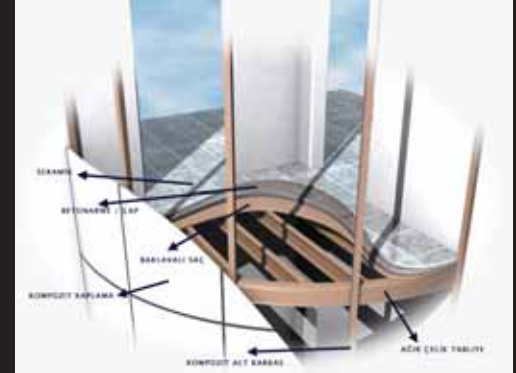
Fotoğraf: Kamuran Pekçetin

Kat hollerinden bina ana girişine bakan galerili kat düzenlemesi ile geniş açık alanlar yaratılması yanında gün ışığından bina genelinde maksimum yararlanmak hedeflenmiştir.

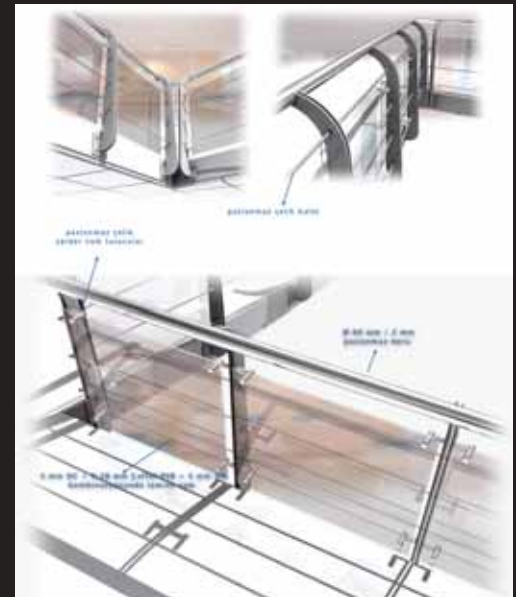
Fotoğraf: Kamuran Pekçetin

Kat hollerinden bina yangın merdivenine ulaşım çelik tabliyelerin üzerinin kaplanması ile köprü görevi oluşturarak sağlanmış bu detayda bina güney cephesinin kimliğinin oluşmasında etken olmuştur.

Fotoğraf: Kamuran Pekçetin

Kullanıcı güvenliği öncelik olacak şekilde tasarlanmış ana galeriye bakan korkuluklar kırılmaz camlar ile geniş bir görüntü açısı yaratmaktadır.

Ana mekânlara direk açılan hasta odaları personel ve ziyaretçilerin dolaşımını minimuma düşürerek kullanımı daha kolay ve hızlı bir hale getirmiştir.

Mekânlarda, kullanıcıları yormayacak şekilde dinlendirici olması amacı ile bej renkler tercih edilmiştir mobilyaların hepsi özel tasarlanmıştır.

Fotograf: Kamuran Pekçetin

Doğu cephesinde yer alana acil bölümü giriş saçaklı geleneksel taş doku arasına işleve uygun olacak bir formda tasarlanıp modern malzeme ile bütünleştirilmiştir.

PROJE/PROFİL

Fotoğraf: Kamuran Pekçetin

Fotoğraf: Kamuran Pekçetin

ADANA'DA MİMARLIK ORTAMI VE MİMARLAR (1940-1980)

F. Duygu SABAN ÖKESLİ

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

"1940 ile 1980 arasındaki dönemde Adana'daki mimarlık ortamını, yapı sektöründeki diğer aktörleri, mimarlar ile bu aktörler arasındaki ilişkiyi ve yapıyı çevreye katkı sağlayan mimarları incelemeyi amaçlayan bu röportajları, Jansen planının 1950'den sonraki uygulama sürecini, o dönemi birebir yaşayan saygıdeğer meslektaşlarımızdan öğrenme ve Jansen planından sonraki mimarlık ortamını anlayabilme amacıyla makalenin tamamlayıcısı olarak düşündüm."

"Bu röportajlar dizisi Zeki Yüzüak ve İbrahim İşişık ile başlıyor. Serinin meslek hayatını proje üretimi ve uygulamasıyla geçiren Zeki Bey ile meslek hayatını çeşitli kurumlarda imar müdürlüğü görevi yaparak geçiren İbrahim Bey'in röportajlarıyla başlaması mimarlık ortamının farklı açılarıyla değerlendirilmesine fırsat verdiği için ayrıca önem taşıyor."

1940 ile 1980 arasındaki dönemde Adana'daki mimarlık ortamını, yapı sektöründeki diğer aktörleri, mimarlar ile bu aktörler arasındaki ilişkiyi ve yapıyı çevreye katkı sağlayan mimarları incelemeyi amaçlayan bu röportajlar serisi düşünce- si 1940 tarihli Hermann Jansen Planı'na ve Seyhan Belediyesi arşivlerindeki yapı ruhsatı sicillerine ulaşmamla başladı. Röportajlar Serisi için belirlediğim tarih aralığı Jansen planının ne kadar uygulanabildiğini tartışabilmek için 1940 ile başlıyor. Güney Mimarlık dergisinin bu sayısında yayınlanan Jansen'in Adana planları ile ilgili makalede planın 1950'ye kadarki uygulama sürecine kısaca değindim. Bu röportajlar serisini ise planın 1950'den sonraki uygulama sürecini, o dönemi birebir yaşayan saygıdeğer meslektaşlarımızdan öğrenme ve Jansen planından sonraki mimarlık ortamını anlayabilme amacıyla makalenin tamamlayıcısı olarak düşündüm.

Tarih aralığının 1980 ile sonlanması Türkiye'deki imar hareketlerinin 1980'den sonra hız kazanması ve şekil değiştirmesi sebebiyledir. Şevki Vanlı'nın 1980'e kadar olan dönemi "...çöken imparatorluk peşinden milliyetçilik duygularının mimariye Milli Mimari olarak yansması, arkasından mimarlığımızın Cumhuriyetin sanki sözcülüğüyle görevlendirilmesi, 1950'ye kadar devletin etkileri, 1980'e kadar bu alışkanlıkların sürmesi..." şeklinde tanımlaması da ayrıca etkili olmuştur (Vanlı, Ş. (2006) 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı, Cilt 1, s: XV). Adana özelinde ise 1980'ler Aytaç Durak döneminin başlangıcı ve kentin kuzeye doğru geniş-

lemeye başladığı dönem olması sebebiyle ayrıca farklılık gösterdiğinden çalışmanın tarih aralığı 1940 ile 1980 arasındadır.

Seyhan İlçe Belediyesi'nin arşivlerinde bulunan yapı ruhsatları 1960'a kadar uzanıyor. Eksik de olsa 1960 ile 1980 arasında tanzim edilmiş 348 adet yapı ruhsatı var ve bu ruhsatlarda proje müellifi olarak kayıtlı olan mimarlar alfabetik sırayla Orhan Akverdi, İrfan Bağdat, Necati Çetindoğan, Fethi Dağlık, M. Erdal Durukan, Halit Ekermen, Yalçın Erdoğan, Metin Eren, Nurettin Güngören, Özer Karagenc, İlter Korkmaz, Melahat Öngen, Ulvi Özdemir, Yücel Sarı, Recai Türkmen ve Zeki Yüzüak'dır. Bu çalışma kapsamında saygıdeğer mimarlarımızdan hayatta olan ve ulaşabildiklerimin altısı ile yaptığım röportajlar derginin her sayısında iki tanesi olmak üzere üç sayıda kısaltılarak yayınlanacaktır.

Bu röportajlar dizisi Zeki Yüzüak (Oda Sicil no: 999) ve İbrahim İşişık (Oda Sicil no: 1070) ile başlıyor. İkisi de 1932 doğumlu ve İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mezunu olan saygıdeğer meslektaşlarımız ile Jansen planından başlayarak 1980'e kadar gözledikleri ve birebir yaşadıkları mimarlık ortamını konuşmaya çalıştım. Serinin meslek hayatını proje üretimi ve uygulamasıyla geçiren Zeki Bey ile meslek hayatını çeşitli kurumlarda imar müdürlüğü görevi yaparak geçiren İbrahim Bey'in röportajlarıyla başlaması mimarlık ortamının farklı açılarıyla değerlendirilmesine fırsat verdiği için ayrıca önem taşıyor.

"Zeki Yüzüak Röportajı" 28.05.2010

D. S. Ö.- Zeki Bey, öncelikle röportaj önerimi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Meslek hayatınıza nasıl başladığınızı öğrenebilir miyim?
Z. Y. – Ben 1956 mezunuyum. 54 sene oluyor. Adana'ya geldim, belediyeye girdim. 1,5 sene kadar belediyede çalıştım, sonra askere gittim. Yedek subaylık yaptım, 1959'da döndüm, 1,5 sene kadar da, yani 1960 Temmuzuna kadar yine Belediye'de çalıştım. Ondan sonra devamlı serbest çalışıyorum. Kamu görevlisi veya herhangi bir yere bağlı olarak çalışmıyorum. Daha önce Mimar Mustafa Kayalıoğlu ile ve Melahat (Öngen) Ablayla ortak çalıştık bir süre.

D. S. Ö.- Ne kadar sürdü ortaklığınız?

Z. Y. – Melahat Öngen ablamızla, aşağı yukarı 3 sene beraber çalıştık. Mustafa Beyle de, onun

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

vefatına kadar, 1982'ye kadar birlikte çalıştık. Benim mimarlık çalışmalarımın mühim kısmı fabrikalardır. Bu apartmancılık başladığında, 3-5 tane yaptım apartman; ondan sonra o işlerle pek ilgilenmedim.

D. S. Ö.- Peki, meslek hayatınıza başladığınızda, Adana'daki yapılaşma nasıldı?

Z. Y. – Her zaman şunu söylerim: Seyhan Barajı Adana'ya bir bakıma hayat vermiştir, büyük bir enerji problemini çözmüştür, fakat Adana'nın mimarisine de büyük bir tesiri olmuştur. Şöyle; bu gölün kamulaştırılması esnasında, oradaki göl sahası içinde kalan köyler oldukça mühim istimplâk bedelleri almışlar. O kimseler için büyük paralarmış. Bunların aşağı yukarı tamamı Adana'ya göçmüş. Adana'da bir yer ediniş, başlarını sokacak bir yer yapmışlar. O tarihe kadar Adana'nın nüfusu -ben 1950'de liseyi bitirdiğimde 80 bindi tahmin ediyorum- birden bire artmış ve şehrin demiryoluna yakın olan bölgesini tamamen bu köylüler satın almış. Hisse itibarıyla ki çok korkunç bir imar çıbanıdır o; bu o sahaların bu hale gelmesine sebep oldu. 5 bin metrekarelik bir yeri, 5 bin hisse itibarıyla kabul ederek, 100 hisse ona, 70 hisse ona, 200 hisse ona böyle satarak, 5 bin metrekare yere, diyelim ki burası 500'er metrekare imar parseli olsa, 3-5 tane yapı yapılacağına, 50 tane yapılmış. Bunların tamamı da kalitesiz, mimarsız, hatta tehlikeli yapılar. Bu işte Adana'nın imarının devrildiği 1954 ve 1956 seneleri arasındaki dönemdir. Kimse de sesini çıkarmamış. Aslında bir doğru dürüst imar planı da yokmuş.

D. S. Ö.- Siz geldiğinizde Jansen Planı ne kadar uygulanmıştı?

Z. Y. – Benim babam Belediye Harita Şubesinin başındaydı. Ben bu plana hayranlıkla bakardım. Ben geldiğimde Necmi Ateş'e, Reşatbey Mahallesinin uygulama planları yaptırılmıştı. Asım Kömürcüoğlu'na da demiryolunun kuzeyinde bir kısım yaptırılmıştı. Bunların hepsinin Bayındırlık Müdürlüğünde de olması lazım. Çünkü o tarihte bu imar işleri, doğrudan doğruya Yapı İmar İşleri Reisliğine bağlıydı, o da Bayındırlık Bakanlığının bir bölümüydü.

Jansen planı uygulaması mümkün olmayan bir plandı. Mesela "İşçi Mahallesi" diyor, beher parsel 2000 metrekare. İşçilere güzel 20 tane villa kurduk; 20 işçiye veya 200 işçiye diyelim. Bunlar tabii hiç biri uygulanabilecek gibi olmadığı gibi, zaten kimse de aldırılmamış onlara. Kimse de "Bu nasıl plandır? Biz ne düşünüyoruz? Burası ne olacak?" dememiş. Sadece burada Necmi Ateş'e göre imar çapı verirdiler. Hatta 1-2 pafta da ben yaptım, Bağlar Mahallesinde filan. Tabii sonra imar planı yarışmaya çıktı, uygulama geçersiz oldu.

D. S. Ö.- 1940 planının uygulanması aşamasında, dikkatimi çeken birkaç şey var: Mesela Atatürk Parkının hemen güneyinde, Giritli Mahallesi diye bir yer görülüyor. Adana'daki göçmenlerin durumu nasıldı?

Z. Y. – Mübadele esnasında göç işi bitmiş, Lozan'dan sonra, 1925'de başlamış, ne zaman bitmiş bilmiyorum, ama Girit'ten göç filan yok-

tu. Giritli Mahallesi, şimdiki Göçebe Mahallesi'dir. Orların çoğu yıkıldı zaten, şimdi Acıbadem hastanesinin bulunduğu kavşağın güneyinde düzgün sokaklı evler vardı, oralarda yaşarlardı. Giritliler, şehrin birçok yerinde vardı, Rumca konuşurlardı, Müslüman ahali, ama yani aynı bizim Yunanistan'dan Niğde'ye gelip Türkçe konuşan Rumlar gibi.

D. S. Ö.- 50'lerde ve 60'larda hâlâ kültürel çeşitlilik yaşıyor muydu? Hissediliyor muydu kentin tümünde?

Z. Y. – Bizim sınıfımızda ilkokulda okurken, bir Ermeni çocuk vardı, o da ne diye kalmış burada bilmem? Musevilerin birkaç tanesi İstanbul'a göçtü. Ama Rum, aşağı yukarı hiç yoktu. Ermeniler gitmiş zaten. Şimdi, bende bir fotoğraf var. Bahri Paşa var ya, vali, onun etrafında şehir mecali toplanmış, babamın dedesi de var içinde. Orada bu söylediğiniz cemaatlerin temsilcileri var, papaz var, Ermeni papazı var, Rum papazı var, belki haham başı da vardır fark etmez. Böyle bir fotoğraf, orjinaldir, ama bunların hiçbiri kalmamış.

D. S. Ö.- Jansen'in 1935 yılında hazırladığı ilk plan var. İlk uygulama Atatürk Parkı oluyor ve stadyumla bağlıyorlar. Ziya Paşa Bulvarı ve Gazi Paşa Bulvarı burada yeşil bir bant olarak, yaya yolu olarak görünüyor; uygulaması nasıldı?

Z. Y. – Öyleydi, bunlar okaliptüs ağaçlarıydı. 1958'de kesildi, cadde haline geldi.

D. S. Ö.- Neden öyle bir şey yapma ihtiyaçları oldu?

Z. Y. – İşte, o zaman bir imar fırtınası vardı Türkiye'de.

D. S. Ö.- Demokrat Parti dönemine denk geliyor sanırım.

Z. Y. – Evet, İstanbul'da para veriyordu devlet. Bugünkü Ziyapaşa Bulvarı açıldı, istasyonun önünden geçen cadde de, bunlar ağaçlandırılmıştı. Düşünebiliyor musunuz, geliyor burada bir park (Atatürk Parkı) yapıyor, buradan sağından geliyor, solunda bu aynen böyledir şimdi. Nehrin kenarındaki Set Caddesi, Fuzuli Caddesi

de ağaçlandırılmıştı, ama hep bunlar okaliptüstü, büyük okaliptüs ormanlarıydı.

Park içindeki iki yapı son zamanlarda yıkıldı. Jansen ne çizmişse, hepsini yapmışlardı. Şimdi, şu planın güzelliğine bak; bir Alman gelmiş, bunlarla uğraşmış ciddi ciddi. O zaman ne versek, yutardı bizim erbabımız, bunu bilmezler ki, hakikaten emekti. Şu bir emek mahsulüdür ve hakikaten güzeldir. İstasyon, durak; bunlar aynen böyledi; bu refüjler aynen elifi elifine böyledi, anlatabiliyor muyum? Hatta burada ehliyet imtihanı yapılırdı. Buradan geri geri dönüp geçtiniz mi, sınıfı geçerdiniz.

D. S. Ö.- 1960 Temmuzundan beri Adana'da meslek hayatınızı sürdürdüğünüzü söylediniz. O dönemde etkili olan insanlar, mimarlık ortamında, kimlerdi? Kaç tane mimar vardı mesela?

Z. Y. – O zaman, yani ben serbest çalışmaya başladığım tarihte, mimar olarak Ulvi Özdemir vardı, Orhan Akverdi vardı, Melahat (Öngen) Hanım vardı; piyasada iş yapan bunlar vardı. Rahmetli Ertuğrul Arf vardı. Ertuğrul Ağabey bunların en büyüğü, yani en kıymetli olanıdır. Yalnız diplomasında noksanlık mı vardı ne vardı, ama kimse de onu yargılamazdı. Biz onunla bir süre beraber projeler yaptık, çalıştık; onu her gün rahmetle anarım. Benim ondan öğrendiklerim, üniversitede öğrendiğimin birkaç katıdır. O kadar muhterem, bilgili bir adamdı. Eğitimini Almanya'da yapmış.

D. S. Ö.- Peki, belediyenin rolü nasıldı? Etkinliği nasıldı 1960'larda?

Z. Y. – Belediye ruhsat verirdi, ama isteyen de ruhsatsız yapardı, hiç de bir şey olmazdı. Çünkü söylediğim mahallelerin hepsi öyle yapılmış. **D. S. Ö.-** Yabancı mimar hiç yoktu değil mi? Devlet kurumlarının kendi mimarları var, kendileri projelendiriyorlardı.

Z. Y. – Şimdi şöyle, devlet kurumları dediğiniz; belediyede, ben geldiğimde belediyeye 1956'da; mimarı yoktu. Bir orman mühendisi, Fen Müdürlüğüne vekâlet ediyordu. Bakanlıktan gelen adam, bir ay durmuş; bu kanunsuzluk-

lara bakmış, ne imar var, ne plan var, ne yönetmelik var, bırakıp kaçmış adamcağız. O zaman Fen Müdürlüğü olurdu; bunları da Bakanlık tayin ederdi. Bakanlık tayin etmediği zamanlarda imar müşaviri olarak çalıştırırdı, biz öyle çalışırdık.

D. S. Ö.- Adana kent merkezinde hepimizin çok iyi bildiği Borsa Binanız var. Onun hikâyesinden bahseder misiniz?

Z. Y. – Bu Borsa Binasını ben yaptım. İlk yaptığımız, o zaman işte 1961'de Melahat Abla, Mustafa Beyle ortaklık; onun mimarisini ben yaptım. Ben mühendisim, onun statik projesini de ben yaptım. 27 Mayıs 1960'tan sonra her şey tepetaklak olmuştu. Borsa Yönetim Kurulu bir tarafa atıldı. Yerine o zaman revaçta olan Halk Partili kimseler Borsa Başkanı oldu, Ticaret Odası Başkanı oldu. Her şey bir anda değişti. Rahmetli Esat Özbilen başkanvekili idi. Esat Bey, çok muhterem bir kimseydi ve Abdullah Bey'in -Melahat Ablanın kocası- ahabıydı, bizim de ahabımızdı. Büyük Borsa Binası projesi yaptırılacak, o vakit de benden başka kimse yoktu ortalıkta. *"Biz yapalım"* dediler *"Olur, yapalım"* dedim, ben yaptım projeyi. Söylediğim gibi, yani onun o zaman betonarme projesini de ben yaptım.

D. S. Ö.- Oranlarıyla, kütle etkisiyle; hiç zamanı geçmeyen bir bina tasarlamışsınız. O dönemde etkilendiğiniz, kendinize yakın bulduğunuz akımlar hangileriydi?

Z. Y. – O çizgiler o zaman modaydı. Bir de, kimşenin mimara karışmak da aklına gelmezdi. Bakın şurayı böyle sağa yapmışım, kolonları içeri almışım, saçak böyle dönmüş, içinde de bir yuvarlak merdiven var, üstünü geriye çekmişim. Yazıyı rahmetli Latif Arış'le oturduk, karar verdik yazdık. Şimdi burası böyle değil, değil mi?

D. S. Ö.- Bir miktar değişti, ama...

Z. Y. – Şimdi mesela *"Yap"* deseler, bu yatay şeyleri düşünürüm ben; buralar toz yuvasıdır.

D. S. Ö.- *"Tekrar yap"* deseler, aynısını yapmazsınız yani?

Z. Y. – Bilemem yani ne yaparım? Bakın şu açıklıklar, aynı ortadaki merdiven aksından çıkıyor, geniş. Şimdi mesela bu deprem hesapları filan var ya, o zaman bunlar hiç bilinmezdi, ama bizim de öğrendiğimiz şeyler vardı, herkes onu bilirdi, öyle yapardı.

D. S. Ö.- Bundan başka tasarlamış olduğunuz konutlar var. Belediyenin ruhsat dökümünden çıkardığım kadarıyla, 1960'la 1984 arasında 13 tane yapınız var. Konutların bir kısmı yıkılmış, bazılarını da takip edemedim kadastral haritalardan, ama daha ziyade aile apartmanları yapmışsınız, Sıtkı Kulak ile çalışmışsınız. Müteahhit mimar ilişkisi nasıldı?

Z. Y. – Onların projelerini yapardım evet. Sıtkı da fikir verirdi. Benden küçüktür, bana çok saygı duyardı; hâlâ da yakın arkadaşımıdır, onları yapardık. En çok sevdiğim apartman, şu köşede var ya, Palmiye Apartmanı.

D. S. Ö.- Peki, siz fabrikalar üzerine daha çok çalıştığınızı söylediniz. Adana'nın tarıma dayalı sanayisinin gelişmesiyle 70'lerden sonra mı oldu daha çok?

Z. Y. – Bu aşağı yukarı, 65'te filan başladı ya-

vaş yavaş. Adana'daki sanayi, söyledim ya baraj Çukurova'ya can vermişti; elektrik olmayınca fabrika olmaz. 1965-66 senesinde, 27 Mayıs'tan sonra birkaç sene geçti, yeniden seçimler oldu. Meşru hükümetler gelmeye başladı. Amerika bize biraz kesenin ağzını açtı, bir şeyler oldu; bu sanayi birden bire, 70'li senelerin başından itibaren bayağı büyük tesisler yapılmaya başlandı. Bunların mühim bir kısmını ben yaptım. Sabancı Grubunun o dönemde Adana içinde yapılan fabrikalarının aşağı yukarı hepsini ben yaptım. TEKSA Fabrikası var, Tarsus yolunda; Adana'daki ilk modern fabrika oluyor. Hâlâ duruyor, boyamışlar tuhaf tuhaf; tabii onları elden çıkardılar. Bunlar çok büyük tesisler olduğu için, senede 1 tane 2 tane ancak yapardım; mesela TEKSA, 55 bin metrekare bir yapı.

D. S. Ö.- Ekonomik durumun, mimari ortama etkisi bağlamında bir şeyler söyleyebilir misiniz? Mesela, Sabancı Grubuyla birlikte çalıştınız; onların fabrikaları için projelendirme yaptınız. O zaman ekonomik açıdan sıkıntı yok muydu meslek hayatınızda?

Z. Y. – Yoktu, ben mimarlıktan iyi para kazandık diyebilirim. Kazanıp da yani çok rahat yaşırdık, başka kimse de yoktu; istediğimiz parayı da alırdık. Mesela, bu işlerle Şevket Sabancı Bey ilgilenirdi, ben 1-2 defa *"Yahu teklif vereyim"* dedim, *"Teklif filan istemiyorum. Ne istersen onu alırsın"* derdi bana. Ben de çok istemezdim, isteyemezdim utanırdım.

SASA'yı da ben yaptım, büyük bir kısmını ve statik projelerini de yaptım. O zamanki fabrikalar böyle 6,5m., 9 metrelik akslarla yapılırdı. Baktım, hepsi aynı, niye böyle yapıyorlar acaba dedim. Sonra dikkatimi çekti, o zaman betonarmecilerin kullandığı hesaplar neyse herkes onları kullanıyordu.

D. S. Ö.- Siz de uyguladınız mı peki o betonarme kirişleri?

Z. Y. – Yok, ben dedim ki: *"Bunu niye çelik çatı yapmıyoruz?"*

D. S. Ö.- Yeni şeyler de denediniz mi? Yeni kirişlemeler, tasarımlar...

Z. Y. – Yok canım, şimdi her şey programlarla yapılıyor. Abdullah Beyin kitabında hesaplar vardı. Mesela, müttemadi kirişler için hazırlanmış şablonlar vardı; onları kullanıyorduk.

D. S. Ö.- Sabancı Grubu için başka hangi fabrikaları yaptınız?

Z. Y. – O dönemde, 90'a kadar, 92'ye kadar hepsini ben yaptım. Mesela, BOSSA'yı yaptım. O BOSSA'nın 1 ile 4'üncü kısmını yaptım, MARSA'yı yaptım, PILSA'yı yaptım. Ondan sonra, Organize Sanayi Bölgesindeki bütün yapıları; orada BOSSA var, PILSA var, OLMUKSA var, SASA var; hepsini ben yaptım.

D. S. Ö.- Bir şey daha soracağım: Şevki Vanlı diyor ki: *"Cumhuriyet sonrasında, 1950'ye kadar mimarlık, cumhuriyetin sözcülüğünü üstlendi"* diyor. *"1950'ye kadar devletin etkileri görüldü, 80'e kadar bu alışkanlıklar devam etti, sonra metropolleşme, sanayi, ticaret, turizm ve benzeri sebeplerle mimarlık devletten uzaklaştı"*. Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Z. Y. – Şimdi, 1960'a kadar zaten özel sektörün bir şey yapmaya takati yoktu ki. Cumhuriyetten evvel sanayi iyi kötü varmış, ama gayrimüslimlerin elindeymiş. Mesela, Tırpanilerin fabrikası, İstiklal İlköğretim İlkokulu, Tırpanilerin konağıdır. Sonra, şimdi bacası duran Giledo'nun yağ fabrikası falan, Giledo'lar Rus Musevisidir. Bunların hepsi varmış, birkaç tanesi ıslah edilmiş Cumhuriyet Döneminde.

Mesela dokuma fabrikaları Sümerbank'a geçmiş. Şimdi Sümerbank diye bir şey yok. Sümerbank, çok büyük bir müesseseydi, sonradan 70'lerdeki filan bir tekstil patlamasıyla, bütün o Sümerbank'ın yetiştirdiği elemanlar, bunlar çalıştı, meydana getirdi. Devlet, Sümerbank, Etibank; bunlar Avrupa'ya, Amerika'ya öğrenici gönderirmiş, bunlar yetiştirilmiş. Bunların mühim bir kısmı tazminatı ödermiş, çıkarmış; bir kısmı da çalışmış, ama Sümerbank'ın gönderdikleri, o zaman başka bir özel sektörde tekstil olmadığı için, Sümerbank'ta kalırlarmış.

Sanayi tesislerini Devlet kurardı, Sümerbank birçok yere fabrika yapmış; Nazilli'ye yapmış, Malatya'ya yapmış, falan yere yapmış; çünkü harbin içinde kefen bezi bulunmazdı, düşünebiliyor musunuz? Çimento ithal edilirdi, sadece Hereke'de vardı çimento fabrikası. Rahmetli Menderes, bir hamlede 20 tane çimento fabrikasını inşa etti ve çimento problemi birden bire bitti. Mısır'dan çimento ithal ediliyordu. Çimento olmazsa medeniyet olur mu? İnşaat olur mu?

D. S. Ö.- Güney Sanayi Fabrikası'nın ilave yapısında da katkınız var sanırım...

Z. Y. – Giriş saçağındaki brüt betonu ben hesapladım. Altına bakarsanız, kirişleri güzel, ana kirişleri var, tali kirişleri gelir, uzar, tekrar böyle yapar; gayet sık. Her şeyiyle bunu ben yaptım. Saçaklar Ertuğrul Ağabeyin klasik; saçak ucunda dereler olur. Bunlar böyle çifttir, bunları birbirine bağlayan detayları vardır. Çok büyük adamdı. Şu köşedeki binayı biliyor musun?

D. S. Ö.- Talip Aksoy Konağını mı?

Z. Y. – Evet, bunu da o yapmıştır. Ona dikkatle bakarsanız, ama çok dikkat ederseniz, onun ne büyük bir emek mahsulü olduğunu görürsünüz. Etrafındaki parmaklığa bakın. Giriş merdivenine bakın. Lambalarına bakın. Garajın kapısına bakın. Hepsini, bu nasıl olur? Nasıl sabırlı bir mal sahibi olacak? Nasıl bir mimar olacak? Oradan pek de bir şey kazanmamıştır ha, çünkü hiçbir zaman parası olmazdı.

D. S. Ö.- Peki, 1984'den sonraki dönemin mimarlık ortamını nasıl yorumluyorsunuz?

Z. Y. – Şimdi, Adana'ya bu göç geliyor; bu insanlar geliyor. Bunun çaresi nedir? Bunlar bir yerde oturacak. Şimdi yeni binalar 10'ar katlı değil mi? Bunlar 5'er katlı olsa ne olurdu? İki misli yer kaplardı. Öyle değil mi? Zaten felaket o binalar değil, felaket Asri Mezarlığın arkasındaki mahalle gibi yerleşmelerde.

D. S. Ö.- Çok teşekkür ederim Zeki Bey zaman ayırdığınız için.

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

"İbrahim İşışık Röportajı" 29.05.2010

D.S.Ö.- Röportaj teklifimi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim İbrahim Bey. Sizinle görüşme doğum yılınızı ve mezuniyet tarihinizi öğrenmekle başlamak istiyorum.

İ. İ. – Yani, özgeçmişimi... Şimdi, Teknik Üniversitede yıllık yapıyorlar ya 40 yıllık, 50 yıllık; onda da yayınlandı, size yazdırayım; 17.03.1932'de Adana'da bir öğretmen oğlu olarak doğdum, Tepebağ Mahallesinde. 19.09.1939 - 30.06.1951 tarihleri arasında Adana'da ilk, orta, lise öğrenimimi gördüm ve 1957'de Teknik Üniversite'nin Mimarlık Fakültesinden mezun oldum.

17.01.1958'de belediyeye girdim, 15.06.1969'da Adana Belediyesi Fen İşlerinde, İmar İşlerinde çalıştım; yani müdürlük yaptım, müşavirlik yaptım. Demek ki 11 sene çalıştım. Bizi kovdular belediyeden, işimize son verdiler. Danıştay'da kazandım, geri geldim. Yedek subaylığı 5'inci Zırhlı Tugay İstihkâm Bölüğünde yaptım. 16.06.1969 ile 11.11.1971 arasında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Adana Bayındırlık İl Müdürlüğünde, Müdür Yardımcısı olarak çalıştım. Efendim, 11.11.1971 - Nisan 83 tarihleri arasında İmar ve İskân Bakanlığı, Adana İl İmar Müdürü olarak çalıştım. Emekli oldum. Yaptığım işlerden bahsedeyim:

Organize Sanayi Kontrol Amirliği yaptım, 100'üncü Yıl Kooperatifinin yöneticiliğini yaptım, kurdum. 1964'de de bizim hanımla evlenmişiz. Buraya yazmışız, Görkem diye torunum var.

D.S.Ö.- Peki, mezun olur olmaz Adana'ya mı döndünüz?

İ. İ. – 17 Ocak 1958'de Adana Belediyesinde işe başladım. Müdür Kâzım Hidayetoğlu'ydü.

D.S.Ö.- Belediye'de imar müdürlüğü ile fen işleri müdürlüğü ayrı mıydı?

İ. İ. – İki birlikti. Müdürümüz rahmetli Kâzım Hidayetoğlu, Almanya'da Teknik Üniversite bitiren bir bey. Yanına nasıl girerdik biliyor musun? Başbakanı gider gibi. Böyle otoriteli, bilgili bir beydi.

D.S.Ö.- Peki, Adana'ya geldiğinizde yapılaşma nasıldı? Adana nasıl bir yerdi?

İ. İ. – Abidinpaşa vardı kızım, biz Abidinpaşa'da yapılan binalara bakardık, nasıl oluyor diye. Abidinpaşa'da Remo İşhanı, Ticaret Odası'nın karşısında. Orası yapılırken, daha doğrusu Ticaret Odası yapılırken, bunlara bakıp bakıp geçiyorduk.

D.S.Ö.- Kaç mimar vardı? Kimler vardı o zaman?

İ. İ. – Benim bildiğim Ali Homurlu ağabeyimiz. Bakın, onu Zeki Bey'e de sorun, Ali Homurlu. Almanya'da bitiren ve bize kızıp, mimarlara; İnşaat Mühendisleri Odası'na kayıt olan, orada ölen...

D.S.Ö.- Ne kadar çok Almanya'da eğitim gören mimar olmuş?

İ. İ. – Ben de gidiyordum, ama olmadı. Yani, evraklar var, kayıt oldum, döviz almaya uğraşıyorum. Mesela 1957 seçimlerinde Menderes rahmetli, bir daha kazandı. O arada ben de üniversiteyi bitirdim, Ekim'de. İstanbul'da durur-

ken, ne yapayım diye baktım. 1957 seçimlerini de bitirince, duyduk ki Celal Bayar Gemlik, Umurbeyli'de çorba içecek, yani doğduğu köye gidecek. Tabii bizim talebe zekâsı o zaman, daha yeniyiz. Gemlik Belediye Başkanı'nın hanımı, Adana'da, babamın teyzesinin kızı. Dedim: *"Ben oraya gideyim, bu Celal Bayar'la konuştursunlar beni, döviz alayım"* Bak yani, düşündüğüm şeyi söylüyorum. Neyse, oraya gittim, buldum. Çıktı adam, dedi ki: *"Buyurun"* dedi. Girdik içeriye *"İyi ki bugün geldin"* dedi. *"Ne var"* dedim, bilmiyormuş gibi. *"Celal Bayar geliyor, Umurbeyli'de çorba içecek, sen de git gör"* dedi. Esas ben onun için gittim. Gittim oraya, akşam çorba içmeye gittik, ablaya anlattım ben. Abla uğraştı, kimseye döviz vermediler o sene; 2 sene 3 sene.

D.S.Ö.- Döviz bulmak ne kadar zormuş.

İ. İ. – Bak, Reisicumhura söylendiği halde.

D.S.Ö.- Peki, sizin başladığınız dönem Ali Sepici'nin başkanlığına denk geliyor herhalde.

İ. İ. – Benim başladığımda Vali ve Belediye Başkanı Hilmi İncesulu vardı. Reisti. Kâzım Hidayetoğlu da müdürdü. Hilmi İncesulu, Adana'ya reis seçemedi, yani belediye başkanı. Sokaktaki tablacı: *"Ben reis olurum"* diye çıkmaya başladı. Mesela Adliyenin karşısında bir berber Duran vardı, yani böyle laf kaynatır gibi: *"Ben de reis olurum"* dedi, mesela. Singer'in orada Kitapçı Al-datmaz vardı: *"Ben reis olacağım"* dedi.

D.S.Ö.- Neden böyle bir şey yaptılar?

İ. İ. – Seçemedik reis, Adana reisini seçemedi. İçişleri Bakanlığı, Hilmi İncesulu'yu Vali ve Belediye Başkanı olarak atadı. Ben 17 Ocak 1958'de göreve başladığımda, adamcağız reisti, ondan sonra bu reis devam ediyor, etti etti; ben 6 ay sonra yedek subaylığa gittim. Askerdeyken mektup yazdılar: *"Buraya geri dön, gel"* dediler, geri döndük ve belediyeye geri döndüğümüzde, belediye reisi Ali Sepici idi.

D.S.Ö.- Peki, Jansen planı uygulamasına, bir dönemine yetmişmişsiniz. Kurtuluş, Reşatbey, Cemalpaşa tarafındaki uygulamalar herhalde problemli olmuş.

İ. İ. – Yetiştim kızım ama hiç sorma.

D.S.Ö.- Uygulama aşamasında neler yaşadınız?

İ. İ. – Şimdi, belediyeye girdik, hiçbir şey bildiğimiz yok, neyi bilmiyoruz biliyor musun? Okulla memuriyet arasında o geçiş dönemi-miz yok. Şimdi, mesela Kâzım Hidayetoğlu, Bayındırlık Bakanlığı'nda, belediyede, bir sürü yerde çalışmış, çok dürüst bir adam. Ben çok iyi bilirim, yaptığı işlerde dürüst, mert, tok, gözü gönlü tok, yani ender bulunan bir insandı. Allah nur içinde yatırsın, yani bizim ilk müdürümüz de o oldu.

Askerden geldiğimde, Demirtaş (Ceyhun) var, Zeki (Yüzüak) var, ben varım. Demirtaş çok renkli bir arkadaş, örnek vereyim yani. Güzel Sanatlar mezunudur. Bir gün dedi ki: *"Ben tekrar Akademiye girsem, kalırım herhalde"* dedi. *"Niye?"* dedim *"Eşimin projesini yapıyorum, iki seferdir dönüyor"* dedi.

Şimdi, daha işte mektepteki o ideallerimiz sürüyor. *"İmar Planı, 80 bin kişi 70 bin kişi"* diyor Jansen. Jansen, nazım planı yapmıştır. Yani, 1/1000 ölçekli planları, Necmi Ateş ve Asım Kömürcüoğlu yapmıştır. Zeki Bey de bilir. Şimdi, bu planını okuyorum, nazım planını, nerede biliyor musun? Müdürün odasında bir rafta bulduk. Bu arada Jansen Bey'le çalışan bir adam, belediyede görevli. Ama nasıl görevli biliyor musunuz? Dilekçe veriyorsunuz, imar durumu veriyor size o adam. *"Senin tahsilin ne kadar?"* dedim. İlkokuldan, ayakkabıcı mıymış neymiş yani.

D.S.Ö.- Teknik eleman değil yani.

İ. İ. – Değil tabii... Dedi ki: *"Jansen, şöyle sırtını taş duvara verdi taş köprü'nün, şurayı hep yıksak dedi"* dedi. Bilmem doğru, bilmem yanlış.

Ben şimdi, İller Bankası'na gittim, dedim ki: *"Yahu bu Jansen'in özelliği ne, yani başka adam yok mu?"* Dediler ki: *"Jansen bir Almandır"*. Biliyorsunuz Fransızlar bu işte çok iddialıydı, Amerikalılar, Japonlar, ama Jansen'i de bu Fransızlar, diğer devletin şehircileri kabul ettiler çok büyük şehircidir diye.

Bir de Murat ağabeyimiz vardı, Murat Özden. Efendim, o da bir gün anlatıyor bana, 1931'de Jansen diyor ki Atatürk'e: *"Paşam, emirleriniz üzerine size geldim"*. İşte Adana, Eskişehir, Ankara, İzmir, ne ise, *"Yaptık bunları gidiyorum"* diyor. Teşekkür ediyor Atatürk, kahve ikram ediyor filan, bu arada da diyor ki: *"Acaba uygulayabilecek misiniz?"* Atatürk'ün tepesi atıyor: *"Bu millet neyi yapamadı ki bunu yapamasın?"* diyor. Bağırıyor, çağırıyor filan, diyor ki: *"Paşam kızmayın ama, biz Avrupa'da yaptık uygulayamadık"*.

D.S.Ö.- Evet, Berlin Planı da uygulanamamış zaten.

İ. İ. – Şimdi, ben bunu İller Bankası'nın Şehircilik Dairesi Müdürleriyle filan tartıştım vazifeye gelince. Ben şimdi planları karıştırıyorum filan, bir şey dikkatimi çekti: Nüfusumuz 100 bin civarında, her sene köylerden geliyor, ama biz bu planı mevcut arkadaşlarımızla uyguluyoruz zannediyorum filan da demek ki uygulayamamışız.

Efendim, ben şöyle bir hesap ettim, plan 60-65 bin kişilik, 100 bin nüfus var, 35 bin kişi nerede yaşıyor? Bu arada örnek vereyim; şu Karaisalı yolunun batı tarafı hiç planda yok.

D.S.Ö.- Yok, evet. Sadece sanayi alanı olarak bırakılmış.

İ. İ. – Tabii, Karşıyaka'da biraz Taşköprü'nün başı filan var. Bu tarafta istasyona kadar var da, örneğin Atatürk Parkında filan bitiyor iskân. Kız Enstitüsü'nün altı var, yani meskûnlaşmış alan.

Şimdi, herkes geliyor, evini yapıyor. Planı soran yok. *"Ne yapacaksın?"* diye soruyoruz, *"Usta her gün yapıyor, bana da ev yapar"* diyorlar. Tartışıyoruz güzel güzel... Neticede, ben müdüre gittim, önce rahmetli Kâzım Beyle tartıştım. Dedim ki: *"Çok hisseli satış var. Çok gecekondur var, hazine arsalarını işgal var. Bunları ne yaparsınız?"* Bir şeyler dedi, 60 ihtilali oldu, ortalık biraz kaynadı.

D.S.Ö.- 1960 Darbesinden sonra ortam nasıldı?

İ. İ. – Her gün bir adam geliyor Belediye'ye. Mesela Yunus Dıblan Bey, Araplardan. *"Babamı kesseniz, ben Halk Partiliyim"* filan diyordu. İhtilal oldu, Zeki diyor ki daha orada çalışırken: *"Bu adam gelse ne diyecek?"* Geldi 20 gün sonra, Zeki *"Ne diyorsun ağa?"* dedi, aynen Zeki'nin tavrı o. *"Yahu, arkamızda yumurta sepeti mi var Zeki Bey?"* dedi. *"Şimdi orducuyuz"* dedi. Yani, Zeki Beye sorarsan, hatırlar.

60 İhtilali olunca belediyedeki ortam şu: Eskiden kimseyi bırakmayacaklar yönetici olarak. Benimle, Demirtaş varız yüksek tahsilli olarak. Demirtaş Ceyhun'un babası Hesap İşleri Müdürüydü. Mustafa Göbekli, eski soyadı bak; sonradan Demirtaş Göbekli'yi sevmedi, Ceyhun yaptı, yani esas soyadları Göbekli. Çok iyi bir muhasebe müdürüydü, vali ve belediye başkanları olarak Mukadder Bey bunu reis muavini yaptı. Şimdi, Demirtaş, oradan biraz güç alıyor; babası reis muavini. Sabah, öğleye kadar Osman Salihioğlu Bey sabahdan öğleye kadar Bayındırlık İl Müdürlüğü yapıyor, öğleden sonra Belediye Fen İşleri Müdür Vekilliği yapıyor. Tamam mı şimdi? Vali de öğle vakti geliyor, yani öğleden sonra, ama sabahki bütün işleri Demirtaş'la ben yapıyorum.

Bu arada, imza atılıyor ya demişler ki *"Demirtaş atmadı"*, müdür bunun bordrosunu imzalamadı. Demirtaş'ı işten attılar; babası reis muavini olmasına rağmen. Şimdi beni bekliyorlar, bir hata yapayım da atalım, diye. Neyse, kavgalar, gürültüler gidiyor.

D.S.Ö.- Peki, 1966 İmar Planı...

İ. İ. – Oraya gelmeden evvel; Adana'da kendime göre istatistik yaptım. Bu istatistiğe göre 65 bin konut vardı Adana'da.

D.S.Ö.- Kaç yılında?

İ. İ. – Vali Bey Belediye Başkanı, 1965-66 olabilir. 65 bin konut vardı.

D.S.Ö.- Bir İmar Komisyonu Raporu hazırlamışsınız 1964'te.

İ. İ. – Hazırladım, ben varım burada. Şimdi şöyle, Kâzım Bey müdür, Belediye Hukuk İşleri tamam; Enver Can tamam. Bu rahmetli Sıtkı Altay tanı-

rı, Hakkı Kadioğlu, onu bilemedim. Turan Türközer, Mithat Özdemir, bunu da tanırım çok iyi. Mustafa Kayalıoğlu tamam, İsmail Akıncı var ya, İsmail Akıncı da bir fen memuruydu, ama çok bilgili, kültürlü bir beydi. Tahir Sarıaslan da Tapu Sicil Müdürüydü, Kasım Ener Bey'e ben de birkaç sefer gittim. Yani bunu hazırlayanların, bunun orijinal imzalı bende vardı, aradım biraz bulamadım.

D.S.Ö.- O tarihlerde yaklaşık olarak 65 bin konut vardı diye tespit etmişsiniz.

İ. İ. – Şimdi bunun 45 bin tanesi, ruhsat almamış, hisseli satılmış, gecekondur, yani şimdi bizim İmar Mevzuatına aykırı inşaat tamam mı? Yine bu sürede Eski Adana, Tepebağ ve karşı tarafta 13 bin küsur Eski Adana evi vardı. Eski Adana'daki evlerin sayısı 13 bindi.

Adana'da ruhsatlı inşaat sayısı da 9 bine yakındı. Fert başına düşen yeşil alan 25-30 santimetre kadar idi o tarihte.

D.S.Ö.- Çok az. Ama Jansen Planında oldukça fazla görünüyor yeşil alan.

İ. İ. – Ama Jansen Planı ihlal edilmişti, taşmıştı. Bu arada, ben Ali Sepici'ye demiştim: *"Ne yapalım?"* dedi *"Valla istasyonun üstündekilerin hepsini kamulaştırın"* dedim. *"Buraya yeni yollar açalım, şehri götürelim"*. Dedi: *"O dediğin iş zor"* Nasıl zor? Para yok yani. Peki, dedim ki: *"Özler Caddesini açalım, Kızılay Caddesini açalım, Cemal Gürsel caddesini açalım"* Yani bu caddeleri beraber açıyoruz.

D.S.Ö.- Kent merkezinde ulaşım açısından ciddi sıkıntı mı vardı?

İ. İ. – Size şöyle söyleyeyim: Bir sıkıntı vardı, bu sıkıntı şu; yani yerleşik alan, plan alanı, halk sığmıyor taşıyor. Bu arada ulaşım, örnek sizin de bildiğiniz gibi, altyapı hizmetleri yetmiyor. Şimdi, Abidinpaşa kaç katlı olmuş? Merkez Bankası'nın ruhsatını ben verdim, ama yani zoraki verdim; orası kilise idi.

D.S.Ö.- Evet, kilise sonra Tan Sineması olarak kullanılmış.

İ. İ. – Orada bir sürü Türk katledilmiş, yani o zaman Maliye bastırdı; orası Merkez Bankası oldu.

Şimdi mesela, Yeşiloba'daki Şehitlik var; orayı ben temizledim; restore ettirdim. Kasım Ener Bey'e gittim, onu yazdı adam, yaptırdım astım. Burada 40 araba Türk öldürülmüştür. Şimdi, Ermenilere karşı bizim en büyük elimizdeki kanıtlardan bir tanesi odur. Oradan 2 kişi kurtulmuştu, bir çocuk, bir de kasap Deli Mehmet. Çocuğu bulamadık, gittim kasap Deli Mehmet'i buldum. Adam dedi ki: *"Benim kafam şöyle"* açtı, şapkasını çıkardı, böyle yarmışlar; öldü diye bırakmışlar, ölmemiş adam. Kahyaoğlu Vakası diye geçer orası.

D.S.Ö.- Evet, Valilik sonradan orada bir çalışma başlattı.

İ. İ. – Ben müdürken, gittim oraya, dedim ki: *"Burayı temizle"*. Hesap İşleri Müdürü'ne gittim, dedi ki: *"Valla para yok"*. Belediye'nin bütçesi ne kadar biliyor musun? Bir apartman yapacak kadar yok para. Oraya bir müteahhit çağırdım; *"Temizle, restore ettir"* dedim. Adamın 2 adamını aldım, belediyede sigortalı gösterdim çalışıyor gibi, ama yukarıya haber vermedim.

Bu arada, tarihi eserlere karşı bir zaafım var. Şeyi biliyorsunuz değil mi? Yağ Camii'nin oradan Büyük Saat'e giderken, sağlı sollu Kazancılar olarak bildiğimiz Kapalı Çarşı, ama hepsi tonoz. Belki duymuşsunuzdur; o yolun üzeri de tonozla kapalı imiş. Biliyor musunuz onu? Orada resmigeçit, bayram yaparlarmış Adana işgalinde; uçak bombalamasın filan diye.

D.S.Ö.- 1928'de ya da 29'da elektrik direği dikmek için o tonozları kaldırdıklarını okumuştum Yeni Adana Gazetes'i'nin bir nüshasında.

İ. İ. – O iyi olmuş. Şimdi oranın bir valisi işgüzarlık etmiş, üstünü açtırmış diye biliyordum. Şimdi, orada Ramazanoğlu'nun sarayı var. Ben ilkokulda sınıfta gittim oraya. Ramazanoğlu ailesinden, çok yaşlı bir hanım, belki 80 yaşında belki 75 o evde yaşıyordu. *"Yavuz Sultan Selim geldi, şu odada yattı"* dedi, karyolası vardı *"Bu karyolada yattı"* dedi. Şimdi, ben bunu kulağımla duydum; 70 sene önce yani buna tanığız biz.

Şimdi, orayı siz tespit edebildiniz mi? O Yavuz Sultan Selim zamanında, o çarşının yapıldığı söylenir.

D.S.Ö.- Öyle, çünkü Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında Ramazanoğulları hüküm sürüyorlar; yurtluk-ocaklık sistemiyle Osmanlı, Adana'nın idaresini Ramazanoğlu ailesine bırakıyor ve asıl imar hareketleri ondan sonra başlıyor.

İ. İ. – Benim bildiğim, belki yanlış biliyorum, çok araştırdım, gene siz bir şeyler bulabiliyorsunuz internetten filan; biz hiçbir şey bulamıyoruz eskiye nazaran. Bir de eskiden hepsi kötü gibi anlatılıyordu, o da güzel bir şey değil tabii. Bu memlekete hizmet etmemiş mi? Mesela Adana'da Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Adana'da işgal komutanı olarak kalmış. Onun da adı İbrahim; hatta İçkale'yi onun yıktığı kayıtlarda yazar.

D. S. Ö.- Haklısınız İbrahim Bey, çok teşekkür ederim zaman ayırdığınız için. ■

ADANA'DA MİMARİ PROJE YARIŞMALARINA ARKİTEKT DERGİSİNDEN BAKIŞ

Onur ERMAN

Yrd. Doç. Dr.
Çukurova Üniversitesi Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

"Arkitekt dergisi aracılığıyla geriye dönüp bakma imkânı bulduğumuz mimari proje yarışmaları süreci ve sonuçlarının Adana kentinin gelişimine katkısı yadsınamaz. Yarışma yolu ile seçilerek elde edilmiş bu örnekler kentin mimari birikimine katkı sağlamıştır. Bir kentin mimarisinin cumhuriyetin ilk yıllarına dek uzanan mimarlık tarihi hakkında fikir sahibi olmak ya da çok daha geniş çerçevede ülkenin mimarlık serüvenini yorumlamak için Arkitekt Dergisi engin bir kaynak oluşturmaktadır. 'Gizli sevgilim' dediği Arkitekt'i bireysel gayreti ve özverili çalışmaları sayesinde yayınlamış olan Sayın Zeki Sayar'ı saygı ile anıyoruz."

1931 yılında "Mimar" adı ile Abidin Mortaş, Abdullah Ziya Kozanoğlu ve Zeki Sayar tarafından yayınlanmaya başlayan dergi, 1935 yılında Türkçeden Arapça kökenli kelimeleri kaldırma girişimleri sonucu isim değiştirerek "Arkitekt" adını alır. 1942 yılına dek Abidin Mortaş ve Zeki Sayar'ın birlikteliğinde çıkarılan dergi, bu yıldan itibaren Zeki Sayar'ın editörlüğünde yayınlanmaya devam etmiştir. Arkitekt dergisinin Sayar editörlüğündeki son sayısı 1980 yılında yayınlanmıştır.

Derginin kurucuları Güzel Sanatlar Fakültesinde aldıkları mimarlık eğitiminde Ernst Egl'inin de etkisiyle fonksiyonalist ve modernist projelere ağırlık veren yayın politikası izlemişlerdir. Yayın politikasının modernist yaklaşımı, mimari bir yapının işlevsel, ekonomik olması gibi faktörleri öne çıkararak, genç mimarların bu yönde çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra dergi, dönemin kısıtlı olanaklarına karşın yurt dışı yayınlardan yapılan çeviriler ve yapı tanıtımları aracılığı ile alanında bilgi kaynağı olmuş, ülke genelinde dönemin güncel ve öne çıkan mimari projelerini yayınlarak, mimari gündemin takip edilmesini ve tartışılmasını sağlamıştır.

Arkitekt Dergisinin 1930 ve 40'lı yıllarda genç Türkiye Cumhuriyetinin yeni mimarlığını Türk mimarların merkezinde tanıtmayı ilke edindiği görülmektedir. 1950'lerden itibaren ise ülke genelinde gerçekleştirilen mimari projelerin yayınlanmasının yanı sıra mimarlık teorilerini tartışan, mimarların yasal ve mesleki sorunlarına değinen mimarlık konularını daha geniş çerçevede ele alan bir yayın kimliğine bürünmüştür.

Özellikle Türk mimarların yabancı mimarlar kadar yetkin olduklarını göstermek, bu yönde yapılan çalışmaları desteklemek adeta derginin misyonu olmuştur. Sayar bu yöndeki görüşünü şu şekilde ifade etmektedir (akt. Alpagut, 2009; sf:17):

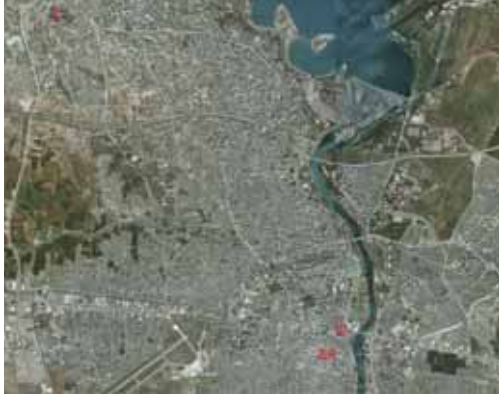
"Sonunda, bazı devlet yapılarının mimarlarımıza sipariş edilmeye ve mimari proje yarışmalarının açılmaya başladığını görüyoruz. Bazıları uluslararası olan bu yarışmalarda mimarlarımız yabancı meslektaşları arasında derece alıyor ve ehliyetlerini ispat ediyorlardı. Nitekim bir süre sonra eser vermeye başladılar. ... Daha sonra genç kuşakların eserleri gerek Ankara'da, gerekse yurdun diğer yerlerinde çoğalacak, memleketin mimarlık mukadderatına sahip olacaktır."

Arkitekt Dergisinde Adana Konulu Mimari Proje Yarışmaları

1950'li yıllara dek mesleki bir örgütlemeye ve yasal mesleki düzenlemelere sahip olmayan ve yabancı mimarların gölgesinde kalan Türk mimarlar için mimari yetkinliğin meşrulaştırılması konusunda proje yarışmaları önemli bir araç olmuştur. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin 1933 yılında açtığı Sergi Evi Yarışması'nı Şevki Balmumcu'nun kazanması bir bakıma dönüm noktasıdır. 10'u yabancı 26 projenin katıldığı Sergi Evi Yarışması Türk mimarların yabancı mimarlara karşı mücadelesinde önemli bir çıkış sağlamıştır. Arkitekt dergisinde yayınlanan "Sergievi Müsabakası" başlıklı yazıda Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin "yerli malı gibi, yerli sanatkâr mefhumunu kavrayan" ilk kurum olduğuna dikkat çekilmiş ve Türk mimarlarının Cemiyet'e duydukları şükran hissi ifade edilmiştir (Sayar, 2004).

Arkitekt dergisinin yayın politikası ile örtüşen bu gelişme yurt genelinde sonuçlanan yarışma projelerinin dergide geniş yer bulması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Derginin 1931-1980 döneminde yayınlanan sayıları incelendiğinde Adana kentine ait altı mimari proje yarışmasının konu edildiği görülür. Kronolojik sırada

Resim 1. Konu Edilen Yapıların Adana Kenti İçinde Konumları
1. Adalet Sarayı, 2. Kültür Merkezi, 3. Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi Binası, 4. Vakıf İşhanı Çarşısı, 5. Ruh Sağlığı Hastanesi

bakıldığında derginin Adana konulu proje yarışmalarını içeren sayıları aşağıdaki gibidir:

- Adana Belediye Sarayı Proje Müsabakası, sayı 7-8, 1944, sf:154-160
- Adana Adalet Sarayı Proje Müsabakası, sayı 1-2, 1946, sf: 25-31
- Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi Binası Proje Müsabakası, sayı 281, 1955, sf: 128-131
- Adana Vakıf İşhanı Jüri Raporu, sayı 305, 1961, sf: 153-162
- Adana Vakıf İşhanı Proje Müsabakası, sayı 307, 1962, sf:79-80
- Adana Ruh Sağlığı Hastanesi Mimari Proje Yarışması, sayı 336, 1969, sf:165-171
- Adana Ruh Sağlığı Hastanesi Mimari Proje Yarışması, sayı 337, 1970, sf:37-39
- Adana Kültür Sitesi Mimarlık Projesi Yarışması, sayı 338, 1970, sf: 95-100

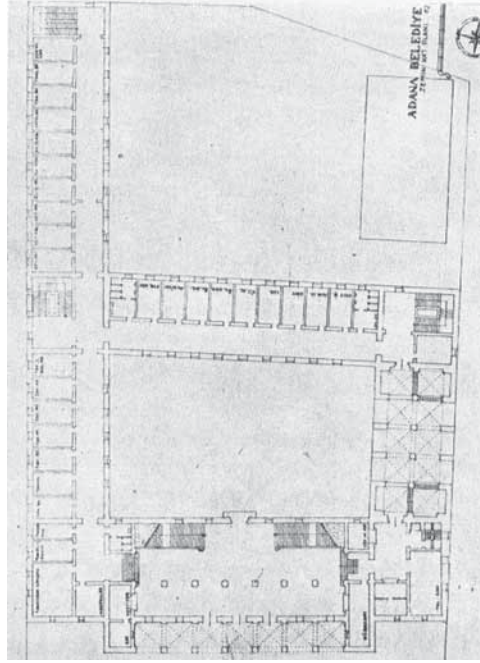
Adana Belediye Sarayı Proje Müsabakası, 1944

1944 yılında açılan yarışmanın Jüri üyeleri Profesör Paul Bonatz (Maarif Vekaleti Müşavir Mimar), Yüksek Mimar Mithat Yenen (Belediyeler İmar Heyeti Fen Şefi), Profesör Arif Hikmet Holtay (Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimari Şubesi)'dir. 21 projenin katıldığı yarışmanın değerlendirmesi sonucu ödül alan proje uygulanmamıştır. Daha sonraki dönemlerde Halk Evi Binası belediye binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Değerlendirme sonuçları şöyledir:

1. Ödül: Kemali Söylemezoğlu, Ratip Erhan, Orhan Tolun
2. Ödül: Orhan Sefa, K. Ahmet Aru
3. Ödül: Nezahat Sugüder

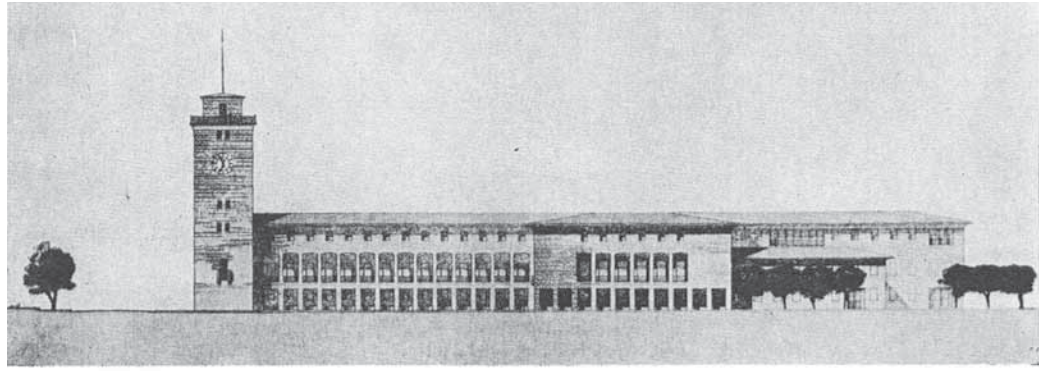
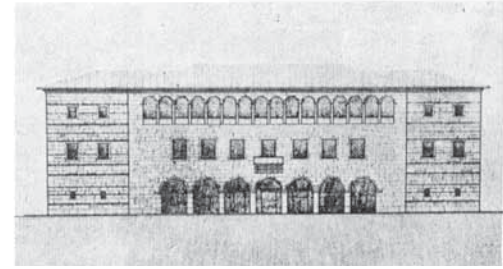
Yarışma alanı İstasyon Caddesi (günümüzde Atatürk Caddesi) üzerinde yer almaktadır. Jüri yorumlarından proje programında belediye binası işlevlerinin yanı sıra elektrik işletme binası, meydan ve bu meydana yer alacak İnönü heykelinin konumlandırılmasının istendiği düşünülmektedir.

Jüri raporunda birincilik ödülü alan proje ile ilgili olarak ana cephenin sütun ve kemerlerle oluşturulmasının resmî temsil etkisini sağlaması ne-

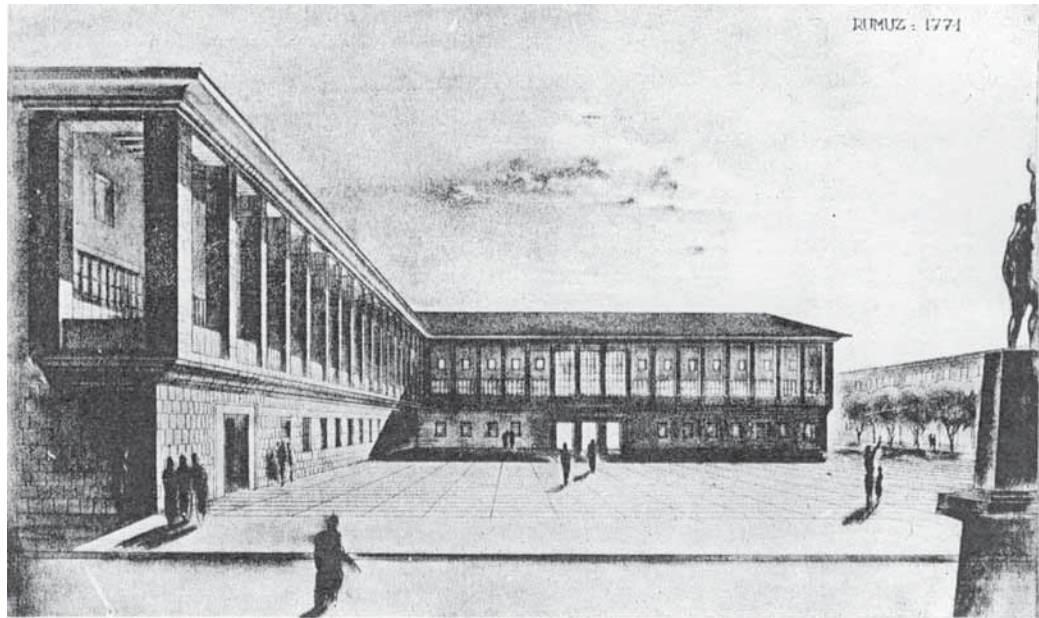
Resim 2. 1. Ödül Zemin Kat Planı ve Giriş Cephesi, (Arkitekt Dergisi, sayı:7-8, 1944)

1 ci Mükâfat: Kemali Söylemezoğlu ve arkadaşları
Kat plânları ve cephe.

Cephe
2 nci Mükâfat: A. Kemal Aru ve O. Sefa

Resim 3. 2. Ödül Ana Cephe (Arkitekt Dergisi, sayı:7-8, 1944)

3 ncü Mükâfat : Y. Mimar Nezahat Sugüder.

Resim 4. 3. Ödül Perspektif (Arkitekt Dergisi, sayı:7-8, 1944)

deniyle olumlu bulunduğu belirtilmiş, giriş ve merdiven holünün anıtsal olmasının, birinci katta yer alan meclis salonu önünde geniş hol

düzenlemesinin projeye ayrıcalık kattığı vurgulanmıştır. Yarışma programında yer alan İnönü anıtının konumu konusunda da şehircilik baki-

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

mından uygun yere yerleştirildiği yorumu yapılmıştır. Ayrıca avlunun güney rüzgârına giriş yardımıyla açılması uygun bulunmuştur (Resim 2).

İkincilik Ödülü alan Proje; jüri raporunda eski şehir olarak belirtilen alanın güneyinde kalan tarihî dokudan ve alanın kuzeyinde yer alan istasyondan gelenler için önerilen kulenin bir nirengi noktası oluşturması nedeni ile olumlu bulunmuştur (Resim 3). Jürinin bu değerlendirmesinin şehircilik vizyonu ve kamusal yapının kentnin önemli nirengi noktalarından biri olması nedeniyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Yarışmada genç Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın mimarlarından olan Nezahat Sugüder (daha sonra Arıkoğlu soyadını almıştır) 3.lük ödülü kazanmıştır. Nezahat Hanım'ın ödül alması yeni cumhuriyet toplumunda kadının geldiği noktayı göstermesi bakımından da ayrıca önemlidir.

Nezahat Hanım'ın önerisinde yapı İstasyon Caddesinden geri çekilerek meydan oluşturulmuş ve meydanın köşesine heykel yerleştirilmiştir (Resim 4). Jüri heykelin konumunu arsanın köşesinde yerleştirilmesi nedeni ile olumlu bulmamış, bu durumun trafik akışı ve şehircilik açısından sakıncalı olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan cephelerde birinci katta önerilen kolonat için jüri "ince bir zevkle binaya hususiyet vermekte ve cenup iklim mimarisine intibak etmekle beraber modern de sayılabilecek vaziyettedir" yorumunu yapmıştır.

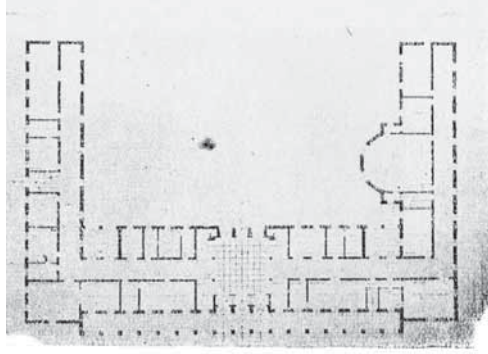
Jürinin diğer projeler için de yaptığı yorumlar ve ödül alan projeler incelendiğinde resmî temsil açısından çatı, saçak ve kolonatlar üzerinde durulduğu, çatısı ve saçığı olmayan bir öneri için bu öğelerin sağlayacağı mimari imkânların kullanılmadığı yorumu yapılmıştır. Dönem mimarlığının etkisi de önerilerin ve yorumların bu şekilde belirmesini sağlamıştır. Nitekim 1946 yılında açılan Adalet Sarayı yarışması mimari üslup bakımından benzerlik gösterir.

Adana Adalet Sarayı Proje Müsabakası, 1946

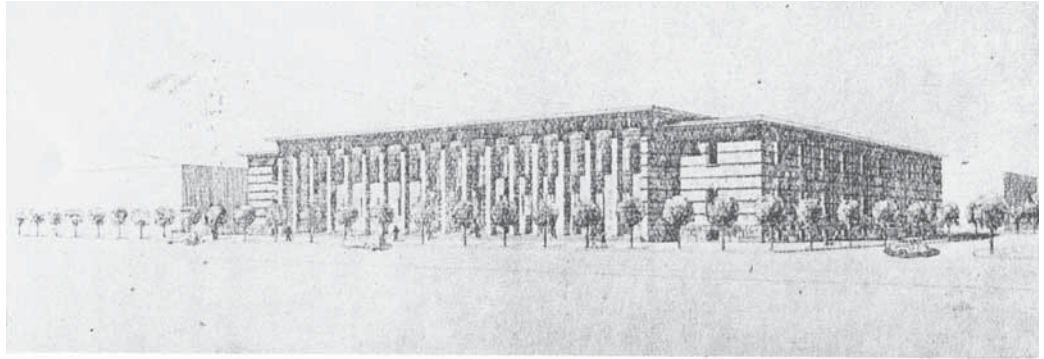
1945 Yılında Adalet Bakanlığı tarafından açılan yarışma sonucunda birincilik ödülü alan Abidin Mortaş, Nizamettin Doğu ve Feyyaz Tüzüner'in önerisi uygulanmıştır. Diğer ödüller ise şöyledir: 2. Ödül: Tuluğ Baytın, Necdet Candan 3. Ödül: Vahdet Dobra

Resim 5. Adalet Sarayı ve Arkada Görülen Yeni Adliye Binası (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 6. 1. Ödül Kat Planları (Arkitekt Dergisi, sayı 1-2, 1946)

Resim 7. 1. Ödül Perspektif (Arkitekt Dergisi, sayı 1-2, 1946)

Resim 8-9: Kolonadlı Giriş ve Balkonlar (Fotoğraf: O. Erman)

Adliye Sarayı için tahsis edilen arsa İnönü Caddesi üzerinde, 1923 yılında inşa edilen Merkez Komutanlığı Binasının batısında bulunan ve daha önce buğday pazarı olarak kullanılmakta olan arsadır. Birincilik ödülü alan projede önerilen U formlu yapı iki aşamada inşa edilmiş, önce güneye açılan ve girişin olduğu bölüm, ardından da bu bölüme takılan doğu ve batı kanatları inşa edilerek yapı tamamlanmıştır (Resim 5, Resim 6, Resim 7). 1978 yılında yapının kuzeyine inşa edilen ek blok ile yapı avlulu hale dönüştürülmüştür (Saban ve ark., 2006, sf:26).

Projede önerildiği şekilde inşa edilen yapının ana cephesini çatıya kadar uzanan on sekiz kolondan oluşan ve geniş bir saçakla biten görkemli kolonad oluşturur. Ana giriş; giriş holü-

ne açılan üç adet kapı ile bu kolonadın gerisine yerleştirilmiştir (Resim 8). Giriş kapılarının her birinin üzerinde taş konsollarla taşınan balkonlar yer alır (Resim 9). Cephe kaplaması olarak kesme taş ve tuğla birlikte kullanılmıştır. Bu iki malzeme cephelerde iki farklı doku ve renk oluşturacak şekilde yatay kuşaklar halinde uygulanmıştır.

Kolonadlı girişler, cephede vurgulanmış kolonlar 1940'lı yıllarda dönem mimarisinde sıkça karşılaşılan mimari öğelerdir. Benzer cephe karakterini Ankara DDY İşletme Umum Müdürlüğü Binası (Bedri Uçar, 1941), Ankara Temyiz Mahkemesi Binası (C. Holzmeister, 1935), A.Ü. Hukuk Fakültesi Binası (Recai Akçay, 1940) gibi örneklerde görmek mümkündür.

Plan şemasına bakıldığında güney cepheye açılan ana girişin ardında geniş bir karşılama holü ve bu holden diğer bloklara ve üst kata dağılım olduğu görülür. Ana giriş holünden kuzeyde kalan avluya yine üç kapı ile ancak bu kez daha mütevazı bir biçimde çıkılır (Resim 13). Ana giriş holünün duvarları da cephe kaplamasına benzer şekilde yine iki farklı renkte mermer kullanılarak yatay bantlar oluşturacak şekilde kaplanmıştır (Resim 10).

Yapının doğu ve batı kanatları zemin katta duruşma salonlarına ayrılmış, doğu kanadına eklenen dairesel forma ağır ceza salonu yerleştirilmiştir (Resim 11). İki kat yüksekliğinde önerilen salon oldukça nitelikli iç mekân düzenlemesine sahiptir. Birinci kat ise zemin katın plan izi taşınarak oluşturulmuştur (Resim 12). Yapı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 1992 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi Binası Proje Müsabakası, 1955

1955 yılında Emekli Sandığı tarafından açılan yarışmada birincilik ödülünü Nuran Aksis, Muhlis Türkmen ve Atif Ceylan'dan oluşan proje ekibi kazanmıştır. 5 Ocak Meydanına hâkim konumdaki arsaya inşa edilen yapı günümüzde Adana Vergi Dairesi Başkanlığı ve Ziraat Bankası Şubesi olarak kullanılmaktadır. Yarışma projelerinde zemin + asma kat + 3 kat olarak önerilen yapı, zemin + asma kat + 7 kat olarak inşa edilmiştir. Ödül alan mimari projede zemin ve asma kat dükkân ile banka şubesine, üst katlar ofislere, bodrum kat ise gece kulübüne ayrılmıştır (Resim 14, Resim 15).

Resim 16. Türk Ticaret Bankası Binası, 1979

Resim 17. Yapının Günümüzdeki Durumu (M. Baltacı Arşivi)

Resim 10. Karşılama Holüne Batı Kanadından Bakış, Üst Kata Çıkan Merdiven ve Doğu Kanadına Uzanan Koridor (Fotoğraf: O. Erman)

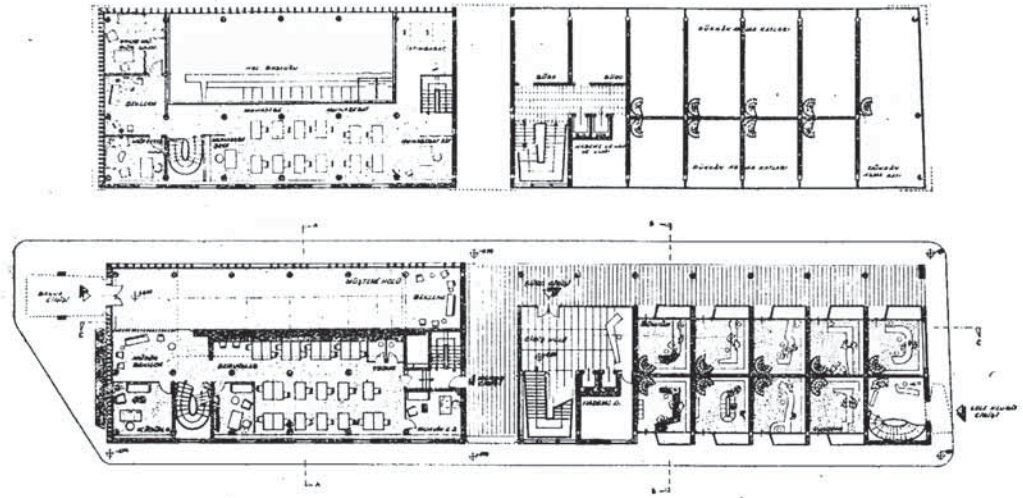
Resim 12. Birinci Katta Merdivenin Ulaştığı Ana Görünüşü (Fotoğraf: O. Erman)

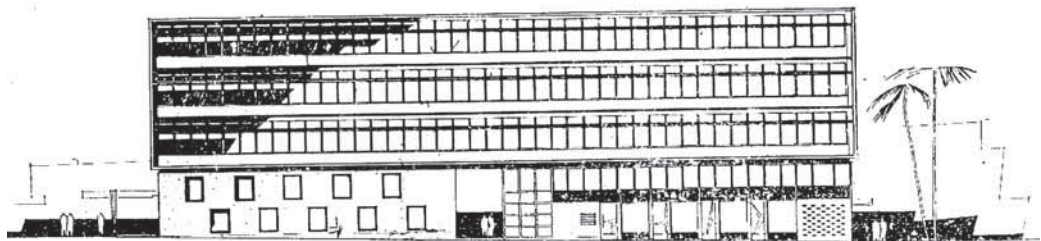
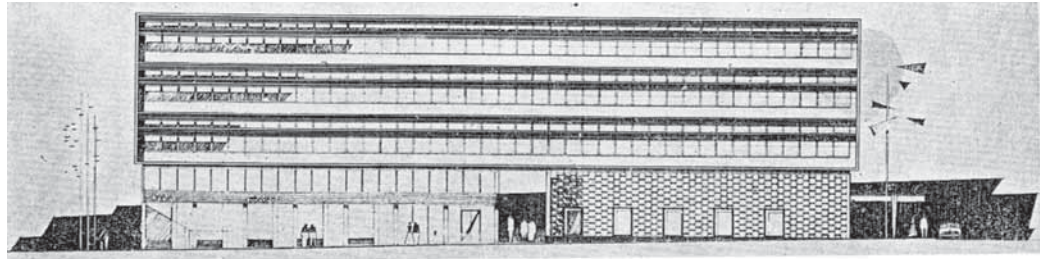
Resim 11. Ağır Ceza Salonunun Avludan Görünüşü (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 13. Avludan Görünüş (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 14. 1. Ödül Zemin ve Asma Kat Planları (Arkitekt Dergisi, sayı 281, 1955)

1. İnci Mükâfat

Resim 15. 1. Ödül Kuzey ve Güney Cepheler (Arkitekt Dergisi, sayı 281, 1955)

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

1957 yılında inşa edilen yapı 1996-2006 yılları arasında kapsamlı bir tadilat geçirmiştir (Resim 16, Resim 17). Bu tadilat sonucunda zemin ve asma katların kullanımında iki parçalı plan şeması korunmakla birlikte, doğu kanadı Ziraat Bankası Şubesinin, batı kanadı ise Vergi Dairesinin kullanımına ayrılmıştır. Tadilat sürecinde yapının cephe karakteristiğini oluşturan gridal düzen korunmuş, özgün pencere parapetlerinde kullanılan cam mozaik kaplamalar kaldırılmış, cephe kaplaması traverten olarak yenilenmiş, 6. ve 7. katlarda cephede düşey bölünmeler ve özgün pencere boyutları iptal edilerek dairesel pencereler yerleştirilmiştir (Resim 18, Resim 19, Resim 20, Resim 21). İç mekânda ise koridor etrafında karşılıklı yerleşmiş mekân düzeni korunmuştur. Tadilatla ayrıca yapının merkezinde yer alan asansör kovası kuzey cepheye taşınarak dış mekândan gözlenebilir hale getirilmiştir.

Adana Vakıf İşhanı Jüri Raporu, 1961

1961 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından açılan yarışma projesinde birincilik ödülünü Çetin Ural ve Sami Anolay'dan oluşan ekip kazanmıştır. Adana'nın ticari merkezinde yer alan yapının mimari programı çarşı ve sinema olarak tanımlanmıştır. 1970 yılında inşası tamamlanan yapı bodrum + zemin + 2 katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının bodrum katında zemin kattan bağımsız bir şekilde ulaşılan ve günümüzde işletmeye kapalı olan gece kulübü, zemin ve üst katlarda mağazalar, ikinci katta ise sinema olarak kullanılan, 2005 yılında yapılan tadilatın ardından düğün salonuna dönüştürülen mekân bulunmaktadır. Yapının ikinci katında betonarme kirişlemelerin altında yer alan ve terasta yarı açık mekâna açılan briç kulübü de yine tadilat sonrasında ikinci bir düğün salonuna dönüştürülmüştür.

Ödül alan proje ve ardından inşa edilen yapının plan şeması ve cephe biçimlenişinde, 1950 ve 60'larda mimaride önemli etki bırakan Brütalist yaklaşımın etkisini izlemek mümkündür. Yapıda parçalı plan tipolojisinin benimsenmesiyle hareketli kütleler oluşturulması, cephe plastiğini olumlu biçimde etkilemiş, mimari detaylar seçilen malzemelerin niteliklerine uygun biçimde şekillendirilmiştir. Cephedeki brüt beton yüzeyler, pres tuğla kaplamalı boşluksuz duvarlar, yatay etkiyi güçlendiren teraslamalar ve bant pencereler ile yapıyı düşeyde sonlandırmak için kullanılan betonarme kirişlemeler dönemin özgün detaylarıdır (Resim 22, Resim 23, Resim 24).

Resim 24. Vakıflar Sarayı Doğu Cephesi (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 18. Doğu Cephe (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 20. Merdiven Holü (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 22. 1980'li Yıllarda Vakıflar Sarayı (N. İşsağ Arşivi)

Resim 25. Batı Cephesinde Brüt Beton Merdiven (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 19. Batı ve Güney Cephe (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 21. Kuzey Cephede Zemin ve Asma Katta Ofisler ve Betonarme Saçak (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 23. Günümüzde Vakıflar Sarayı (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 26. Vakıflar Sarayı Galerili İç Mekân (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 27. Adana Ruh Sağlığı Hastanesi Genel Yerleşimi (<http://maps.google.com>, son erişim Kasım 2010)

Resim 29. Yataklı Birimlerin Avlusu (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 28. Merkez Avlu Etrafında Yer Alan Acil Birimi (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 30. Avluları Arasındaki Geçişler (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 31. Yataklı Birim Cephesi (Fotoğraf: O. Erman)

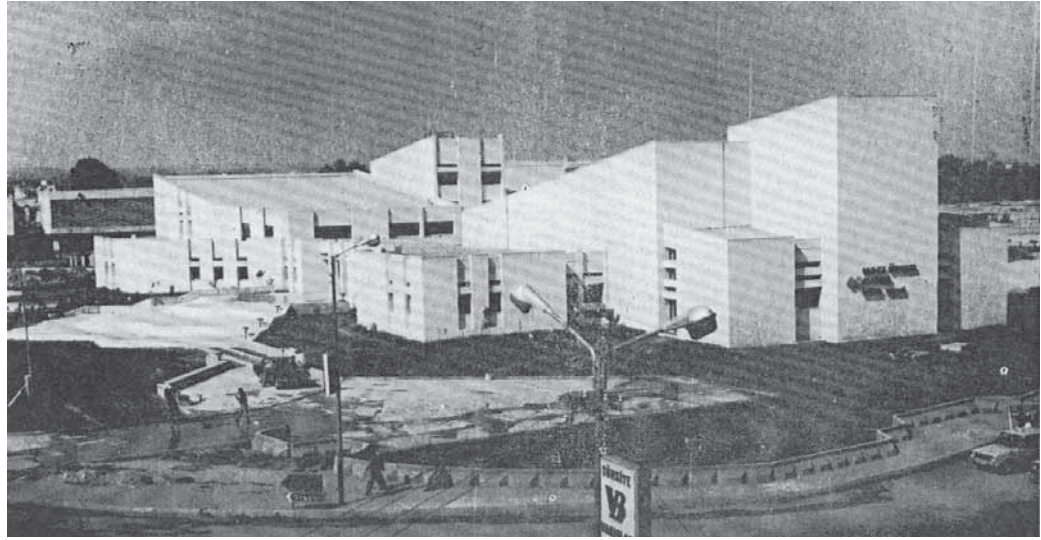
Estetik bir unsur olarak cepheye takılan ve sinemanın yangın çıkışı ve sahne arkası girişi olarak tasarlanan brüt beton merdiven de yapının önemli modernist detaylarındandır (Resim 25). Yapının galeri etrafında biçimlenen plan şeması günümüze dek korunmuş ancak özgün mağaza bölünmeleri değiştirilmiştir (Resim 26).

Adana Ruh Sağlığı Hastanesi Mimari Proje Yarışması, 1969

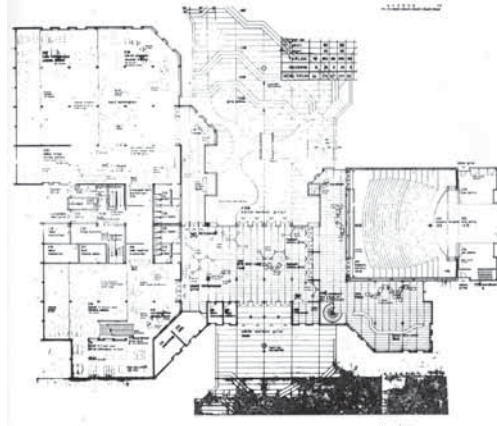
1969 yılında Bayındırlık Bakanlığı'nın Adana'da 500 yataklı hastane konulu proje yarışmasında Neşet Arolat, Şaziment Arolat ve Hamit Alan proje ekibi birincilik ödülü kazanmıştır. İnşa edildiği dönemde Adana kent merkezinden oldukça uzakta olan hastane günümüzde yerleşim alanı içinde kalmıştır. Parçalı plan tipolojisinin avlulu olarak kullanıldığı şemada, kare biçimli avlular etrafına yerleştirilmiş binaların doğu batı ve kuzey güney aksında tekrarı ile yapılaşma elde edilmiştir (Resim 27).

Merkezde yer alan avlu etrafında teşhis ve tedavi üniteleri, yönetim birimleri, çok amaçlı salon ve yemekhane konumlanmış, ana avludan uzanan akslar üzerinde yer alan avlular etrafında da yataklı birimler yerleştirilmiştir (Resim 28, Resim 29, Resim 30, Resim31). Hastane ünitesinden bağımsız bir şekilde yerleşkenin doğu kanadında yer alan ve özgün kullanımda lojman olarak planlanan müstakil konut birimleri günümüzde iş uğraşı üniteleri olarak kullanılmaktadır. 1984 yılında inşaatı tamamlanan yerleşke günümüze kadar çeşitli dönemlerde tadilat geçirmiş, bunun yanı sıra alan içinde ihtiyaçlar doğrultusunda ek yapılar da inşa edilmiştir.

Adana Kültür Sitesi Mimarlık Projesi Yarışması, 1970

Resim 32. İnşa Edildiği Yıllarda Kültür Sitesi (Arkitekt Dergisi, sayı 359, 1975)

Resim 33. Kültür Sitesi Zemin Kat Planı (Arkitekt Dergisi, sayı 359, 1975)

Resim 34. Kültür Merkezi Giriş (Batı) Cephesi (Fotoğraf: O. Erman)

ADANA'DA CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİSİ

Resim 35. Ana Fuaye (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 36. Ana Fuayenin Doğu Girişi (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 37. Halk Kütüphanesi Cephesi (Fotoğraf: O. Erman)

Resim 38. Halk Kütüphanesi (Kuzey) Cephesi

Resim 39. Halk Kütüphanesi Okuma (Fotoğraf: O. Erman) Salonu (Fotoğraf: O. Erman)

Bayındırlık Bakanlığı tarafından Kültür Sitesinin inşası için 1970 yılında açılan yarışmayı Tamay Sütmen kazanmıştır. Ancak Bakanlığın projeyi inşa etmekten vazgeçmesi üzerine Sabancı Ailesi sitenin inşasını üstlenmiştir. Yapının programında 1.250.000 ciltlik halk kütüphanesi ve 250 kişilik okuma salonu, 10.000 ciltlik çocuk kütüphanesi ve 100 kişilik okuma salonu, 400 kişilik toplantı ve tiyatro salonu, sergi holleri, idari mekânlar ve konaklama ünitesi yer almaktadır (Resim 32).

Yapı iki ana işlevsel ünitenin merkezde konumlanan ve doğu-batı yönlerde giriş ve geçişlere açılan ana fuaye ile birleştirilmesiyle biçimlendirilmiştir (Resim 33, Resim 34, Resim 35, Resim 36). Özgün planlamada fuayenin kuzeyinde kalan yapı bloğunun kütüphane ve servisleri ile idareye, güney bloğunun ise tiyatro salonu, hizmet alanları ve konaklama birimlerine ayrıldığı görülmektedir.

1998 yılında VAKSA tarafından tadilatla binada mekân kullanımına ilişkin yenilemeler yapılmıştır. Yapın güney bloğunda yer alan konaklama birimi tadilat sonrasında iptal edilerek ek yönetim birimleri olarak düzenlenmiş, böylece güney bloğu tiyatro salonu ve fuayesi, salonun servis ve hizmet alanları ile yönetim kısmının kullanımına bırakılmıştır. Ana fuayeden ulaşılan tiyatro salonu fuayesi; salon ve salonun hizmet mekânları ile yönetim birimlerine ulaşan ve dış mekâna bağlanan koridora açılmaktadır. Kütüphane biriminin küçük bir bölümü de tadilat sonrasında ana fuayeye açılan satış birimine dönüştürülmüştür. Yenilemelere ek olarak, yapının kuzey bloğunda günümüzde dış mekândan ulaşılabilen güzel sanatlar galerisi yer aldığı gö-

rülmektedir. Tadilat esnasında cephenin ana karakteri korunmakla beraber sıva kaplamalı dış yüzeyler iki farklı renkte granit ile kaplanmıştır (Resim 37).

Hareketli formların birlikteliği ile oluşturulan kütlede yüksekliklerin dengelenmesi amacıyla galerili mekânlar oluşturulmuştur. Güney bloğunda yer alan tiyatro salonunun yüksek hacmine karşılık, kuzey blokta kütüphane salonları kendi içinde galerili olarak çözümlenmiştir. Böylelikle artan kat yüksekliği ile şehirlerarası otoyola bakan cephenin etkisi arttırılmıştır (Resim 38, Resim 39).

Sonsöz

Arkitekt dergisi aracılığıyla geriye dönüp bakma imkânı bulduğumuz mimari proje yarışmaları süreci ve sonuçlarının Adana kentinin gelişimine katkısı yadsınamaz. Yarışma yolu ile seçilerek elde edilmiş bu örnekler kentin mimari birikimine katkı sağlamıştır.

Bir kentin mimarisinin cumhuriyetin ilk yıllarına dek uzanan mimarlık tarihi hakkında fikir sahibi olmak ya da çok daha geniş çerçevede ülkenin mimarlık serüvenini yorumlamak için Arkitekt Dergisi engin bir kaynak oluşturmaktadır. Adana kenti de sadece proje yarışmaları ile Arkitekt Dergisinin konusu olmamıştır. Dönemin ünlü mimarları arasında yer alan Semih Rüstem'in günümüzde tescilli yapılarının tanıtılması, kentin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısının bir yansıması olan İşçi Konutları ve Ucuz Evler Mahallesi Projelerinin yorumları, kentin bir dönem yaşam kaynağı olan pamuklu üre-

time ilişkin Özbucak ve Güney Sanayi gibi fabrika yapılarına ilişkin metinler de Arkitekt Dergisinin sayfalarında kendilerine yer bulmuştur. "Gizli sevgilim" dediği Arkitekt'i bireysel gayreti ve özverili çalışmaları sayesinde yayınlamış olan Sayın Zeki Sayar'ı saygı ile anıyoruz. ■

KAYNAKLAR

- Anonim 1944, Adana Belediye Sarayı Proje Müsabakası, Arkitekt, sayı 7-8, sf:154-160
- Anonim 1946, Adana Adalet Sarayı Proje Müsabakası, Arkitekt, sayı 1-2, sf: 25-31
- Anonim 1955, Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı Adana Şubesi Binası Proje Müsabakası, Arkitekt, sayı 281, sf: 128-131
- Anonim 1961, Adana Vakıf İşhanı Jüri Raporu, Arkitekt, sayı 305, sf: 153-162
- Anonim 1962, Adana Vakıf İşhanı Proje Müsabakası, Arkitekt, sayı 307, sf:79-80
- Anonim 1969, Adana Ruh Sağlığı Hastanesi Mimari Proje Yarışması, Arkitekt, sayı 336, sf:165-171
- Anonim 1970, Adana Kültür Sitesi Mimarlık Projesi Yarışması, Arkitekt, sayı 338, sf: 95-100
- Anonim 1975, Adana Sabancı Kültür Merkezi, Arkitekt, sayı 359, sf: 104-106
- Alpagut L. 2009, "1930'larda Bir Mimar: İzzet Baysal", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, sf:13-32
- Sayar Y., 2004, "Türkiye'de Mimari Proje Yarışmaları 1930-2000: Bir Değerlendirme", Mimarlık Dergisi, Sayı 320, sf:29-36
- Saban D., Karaman D., Erman O., Durukan İ. 2006, Adana Mimarlık Rehberi 1900-2005, TMMOB Mimarlar Odası Adana Şubesi

TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE RESTORASYON

Çukurova Üniversitesi'nin
Adana Turizmine Yönelik Büyük
Bir Katkısı:

“TARİHİ KENT ADANA” PROJESİ VE TEPEBAĞ HÖYÜK KATILIMLI KAZILARI

K. Serdar GİRGİNER

Yrd. Doç. Dr.

Çukurova Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı
Çukurova Üniversitesi, Arkeolojik Araştırma ve
Uygulama Merkezi Müdürü
Tatarlı Höyük Kazısı Başkanı

“Arkeolojik kazıları Adana Müzesi ile birlikte yapmak üzere Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü ile Adana Büyükşehir Belediyesi arasında **Tarihî Kent Projesi, Tepebağ Höyük Kazısı** protokolü imzalanmıştır. Türkiye’de bu tür katılımlı kazıları ilgili yasa ve yönetmeliklere göre ilgili müze ile konusunda uzman, bölgeyi tanıyan hatta bölgede bakanlar kurulu kararlı kazı yapan üniversitelerin bilim insanlarının danışmanlığında yapmaktadır. Bu tür höyük kazılarını Klasik Arkeologlar değil, höyük kazısında uzmanlaşmış, Protohistorya ve Önasya Arkeologları yapabilmektedir. Eğer höyük katmanlaşmaları arasında Klasik dönemlere ait veriler olması durumunda, zaten kurulan ve hazırda 2 aydan beri bekletilen ekibimizde olduğu gibi, Klasik Arkeoloji uzmanlarına görev verilebilmektedir.”

Proje ve Amaçlar

1998 yılında Adana Çukurova Üniversitesi’nde göreve başlamamızdan hemen sonra Adana kent merkezinde bulunan Tepebağ Höyük ve yakın çevresiyle ilgili “*Tepebağ Arkeolojik Kazısı ve Arkeopark Projesi*” adıyla bir proje hazırlanmaya başlamıştır. Bu çalışmayla ilk önce Adana kent merkezinde yer alan höyüğün karakteri ni ve yayılım alanlarını belirlemek için arkeolojik kazılarının yapılması, daha sonra höyük üzerindeki ve eteklerindeki tescilli yapıların restore edilmesi ve bunlara işlev yüklenmesi, son olarak da camileri, hamamları, evleri, çarşıları vs. ve belli bir aşamaya gelmiş bilimsel kazılarda ortaya çıkan taşınmaz kültür varlıklarının çağdaş müzecilik kavramlarına uygun bir şekilde sergilenmesi ve tüm bu alanın son olarak da bir Arkeopark olarak düzenlenmesiyle Adana kentinin turizmden büyük paylar almasının sağlanması planlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda 14.12.1999 tarihinde projenin kamuoyu ile paylaşılması amacıyla bir Panel düzenlenmiştir. Çok yoğun bir ilgiyle karşılaşılan panel sonucunda panelistler ve katılımcılar bilgi ve deneyimlerini paylaşmışlardır. Tepebağ Höyük’te arkeolojik kazıların yapılması için kullanılabilecek hazine arazilerinin bulunduğu, bunların işgal altın-

da oldukları, bu evlerde yaşayan insanların taşınabilecekleri konutların bulunduğu, dolayısıyla bu şekilde uygulamaya konulacak proje için tüm kurum, kuruluş ve kişilerin yardımcı olacağı konusunda görüş birliği ortaya çıkmıştır.

Katılımlı Kazılar

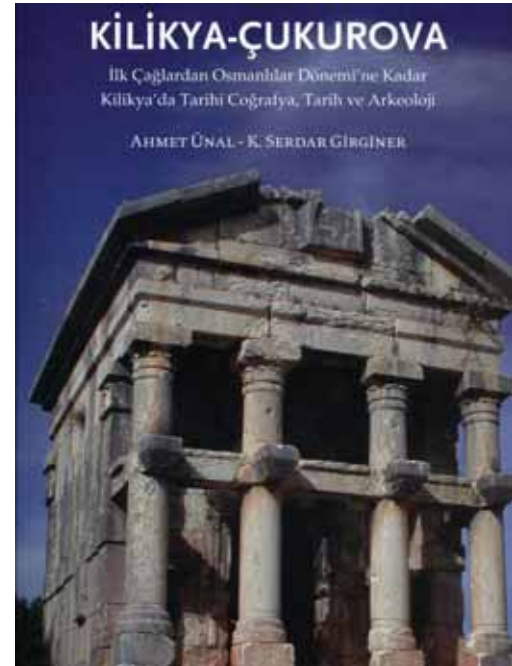
Uzun yıllar çeşitli platformlarda konuşulan projenin günümüzde başlatılmasının planlanması çok memnun edici bir gelişmedir. Bu projenin **anahtar konusu** “*Bilimsel Arkeolojik Kazıların*” yapılmasıdır. Bu tip büyük projelerde kentin yararına olacak faydalar düşünülerek yönetiminin **tek bir elden profesyonelce yürütülmesi** gerekmektedir. Projenin en büyük faydalarından biri Tepebağ Höyüğü ve üzerindeki mahallelerin daha da yalnızlığa ve atılığa terk edilmekten kurtarılmasıdır. Bu şekildeki bir proje hayata geçirilemezse Tepebağ Höyük ve yakın çevresinin her anlamda çöplüğe dönmesi kaçınılmazdır.

Kentsel Arkeoloji

Bunun dışında son yıllarda kentlerde kazı buluntularının sergilenmesiyle günlük yaşamın bütünleştirebildiği popüler bir disiplin olan “*Kentsel Arkeoloji*” konusunda da Türkiye, özellikle de

1882 yılında Tepebağ Höyük’ten kaçak kazı ile çıkarılan 4000 yıllık Mısır heykeli

Bölüm bilim insanları tarafından yazılan 700 sayfalık kitap

TARİHİ ÇEVRE KORUMA VE RESTORASYON

Çevikkuvvet Binası Arkası Hamam Su Yolu

İstanbul Marmaray kazılarında epey yol almıştır. Avrupa bu konuda uzun yıllardır çalışmaktadır ve kentsel arkeoloji uygulamalarını yaşama geçirmiştir. Ülkemizde tarihî kent merkezlerinde anıtsal yapılar çevresinde yoğunlaşan arkeolojik çalışmalar veya kurtarma kazıları Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren görülmektedir. Buna güncel örnek olarak Ankara Roma Hamamı kazısı verilebilir. Toprak üstünde görülen yapılar ve toprak altındaki arkeolojik kültür varlıkları bir bütündür. Tepebağ konut ve ticaret benzeri kullanışları ile içinde halen yaşanan bir bölgedir. Mevcut yapıların kısmen dayandığı antik duvarlar, kimi bahçelerin içinde görülen teras duvarları, hamam, çeşme vb. kalıntıların özgün sınırlarını belirlemek her zaman mümkün olamamaktadır. Bu çeşitlilik ve çağların birbirine eklenmesi buradaki mekânı zenginleştirmekte ve değerini arttırmaktadır. Bu çalışmaların ortaya çıkaracağı kültür varlıklarının sergilenmesi burada yaşayan kentli için yeni bir kent kimliği referansı olacak, kentlilik bilinci daha da gelişecektir. Bu durumda kentsel arkeoloji söz konusu alanda yaşayanların kentsel yaşamının zenginleştirici bir veri olacaktır. Ülkemizde kent merkezlerine olan yoğun kullanım talepleri sonucu metro, yeraltı otoparkı, kentsel altyapı, çok katlı iş merkezleri vb. projelerin hayata geçirilmesi, toprakaltı kullanım planlamasını, dolayısıyla arkeolojik potansiyel dolgu alanların belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Son yıllarda başta İstanbul Tarihî Yarımada olmak üzere, İzmir, Ankara, Konya, Antakya, Kayseri gibi kentlerde uygulanmak istenen kentsel altyapı ve benzeri büyük projelerin ortaya çıkardığı olağanüstü arkeolojik veriler kent arkeolojisinin önemini ortaya koymuştur.

Arkeopark

İlk kez bahsettiğimiz yıllarda kullanmaya başladığımız “Arkeopark” ise; Açıkhava parkı ya da

ÇÜ tarafından yapılan Ceyhan Tatarlı Höyük kazısı

ören yeri veya Açıkhava Müzesi kavramları ile karıştırılmamalıdır. Aslında bunlar çok farklı şeylerdir. Arkeopark'ta da yine arkeolojik kazıların epey yol almış olması önemli bir konudur. Çünkü çıkan mimari buluntuları sergilemeniz, gelen ziyaretçiyi yönlendirmeniz, onları bilgilendirmek için birtakım düzenlemeler yapmanız gerekmektedir. Bunları uygularken de yaşayan bir dokuyu da sağlamak zorunluluğu olacaktır. Bir takım uygulamalı yöntemlerle, hem bilgilendirmek, hem de gelen ziyaretçiyi bu alanda daha uzun süreler tutmak gerekmektedir. Arkeopark için Tepebağ Höyük üzerindeki ve yakın çevresindeki diğer tescilli yapıların da restore edilip kullanıma kazandırılmaları gerekmektedir. Sonunda da tüm bu alanın çağdaş yöntemlerle, çeşitli müzeleriyle düzenlenmesi yapılmalıdır. Çevremizde bu düşüncemize en yakın örnek İslahiye'deki Tilmen Höyük ve çevre düzenlemesidir, ancak Tilmen Höyük uygulaması bir Arkeopark değildir.

Bahsedildiği gibi Tepebağ Höyük üzerinde ve yakın çevresinde Arkeopark projesini uygulayabilmek için höyükte birkaç yıl, hatta yılın her ayı kesintisiz bilimsel kazıların yapılması gerekecektir. Bilindiği gibi Roma Dönemindeki adıyla Kilikya Bölgesi'nin en büyük yerleşmeleri arasında, Tatarlı Höyük ile birlikte

Tepebağ Höyük yer almaktadır. Yeryüzünde ismi 3500 senedir değişmeden kalan 3 tane şehir vardır. Bunlardan birisi Tarsus, diğeri Halep ve son olarak da yaşadığımız kent Adana (Adaniya)'dır. Bölge yerleşim tarihinin ve kronolojik sorunlarının çözülmesi için Tepebağ Höyük katımlı kazıları büyük önem arz etmektedir. Türkiye'de hâlâ proje halinde olan Bergama, Zeugma veya Uluburun Sualtı Arkeopark düşünceleri mevcuttur. Bunların dışında 2005 yılında Perge, Selge, Aspendos, Phaselis ile Alanya Kalesi'nin de Arkeopark olarak ilan edilmesi konusu gündeme gelmiştir. Ülkemize yabancı bu terim ve uygulamaları dünyada oldukça yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. İtalya'daki örnekler, düşündüğümüz Tepebağ modeline yakın çalışmalardır. Kazılar devam ederken her meslek grubundan ve/veya herkese bilgilendirme, yönlendirme ve eğitim de verilmelidir. Aslında çeşitli bilimsel disiplinlerden de yararlanılarak, ziyaretçiler zamanlarını Adana tarihini ve maddi kültür varlıklarını öğrenerek geçirecekler, dolayısıyla Adana kent içi turizmde de maddi, manevi ve özellikle de tanıtım konusunda büyük yararlar sağlayacaklardır.

Bu şekilde uygulamaya konulacak projelerle Adana, salt 'kebab kültürü' üzerine kurulu görünen kimliğini zenginleştirerek, zengin tarihsel

dokusu ve doğasıyla tam bir “marka şehir” olacaktır.

Günümüzde Proje Uygulamaları Ne Durumdadır?

Adana Şehri 10 yıldan beri ilk kez bu projenin gerçekleşmesini isteyen, heyecan duyan bürokratlara sahiptir. Bu projenin hayata geçirilmesi için Adana Valiliği ile Adana Büyükşehir Belediyesi ve Seyhan İlçe Belediyesi arasında “Adana Tarihî Kent Merkezi Projesi Protokolü” imzalanmıştır. Akabinde bu projenin anahtar konusunu oluşturan arkeolojik kazıları Adana Müzesi ile birlikte yapmak üzere Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü ile Adana Büyükşehir Belediyesi arasında “Tarihî Kent Projesi, Tepebağ Höyük Kazısı” protokolü imzalanmıştır.

Türkiye’de bu tür katılımlı kazıları ilgili yasa ve yönetmeliklere göre ilgili müze ile konusunda uzman, bölgeyi tanıyan hatta bölgede bakanlar kurulu kararlı kazı yapan üniversitelerin bilim insanlarının danışmanlığında yapmaktadır. Bu tür höyük kazılarını Klasik Arkeologlar değil, höyük kazısında uzmanlaşmış, Protohistorya ve Önasya Arkeologları yapabilmektedir. Eğer höyük katmanlaşmaları arasında Klasik dönemlere ait veriler olması durumunda, zaten kurulan ve hazırda 2 aydan beri bekletilen ekibimizde olduğu gibi, Klasik Arkeoloji uzmanlarına görev verilebilmektedir.

Yeni bir gelişmeye göre bu konuda Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu bu kazıyla ilgili tavsiye kararı alacak, daha sonra (mutlaka bu projenin içine katılması gereken Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden çalışma ruhsatı talep edilebilecektir.

Çukurova Üniversitesi Bilimsel Danışman ve Proje Müellifi sıfatıyla Adana Büyükşehir Belediyesi ve KUDEB yetkilileri ile Tepebağ Höyük üzerinde kazıya başlanabilecek durumda bulunan alanları incelemiştir. Bu inceleme sonucunda üç alan ön plana çıkmıştır. Bunlardan birincisinde çok rahatlıkla 1,5 ay önce kazılara başlanabilecekken, ikinci ve hatta üçüncü aşama için önerilen alanlarla ilgili kamulaştırma işlemlerine ağırlık verilmesi ise, ilginç bir gelişmedir.

Yine yaklaşık 10 sene önce de olduğu gibi ilgili ilgisiz, bilgili-bilgisiz hatta Arkeologlar dışında diğer alanlardan bir sürü kişi projeye müdahil olmaya çalışmakta, günümüzde kazıların başlaması ile ilgili büyük bir kaos yaşanmaktadır. Tüm bu gelişmeler esnasında Arkeolojinin diğer yan alanlarına mensup kişilerden bilgi alınırken, bu işin ehli Üniversitemize başvurulmaması da yanıt gerektiren sorulardandır.

Bu son dönemlerde, Arkeolog olmayan bazı kişiler tarafından bilinçli şekilde kaos ortamının

Taşköprü ve Tepebağ

Tepebağ Esas

Tepebağ

oluşturulması Tarihî Kent Adana Projesi ve Tepebağ Höyük Kazıları’nın bir daha gündeme gelmemek üzere bir tarafa bırakılması sonucunu ortaya çıkaracaktır. Bu da Tepebağ Höyük ve yakın çevresindeki tarihsel dokunun yıllarca atılığa terk edilmesi demektir. ■

KAYNAKLAR

- Tuna, N. 2000: “Kentsel Arkeoloji Üzerine”, *İdol* 7, Ankara, 7-15.
- Ünal, A.- Girginer, K.S. 2007: *Kilikya-Çukurova. İlkçağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya’da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.
- Yıldırım, T. 2010: *Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı*, ÇÜ FBE’nde Hazırlanmış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: K.S.Girginer), Adana.

Tatarlı Höyük Kazı ekibi Tepebağ Höyük kazılarını da yapacak olan uzman ve bölgeyi çok iyi tanıyan ekip

Tepebağ Höyük Proje Uygulama Alanı

Tepebağ Höyük

Tepebag Sur Kalıntısı

MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

ODTÜ’de Bir Tasarım Stüdyosu
Deneyi(mi):

ADANA TİCARET VE SANAYİ ODASI PROJESİ

Cânâ BİLSEL

Doç. Dr.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

Namık ERKAL

Yrd. Doç. Dr.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi

“Arch 302 Mimari Tasarım Stüdyosu, mimarlık öğrencilerinin kentsel bağlamda karmaşık bir yapı programını mekânsal organizasyon, strüktür, mimari form birlikteliği içerisinde çözebilme yetisi geliştirmelerini ve kentsel tasarım konusunda farkındalık ve beceri edinmelerini amaçlar. Tarihî çevrede yeni yapı tasarımı konusu bu stüdyoda çalışılan konulardan birini oluşturmakta, öğrencilerin Ankara dışında bir kentte çalışarak o kenti tanımaları istenmektedir. Böylece, tarihî çevrenin mekânsal ve mimari niteliklerinden öğrenerek bu çevreyi yorumlayabilen projeler geliştirme duyarlılığını geliştirmeleri beklenmektedir. Bu stüdyo çalışmasında öğrencilerin bağlamın sınırlayıcı koşulları içerisinde tasarım yapmaları ve karmaşık bir mimari programı çözecek yeterliliğe ulaşmaları hedeflenmektedir.”

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nde 2007-2008 öğrenim yılı bahar döneminde Arch 302 Mimari Tasarım Stüdyosu’nda grubumuz tarafından proje konusu olarak Adana’da Ticaret ve Sanayi Odası tasarımı verilmiştir. Bu yazıda bu stüdyo deneyimi ve ürünleri sunulmaktadır.

Arch 302 Mimari Tasarım Stüdyosu, mimarlık öğrencilerinin kentsel bağlamda karmaşık bir yapı programını mekânsal organizasyon, strüktür, mimari form birlikteliği içerisinde çözebilme yetisi geliştirmelerini ve kentsel tasarım konusunda farkındalık ve beceri edinmelerini amaçlar. Tarihî çevrede yeni yapı tasarımı konusu bu stüdyoda çalışılan konulardan birini oluşturmakta, öğrencilerin Ankara dışında bir kentte çalışarak o kenti tanımaları istenmektedir. Böylece, tarihî çevrenin mekânsal ve mimari niteliklerinden öğrenerek bu çevreyi yorumlayabilen projeler geliştirme duyarlılığını geliştirmeleri beklenmektedir. Bu stüdyo çalışmasında öğrencilerin bağlamın sınırlayıcı koşulları içerisinde tasarım yapmaları ve karmaşık bir mimari programı çözecek yeterliliğe ulaşmaları hedeflenmektedir.

20-23 Mart 2008 tarihinde Adana’ya dört günlük bir araştırma gezisi yapılarak, kentin tarihî ve çağdaş mimarisinin incelenmesi ile araziye ve proje konusuna yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çukurova’nın bereketinin kentsel mekânda, özellikle Seyhan kıyısındaki parklarda değerlendirilmesi ile yaratılmış olan açık kamusal alanların kullanımı grubumuzu etkilemiştir. Kentte her dönemin başyapıtlarını deneyimleyerek kısa zamanda Adana kent mimarlığından izlenimler edinilmiş, Mimarlar Odası Adana Şubesi tarafından derlenen kapsamlı mimarlık rehberi kentin modern mimarlık mirasını keşfetmemizi sağlamıştır.

Proje konusu ve yeri kent gezisinin öncesinde belirlenmiş, yerinde incelemelerimiz ile kararlarımız pekişmiştir. Adana’nın tarihî bir ticaret merkezi olması ve son yüzyılda bir endüstri bölgesi haline gelmesi vurgulanarak kentin süregelen bu iki kimliğinin yansımada Ticaret Odası ve Sanayi Odası’nın bir bütün olarak ele alınmasına karar verilmiştir. Proje konusu, gerek kentte gerçekleştirilen gezi çalışması ile uyumlu ve gerekse de öğrencileri kent – program –

arazi arasındaki ilişkileri kurma yönünde teşvik eden bir başlık olmuştur.

Son yıllarda Türkiye’nin birçok önemli kentinde örnekleri görüldüğü üzere, bölgenin ekonomik gücünün bir ifadesi olarak ticaret ve sanayi odası binalarının yerel güven ve gururu mimarlıklarına yansıtılmaları beklenmektedir. Proje çalışması sırasında mimari ifadenin ve sembolizmin -her ne kadar yoruma açık olsa da- mimar tarafından özellikle üzerinde durulması gerektiği vurgulanarak konu örnek çalışmalarından başlayarak devamında öğrenci projeleri üzerinden tartışılmıştır. Burada belirleyici bir yaklaşımdan çok, farklı yaklaşımların ortaya koyulmasını sağlayacak bir çerçeve çizilmiş; kentin kimliğini ortaya çıkaran yerel değerlerden, küresel çağrışımları ve geçerliliği olan yaratıcı ve yenilikçi fikirlere uzanan bir alanda olasılıklar değerlendirilmiştir.

Proje arazisi olarak seçilen yer kentin imar planında bu işlev için uygun görülmüş olan alandır; eski endüstri bölgesinin E-5 otoyoluna ve tren yolu arasında uzanan çizgisel mekânının, kent merkezine yakın ucunda yer almaktadır. Arazinin yakın çevresi endüstri bölgesinden merkezi çalışma alanına dönüşüm geçirmektedir; proje çalışmamız kapsamında Ticaret ve Sanayi Odası’nın buradaki kentsel dönüşümün nüvesini teşkil edeceğinin altı özellikle çizilmiştir. Arazi üzerinde yer alan halihazır Adana Sanayi Odası binası yapının mimarı olan dönemin Mimarlar Odası Genel Başkan Yardımcısı Sayın Erkan Karakaya tarafından öğrencilerimize tanıtılmış ve yapı yerinde incelenerek projeyi destekleyen bir örnek olarak ele alınmıştır. Ancak proje alanının kısıtlılığı nedeniyle bu öğrenci projesi kapsamında halihazır yapının alanı da proje arazisine dahil edilmesine karar verilmiştir.

Arazi çevresindeki en önemli yapısal veri kuzey boyunca büyük bir alana yayılan Millî Mensucat Fabrikası’dır. 1907 yılında kurulan Adana’nın bu en eski tekstil fabrikası yirminci yüzyılın sonlarına kadar işlemeye devam etmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde aldığı haliyle ismi ulusal sermaye ile geliştirilen endüstrinin en belirgin ifadesidir. Özgün planında iki büyük avlu çevresinde tekstil atölyelerinden oluşmaktadır. Burada kendisi de çalışmış olan ünlü romancı Orhan Kemal’in Bekçi Murtaza ve Cemile romanlarının

da birer kaynak olarak öğrenci çalışmamıza katkısı olmuştur. Fabrika proje verildiği sırada endüstriyel miras kapsamında tescillenmiş bulunmaktaydı ve burasının bir müze ve kültür merkezine çevrilmesi konusu gündemdeydi. Öğrencilerden Millî Mensucat Fabrikası'nın kültür merkezine çevrilmesi konusunu bir veri olarak kabul etmeleri ve yapıyla bu anlamda ilişkiler kurmaları istenmiş; ancak, Fabrika için bütüncül bir fikir üretmeleri beklenmemiştir. Stüdyo çalışması sırasında Millî Mensucat Fabrikası ile proje alanı arasında kalan eski demiryolu hattının batıdaki büyük makas noktasına kadar bir park şeridi olarak yorumlanmasına karar verilmiştir.

Proje süreci boyunca iklim-yapı ilişkisi özellikle üzerinde durulan bir konudur; sadece bina içi konfor değil aynı zamanda açık ve yarı-açık kamusal mekânların kurgulanmasında da Adana'nın nemli ve sıcak ikliminin mimari tasarımı belirleyen bir faktör olduğunun altı çizilmiştir. Günümüzün teknolojik olanaklarıyla binaların mekanik yöntemlerle soğutulması ve iklimlendirilmesiyle konfor koşullarının sağlanmasının mümkün olduğu, ancak iklim koşullarının tasarımcı tarafından dikkate alınmaması durumunda artan işletme maliyetleri ve en önemlisi çevreye verilen zarar vurgulanmış, öğrencilerin alternatif ekolojik tasarım yöntemlerini araştırmaları desteklenmiştir. Grubumuzdan tasarımlarını bu yönde geliştirmiş olan öğrencilerin projelerinden bir seçme 2009 yılı Bahar dö-

neminde İTÜ'de gerçekleştirilen "Ekolojik Tasarım Sergisi"nde yer almıştır.

Ticaret ve sanayi odasının mimari programı kurumun işleyişine ayrılan ofis mekânlarından, kamuya açık konferans, sergi ve toplantı alanlarına uzanan çok farklı şekillerde kentin hayatının bir parçası haline gelebilecek mekânlar olarak yorumlanmıştır. Yapı programı dolaşım dahil 8900 m²'lik bir alanı tanımlamaktadır. Ticaret Odası'nın ofisleri 2000 m², Sanayi Odası'nın ise 1300 m²'dir; her iki odanın ortak kullanacağı ARGE, yayın, personel, arşiv gibi ofis birimlerinin 1800 m² civarında olması düşünülmüş; ortak kamusal alanların ise kütüphane, toplantı odaları ve kafeteryayı kapsayacak şekilde 3000 m²'lik bir mekânda çözülmesi belirlenmiştir.

Sunuşumuzun ikinci bölümünde 16 kişilik öğrenci grubundan seçilmiş yedi adet proje yer almaktadır; bu bölüm kendisi de bu çalışmaya öğrenci olarak katılmış olan, şimdi ODTÜ Mimarlık Bölümü asistanı olan Özgün Özçakır tarafından derlenmiştir. ODTÜ Mimarlık 3. Sınıf Mimari Tasarım Stüdyosunda grubumuz tarafından desteklenen eğitim yönteminde öğrenciler tarafından geliştirilen tasarım fikirlerinin desteklenerek belli bir mekânda ve belli bir konu başlığında farklı olasılıkların araştırılması ve çalışılması esastır. Bu anlamda birbirleri ile çelişkili görülebilecek fikir ve yaklaşımlar desteklenerek kendi referans sistemleri içinde belirgin bir olgunluğa ulaşma-

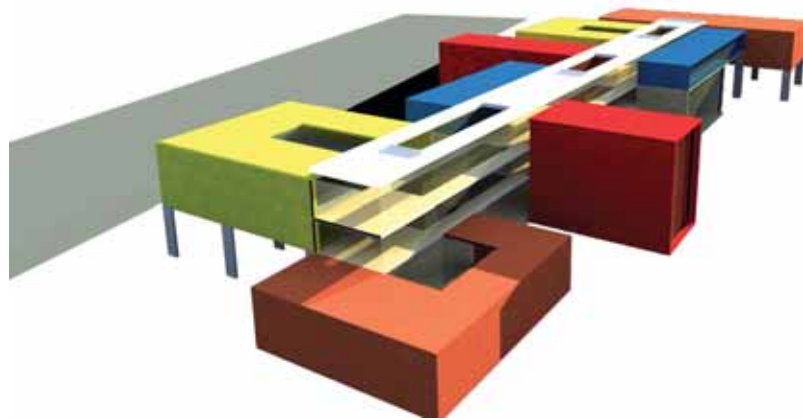
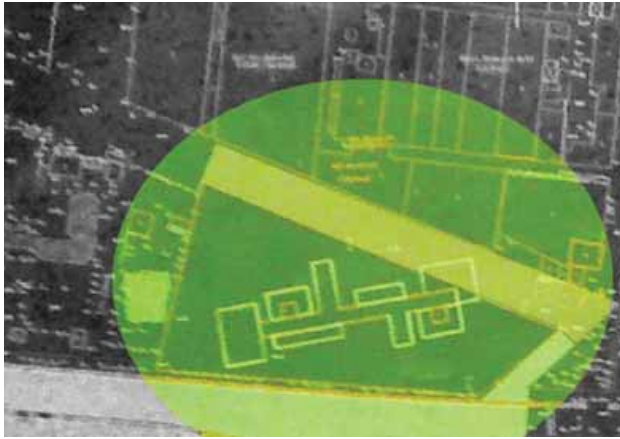
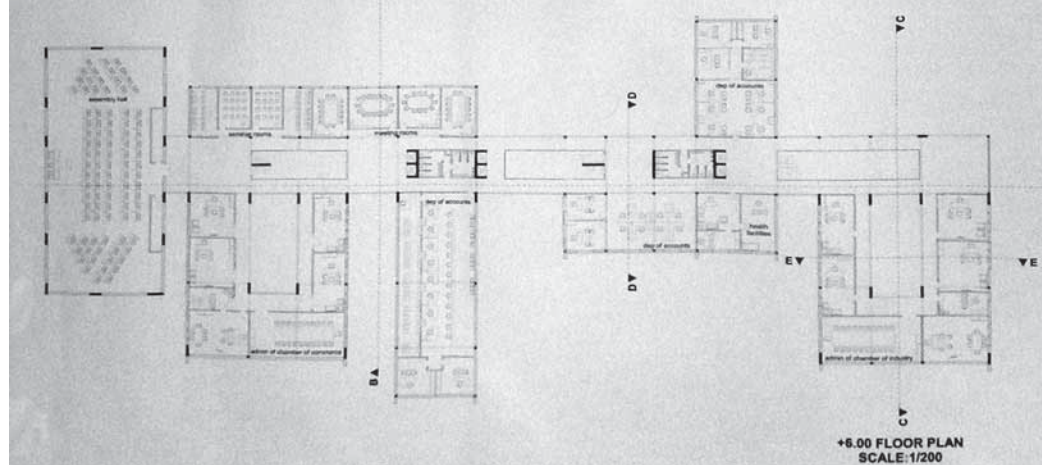
rı hedeflenmektedir. Paralel gelişen projeler öğrencilerin birçok olasılığı izleyebilmelerini sağlamaktadır. Adana Ticaret ve Sanayi Odası projesi de yine bu şekilde yürütülmüştür; burada sergilenen örnekler benzer tasarımlardan bir seçki değil, stüdyo sürecinde kendi tasarım fikirleri ile tutarlı bir biçimde belirli bir gelişmişlik düzeyine gelmiş olan çalışmalardır.

Projelerin genelinde E5 otoyoluna cephe oluşturmak yanında açık ve yarı açık mekânları Millî Mensucat Fabrikası ile sınır oluşturan eski demiryolu hattı parkı ile ilişkilendirmek konuları belirleyici olmuştur. İklimsel koşullarını göz önüne alarak farklı kitle yerleşimleri denenmiştir: kolon ve/veya pilotiler üzerinde yükseltilmiş kitlelerin altında yarı-açık mekânlar oluşturmak; avlulu yapı kitleleri ve/veya yapı kitlelerini tarak şemada E5 aksına bağlayarak dar gölgeli açık alan kesitleri tasarlamak; üçüncü boyutta yükselerek yapı kesitinde açık ve yarı açık alanlar meydana getirmek gibi farklı yaklaşımlar vardır. Yapının simgeselliğini geleneksel avlu tipinin farklı yorumlarında arayan projelerin yanında çağdaş mimarlık denemelerinin yansımada üçüncü boyutta havaya kaldırılmış doku kurgusu; yine üçüncü boyutta farklı kademelerde yapı kitleleri ile dinamizmin vurgulanması; ve yüksek yapıyı ekolojik mimarlık ilkelerine göre oluşturma deneyleri gerçekleştirilmiştir. ■

Öğrenci projelerini derleyen Özgün Özçakır.

Ayşe AŞIK

Aşık, ATSO kütlesini ağır basan yol cephelelerinden birine paralellik yerine; karayoluyla demir yolu arasında bir açıyla binayı yerleştirerek sık kullanılan karayolundan gelen araçlar tarafından farklı bir imaj oluşturması amaçlanmıştır. Plan organizasyonunda, Adana'nın sıcak iklimi en önemli faktördür. Çalışanlara kaliteli ve rahat bir çalışma ortamı sağlamak amacıyla birbiri üzerine gölge düşüren ve boş vakitlerini geçirebilecekleri iç bahçeli ofis ünitelerinin saplandığı şeffaf lineer bir dolaşım bandı binanın şemasını oluşturmuştur. Kesit organizasyonunda, kullanılacak özel ofis bölümleri birinci kata yerleştirilirken, giriş katı halka açık tasarlanmıştır.

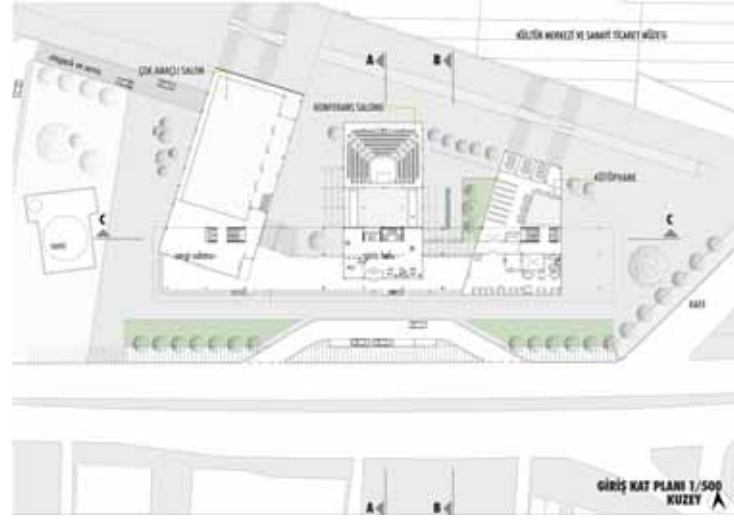
MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

Duygu TÜNTAŞ

Tüntaş'ın projesi Bulvar ve Mensucat Fabrikası'nın güney sınırını oluşturan eski demiryolu olmak üzere arazinin iki ana çizgisel ve-

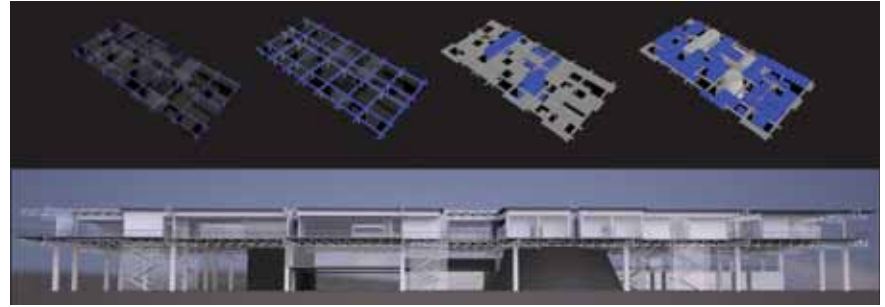
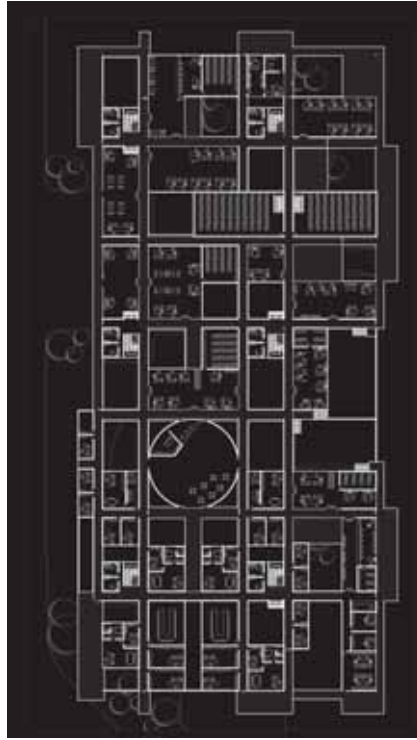
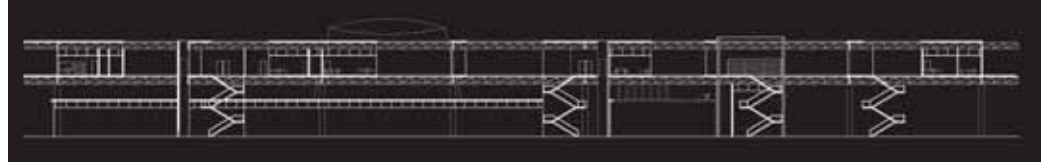
risi üzerine yapılanmıştır. Bulvar boyunca yerleştirilen ATSO ofisleri iki katlı bir boşluk oluşturacak şekilde kolonlar üzerinde yükseltelen bir çerçeve yapı içinde tasarlanmış; ofis bloğunun alt mekânı Adana iklimine uy-

gun gölgeli bir alan olarak işlevlendirilmiştir. Programda yer alan sosyal ve ortak mekânlar tarak şemada bir planlama ile, ofis yapısına Fabrika yönünde üç ayrı kütle halinde yerleştirilmiştir.

Ece EREN

Kentin ekonomik gücünü ve prestijini yansıtan yapıyı şekillendiren temel etmen, sosyal ve kültürel etkinlikleri de içinde barındıran bir merkez oluşturma çabasıdır. Buna göre programın ana elemanlarını oluşturan ofis grupları, geçiş- gen bir üst örtü gibi araziye yayılmakta ve zeminde yarı açık kamusal mekânlar oluşturmaktadır. Betonarme kolonlarla yükseltilmiş üst örtü, çelik bir giriş ağıyla örülmüştür. Oluşan ızgara sisteme modüler bir yapıda dağıtılan ofis birimleri; galeriler ve yarı açık alanlarla zenginleştirilmiş, değişken ve yenilenebilen mekânlar kurgulanmasını sağlamıştır. Konferans salonu, kütüphane, sergi ve toplantı alanları bağımsız kütleler şeklinde aynı sisteme ta- kılmaktadır. Ofis birimlerini zemine bağlayan bu kütleler aynı zamanda yapının bir sosyal ve kültür merkezi gibi çalışmasını sağlar.

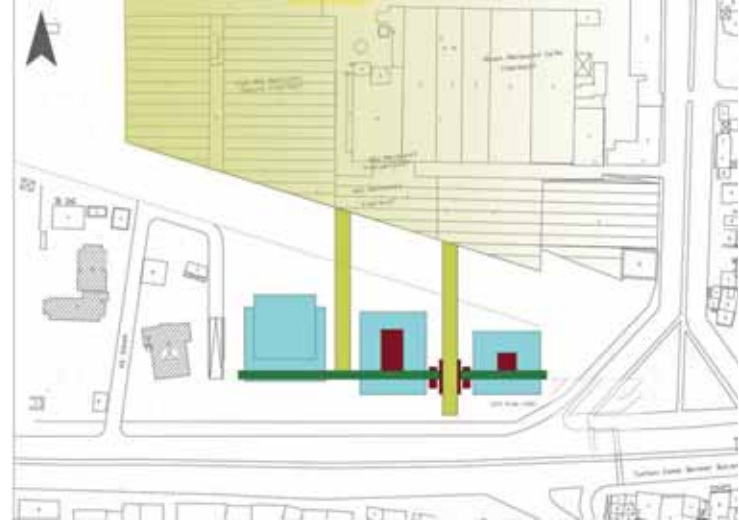
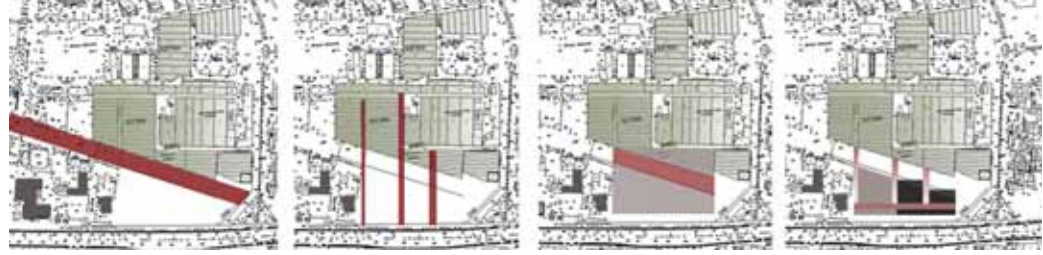
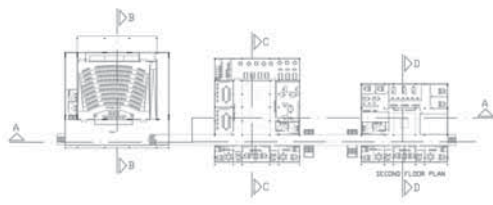

Melike AKYOL

Millî Mensucat Fabrikası ile proje alanı arasında kalan demiryolu izi, bir kamusal alan olarak düşünülmüş, müze, sergi ve festival aktiviteleri alanı olarak

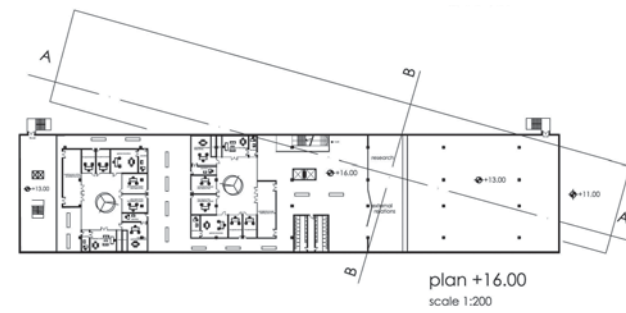
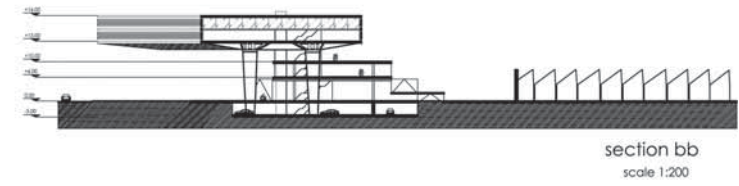
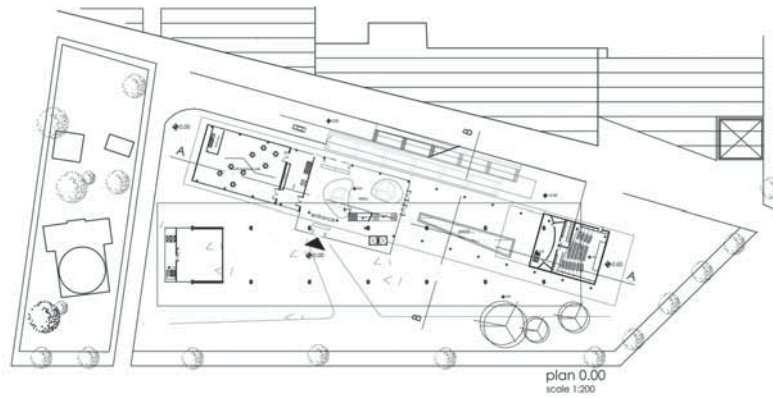
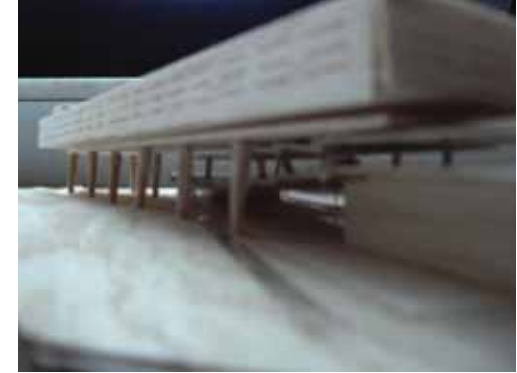
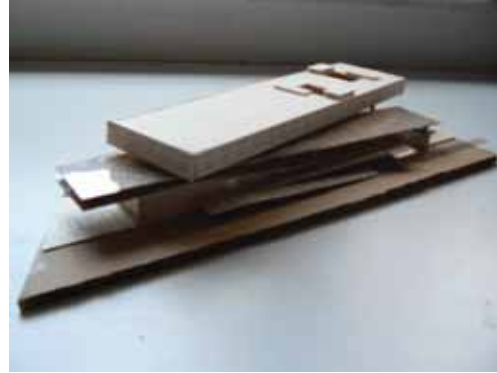
kullanılması düşünülen fabrikaya ve Sanayi ve Ticaret Odası'na girişler bu alandan sağlanmıştır. ATSO, üç kütle ve bu üç kütleyle birbirine bağlayan ve çok amaçlı salon ve meclisin fuayeleriyle devamlı bir dolaşım askından oluşmaktadır. ATSO'yu oluşturan

farklı büyüklükteki üç kütlelerden ikisi ofis birimlerini, dolaşım aksının sonlandığı üçüncüsü ise çok amaçlı salon ve meclisi kapsamaktadır. Ofis kütlelerinden biri açık iç avlu, diğeri ise atrium ile ofis birimleri arasındaki görsel ve sosyal ilişkileri sağlamaktadır.

Nazlı GÜNGEN

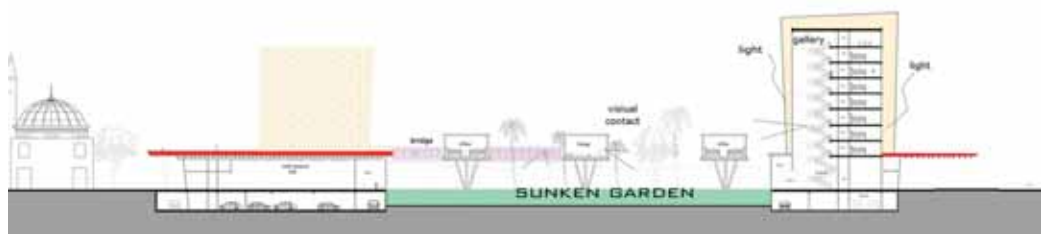
Güngen arazinin uzunlamasına iki cephesini tanımlayan Bulvar ve eski tren yolu akslarını birer bant yapı şeklinde tasarlayarak doğu köşesinde çakıştıran bir proje şeması geliştirmiştir. Yeşil bir kentsel park alanı olarak yeniden düzenlenmesi önerilen tren yolu izi, "kentsel sahne" kavramı ile, sosyal işlevi içeren ve yerden kademeli olarak yükselen bir bant-yapı biçiminde sonlandırılmıştır. Diğer bant ise işlevsel olarak ofis birimlerini barındıran ve viyadükler üzerinde yükseltilmiş bir yapı olarak tasarlanmıştır. Viyadük yapı Bulvar yönünde Adana iklimine uygun gölgeli bir açık alanı tanımlamaktadır.

MİMARLIK EĞİTİMİ - ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

Özge DİLER

Proje, hem Adana'nın tarihten beri süregelen ticari kimliğini ortaya çıkarma hem de kentin önemli arterlerinden birinde yer alan alanda bir odak noktası oluşturma amacını taşımaktadır. Tasarım bu amaçları göz önünde tutarak bölgenin sıcak ve nemli iklimine göre şekil alır ve düz arazisine alışık olduğumuz kentte yeni bir topografya oluşturur. Yükseltilmiş arazi; sıcak iklime, yeşil çatısı ile yarattığı tampon bölgeyle karşılık verirken, altında bıraktığı açık alan ile Adana Ticaret ve Sanayi Odası'nın zemin kat kamusal alanlarına gizli bir bahçe sunar. Yüksek ve ayrı yapılar olarak tasarlanan Sanayi ve Ticaret Odası arada köprü görevi yapan açık-plan ofisleri ile de bu iki birimin ortak çalışmalarına olanak sağlar.

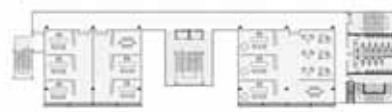

Özgün ÖZÇAKIR

Özçakır projesini Adana iklim koşulları bağlamında çevresel koşullar üzerine temellendirmiş, ekolojik mimarlık konusunda kaynak araştırması yapmıştır. Fab-

rikanın yatay kiteselliği ile çevrede yer alan yüksek konutların oluşturduğu kentsel doku, tasarıma referanstır; ATSO, bulvar yönünde doğu köşesine doğru alçaktan yükseğe bütün bir şekilde yapılandırılmıştır. "Adana Ekonomi Üniversitesi"ne dönüştürü-

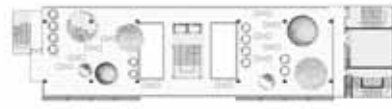
len Fabrika'nın plan bölüntüleri ATSO'da üç işlevsel parça şeklinde devam ettirilmiştir. Ofis kütleleri sürekli servis şaftlarının iki yanında kademeli ve boşluklar bırakacak biçimde oluşturulmuş böylece hâkim batı rüzgârının yapıyı iklimlendirilmesi önerilmiştir.

+19.00 Planı
AR-GE / Yayınlar

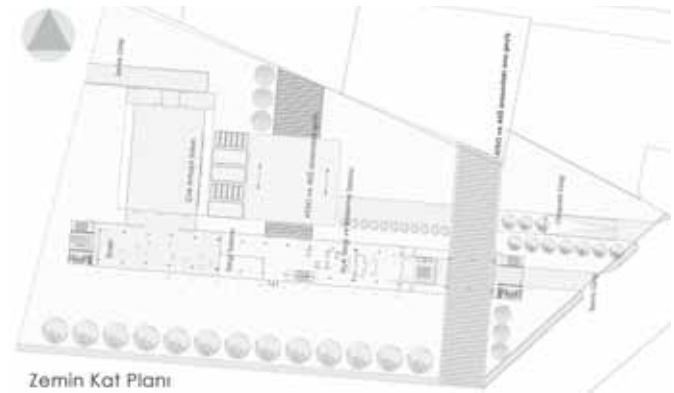
+51.00 Plan
Danışmanlar / Genel Sekreter Yardımcıları

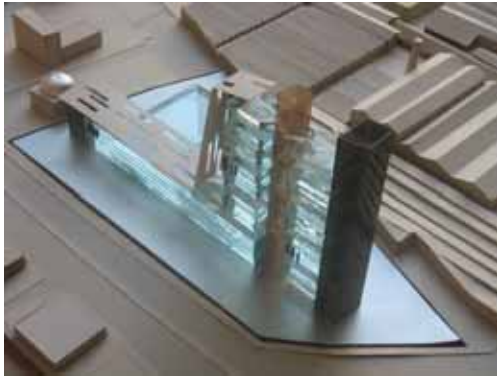
+31.00 Plan
Yeşil Kat

+59.00 Plan
Oda Başkanları / Meclis Başkanları

Zemin Kat Planı

Adana Kültür Merkezi'nde Kültür ve Sanatın Nabzı atıyor

Tarihî Kız Lisesi Binası 1998 Adana depreminde hasar görmüş yıllarca öyle beklemişti. Adana'nın kent kimliğinde simgesel yerleri olan bu kültür varlıklarının sahipsiz bırakılması Adanalıları üzüyordu. Adana Kent Konseyi Genel Sekreteri **Fevzi Acevit**, yaptığı açıklamada, hasarlı binadan Kültür Merkezi'ne uzanan öyküyü şöyle anlatıyor:

"Adana Kent Konseyi, Taşköprü ile birlikte Tarihî Kız Lisesi Binası'nın kaderlerine terkedilmesini gündemine aldı. Çözüm önerileri geliştirdi. Bu konudaki mesajlarını kamuoyu ile paylaştı. Genel Kurul'da aldığı tavsiye kararlarını ilgili kurumlara ulaştırdı ve ısrarlı takipçisi oldu... Çabalar sonuç verdi:

Adana Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, Karayolları Genel Müdürlüğü ve Mimarlar Odası soruna sahip çıktılar:

- Mimarlar Odası hiçbir ücret talep etmeden Taşköprü'nün restorasyonu için proje hazırladı; ayakları oyulan taşları dökülen Tarihî Taşköprü restore edildi.
- Valilik, Büyükşehir Belediyesi elbirliği yaptılar hasarlı bekleyen Kız Lisesi Binası da restore edildi. Adana depreminin sarsıp yıktığı Tarihî Kız Lisesi Binası şimdi Kültür Merkezi.

Adana Büyükşehir Belediyesi - (Altın) Koza AŞ tarafından işletmede tutulan Kültür Merkezi'nde kurulan **Kent Kütüphanesi, Gazete Arşivi, Sinema ve Fotoğraf Müzesi**'nde bulunan binlerce kitap, belge, film ve fotoğraflardan Çukurova'nın

kent merkezi Adana hakkındaki bilgilere kolayca ulaşılıyor.

Merkez'in sergi ve toplantı salonlarında Büyükşehir Belediyesi Konservatuvarı Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği, Klasik Batı Müziği eğitim-öğrenim çalışmaları yapılıyor... Çocuk Korosu, Türk Müziği Çocuk Korosu öğrenim görüyor... Geleneksel Tiyatro Kursları açılıyor. Altın Koza Festivali kısa film gösterimleri yapılıyor.

Kültür Merkezi, Adana hakkındaki kaynak bilgi ve belgelere ulaşan, sosyal-kültürel-sanatsal faaliyetlerin yapıldığı bir odak oldu. Açık Hava Tiyatro tesisleri bakımından zengin, ama kapalı alan sanat mekânı yoksulu Adana için, Tarihî Kız Lisesi Binası'nda faaliyet gösteren Kültür Merkezi önemli bir destek sağladı. Altın Koza Festivali'nin de mekânsal anlamda sıkıntılar içinde yapıldığına dikkat çeken Fevzi Acevit sözlerini bir çağrı yaparak tamamladı:

"Adana Kültür Merkezi kuruldu, iyi oldu... Ancak bu Adana'nın sanat potansiyeline yetmez, yetmiyor: Adana ne yapıp-etmeli Altın Koza Festival Sarayı kompleksini inşa edip yaşama geçirmelidir. Aksi halde, Altın Koza Festivali ulusal orta boy bir etkinlik olarak kalmaya devam eder; uluslararası düzeyde kabul görmesi ise, bir hayal olmaktan öteye geçemez..."

Kültür Merkezi bütününde yer alan ve kent belleğini oluşturma-

yı hedefleyerek Adana hakkında hazırlanmış yazılı ve görsel belgeleri bir araya getirip araştırmacıların ve ilgililerin hizmetine sunan Kent Kütüphanesi'nin ayrı bir önemi var. Kentimiz için ilk defa verilen bu hizmette Osmanlı Dönemindeki Salmelerden Adanalı yazar ve şairlerin eserlerine, gazete arşivlerinden Adana hakkında hazırlanmış tezlere kadar geniş bir yelpazede belge bulmak mümkün. Özellikle kentte 1918'den beri yayınlanmakta olan Yeni Adana gazetesinin tüm nüshalarına dijital ortamda ulaşılabilir olması araştırmacılar için büyük kolaylık sağlıyor. Türkiye'de ve yurtdışında yayınlanmış Adana'ya dair her türlü kitabı temin etmeye çalışan yönetim, bir yandan da araştırmacıların hazırladıkları kitapları yayınlarak kütüphaneye kendi öz kaynaklarından destek sağlıyor. Kent Kütüphane-

sindeki yayınların kataloguna ulaşarak kütüphaneyi ziyaret etmeden bilgi sahibi olmak için www.adanakentkutuphanesi.com adresine girmeniz yeterli.

Kültür Merkezinde ayrıca kentin görsel hafızası için Adana'nın fotoğrafçılık konusundaki büyük değerlerinden rahmetli Mehmet Baltacı anısına oluşturulmuş olan Mehmet Baltacı Fotoğraf ve Sinema Tarihi Müzesi ve Baltacı'nın arşivindeki 5000 adet fotoğrafın dijital ortama aktarılmasıyla oluşturulmuş kent fotoğrafları da bulunuyor.

Adana kent kültürüne açıldığı günden beri önemli katkı sağlayan Adana Kültür Merkezi'nin oluşturulmasında emeği geçen herkese meslektaşlarımız adına şükranlarımızı sunuyoruz. ■

2008 ULUSAL MİMARLIK ÖDÜLLERİ

Yapılar / Projeler / Fikirler

N. Müge Cengizkan (ed.) Ağustos 2010, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara; 252 sayfa, Türkçe / İngilizce.

Mimarlar Odası, Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programının 11. dönemini 2008 yılında yaptı. Mimarlar Odası Yayınları arasında Türkçe / İngilizce çift dilli olarak yayımlanan, editörlüğünü N. Müge Cengizkan'ın yürüttüğü katalog, ödül alan, ödül adayı olan, katılımda bulunan yapı, proje ve fikirlerin kapsamlı bir dökümünü sunuyor. Geçen ödül dönemindeki kataloğlardan içerik anlamında farklılaşan ve grafik tasarımı yenilenen katalog, yeni kurusu ve yeni yüzü ile okuyucusu ile buluşuyor.

Katalogda sunulan 137 eser arasında 41 yapı, 83 proje, 13 fikir projesi yer alıyor. Bunlar arasından 4 yapı, 2 proje, 2 fikir projesi ödüllendirildi. Ödül alan eserler kapsamlı biçimde proje raporları ile birlikte yer alıyorlar. Katalogda, ayrıca, Seçici Kurul üyelerinden Atilla Yücel ve C. Abdi Güzer'in değerlendirmeleri yer alıyor. Ödül alan / almayan tüm eserlere ilişkin genel bir değerlendirme içeren yazılar, prospektif bir bakış sunuyorlar. Sergi ve Ödül Programı'nın Türkiye mimarlığındaki rolünün yanı sıra, Türkiye'nin güncel mimarlık eğilimlerini saptamak açısından değerli görüşler içeriyorlar.

Katalog yenilenen içerik ve tasarımı ile hem bir ödül katalogu olmanın gerektirdiği görseelliği ön plana alıyor, hem de bu yapı, proje ve fikirleri güncel Türkiye mimarlığı bağlamına oturtmaya özen ve çaba gösteriyor.

ON MİMAR

Gürhan Tümer, Eylül 2010, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara; 120 sayfa.

Yazarın önsözde belirttiği gibi, "Bu kitap mimarlar üzerinedir. Bu kitapta yer alan mimarlar çeşit çeşittir, birbirlerinden çok farklıdır.."

Kitap Le Corbusier ile yapıyor başlangıcını. Sabit fikirli yengesine bile değinecek kadar ayrıntılı anlatmıyor mimarın bütün hayatını. Sadece bildiklerimizin ötesine geçmeye çalışıyor ve başarıyor da...

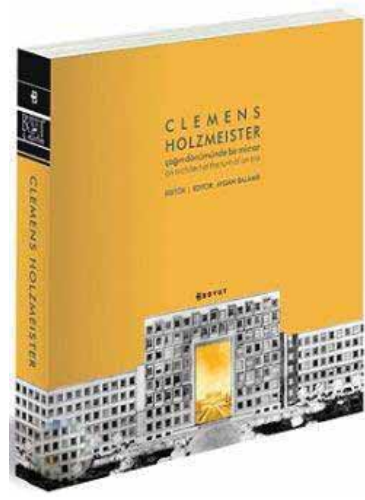
Ekrem Hakkı Ayverdi için anlattıkları da bundan farklı değil. Yunanlıların mimaride söyleyebilecek bir şeyleri yoktur diyen Ayverdi; Le Corbusier için ortaya koyduğu "afyonkeş muhayyilesine" sahip mimar ifadeleriyle belirtmesiyle kitapta yerini alıyor.

Şevki Vanlı'nın mimarlık üzerine oluşturduğu tasavvufi düşüncelerini ve yazarın deyimiyle meslek şovenizmi içinde olmasını; Turgur Cansever'in çelişkileri, Güngör Kaftancı'nın yarışma tutkusunu ve modernizme sadık mimarlık anlayışını; Öteki Wright'ın kendini beğenmiş, kavgacı, vefasız ve savurgan kişiliğini ve tabii ki mimarlığını; Cam Ev'in mimarı Bruno Taut'u, senaryolardan "Feleğin Galoşları" ile kendini nasıl ifade ettiğini okumak isterseniz bu kitabın sayfalarında gezinmeniz gerek.

Inigo Jones için çivit mavisi bir mimar ve Christopher Wren için zümrüd-ü anka gibi bir mimar tanımları getiren kitap; kapanışı Yakov Çernihov ve onun komünizm sarayları ile yapıyor.

Kitap adı için etkisi altında kaldığı Antik Çağ'dan kalma tek kuramsal mimari yapıt olan "Mimarlık Üzerine On Kitap" yapıtına da bir anlamda atıfta bulunuyor.

Gaye BELER

"CLEMENS HOLZMEISTER Çağın Dönümünde Bir Mimar"

Editör: Aydan Balamir, Ekim 2010, Boyut Yayınları, İstanbul; 379 sayfa.

"Clemens Holzmeister - Çağın Dönümünde Bir Mimar" kitabı isminin de ötesine geçen bir anlatım zenginliğiyle bir anlamda erken cumhuriyet döneminde Türkiye'nin mimarisine de bir pencere açıyor. Kitap aslında 2001-2005 yılları arasında Ankara, İstanbul, Viyana ve Sao Paulo'da gösterime girmiş olan "Clemens Holzmeister: Tarihin Dönüm Noktalarında bir Mimar" başlıklı sergiden derlenmiş yazılı ve görsel malzemelerin katkısıyla oluşturulmuş. Kitabın editörü Aydan Balamir aynı zamanda bu uluslararası serginin araştırma ve tasarım koordinatörlüğünü yapmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve yapılanma tarihi ile yakından ilgisi bulunan ve Türkiye'de modern mimarinin gelişmesinde güçlü etkileri olan Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister'ı anlatan bu kitap, iki ana bölümden oluşuyor. Birinci bölümde çok farklı kalemlerden çıkan araştırma makaleleri yer alırken; ikinci bölümde ise "Bir Ömrün Dönüm Noktaları, Üretimin Hacı ve Çeşitliliği, Mimari Çalışmalar başlıklarıyla düzenlenmiş sayfalar, serginin bütün görsel zenginliğini bir kitabın içerisine sığdırmayı başarıyor.

Holzmeister kitabın sadece konusu değil, aynı zamanda yazar ve çizerlerinden birisi gibi. Sadece satırlarda ya da mimarlık eserlerine ait eskizleriyle değil, bulduğu her fırsatta resmettiği dünya ile de bizi kendi dünyasına yaşadığı döneme götürüyor. Bir sergiyi ve daha fazlasını, her şeyden çok da cumhuriyetimizin ilk dönemlerini ve bu dönemin ülkemizin bir parçası haline gelmiş bir mimarını kitaplığınıza katarak, zaman zaman bakmak isteyeceğinizi, edinmeniz gereken bir kaynak kitap "Clemens Holzmeister - Çağın Dönümünde Bir Mimar".

Gaye BELER

KORYKOS'TAN BÜYÜKŞEHİR ANTALYA'YA

M. Osman Aydın, Ağustos 2010, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya; 192 sayfa.

Kitap uzun yıllardır Mimarlar Odası Antalya Şubesi Başkanlığını yürüten M. Osman Aydın'ın bu süreçte edindiği deneyimlerinden aktardığı ve Antalya'nın planlama tarihiyle ilgili önemli bir derleme niteliğinde. Kitabın büyük bölümü, Antalya'da planlama ve kentleşme sürecinde, bilimsel ve teknik doğrulara uygun olmayan planlamalara, planlama ve kentleşmeyle ilgili uygulamalara karşı Mimarlar Odası'nın her dönem hazırladığı raporları, belgeleri kapsamaktadır. Kitabın önsözünde M. Osman Aydın yazma gerekçelerini şöyle dile getirmiş:

"Son dönemlerde ülkemizde, çarpık kentleşme ve kentlerimizin içinden çıkılmaz sorunlarla baş başa kalması nedeniyle tüm bunlara sebep olanların kendi sorumluluklarını örtbas etmek gayreti ve hedef saptırmak amacıyla, sorumlular aranmakta ve çarpık kentleşmeden mimarların sorumlu olduğu iddiaları, söylemleri, açıklamaları, yazıları, basın ve yayın organlarında önemli ölçüde yer almaktadır. Bu bağlamda siyasiler, çeşitli meslek mensupları, bazı yükleniciler, yerel yöneticiler kendi sorumluluklarını gizlemek için 'bu yapıların projelerini mimarlar yaptı sorumlusu onlardır' gibi bir yaklaşım içindedirler.

Hâlbuki mimarlar, peynir kalıbı gibi yapılar oluşmasını sağlayan imar planlarını yapmaktaki, özgürce yapı tasarlayamamakta, bu yapıları onaylamamakta, yapıların denetimsiz yapılmasını kaçak bölümlere göz yumulmasını istememekte, hele projelerinin kalitesiz malzemeyle yapılmasını hiç mi hiç istememektedir.

Mimarlar Odası Antalya Şubesi, kurulduğundan bu yana, kentimizde mesleği ile ilgili her türlü sorunun çözümüne katkıda bulunmuş, kendi alanıyla ilgili yanlışlıklar ve olumsuzlukların karşısında olmuştur."

ESKİ VE YENİ ADANA'DAN

1930'lu yıllar... O zaman ismi Terskapı olan Küçüksaat Meydanı ve o yıllarda Adana'nın tek çok katlı binası Yeni Otel
Fotoğrafı derleyen: AFAD Adana Fotoğraf Amatörleri Derneği. Kaynak: "Tarihi Fotoğraflarla Adana" Adana Büyükşehir Belediyesi Altınkoza Yayınları

2010 Küçüksaat Meydanı. Fotoğraf: Vedat Zöhre

ESKİ VE YENİ ADANA'DAN

Abidin Paşa Caddesi'ndeki Mustafa Rifat Gülek Eczaesi.
20. yüzyılın başlarında Adana'daki tek Türk Eczaesi bu eczaeydi.
Günümüzde bina, Türk Eczacılar Birliği tarafından müze ve kütüphane olarak düzenlenmiştir.
Fotoğrafı derleyen: Mehmet Baltacı. Kaynak: "Tarihî Fotoğraflarla Adana"
Adana Büyükşehir Belediyesi Altınkoza Yayınları

2010 Gülek Eczaesi. Fotoğraf: Vedat Zöhre